

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МАРІЇ СКЛОДОВСЬКОЇ-КЮРІ
УНІВЕРСИТЕТ ОРАДІ

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали XIII Міжнародної наукової конференції
(Чернівці, 14 червня 2023 р.)

Чернівці

Мехнодрук

2023

Редколегія видання:

Проф., д. пол. н. А. М. Круглашов – науковий редактор
Проф., д. пол. н. Н. Ю. Ротар – заступник наукового редактора
Проф., д. пол. н. В. І. Бурдяк – член редколегії
Проф., д. пол. н. Є. П. Юрійчук – член редколегії
Доц., к. пол. н. М. М. Гуйтор – член редколегії
Доц., к. пол. н. С. М. Швидюк – член редколегії
К. пол. н. І. О. Равлик – член редколегії
К. пол. н. І. В. Цікул – відповідальний секретар

International Editorial Board

BALUK Valenta – doctor habil., Professor, Maria Curie-Skłodowska University, Lublin, Poland – Head of the Committee
DEL CAMP Alain – Doctor, Honorable Secretary General, Senate of France, Paris, France
AMARAL Carlos Pacheco – doctor, Professor, University of Azores, Ponta Delgada, Portugal
DIRDALA Lucian-Dumitru – doctor, Center of European Studies, Alexandru Ioan Cuza University, Iasi, Romania
JURAWSKI vel Grajewski Przemysław Piotr – doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland
CUCERESCU Vasile – doctor, Professor, ECSA Moldova
STKPIEC-KUCZYCSKA Alicja – doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland
HORGA Ioan – doctor, Professor, University of Oradea, Romania

Рецензенти:

Климончук Василь Йосифович – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Ключкович Анатолій Юрійович – доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології і державного управління, Ужгородський національний університет

Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи:

Р 64 матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 14 червня 2023 року. Чернівці : Технодрук, 2023. 304 с.

ISBN 978-617-8034-53-5

До збірника включено тези доповідей та повідомлень учасників XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи», яка відбулася 14 червня 2023 року. У фокусі наукових дискусій перебували аналітичні підходи та концепції у вимірі верифікації військово-політичними загрозами, громадянська та національна ідентичності: матриці націогенезу в умовах воєнного стану в Україні, проблеми трансформації та моделювання безпекових стратегій національних держав у контексті трендів інтеграційних процесів, міжнародна солідарність з Україною в протистоянні російській агресії, зміни в системах публічного управління та місцевого самоврядування України: адаптація до умов воєнного стану.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх зацікавлених проблемами розвитку сучасної політичної науки та науки державного управління.

УДК 321.01(4)(08)

© Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, 2024

© Науково-дослідницький інститут Європейської
інтеграції та регіональних досліджень, 2024

Зміст

ПЕРЕДМОВА	8
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ	10
<i>МАГДА Євген.</i> Російсько-українська війна: глобальний вимір. 10	
<i>ФІСАНОВ Володимир.</i> Повоєнний виклик для України: чи можливо уникати статусу європейської периферії?	13
<i>РОТАР Наталія.</i> Інституційна спроможність української демократії в умовах воєнного стану: як не згорнути політичні практики деліберації.	16
<i>БОВК Світлана.</i> Збройне насилля та теорія справедливості війни в контексті російсько-української війни	21
<i>БОНДАРЕНКО Лев-Олександр.</i> Російсько-українська війна: аналітичні підходи та концептуалізація в сучасній політичній науці. 23	
<i>КОЛЬЦОВ Віталій.</i> Парламентська опозиція: перебудова в умовах війни.	26
<i>ЯКОВЛЕВА Лілія.</i> Легітимізуючий потенціал звернень публічних інтелектуалів в умовах війни.	29
<i>ЯКОВЛЕВ Денис.</i> Середній клас в Україні: перемогти у війні, подолати популізм.	31
<i>ОСТАПЕЦЬ Юрій.</i> Перспективи розвитку політичних партій та партійної системи України у поствоєнний період.	34
<i>РАВЛИК Ірина.</i> Особливості комунікативної взаємодії політичної еліти та мас-медіа в політичному просторі: мотиваційний зріз.	39
<i>ДЕМЧЕНКО Вячеслав.</i> Інституційна спроможність української держави в умовах російсько-української війни.	42
<i>АНТОНЮК Дмитро.</i> Телемарафон «Єдині новини» як чинник делегітимації влади в Україні в умовах воєнного стану: корупційний аспект.	44
<i>АНТОНЮК Олександр.</i> Взаємодія приватного бізнесу та державної влади під час воєнного стану в Україні: корупційні ризики.	47
<i>КОНСТАНТИНЮК Світлана.</i> Особливості вимірювання результатів застосування «м'якої сили» (за таксономією Г. Онезорге).	50
<i>ФЕЩУК Тарас.</i> Особливості прийняття політичних рішень в умовах воєнного стану.	53
<i>ВАСИЛЕНКО Андрій.</i> Феномен збройного насилля в міжнародній політиці.	56
<i>ПОДКИШИДЕВА Юлія.</i> Перешкоди та можливості дослідження політичної комунікації в умовах воєнного стану.	59

ГОРБОВИЙ Ілля. Дотримання критеріїв демократичності, достовірності та репрезентативності виборів у надзвичайних умовах.	62
ГАСАНОВ Султан. Теоретико-методологічні засади вивчення парламентських коаліцій.....	66
ГОРБАН Богдана. Механізми розвитку професійної компетентності публічних службовців як основа їх кар'єрного зростання: зарубіжний досвід та українські реалії.	70
БЕРЧА Діана. Розвиток партнерства регіональних органів влади та інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану в Україні.	73
ДОРОШ Анна. Перспективи розвитку теорій політичного лідерства в сучасній політичній науці.	76
ФЕДІРКО Тарас. Концептуалізація парламентських слухань як форми політичної діяльності.	80
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ У КОНТЕКСТІ ТРЕНДІВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	84
ГУЛАЙ Василь. Україна та перспективи нових форматів безпекового співробітництва в Центральній Європі: варіанти трансформації «Вишеградської групи».	84
МАКАР Юрій. Україна в геостратегічних планах Росії.	86
МАКАР Віталій. Українські біженці в Європі та країнах Північної Америки після вторгнення РФ.	89
КОЛОС Дмитро Микола. Роль «Люблінського трикутника» у новій зовнішньополітичній стратегії України.	92
НОВОСКОЛЬЦЕВА Людмила. Інформаційна безпека як фактор забезпечення національної безпеки України.	96
НОВОСКОЛЬЦЕВ Геннадій. Вибір стратегії і боротьби з міжнародним тероризмом.	99
ЦІВАТИЙ Вячеслав. Інформаційно-аналітична діяльність і моделювання у сфері міжнародних відносин: міжнародно-політичні, теоретико-методологічні та практичні аспекти безпекових стратегій національних держав.	102
ШВИДЮК Сергій. Виклики і зміни у взаємодіях політичних акторів у зв'язку з повномасштабною російською агресією проти України.	107
КЛИМ Руслана. Особливості оборонної політики Республіки Болгарія.	111
СТЬОПКІН Андрій. Перспективи формування онлайн-екосистеми як інструменту політики протидії дезінформації.	114

ОПІНКО Станіслав. Подвійне громадянство в прикордонні України: безпековий вимір.	117
КАБИШ Олександр. Співпраця між громадянським суспільством та силовими структурам в умовах російсько-української війни.	120
КОХАНОВСЬКИЙ Андрій. Трансформація ЗС в умовах російсько-української війни: політичний аспект.	123
ЕКСМАН Аліна. Вплив російського вторгнення в Україну на політику безпеки в Арктичному регіоні.	125
КУДЕЛЬКО Богдан. Нікарагуанський конфлікт під час холодної війни: безпекові виклики.	127
ГРИНИШИН Єгор. Штучний інтелект та геополітичні ризики в контексті російсько-української війни.	130
ФЕДУНЯК Михайло. Роль ПМР як дестабілізуючого фактора в причорноморському регіоні.	133
ФЕТИСОВ Олександр. Порівняльний аналіз безпекової політики президентів Франції та України в контексті російсько-української війни.	136
РОТАР Ірина. Європейська політика забезпечення надання невідкладної медичної допомоги в умовах надзвичайного стану.	139
ВЕРБИЦЬКИЙ Владислав. Особливості відносин України з ЄС в умовах російської агресії.	143
БРУДИК Дар'я. Позиція міжнародних безпекових організацій щодо війни на теренах України.	147
МІЖНАРОДНА СОЛІДАРНІСТЬ З УКРАЇНОЮ В ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ	150
КРУГЛАШОВ Анатолій. Міжнародна допомога Україні: дійсне поміж очікуваним і можливим.	150
КОНДРАТЕНКО Олег. Ризики зниження міжнародної підтримки України у ході протистояння повномасштабній російській агресії.	154
НЕЧАЄВА-ЮРІЙЧУК Наталія. Регіональні міжнародні організації в умовах російсько-української війни: реагування на дії агресора.	158
БУРДЯК Віра. Реакція міжнародної спільноти на російсько-українську війну.	162
ФЕДОРЧАК Тетяна. Допомога Чеської республіки Україні у війні проти росії.	165
ЧЕБАНИК Віталій. Еволюція міжнародної підтримки України у протистоянні російській агресії.	169
ВУЙКО Анастасія. Саміт європейської політичної спільноти в Молдові: тренди та прогнози.	172
ІВАНОВ Віталій. Збройне насилля в політичній історії.	175
КОТКОВ Дмитро. Протидія тероризму: політичний аспект.	178

ГРОМАДЯНСЬКА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНОСТІ: МАТРИЦІ НАЦІОГЕНЕЗУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	182
<i>ПІВНЕВА Любов.</i> Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні.	182
<i>ОСТАПЕНКО Марина.</i> Громадянська та національна ідентичності українців в умовах воєнного стану.	185
<i>МАЛИНОВСЬКИЙ Валентин.</i> Формування української національної ідентичності в умовах війни.	188
<i>ЗАЙЦЕВА Зінаїда.</i> Динаміка формування європейської ідентичності: інституційно-нормативна ретроспектива.	193
<i>МОЛОЧКО Павло.</i> Особливості функціонування політичних партій України в умовах воєнного стану.	196
<i>РОХОВ Руслан.</i> Нові форми та зміст політичної участі: пошуки відповідей на екзистенційні виклики.	200
<i>ФЕДОРЧУК Богдан.</i> Вплив війни на настрої українців щодо вступу до організації північноатлантичного договору.	204
<i>ЦІКУЛ Ірина.</i> Комунікація гендерної політики у сфері університетської науки.	207
<i>ФРУНЗА Руслан.</i> Діяльність кафедри політології та державного управління ЧНУ імені Юрія Федьковича в умовах воєнного стану.	211
<i>БРИНЧАК Стефанія.</i> Роль засобів масової інформації у формуванні позитивного іміджу держави.	215
<i>ХОДЬКО Федір.</i> Засоби масової інформації в умовах протидії тероризму.	220
ЗМІНИ В СИСТЕМАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ: АДАПТАЦІЯ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	225
<i>НАУМЕНКО Ольга.</i> Система публічного управління України в умовах воєнного стану.	225
<i>НЕДОКУС Ігор.</i> Стан ринку надання приватних медичних послуг в Україні в умовах військового вторгнення Російської Федерації.	228
<i>СТРЕЛЬЧУК Наталія.</i> Е-послуги як важлива складова цифрової трансформації України.	231
<i>ЛУКОВ Денис.</i> Фінансові інструменти стійкості публічної служби в умовах воєнного стану в Україні.	234
<i>ВОЛОШИНА Лариса.</i> Розвиток інституту кар'єри державних службовців в системі публічного управління України... ..	238
<i>ВОЛОШИНА Наталія.</i> Етичні виміри діяльності державних службовців в умовах євроінтеграційного поступу України... ..	241
<i>АРСЕНЮК Любов.</i> Управління у сфері фізичної культури і спорту в умовах децентралізації владних повноважень в Україні... ..	245

ВЕРТЕПНА Аліна. Проблеми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців в Україні...	248
ГОЛЕМБІОВСЬКА Роксолана. Поняття «державна інформаційна політика» у вимірі дискурсивних практик науки державного управління.	251
КОВТУН Олександр. Сучасна інформаційна інфраструктура залучення громадян до управління розвитком громад в Україні. ...	255
НІЖНИК Віталій. Моделі місцевого самоврядування в еволюційній динаміці базових концептів.	258
НІКУЛА Ростислав. Система публічного управління України в умовах воєнного стану: поточний стан і завдання з подоланням дисфункціональності.	262
НІМЧУК Злата. Формування сучасної системи підготовки публічних службовців в Україні: євроінтеграційні орієнтири змін....	265
ПОБІГУН Ольга. Засади дослідження механізму контролю в державному управлінні.	267
СЕМЕНИШИН Андрій. Особливості управління персоналом в умовах європеїзації публічного управління України.	270
СЕРБЕЗ Карина. Комунікаційна взаємодія влади та громади в умовах війни: локальний вимір.	274
ТАРАСЮК Ярослав. Концептуалізація структури організаційної культури в дослідженнях публічного управління.....	277
ТАРНОВЕЦЬКИЙ Валентин. Європейські принципи публічного управління: формування та еволюція змістовного наповнення.....	281
ЮРНЮК Каріна. Система публічного управління України в умовах воєнного стану.	284
КАБАЛЮК Олександр. Реформування Служби Безпеки України: законодавче забезпечення.	287
ГРИВУЛ Ярослав. Особливості кадрового забезпечення в органах публічної адміністрації України.	290
ДМИТРЕНКО Наталія. Концептуальні засади дослідження мотивації державних службовців в умовах європеїзації публічного управління України.	294
ПРОКОПЧУК Олександр. Теоретичні основи дослідження управління соціально-економічною інтеграцією внутрішньо переміщених осіб.	297
СЕМЬОНОВА Анна. Застосування інструментів комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості в умовах воєнного стану.....	300

ПЕРЕДМОВА

В умовах триваючої повномасштабної російсько-української війни, яка загрожує самому існуванню української нації та держави, може розгорнутись у глобальний військово-політичний конфлікт, відповідальність вчених, зокрема політологів, зростає і наповнюється новими сенсом і змістом. Починаючи з аналізу поточних і потенційних загроз, вивчення стану національної, регіональної та європейської безпеки, продовжуючи визначенням джерел і ресурсів стійкості в умовах війни, перспективами подальшого згуртування суспільства та низкою інших актуальних проблем, які мають, у першу чергу прикладне, життєве значення, і завершуючи пошуками нових наукових підходів, творенням адекватних теорій і концепцій, потрібних для продуктивного наукового вивчення процесів і явищ, що відбуваються.

Науковці-політологи не лише в лавах ЗСУ, але й як аналітики, експерти, політичні консультанти і радники вносять і можуть вносити свій вагомий внесок у забезпечення перемоги України над ворогом, у пошуках нових форм і засобів забезпечення норм міжнародного права та безпеки. Не менше значення має внесок політологів і представників соціальних наук у процес підготовки нових професіоналів, політичних лідерів, управлінців та менеджерів як політичних, так і інших соціальних процесів у державі і на міжнародному рівні. Нарешті, виклики війни та загрози національній безпеці та єдності, намагання підірвати міжнародну підтримку Україні вимагають також формування сучасної системи громадянської та політичної освіти. І випробування воєнного часу з новою силою та гостротою підтверджують цю необхідність.

Саме в таких умовах і виходячи з цих та інших нагальних потреб, у Чернівцях відбулась XIII Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи». Конференція пройшла у змішаному форматі 14 червня 2023 року на базі кафедри політології та державного управління факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Її співorganizаторами, окрім

ПЕРЕДМОВА

профільної кафедри, виступили Науково-дослідницький інститут європейської інтеграції та регіональних досліджень ЧНУ імені Юрія Федьковича, а також наші добрі зарубіжні друзі та партнери – Університет імені Марії Склодовської-Кюрі у Любліні (Польща) і Університет Орадї (Румунія). Робота конференції концентрувалася, але не обмежувалася обговоренням наступних ключових проблем:

- *Російсько-українська війна: аналітичні підходи та концептуалізація в сучасній політичній науці.*
- *Трансформація та моделювання безпекових стратегій національних держав у контексті трендів інтеграційних процесів в Європі та світі.*
- *Громадянська та національна ідентичності: матриці націогенезу в умовах воєнного стану в Україні*
- *Міжнародна солідарність з Україною в протистоянні російській агресії*
- *Зміни в системах публічного управління та місцевого самоврядування України: адаптація до умов воєнного стану.*

Серед учасників конференції були досвідчені науковці, а також молоді дослідники зокрема з України, Польщі, Молдови і Румунії. Оргкомітет на чолі з проректором ЧНУ ім. Ю. Федьковича проф. Андрієм Самілою, за активної участі професора Наталії Ротар і доцентів Ірини Цікул та Наталії Нечаєвої-Юрійчук забезпечили належний рівень підготовки та проведення конференції.

З певним запізненням, яке можна виправдати все ж таки умовами воєнного стану і пов'язаними з ним труднощами та викликами, організатори конференції представляють колегам видання Матеріалів конференції і запрошують до продовження нашої співпраці як у цьому форматі, так і в інших засобах і формах плідної наукової комунікації.

***Анатолій КРУГЛАШОВ – доктор політичних наук,
професор, зав. каф. політології та державного управління,
директор НДІ європейської інтеграції та регіональних
досліджень ЧНУ імені Юрія Федьковича – заступник голови
Оргкомітету***

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

*Євген Магда, к. політ. н., доцент
Національний технічний університет України
«КПІ імені Ігоря Сікорського»*

Російсько-українська війна: глобальний вимір

Російсько-українська війна, повномасштабна фаза якої розпочалася 24 лютого 2022 року, виглядає сьогодні головним викликом для міжнародних відносин у сучасному світі.

Для цього є низка причин:

Це наймасштабніша війна у Європі після завершення Другої світової війни та найбільша війна у світі у XXI столітті

Це напад найбільшої країни світу на найбільшу державу Європи, які також є найбільшими пострадянськими республіками (фактор остаточного розпаду СРСР)

24 лютого 2022 року стався напад держави, яка володіє ядерною тріадою, на державу, яка добровільно відмовилася від ядерного арсеналу (Будапештський меморандум продемонстрував власний декларативний характер)

Масштабні воєнні злочини з боку Росії (знищення мирного населення, військовополонених, екоцид, ядерний шантаж) продемонстрували не лише агресивний характер дій Кремля, але і загальноконтинентальний масштаб його задумів

Війна Росії та України стала, серед іншого, стала зіткненням країн з найбільшими православними громадами у Європі, і її завершення суттєво змінить ситуацію у світовому православ'ї.

Для України це – Війна за Незалежність, практичне переосмислення допущених у спілкуванні з Росією помилок та прагнення закріпити за собою місце на політичній карті світу. Це завдання наша держава ВЖЕ виконала, мова йде тепер про терміни, у які буде повністю відновлено територіальну цілісність України у кордонах 1991 року. Нагадаю, що єдиний захоплений

після 24 лютого 2022 року росіянами обласний центр – Херсон – Сили оборони України звільнили 11 листопада того ж року. Проте завершення війни без звільнення окупованого у 2014 році Росією Криму, Донецької, Луганської, Миколаївської, Херсонської та Харківської областей (всього – біля 20% території країни) громадяни України навряд чи приймуть як перемогу.

Оцінюючи суспільно-політичні наслідки російсько-української війни, варто відзначити низку з них:

Світова спільнота зіткнулася з безпрецедентним викликом глобальній безпеці, відповіді, які вона сформувала, важко назвати ефективними.

Рішення про розширення НАТО за рахунок Фінляндії, зусилля з євроатлантичної інтеграції Швеції, що тривають, продемонстрували недалекоглядність російського політичного керівництва.

Проте говорити у категорії реальних часових термінів про вступ України до Північно-Атлантичного Альянсу сьогодні не випадає.

Надання Україні та Молдові статусу кандидатів на вступ до ЄС, розвиток проєкту Європейської політичної спільноти свідчать про прагнення Старого Світу відігравати більш активну роль у сучасних міжнародних відносинах.

Низка міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Комітет Міжнародного Червоного Хреста) виявилися не ефективними в умовах тотальної війни, взятих на озброєння Росією.

Якщо напередодні широкомасштабного вторгнення РФ західний істеблішмент скептично оцінював шанси України на виживання, то протягом всього двох місяців після 24 лютого 2022 року було створено формат «Рамштайн» [1], який не лише забезпечив надання Україні військово-технічної допомоги, але і може стати прообразом нової системи міжнародних відносин у повоєнному світі.

Кремль намагається видати російсько-українську війну за Третю світову, намагаючись піднести власну значущість, піднімає політичні ставки [2] проте формат підтримки дій Росії на міжнародній арені не дозволяє сприймати ці спроби як реалістичні

Глобальний економічний вплив російсько-української війни можна оцінити завдяки «зерновій угоді» та іншим факторам,

пов'язаним з українським зерном як фактором глобальної продовольчої безпеки. Разом з тим варто підкреслити, що майбутнє відновлення України стане ареною конкуренції між Європейським Союзом (той устами Урсули фон дер Ляєн заявив про прагнення стати оператором відновлення України [3]), Сполученими Штатами, країнами Перської затоки.

Ще одна сфера глобальної конкуренції – посередництво у можливому завершенні російсько-української війни. Свої сили у цьому питанні пробують генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш, Папа Римський Франциск, низка лідерів різних країн Європи та Африки – як у індивідуальному, так і командному заліках. МЗС КНР оприлюднив у річницю широкомасштабного вторгнення «12 пунктів щодо врегулювання української кризи», який ставить під сумнів рівновіддаленість Пекіну.

Російсько-українська війна відзначається не лише надзвичайно інтенсивним використанням агресором фейків та дезінформації, але і поступовою зміною підходів Заходу до протидії агресивним інформаційним впливам.

NB: Російсько-українська війна стала каталізатором завершення процесу формування української політичної нації. Схожі процеси (звісно, за іншими сценаріями) відбуваються у Білорусі та Молдові, і це дозволяє говорити про завершення процесу націєтворення у Європі.

Список використаних джерел

1. «Історична» зустріч у Рамштайні країн-партнерів України. URL: <https://www.dw.com/ru/istoricheskaja-vstrecha-v-ramshtajne-stran-partnerov-ukrainy/a-61601629>
2. URL: <https://espreso.tv/medvedev-zayavil-chto-mir-okazalsya-na-poroge-yadernoy-voyny>
3. Відновлення та відбудова України. URL: <https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/select-language?destination=/node/48>

*Володимир Фісанов, д. і. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6550-8903>*

**Повоєнний виклик для України:
чи можливо уникати статусу європейської периферії?**

Наш час сповнений несподіваних викликів, загроз і геополітичних недоречностей (котрі у випадку з розпадом імперій фактично завжди виявляються кривавими). Саме тому шукати на них відповіді, послуговуючись лише вирахуванням, раціоїдним мисленням вкрай складно. Ситуація, яка виникла після 24 лютого 2022 р. для України є не тільки випробуванням на міцність, але й шансом здійснити глибинні перетворення всередині країни. Проте, на жаль, й сьогодні у нас не сформувався зрілий політичний клас, який спроможний хоча б з адекватністю у 30-40% відповісти на найскладніші сучасні виклики фрагментованого й розколотого світу та Європейського соціуму зокрема.

Так, дійсно, вже не потрібно доводити нікому у світі (й насамперед в Європі), що Україна, вибудувавши асиметричну систему захисту проти будь-якого агресора й насамперед РФ, стане фортецею Євросоюзу на її «далекому Сході». Запитання тільки у тому чи надовго зможемо залишатися лише мілітарним фронтір-стейт зі збіднілим населенням на усіх можливих теренах і соціальних площадках травмованого війною Соціуму? Ефективним й найбільшим апробованим рішенням могла б стати модель упровадження у життя забезпеченого необхідними ресурсами мультифакторного проекту економічного відновлення й суспільно-політичного «переобладнання» України в європейському форматі. Результатом мало б стати (у середньостроковій перспективі) зайняття нею власної ніші в глобальному розподілі праці і не тільки.

А у внутрішньополітичному аспекті – це означало би вибудовування власного Демократичного Дому, де б були подолані найдокучливіші тренди кривавого й «революційного» ХХ століття. Ми не можемо залишитися, скажімо, на довгі роки на рівні виключно illiberal democracy, коли на виборах змагаються

персоналістичні партії олігархату, підживлювані ілюзіями та маніпулятивною підтримкою «незалежних медіа» та гідрою мережеских тролів. Насправді, ми, як адекватний соціум, маємо подолати застарілу модель відносин й сприйняття світу в авторитарно-тоталітарному дусі, на яке нас штовхав і сьогодні підштовхує негативний досвід ХХ століття – війни, голодомор, Гулаг, а також окремі виміри Українського національного спротиву, котрі не були позбавлені досить великого заряду авторитарності. Одна з базових задач – найближчими десятиліттями сформуванню оновлену модель демократичних відносин всередині України для молоді й за допомогою молодого покоління.

Щодо безпекового виміру, попри вступ до НАТО, слід, мабуть, значно більше уваги й поглибленої дипломатії приділити розвиткові відносин по лінії «Україна-Румунія», «Україна-Польща». Тут і економічна складова відносин, й перегляд та оновлення політики пам'яті без стереотипів і негативного ресентименту і, насамкінець, креативні виміри народної дипломатії – усе це могло б утворити підґрунтя двосторонніх взаємин з найближчими європейськими сусідами на довготривалу перспективу. Щодо Республіки Польща, то, посилаючись на спеціальну аналітичну доповідь декількох поважних інституцій наших країн (2021), можна зробити висновок: небезпеці зі Сходу приділялося чимало уваги. При цьому ставилася засаднича мета: «повне розкриття імперіалістичної політики Росії, яка прагне завоювати Східну Європу (Україну, Білорусь, Грузію, Вірменію, Молдову)», здійснюючи подальше проникнення і лінію на залежність Центральної Європи як власної сфери впливу [1].

Після початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну питання про тісний воєнно-політичний союз Києва і Варшави постало на порядок денний. І такий союз міг би протистояти у майбутньому складним викликам у регіоні ЦСЄ не тільки з боку Росії, а, скажімо, й зі сторони Туреччини. Взагалі-то, можливо, у середньостроковій перспективі політики обох держав зможуть розглядати проекти більш широкого українсько-польського конфедеративного об'єднання. В цілому ж Україна має знайти власне місце у сучасному геостратегічному розкладі (вже не

глобалізованого, а більш фрагментованого світу). На політичному обрії, на жаль, нове видання Realpolitik для XXI століття.

Одна з геостратегічних ролей України полягає у тому щоби за допомогою воєнно-політичної асиметрії на «Далекому Сході Європи» протистояти євразійському китайсько-російському тандему. І тут існує певна небезпека для України – не потрапити по війні в «солодкі економічні лабеті» Пекіна, який веде наступ у багатьох, особливо, геоекономічних напрямках. Згадаємо хоча про випадок з грецьким портом Пірей. Сучасні відносини України з «негеографічним Заходом», який також намагається дати відповідь на неоконфуціанський виклик сьогодення, матимуть далекосяжні наслідки для ієрархії МВ у XXI столітті.

У сучасній, вкрай складній міжнародній ситуації, ми маємо прикласти зусилля щоби сформувати запобіжники крихкості на національному рівні і всередині України. Такий підхід означатиме насамперед ставку хоча б на часткову антикорупційність, антиавторитарність та антибідність як передумови майбутнього розвитку. Це варто зрозуміти усім нам і наполегливо долати шлях до антикрихкості, покидаючи, де можливо, «територію Чорних лебедів», щоби не стати індичкою, за виразом Насіма Талеба [2, с.126-127]. Спонтанне зцілення як наш національний вибір неможливе без серйозної співпраці українських громадян і, при вияві політичної волі, навіть кращих представників влади, спрямованої на довготривале оновлення усього суперечливого, але усе-таки не безнадійного Соціуму.

Список використаних джерел

1. RAPORT Stan i perspektywy partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy. Punkt widzenia Polski i Ukrainy. Instytut Europy Środkowej; Instytut Stosunków Międzynarodowych KUN im. T. Szewczenki. Lublin-Kijów, 2021. URL: [http://www.iir.edu.ua/uploads/files/\(2\).pdf](http://www.iir.edu.ua/uploads/files/(2).pdf)
2. Талеб Н.Н. Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті. К.: Наш формат, 2022. 400 с.

*Наталія Ротар, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6430-3460>*

**Інституційна спроможність української демократії в
умовах воєнного стану:
як не згорнути політичні практики деліберації**

Інституційна спроможність української демократії в умовах правового режиму воєнного стану визначається багатьма параметрами, поміж якими незмінно важливим залишається забезпечення системної комунікаційної взаємодії інститутів представницької демократії з громадянами. Комунікаційна взаємодія з громадськістю, що підтверджує непорушність принципів демократії є важливою частиною діяльності Верховної Ради України. В умовах обмежень правового режиму воєнного стану особливої ваги набуває така форма взаємодії як електронні петиції (далі – е-петиції), що суттєво спрощують процес обміну позиціями між громадянами за органом законодавчої влади. Ця частина діяльності українського парламенту регулюється низкою нормативно-правових актів, поміж яких основні норми та принципи комунікативної взаємодії з громадськістю закріплені в Законі України «Про звернення громадян» [1] та Розпорядженні Голови Верховної Ради України «Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах» [2]. Закон України «Про звернення громадян» визначає е-петиції «особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування» [1], порядок розгляду яких прописано в Ст. 23. Важливо, що в умовах воєнного стану всі вимоги встановленого порядку розгляду е-петицій залишилися незмінними.

Впродовж першого року масштабної збройної агресії росії в Україні на офіційному парламентському веб-сайті в системі «Електронні петиції» було ініційовано 795 е-петицій, з яких 24 % після перевірки виявилися такими, що не відповідають нормативно-правовим вимогам. Зауважимо, що впродовж 2022 р.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ...

для подання е-петицій та голосування в системі «Електронні петиції» зареєструвалися 61034 громадян України, що вказує на збереження інтересу до даної форми політичної участі, відповідної механізмам представницької демократії та інструментам цифрової демократії. Дані Таблиці 1 вказують на те, що предмети зареєстрованих е-петицій охоплюють всі тематичні категорії, передбачені логікою їх систематизації.

Таблиця 1

**Тематичні категорії е-петицій,
поданих до Верховної Ради України,
1 січня 2022 – 22 лютого 2023 рр.***

Перелік тематичних категорій**	Кількість е-петицій	Кількість голосів підтримки	
		Мін.	Макс.
Аграрна політика і земельні відносини	4	2	229
Державне будівництво, адміністративно-територіальний устрій	8	1	64
Діяльність Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України	51	1	1623
Діяльність місцевих органів виконавчої влади	10	2	28
Діяльність об'єднань громадян, релігія та міжконфесійні відносини	7	3	161
Діяльність органів місцевого самоврядування	7	2	58
Діяльність центральних органів виконавчої влади	12	1	1178
Екологія та природні ресурси	6	3	28
Економічна, цінова, інвестиційна, зовнішньоекономічна, регіональна політика та будівництво, підприємництво	16	4	229
Житлова політика	4	0	36
Забезпечення дотримання законності та охорони правопорядку, реалізація прав і свобод громадян	44	1	811
Інформаційна політика, діяльність засобів масової інформації	4	2	57
Комунальне господарство	10	1	54
Культура та культурна спадщина, туризм	7	4	371
Обороздатність, суверенітет, міждержавні і міжнаціональні відносини	44	2	1729
Освіта, наукова, науково-технічна, інноваційна діяльність та інтелектуальна власність	8	2	22
Охорона здоров'я	15	2	183
Праця і заробітна плата	23	3	1797
Промислова політика	1	22	22

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ ...

Перелік тематичних категорій**	Кількість е-петицій	Кількість голосів підтримки	
		Мін.	Макс.
Сім'я, діти, молодь, гендерна рівність, фізична культура і спорт	20	2	200
Соціальний захист	46	3	1623
Транспорт і зв'язок	15	1	88
Фінансова, Податкова, Митна Політика	35	3	1896

Джерело: складено за: [7]

* Систематизовані петиції за датою оприлюднення відповіді;

***Примітка:* сумарна кількість е-петицій, розподілених за переліком тематичних категорій більша, ніж кількість поданих е-петицій, що пояснюється віднесенням однієї петиції одночасно до двох, а в поодиноких випадках до трьох тематичних категорій.

По-перше, наголосимо, що до Таблиці 1 занесена інформація про е-петиції, які не набрали необхідної кількості голосів підтримки (25000), оскільки у 2022 р., тільки одна е-петиція отримала необхідну кількість підписів (у 2021 р. – жодна). Е-петиція, що стосувалася підтримки зміни до законодавства України, яким регулюється виїзд за кордон українських моряків під час воєнного стану на підставі наявності в них діючих паспорта моряка та кваліфікаційного свідоцтва отримала 25058 підписів [3] та для забезпечення її розгляду відповідно до порядку була направлена Голові Верховної Ради України.

По-друге, аналіз даних, наведений в Таблиці 1 вказує на те, що в 2022 р. в е-петиціях до Верховної Ради України їх ініціаторами було порушено 278 питань, серед яких найбільша увага була сфокусована на проблемі необхідності забезпечення дотримання законності й охорони правопорядку, прав і свобод громадян та запобігання дискримінації (18,3 % від загальної кількості е-питань). В цих е-петиціях громадяни України пропонували законодавчому органу внести зміни до цілої низки Законів України, якими регулюється: встановлення та покарання за адміністративні та кримінальні правопорушення, організація та принципи судочинства, надання безоплатної правової допомоги, діяльність поліції, надання та позбавлення громадянства України, прискорення ухвалення нових норм та ратифікації низки міжнародних документів. В 12,9 % е-петицій пропонувалися механізми посилення обороноздатності та суверенітету України, ремодельовання міждержавних і міжнаціональних відносин.

Насамперед, у фокусі ініціаторів е-петицій перебували законодавчі норми мобілізаційної підготовки та мобілізації (відстрочка від призову під час мобілізації на військову службу для окремих категорій громадян та перегляд строків мобілізації військовослужбовців під час дії воєнного стану), порядку виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України, соціального і правового статусу військовослужбовців та членів їх сімей. 12,6 % е-петицій спрямовувалися, на думку їх ініціаторів, на вдосконалення фінансової, податкової та митної політики шляхом внесення змін до Законів України, якими регулюється система оподаткування, система соціальних виплат за програмою е-Підтримка, надання пільг при розмитненні автомобілів, спрощення процедури ввезення гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. 11,5 % е-петицій стосувалися соціальної політики та політики соціального захисту населення України, 9,4 % порушували питання державного будівництва та адміністративно-територіального устрою; 5,4 % – діяльності інститутів влади в Україні; 4,7 % – охорони здоров'я; 4,3 % – комунального господарства; 3,6 % – екології та природних ресурсів; 2,9 % – праці і заробітної плати; 2,2 % – освіти, наукової, науково-технічної інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. В регіональному вимірі найбільше е-звернень було ініційовано мешканцями м. Києва (38), Дніпропетровської (20), Київської (18), Харківської (17), Львівської (13) та Одеської (12) областей [6]. Станом на 22 лютого 2023 р. 18 е-петицій перебували на етапі збору підписів та мали від 1 до 829 підписів на їх підтримку [5].

По-третє, особливістю поданих е-петицій в умовах правового режиму воєнного стану є те, що серед тих петицій, щодо яких наведена статистика в Таблиці 1, найбільшу кількість підписів на підтримку (але не 25 тис. голосів) набрали петиції, в яких відображено ставлення ініціаторів до дій політиків національного рівня, зокрема, це петиції з вимогами негайного відсторонення від займаних посад Голови парламентського Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцева (1623 підписи), оскільки ініційовані ним реформи «є провальними та отримують негативний ефект для економіки країни» [4] та Голови парламентського Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Г. Третьякової (1729 підписів), оскільки її

законодавчі ініціативи суперечать «нормам Конституції, що проголошують Україну соціальною державою та забороняють звуження обсягу прав і свобод» в сфері регулювання регулювання трудових відносин [4].

Отже, в умовах правового режиму воєнного стану збереження на рівні українського парламенту демократичного інструменту е-петицій є одним з тих запобіжників згортання практик деліберації та комунікативної взаємодії політичних інститутів з громадянами, які мають потенціал конструктивного розгортання після перемоги України в російсько-українській війні.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України. Про звернення громадян. Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Верховна Рада України. Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах. Розпорядження Голови Верховної Ради України № 19 від 08 лютого 2021 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19/21-%D1%80%D0%B3#Text>
3. Верховна рада України. Електронні петиції. Інформація про петицію. URL: <https://itd.rada.gov.ua/services/Petition/Index/10257?aname=responses>
4. Верховна Рада України. Електронні петиції. Інформація щодо електронного звернення. Звільнення некваліфікованого працівника. URL: <https://itd.rada.gov.ua/services/Petition/Index/10080?aname=elappeal>
5. Верховна Рада України. Електронні петиції. Триває збір підписів. URL: <https://itd.rada.gov.ua/services/Petitions?aname=published>
6. Верховна Рада України. Управління з питань звернень громадян Апарату Верховної ради України. Довідка про роботу Управління з питань звернень громадян Апарату Верховної Ради України у 2022 році з електронними петиціями. URL: https://vzvernen.rada.gov.ua/documents/ast_v/Dov_petic/
7. Верховна Рада України. Електронні петиції. Закінчився термін. URL: https://itd.rada.gov.ua/services/Petitions?page=11&sort=desc&order=date_response&is_sname=False&aname=elappeal

*Світлана Вовк, д. політ. н., доцент
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6818-4107>*

Збройне насилля та теорія справедливості війни в контексті російсько-української війни¹

Російсько-українська війна, що триває з 2014 р., викликає вже дев'ять років різні політичні, юридичні та етичні оцінки дій росії та відповідей України на порушення цілісності держави. Останнє стало одним з аспектів інформаційної складової збройного насилля. Російські автори і апологети «русского мира» на Заході ставлять під сумнів відповідність принципів теорії справедливої війни до нашої держави і те, що з боку українського народу застосування збройного насилля є необхідним.

Російська військова агресія, створення та підтримка незаконних воєнних формувань на сході України, анексія Криму порушили принцип суверенітету, який вимагає поваги до кордонів держав та забороняє їх незаконне порушення. Україна, як суверенна держава, згідно з міжнародним правом має право на самооборону від зовнішньої агресії із залученням міжнародної спільноти для забезпечення своєї безпеки та захисту.

Ведення повномасштабних дій росією на території України призвело до гуманітарної кризи:

1. Погіршення стану здоров'я та добробуту через обмежений доступ до медичних послуг та ліків.
2. Загроза харчової безпеки через обмеження вирощування продуктів харчування та обмежений доступ до гуманітарної допомоги.
3. Зруйнування житлового фонду та інфраструктури, що призводить до бездомності та погіршення умов проживання.
4. Порушення прав людини та підтиск політичних свобод населення.

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проектом 2021.01/002.

5. Соціальні розлади та втрата соціальної ідентичності через етнічну дискримінацію та російську пропаганду.

6. Вимушена міграція призвела до того, що сотні тисяч людей були змушені покинути свої домівки і шукати притулок у безпечних місцях; багато людей стали бездомними.

7. Обмеження доступу до гуманітарної допомоги, здебільшого було встановлено блокаду доставки гуманітарної допомоги.

Отже, застосування Україною збройного насилля з метою протистояти повномасштабним діям росії, що призвели до гуманітарної кризи відповідаю критерію правильного наміру.

Регулярна армія росії, приватні воєнні кампанії (які визнані міжнародною спільнотою терористичними організаціями) та незаконні воєнні формування ДНР-ЛНР в своїх діях прагнуть завдати якомога більше шкоди та страждань цивільному населенню. Це доводять як наслідки окупації Бучі, Ірпеня, Ізюму, Лиману, так ракетні удари по всій території України. Згідно з принципами справедливої війни порушується одним з основних принципів мінімізувати страждання цивільних осіб. В свою чергу, Україна не дозволяє собі обстріли цивільної інфраструктури і населення країни-агресора, хоча і має на сьогодні вже відповідні можливості.

Україна, яка захищає свою територіальну цілісність та суверенітет, постійно зіткається з нераціональним застосуванням сили з боку агресора, який не зважає на міжнародне гуманітарне право, що встановлює обмеження та заборони щодо використання певних видів зброї та методів ведення війни. Факти останнього неодноразово підтверджували міжнародні правозахисні організації у своїх матеріалах. Так, у «звіті Human Rights Watch “Інтенсивна та тривала шкода: напади з використанням касетних боєприпасів в Україні” зазначається, що точну кількість нападів Російської Федерації на Україну з використанням касетних боєприпасів встановити неможливо. Однак сотні з них уже задокументовано. Крім того, багато нападів були вчинені в густонаселених районах. Щонайменше вісім областей України зазнавали нападу з використанням касетних боєприпасів: Чернігівська, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Херсонська, Миколаївська, Одеська та Сумська області. Касетні

боєприпаси є лише одним з видів зброї, яку міжнародне гуманітарне право забороняє використовувати» [1].

Отже, навіть, невеличкий аналіз основних принципів справедливої війни доводить, що застосування Україною збройного насилля, починаючи з анексії Криму і військової інтервенції на Сході України, є справедливим і законним

Список використаних джерел

1. Короткий Т. Заборонені засоби та методи ведення бойових дій, які Росія використовує у війні проти України. ZMINA. 13 червня 2022. URL: <https://zmina.info/articles/zaboroneni-zasoby-ta-metody-vedennya-bojovyh-dij-yaki-rosiya-vykorystovuye-u-vijni-proty-ukrayiny/>.

*Лев-Олександр БОНДАРЕНКО,
аспірант кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6244-9706>
Науковий керівник – д. політ. н., проф. В.І. Бурдяк*

**Російсько-українська війна: аналітичні підходи та
концептуалізація в сучасній політичній науці**

«Російсько-українська війна вкотре продемонструвала, що лінія фронту у конфліктах 21 століття проходить не лише по території тієї чи іншої держави, а й у інформаційному просторі, захист якого потребує великих зусиль».

Під час будь-якої війни в інформаційному просторі панує пропаганда. Ще у 1928 році британський дипломат лорд Пенсонбі у своїй книзі «Брехня в часи війни» визначив 10 основних принципів пропаганди, які й сьогодні не втрачають свою актуальність. Один з принципів говорить: «кожен, хто сумнівається у нашій пропаганді – зрадник».

Обмеження в інформаційному просторі, які були введені в Україні з початком війни, продемонстрували свою ефективність та оправдали доволі жорсткі методи: Росія не змогла відкрити повномасштабний інформаційний фронт проти України. Проте,

обмеження в інформаційному просторі не можуть існувати вічно. Принципи демократії та свободи слова вимагають надання вільного доступу до медіа та висвітлення інформації з усіх сторін. Таким чином, з закінченням війни Україна може зіштовхнутися з серйозною загрозою у інформаційному просторі.

Аналіз історичних подій вказує на те, що кожний етап еволюції інформаційних технологій супроводжується періодом глобальної нестабільності та конфліктів. Свого часу, винайдення друкарської машинки у XV столітті надало значний поштовх початку релігійних війн в Європі. Масове видання Біблії, яка була перекладена з латині на національні мови багатьох держав, спричинило втрату монополії католицькою церквою на посередництво між Святим писанням і людьми. Почалася масова інтерпретація біблейських законів, що призвело до ескалації конфліктів. Після Першої світової війни відбулося масове поширення радіо, яке вже згодом послужило надійною платформою для демагогів і популістів, які також стали однією із причин початку Другої світової війни.

Розвиток соціальних мереж та їх активна популяризація у світі за доволі короткий час призвели до фундаментальних змін у висвітленні бойових дій. У книзі «Війна у 140 знаках. Як соціальні медіа змінюють конфлікти у XXI столітті» Дейвид Патрикаракос, на прикладі війни Ізраїлю проти ХАМАСу демонструє як легко втратити «монополію на правду» за допомогою вмілого використання соціальних мереж.

В російсько-українській війні ми також спостерігаємо боротьбу за правду. Зважаючи на величезну кількість відвертих провокацій та маніпуляцій в інформаційному просторі, можна припустити, що наявність самої правди й буде визначати переможця.

У той же час, варто зазначити, що пропаганда має доволі короткострокову ефективність. Вже зараз потрібно створювати широку наукову базу для визначення фундаментальних принципів та основ. Відомий принцип говорить про те, що «коли замовкають дипломати, починають говорити гармати». Проте, коли замовкнуть гармати, потрібно бути готовими до зовсім іншої дипломатії, у розвиток якої мають зробити основний вклад саме

науковці. За таких умов можна розраховувати на тривалий та надійний мир.

«Історія показує, що будь-яка війна завжди закінчується переговорами і до них потрібно готуватися заздалегідь. Саме наукове середовище може розробити відповідну концепцію, яка б змогла задовольнити суспільні інтереси та врахувати всі необхідні зовнішні та внутрішні аспекти для забезпечення стійкого миру та відновлення».

Історія підтверджує, що навіть найкровопролитніші війни в кінці кінців завершуються переговорами та укладанням мирних угод. Завчасна підготовка до таких переговорів має велике значення, оскільки це дозволяє сторонам врахувати свої інтереси, визначити межі компромісу та шляхи вирішення конфлікту. У цьому процесі наукове середовище відіграє важливу роль. Вчені з різних дисциплін можуть розробити концепцію, яка базуватиметься на об'єктивних дослідженнях та аналізі. Вони можуть вивчати причини конфлікту, динаміку суспільних та політичних процесів, аналізувати вплив зовнішніх акторів та внутрішніх факторів.

«Можна констатувати, що величезний потенціал української наукової спільноти практично не використовується для досягнення перемоги у війні. Проте, широка система міжнародних зав'язків, наукова база та практичні навички можуть стати ефективним інструментами як для завершення війни, так і для створення нової моделі міжнародної безпеки у післявоєнний період».

Україна має багату і розмаїту наукову спільноту, яка працює в різних галузях знань. Дослідники, вчені та фахівці володіють значними напрацюваннями та навичками, які можуть бути застосовані для вирішення складних проблем, пов'язаних з війною та її наслідками. Українські вчені та дослідники мають перевагу у міжнародному співробітництві і наукових зв'язках. Завдяки цьому, у них є можливість обмінюватися знаннями та досвідом з колегами з інших країн, використовувати передові методи та практики. Це дозволяє науковій спільноті мати доступ до світового досвіду та кращих практик.

Окрім того, українська наукова спільнота має потенціал для створення нової моделі міжнародної безпеки у післявоєнний

період. Широка система міжнародних зв'язків, розбудована наукова співпраця і взаємодія з іноземними партнерами дають можливість українським науковцям активно впливати на формування нових стратегій безпеки, миротворчих процесів та співробітництва.

Список використаних джерел

1. Ponsonby MP. «Falsehood in war-time» (1929). URL: <http://www.vlib.us/wwi/resources/archives/texts/t050824i/ponsonby.pdf>
2. Patricaracos D. War in 140 characters: How Social Media Is Reshaping Conflict in the Twenty-First Century PDF. URL: https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-92/jfq-92_88-89_Swaney.pdf
3. Наука під час війни: виживання чи розвиток. URL: <https://svit.kpi.ua/2023/05/23/наука-під-час-війни-виживання-чи-розви/>
4. Багінський А.В. Сучасні теорії миру та конфліктів. Київ : КІІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. URL: http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2019/12/Багінський_сучасні-теорії-миру-та-конфліктів.pdf

*Віталій Кольцов, д. політ. н., доцент
Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса)
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-7480-2644>*

Парламентська опозиція: перебудова в умовах війни

В умовах війни відбуваються суттєві соціальні трансформації, спрямовані на захист країни від агресора та здобуття перемоги. У сучасних умовах потребує переосмислення сутність опозиційної діяльності. Необхідно відзначити особливості опозиційної діяльності, визначити її роль та функції в умовах війни. Передусім, потребують вирішення питання щодо її суб'єктності, правового та політичного статусу, критерії результативності опозиційної діяльності в умовах воєнного стану. На особливу дослідницьку увагу заслуговує роль опозиції в інституційній взаємодії [4], перебудова опозиції у широкому контексті змін в системах публічного управління та місцевого самоврядування України, її адаптація до умов воєнного стану [3].

В українському медіа просторі фіксуються зміни соціального та політичного контексту опозиційної діяльності. Зокрема, влітку 2022 року у масмедіа відзначалось, що «Головними ньюсмейкерами, як правило, стали представники влади і силових відомств, які розповідають або про військову обстановку, або про законодавчі та економічні нововведення. Будь-яка критика правлячої команди, яка здебільшого доноситься з соцмедіа, вже не дає такого ефекту, як у мирний час. І тому опозиційним партіям, які ще в лютому були вгорі рейтингових таблиць, непросто вписатися в поточний порядок денний... Поки ми бачимо, що зараз є три прохідних партії. Лідирує «Слуга народу» з приблизно 50%, далі йде проект Притули і ще «Євросолідарність». Інших не видно. Але це зараз» [1]. Це про перспективи появи нових опозиційних сил та їх кристалізацію у вигляді виборчих проектів після перемоги. Натомість, трансформується і парламентська опозиція. Вона повною мірою перебудувала свою діяльність, визначаючи головною функцією забезпечення соціальної мобілізації, підтримку ЗСУ та активну участь у волонтерській діяльності. Парламентська опозиція, як і вся країна, знаходиться на «військовому марші» задля перемоги. Водночас, слід відзначити загрозу елімінування парламентської опозиції як суб'єкта політичної діяльності, що може призвести до посилення авторитарних тенденцій у публічному адмініструванні. Для подальшої європейської інтеграції та збереження демократичного поступу необхідно продовжити пошук оптимальної моделі парламентської опозиційної діяльності. Серед усіх функцій опозиції (завдання опозиції, традиційно, полягають у тому, аби контролювати, критикувати, пропонувати альтернативи) на особливу увагу в умовах війни заслуговують мобілізаційно-соціалізуюча функція, представницька функція та стабілізаційна функція. Щодо останньої, то парламентська опозиція має сприяти забезпеченню стабільної, безперебійної роботи усіх органів публічної влади, стійкого розвитку політичної системи та інститутів громадянського суспільства. Представницька функція ідентифікується на ґрунті народовладдя, тобто статус депутатів парламенту зобов'язує членів опозиційних фракцій говорити від імені частини суспільства, а не захищати інтереси лідера чи вузькопартійну позицію. Дійсно, в умовах війни у парламенті

можна спостерігати нівелювання партійних меж, а на перший план порядку денного опозиційної діяльності виходить питання захисту демократичних цінностей (політичних прав і свобод, рівності, раціональних політичних дебатів, поділу влади тощо). У політичній теорії представлено підходи щодо визначення опозиційної діяльності. Відповідно до першого, до парламентської опозиції відносять найбільшу опозиційну фракцію. У політичній реальності України це «Європейська солідарність». Другий підхід ідентифікує в якості парламентської опозиції усі фракції, які критикують політичний курс влади. В умовах війни взаємодія між парламентською опозицією та більшістю обумовлюється усвідомленням ризиків політичної дестабілізації, між фракцією «Слуга народу» та «ЄС» вона відбувається відповідно до наступного алгоритму: «...активні прихильники лідера «ЄС» за першої ліпшої нагоди критикують дії влади у facebook. У відповідь анонімні канали у telegram, які пов'язані з Банковою, регулярно атакують Порошенка за його піар на волонтерстві» [2].

При цьому, хиткий баланс у взаємодії між парламентською більшістю та опозицією залежить від змін у медійному ландшафті (впровадження телемарафону «Єдині новини», припинення прямих трансляцій засідань Верховної Ради України, відключення деяких телеканалів від цифрового мовлення тощо), а опозиційні депутати починають виконувати функцію критики влади під час закордонних візитів. Подальший розвиток парламентаризму в Україні пов'язується із успіхами на зовнішньому фронті: «парламентські десанти» на чолі зі спікером до країн-партнерів, «спільні засідання» з європейськими парламентаріями тощо.

Список використаних джерел

1. Безпалько У. Що відбувається в опозиції і хто може скласти конкуренцію владі? *РБК-Україна*. 2022. 24 серпня. URL: www.rbc.ua/ukr/news/proishodit-oppozitsii-sostavit-konkurenciyu-1661111930.html
2. Романюк Р., Кравець Р. Ні влади, ні опозиції. Чим живе український парламент під час війни. *Українська правда*. 2023. 27 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/04/27/7399589/>

3. Ярова Л. В., Яковлева Л. І., Кольцов В. М. Компоненти інституційної взаємодії в українському політичному процесі. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 38. С. 82-86.

4. Yakovleva L., Yakovlev D. Institutional interaction and political choice in a transitional society. What role for the social sciences. *Nationalism and Ethnic Politics*. 2020. № 2 (4). P. 582-608.

*Лілія Яковлева, д. політ. н, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0942-485X>*

Легітимізуючий потенціал звернень публічних інтелектуалів в умовах війни

Проблема забезпечення легітимності публічної влади загострюється в умовах війни, адже однією із головних складових перемоги над агресором є ефективна взаємодія між владою та суспільством на основі довіри. Акцентуємо увагу на тому, що «Легітимність влади є центральним поняттям політичної науки та однією з головних характеристик сучасного демократичного суспільства. Найбільш очевидною є відповідь, яку дає електоральна демократія: легітимною є влада, яку громадяни обирають у результаті проведення регулярних конкурентних та чесних виборів» [7, с. 93].

Необхідно подолати наслідки медіатизації політики, яка була домінуючим трендом у політичній взаємодії та постала в якості одного із визначальних факторів політичного вибору. Медіатизована політика створила умови, коли легітимність влади скоріше потребувала від політиків постійної участі у різноманітних телевізійних ток-шоу, аніж зосередженості на пошуку раціональної аргументації у форматі парламентських дебатів. Медіа-скандали протягом декількох останніх десятиріч переконливо довели здатність створювати передумови для революцій, а журналістські розслідування – делегітимізувати уряди: «В умовах медіатизації, яка перетворює політику (у двох сенсах: як публічну політику так і боротьбу за голоси виборців під час електоральних змагань) на частину медіа-процесу, посилюються виклики для раціональної політичної комунікації...

Під час війни українці вперше у вітчизняній політичній історії мають можливість щовечора чути звернення президента. Також вперше українські політики та державні діячі, завдяки публічним зверненням до міжнародної спільноти, формують глобальну громадську думку. Цей вплив на глобальну громадську думку охоплює широкий спектр тем – від надання сучасної зброї для ведення бойових дій, макрофінансової та дипломатичної підтримки до боротьби із російською пропагандою й іншими технологіями «м'якого» впливу та гібридної війни» [6]. Слід відзначити, що з початком широкомасштабної збройної агресії, українське суспільство живе у світі «без ток-шоу». Тобто, замість маніпулятивних технологій легітимації публічної влади, які використовували «конструктори» медіатизованої політичної реальності – власники телевізійних каналів, журналісти та редактори, поступово з'являються нові форми комунікативного забезпечення та раціонального обґрунтування легітимності. Однією із таких форм є звернення публічних інтелектуалів. Ці звернення мають значний легітимізуючий потенціал в умовах війни. Передусім, завдяки раціональній аргументації. Як зазначає М. Рябчук: «Сам феномен «публічних інтелектуалів» передбачає не лише інтелектуальність, а й публічність, тобто великою мірою є явищем мас-медійним... В Україні ця інституція недорозвинена, що пов'язано, на мій погляд, не лише з тоталітарною спадщиною, а й з колоніальною (чи, якщо говорити про сьогоденну ситуацію, – неокolonіальною)... Публічних інтелектуалів цікавить насамперед істина – незалежно від того, наскільки вона корисна тій чи тій партії, нації чи їм особисто» [3]. У дослідженнях публічних звернень інтелектуалів зроблено перші кроки. Зокрема, визначено звернення інтелектуалів як технологію раціоналізації політичної комунікації [5] та їх роль у процесі легітимації публічної влади [6]. У цих дослідженнях виокремлено два об'єднання інтелектуалів в Україні, які пройшли етап інституціоналізації – «Український осередок Міжнародного ПЕН-Клубу» («Український ПЕН») [4] та Ініціативну групу «Першого грудня» [1]. У зверненнях публічних інтелектуалів визначено фактори, які делегітимізували публічну владу до війни: посилення авторитарних тенденцій (обмеження політичних свобод та впровадження цензури у масмедіа), суспільні деформації

(атомізація, криміналізація певних просторів суспільної взаємодії), відсутність національного консенсусу тощо. Відзначимо, що після початку широкомасштабного вторгнення РФ значно зріс рівень консолідації суспільства, можна говорити про формування національного консенсусу тощо. У зверненнях публічних інтелектуалів повною мірою визначено рецепт легітимності публічної влади: узгодження дій та політичного курсу на основі спільної ціннісної платформи, розвиток дієвого громадянського суспільства (яке є альтернативою «руському миру»), забезпечення верховенства права, розвиток української демократичної традиції у напрямку самоорганізації громад [2], постійна увага до науки та освіти тощо.

Список використаних джерел

1. Ініціативна група «Першого грудня». URL: <http://1-12.org.ua/>
2. Надходить велика доба. Звернення Ініціативної групи «Першого грудня». *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2021. 30 листопада. URL: <http://1-12.org.ua/2021/11/30/4263>.
3. Рябчук М. Про роль публічного інтелектуала в суспільстві. 2010. 30 грудня. ZAXID.net. URL: https://zaxid.net/pro_rol_publichnogo_intelektuala_v_suspilstvi_n1119740
4. Український ПЕН. URL: <https://pen.org.ua/>
5. Яковлев Д. В. Публічні звернення інтелектуалів як технологія раціоналізації політичної комунікації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 38. С. 87-93.
6. Яковлев Д. В., Яковлева Л. І. Політика без ток-шоу. Потенціал звернень публічних інтелектуалів щодо легітимації влади. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. С. 163-169.
7. Яковлева Л. І. Координація публічної влади. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 35. С. 93-97.

**Денис ЯКОВЛЕВ, д. політ. н, професор
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2828-4669>**

**Середній клас в Україні:
перемогти у війні, подолати популізм**

Середній клас є рушійною силою демократичних політичних перетворень, створення ринкової економіки. Від цих систем

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ ...

вільної політичної (демократія) та економічної (ринок) конкуренції саме представники середнього класу отримують найбільшу вигоду. Середній клас в Україні, безумовно, зацікавлений у демократії, але задля цього потрібно подолати популізм та перемогти у війні. В історії демократії середній клас посідає чільне місце – йому приділялось досить багато уваги у працях філософів, економістів та соціологів – від Арістотеля до М. Вебера та Ортеги-і-Гассета. Напевно, саме представники середнього класу найбільше постраждали від імперського колоніалізму та радянського тоталітаризму. Варто погодитись із О. Куценко: «Звернення до класового аналізу не означає заперечення інших способів аналізу політичної поведінки та соціального процесу. Особливістю ж класового аналізу є визначення суттєвих відмінностей інтересів, специфіки сприйняття, установок та цінностей великих груп людей, які займають різні позиції у просторі соціальних можливостей, мають різні життєві шанси та соціальні перспективи, чиї інтереси можуть бути виражені політичними засобами та представлені на рівні публічної політики» [3]. На сучасному етапі йдеться про необхідність впровадження моделі економічної демократії, яка передбачає перерозподіл суспільного блага в інтересах середнього класу за допомогою механізму парламентського представництва.

Роль середнього класу у процесі становлення демократії в Україні такою ж мірою вагома, як і недооцінена у експертному середовищі та громадській думці. Натомість, ще наприкінці 1990-х – початку 2000-х років в українському політичному просторі з'явилися партії, які позиціонували себе у електоральному просторі як репрезентанти інтересів середнього класу. Щоправда, це були олігархічні проекти «Команда озимого покоління», «Віче», ін. Але вже на позачергових виборах 2014 року до парламенту пройшла партія «Самопоміч», а у 2019 році партія «Голос» зміцнила тренд на парламентське представництво інтересів середнього класу. Слід також відзначити політичні партії «Демократичний альянс» та «Сила людей», які декларують відмову від фінансових та медійних ресурсів олігархії. Вони не мають достатньої підтримки на загальнонаціональних виборах, проте у них є успіхи на місцевому рівні. «Електоральна Одісея» середнього класу в Україні переконливо свідчить про

«...маятникові коливання політичної ідентифікації представників середнього класу: від «обслуги олігархів» до опори демократії, рушійної сили революційних змін. Середній клас «говорить» від імені суспільного інтересу... В Україні середній клас пройшов шлях від напівлегального бізнесу, зuboжілої інтелігенції та «обслуги олігархів» до рушійної сили Майданів, класу волонтерів, активістів та добровольців, які забезпечують спротив російській повномасштабній військовій агресії» [4]. Намагаючись вибороти демократію в Україні, середній клас опинився між Сциллою попудізму та Харибдою олігархії. Йдеться про необхідність подолання пострадянського феномену, який у публіцистиці називають «люмпенівсько-олігархічним» альянсом [2].

Соціологи відзначають зв'язок між класовою ідентифікацією та рівнем політичної участі. О. Куценко зазначає: «Процес становлення соціальних класів відбувається нерівномірно; найбільш виражену соціальну зрілість виявляють класи або класоподібні утворення, які укорінені в конкурентному ринковому середовищі та мають значущі ресурси компетентності; саме ці класові утворення демонструють політичну участь» [3]. Середній клас є найбільш активною верствою суспільства, він характеризується високим рівнем політичної участі. Особливо у біфуркаційних точках суспільного розвитку – під час демократизації та декомунізації, «помаранчевої революції» (2004 р.) та «революції Гідності» (2013-2014 рр.). Водночас, слід наголосити на амбівалентності середнього класу в Україні. З одного боку, це «національна буржуазія»; клас підприємців, службовців та публічних інтелектуалів. З іншого боку, сповідуючи демократичні цінності, представники середнього класу майже змирились із пануванням олігархії. Відзначимо: «Якщо на Заході типовими представниками цього прошарку є адвокати, лікарі, викладачі, менеджери середньої ланки, то в Україні до середнього класу (за майновою ознакою) потрапила т.зв. «обслуга олігархів» – заангажовані працівники масмедіа, корумповані чиновники, продажні юристи та менеджери різноманітних інофірм, елітарних розважальних закладів, салонів краси та фітнес-клубів» [1]. Під час війни представники середнього класу стали волонтерами, добровольцями та активістами. Натомість, подальша

реалізація європейського вибору України потребує представництва інтересів середнього класу у парламенті.

Список використаних джерел

1. Биченко, А., Міщенко, М., Пишуліна, О., Рачок, А. & Шангіна, Л. Середній клас в Україні: уявлення і реалії. Київ: Центр Разумков, 2016. 258 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2016_Seredn_klas.pdf
2. Крамар О. Небезпечний атавізм. *Український тиждень*. 21 червня 2021. URL: <https://tyzhden.ua/nebezpechnyj-atavizm/>
3. Куценко О. Сохраняют ли значение классовые основания политического участия? *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2006. №3. 92-115. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/90385/06-Kutsenko.pdf?sequence=1>
4. Yakovlev D., Borovyk L, Diachenko O. The voice of the middle class and economic democracy in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. № 8(3). P. 220-227. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-220-227>

**Юрій ОСТАПЕЦЬ, д. політ. н., професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>**

Перспективи розвитку політичних партій та партійної системи України у поствоєнний період

Широкомасштабна збройна агресія Росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., кардинально змінила ситуацію в Україні та світі. Ці зміни стануть важливим чинником, що визначатиме подальший розвиток нашої держави в усіх сферах суспільного життя та свідомості громадян. Суттєві трансформації відбудуться і у сфері партійного будівництва та безпосередньо партійній системі України. Ці зміни будуть накладатися на основні тренди, якими характеризується нині партієтворення у Європейському Союзі та сучасному світі.

Великий електоральний цикл (напередодні російсько-української війни) 2019–2020 рр. (президентські, парламентські вибори 2019 р., місцеві вибори 2020 р.) суттєвим чином змінив конфігурацію та акторний склад партійної системи України як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях.

Конфігурацію партійної системи України за результатами вказаного електорального циклу можна визначити як систему з переддомінуючою партією, якою стала партія «Слуга народу». Традиційно в партійній системі України можна було виокремити партії, які відстоювали різні вектори розвитку України: проросійський – «Опозиційна платформа за життя», «Наші», «Опозиційний блок» та проєвропейський – «Європейська солідарність», «Слуга народу», «Голос» й інші [4; 6].

А також за результатами вказаного електорального циклу можна констатувати низький рівень інституціалізації партійної системи та українських політичних партій. Про наявність кризових тенденцій в українському партієтворенні свідчить також низький рівень довіри до політичних партій, низький рівень членства та відсутність організаційних структур (як правило йдеться про політичні партії, які утворені після 2014 р.).

Охарактеризувавши акторний склад та конфігурацію партійної системи України упродовж великого електорального циклу 2019–2020 рр. та враховуючи сучасні світові тренди партієтворення і функціонування сучасного українського політикуму, можна виокремити такі тенденції вітчизняного партійного будівництва у поствоєнний період.

По-перше, не будуть мати електоральної підтримки політичні партії, які орієнтуватимуться на проросійські цінності. Зазначимо, що низка таких партій була заборонена рішенням Верховної Ради України 3 травня 2022 р.: «Опозиційної платформи – За життя», «Партії Шарія», «Наші», «Опозиційного блоку», «Лівої опозиції», «Союзу лівих сил», «Держави», «Прогресивної соціалістичної партії України», «Соціалістичної партії України», партії «Соціалісти» та партії «Блок Володимира Сальдо» [1]. Переорієнтація електорату цих партій, на думку А. Клячина, буде відбуватися наступним чином: 1) ребрендинг проросійських партій; 2) абсентеїзм частини виборців цих партій; 3) голосування за партію Президента; 4) хаотична дисперсія електорату цих партій; 5) переорієнтація на існуючі «неідеологічні» партії; 6) переорієнтація на нові партійні проєкти [3, с. 56].

По-друге, залишаться в минулому політичні партії, які уособлювали собою поділ України на два різних регіони: «схід» та «захід» (відповідно до концепту «двох Україн»). «У повоєнний

період, – вважає О. Розумний, – можна сподіватися на подолання соціокультурного поділу. Тенденція на послаблення його електорального впливу проявилася ще під час виборчих кампаній 2019 р., а нині йдеться про розмивання самого підґрунтя для існування полюсів – соціокультурних відмінностей між «заходом» та «сходом», зокрема в таких двох аспектах, як історична пам'ять і мовно-культурна ідентичність» [8, с. 120–122].

Про це також свідчить і опитування українських громадян проведене Центром Разумкова у вересні-жовтні 2022 р.: «обираючи між двома моделями суспільного розвитку європейською та російською, 70 % віддають перевагу європейській моделі. Таким чином, зазначають експерти Центру, потужним чинником повоєнної консолідації громадян залишиться європейська та євроатлантична інтеграція» [8, с. 58–60]. Отже, успіхом у повоєнній Україні будуть користуватися загальноукраїнські партії націоналістичної просвітової орієнтації.

По-третє, зміниться акцент персоніфікованих партій, пов'язаних з іменами відомих особистостей. Якщо довоєнні партії такого типу були пов'язані з іменами відомих співаків (партія «Голос» С. Вакарчука), успішних мерів міст (партія «Об'єднання «Самопоміч» А. Садового), то персоналістські повоєнні партії, будуть пов'язані з іменами відомих військових, мерів-організаторів оборони свої міст, волонтерів. Таку практику український політикум уже проходив на парламентських виборах 2014 р., коли до партійних списків були залучені командири батальйонів, які воювали на Луганщині та Донеччині проти російських окупаційних військ.

По-четверте, особливий кейс будуть утворювати регіональні партійні проекти створені для участі у місцевих виборах (в тому числі і партії національних меншин). Слід констатувати, що у зв'язку з відсутністю міцних регіональних осередків та достатнього кадрового потенціалу, більшість впливових партій під час виборів функціонуватимуть у якості «франшизи», надаючи окремим представникам місцевих еліт можливість балотуватися за партійними списками [4, с. 128–129].

По-п'яте, формат / конфігурація партійної системи України залишиться незмінною – багатопартійною системою з

переддомінуючою партією, якою напевно буде «Слуга народу». Поляризація в партійній системі, яка колись була пов'язана з «партіями сходу» і «партіями заходу» залишиться в минулому, а опонувати переддомінуючій партії будуть низка інших як «старих», так і «нових» політичних партій, насамперед, «Європейська солідарність».

По-шосте, поява мережевих / кіберпартій, які в своїй діяльності опираються на використання сучасних цифрових технологій. «Виникнення таких партій, – на нашу думку, – обумовлене тим, що на нинішньому етапі розвитку політичні партії змінюють організаційну структуру свого існування у зв'язку з глобальним процесом діджиталізації. І як наслідок вони неначе ховаються в соціальних мережах» [5, с. 177–178], матеріалізуючись лише для проведення виборчих кампаній та іншого роду акцій. Для них характерні такі риси: відсутність формального членства та організаційної структури, мінімізація чисельності і партійного апарату, безпосередня взаємодія з виборцями («Йобб'ік» в Угорщині, «Рух п'яти зірок» в Італії, «Партія свободи» в Нідерландах, «Слуга народу» в Україні та інші). Вказані принципи організаційної роботи мережевих партій будуть активно використовуватися й іншими акторами вітчизняної партійної системи.

По-сьоме, значимим залишиться вплив на функціонування політичних партій і партійної системи України в цілому гібридного політичного режиму. Такий режим змінює сутність політичних інститутів, в тому числі і політичних партій [2]. «Йдеться про те, що партії в українському політикумі перестають виконувати притаманні для них у демократичному суспільстві функції, і в одних випадках перетворюються на оболонки, всередині яких функціонують неформальні практики на кшталт «патрон – клієнтела», а в інших – виникають інституційні гібриди, які захищають інтереси окремих особистостей чи фінансово-олігархічних угруповань» [9, с. 179].

По-восьме, зазнають змін основні лінії суспільно-політичних розмежувань, навколо яких буде формуватись оновлена партійна система. Перш за все втрапить актуальність соціокультурне розмежування «Захід – Схід», а натомість, на думку В. Теремко, «з'являться нові кліважі: а) ступінь мілітаризації суспільства; б)

питання миру або перемоги, а звідси і формат відносин з Росією; в) модель економічного розвитку; г) контекст європейської інтеграції України» [10].

Висновки. Отже, партійну систему України у повоєнні роки чекає повне перезавантаження, яке пов'язане з негативним відношенням українців до політичних партій (за результатами опитування рівень довіри на рівні 1 - 2 %), і яке буде обумовлене вище вказаними особливостями її функціонування після завершення війни, в тому числі і оновленням нормативно-правової бази їх діяльності (фінансування, утворення, припинення діяльності). Таким чином, Україна отримає «третю» партійну систему («перша» існувала з 1991 до 2014 р., а «друга» з 2014 до початку російського вторгнення в Україну). Повоєнні політичні партії будуть характеризуватися децентралізованою організаційною структурою, низьким рівнем членства [9], домінуванням «мережевого» способу діяльності та відсутністю чітких ідеологічних маркерів.

Список використаних джерел

1. ВР остаточно заборонила діяльність проросійських партій. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/3/7343743/> (дата звернення 03.04.2023).
2. Зеленько Г. Траєкторія політичного режиму в Україні: демократія vs олігархічна клановість. Політичний процес у незалежній Україні: монографія. Київ: ШІЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. С. 101–139.
3. Клячин А. Напрями перерозподілу електорату заборонених в Україні політичних партій: базові моделі. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 56–62.
4. Манайло-Приходько Р., Остапеч Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України: монографія. Ужгород: Вид-во «Рік-У», 2020. 338 с.
5. Остапеч Ю. Мережеві (діджитал) партії в українському партогенезі: що далі чекає на українську партійну систему. *Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19»* / відповідальні за випуск: В. І. Гиря., М. М. Вегеш. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. С. 177–179.
6. Партійна система України після 2019 року: особливості та перспективи розвитку / Центр Разумкова. К., 2020. 140 с.

7. Політичні цінності та політико-ідеологічні орієнтації громадян України в період російської агресії. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 4. С. 50–67.
8. Розумний О. Контури повоєнного суспільно-політичного ландшафту України. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 4. С. 120–122.
9. Романюк А. Особливості та тенденції трансформації членської бази в політичних партіях України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 43. С. 295–305.
10. Теремко В. Проблеми діяльності політичних партій в умовах воєнного стану. *Науковий журнал «Політикус»*. 2023. № 1. С. 41–45.

*Ірина РАВЛИК, к. політ. н.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-1912-5851>*

Особливості комунікативної взаємодії політичної еліти та мас-медіа в політичному просторі: мотиваційний зріз

Представник політичної еліти по-різному реагують на новини в політичному просторі та часі, переслідуючи конкуруючі цілі та вимоги, вони стратегічно змінюють свою поведінку залежно від політичного контексту та власної мотивації. Аналізуючи дослідження зарубіжних дослідників: Ван Елста П., Ван Сантена Р., Вуда Б., Едвардса Дж., Коена Дж., Пайка Дж., Прітчарда Д., Уолгрейва С., які стосуються комунікації ЗМІ й політичної еліти в публічному просторі, ми вирішили зосередити свою увагу на впливі медіа-ефектів саме на мотивацію політичної еліти у процесі прийняття політичних рішень.

Досліджуючи сучасні підходи до класифікації мотивів, що спонукають представників політичної еліти реагувати на оприлюднені новини, варто виділити наступні типи: 1) мотивація формування політики; 2) репрезентативна мотивація; 3) мотивація партійної конкуренції; 4) медійна мотивація; 5) мотивація політичної ефективності.

Перший тип мотивації є доволі простим – це *формування політики*. Головним завданням для політиків є вирішення проблем та запитів суспільства, в ідеалі вони повинні намагатися зробити

суспільство кращим. Як зазначають Ван Елст П. та Уолгрейв С., ЗМІ ретранслюють інформацію про такі проблем, а також які виконують «сторожову функцію» в суспільстві, фактично стежать за проблемами весь час: вони особливо зосереджуються на негативних подіях у суспільстві, конфліктних ситуаціях, кризах тощо [1]. Така інформація корисна політикам, які націлені на вирішення проблеми в певній політичній сфері.

Другий тип мотивації – це *репрезентативна мотивація*. Члени політичної еліти в переважній більшості є не тільки «розробники політики»; а й також представниками, вони вважають своїм завданням представляти запити та інтереси громадськості, або, точніше – своїх виборців. Багато вчених у галузі медіа та політики посилаються на цю ідею впливу мас-медіа на формування порядку денного політичної еліти, який, на їх думку, залежить від зв'язку медіа з громадською думкою. Дійсно, часто мотивацією політиків може бути прагнення реагувати на новини, що, на їхню думку, громадськість вважає важливими. Як зазначав Прітчард Д., ЗМІ виконувати функцію «сурогату громадської думки» [2]. У все більш складних суспільствах, політики можуть використовувати ЗМІ як проксі для пріоритетів і уподобань громадськості.

Третім типом мотивації – це *партійна конкуренція*. Реакції політичної еліти на висвітлення в засобах масової інформації, також може бути зумовлено мотивами, пов'язаними з партійною конкуренцією. Зокрема, у парламенті це постійна «гра в атаку та захист» між політиками, ключова мета якої полягає не у вирішенні проблем чи представленні громадськості, а в тому, щоб підвищити актуальність питань, які стосується їх партії [3]. Наприклад, партії більше реагують на оприлюднення в мас-медіа проблем, яка близька до їх політики, особливо, коли тон висвітлення вигідний для них, і коли відповідальність за проблеми покладається на інші сторони. Таким чином вони намагаються отримують електоральні переваги, коли такі питання політизуються.

Наступним, четвертим типом є *медійна мотивація*. Оскільки політики вважають доступ до медіа вирішальним для формування популярності та громадської підтримки, вони прагнуть отримати якомога позитивний розголос у мас-медіа. Систематична реакція політиків на оприлюднену у мас-медіа інформацію, згідно теорії

медіамотивації, ґрунтується на припущенні, що новинний порядок денний демонструє стабільну присутність представник еліти у мас-медіа. Таку тактику називають «серфінгом на новинних хвилях»: часто надавати інформацію мас-медіа, систематично коментувати історії, які вже була ними оприлюднена [4].

П'ятий тип мотивації – це *політична ефективність*. Суть полягає в тому, що політична еліта реагує на медіа-інформацію не через її (уявний) вплив на громадськості чи на майбутнє висвітлення у мас-медіа, а через його (передбачуваний) вплив на їхніх колег. Через те, що багато політиків з різних причин дуже чутливо реагують на оприлюднені новини, вони приходять до думки, що їхні шанси отримати дивіденди на політичній арені зростають, якщо вони своєчасно реагуватимуть інформацію у мас-медіа. Іншими словами, вони вважають що ефективний спосіб бути успішним у парламенті – це своєчасно реагувати на поточні події [5].

Мотивація комунікативної взаємодії між політичної еліти та мас-медіа часто буває складнішою в тому сенсі, що рішення та ініціативи члена політичної еліти, підґрунтям для яких стали новини, можуть мати більше, ніж одну мотивацію одночасно. Наприклад, мотивація формування політики, представницька та медійна мотивація можуть легко поєднуватися, і жодна мотивація не є вирішальною чи вагомішою, ніж інша. Ми, насамперед, намагається класифікувати позитивні випадки комунікативної взаємодії, за допомогою якої висвітлення проблеми в мас-медіа, привертає до неї увагу політичної еліти. А вище перелічені типи мотивації, можуть дати пояснення й більш «прихованій» адаптації програми політиків. Зокрема політики можуть проявляти випереджувальну поведінку: їхнє рішення про те, чи брати певну ініціативу на політичній арені, залежить від того, наскільки добре, на їхню думку, вона буде відображена в мас-медіа. Або політики «оприлюднюють» свої плани перед виступом у парламенті, оскільки вони знають, що це може допомогти їм досягти їхніх цілей (взаємні відносини). Так, мотиви, що стоять за цією непомітною стратегією представників політичної еліти, як правило, належать до медійної мотивації або мотивації політичної ефективності.

Список використаних джерел

1. Van Aelst P., Walgrave S. Information and Arena: The Dual Function of the News Media for Political Elites. *Journal of Communication*. 2016. 66(3). P. 501.
2. Pritchard D. (1994). The News Media and Public Policy Agendas. In D. J. Kennamer (Ed.), *Public Opinion, The Press and Public Policy* (pp. 103–112). Westport, CT: Greenwood Publishing Group, 1994. P.106.
3. Thesen G. When Good News is Scarce and Bad News is Good: Government Responsibilities and Opposition Possibilities in Political Agenda-Setting. *European Journal of Political Research*. 2013. 52(3). P. 373.
4. Thesen G. Political Agenda Setting as Mediatized Politics? Media–Politics Interactions from a Party and Issue Competition Perspective. *The International Journal of Press/Politics*. 2014. 19(2). P.188.
5. Van Aelst P., Thesen G., Walgrave, S., Vliegthart R. Mediatization and Political Agenda-Setting: Changing Issue Priorities? In F. Esser & J. Strömbäck (Eds.), *Mediatization of Politics. Understanding the Transformation of Western Democracies* (pp. 200–222). London: Palgrave MacMillan, 2014. P. 217.

Вячеслав ДЕМЧЕНКО, здобувач ступеня доктора філософії
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0002-3889-7338>
Науковий керівник – д. політ. н., доц. А.В. Бадер

**Інституційна спроможність української держави в умовах
російсько-української війни**

Російсько-українська війна, яка розпочалася в 2014 році, поставила перед українською державою значні виклики. У цей період Україна зіткнулася з військовою агресією Росії, втратила частину своєї території, включаючи Крим, та стикнулася з постійною загрозою розширення просторових масштабів агресії. Постало питання інституційної спроможності української держави, наскільки держава здатна ефективно опікуватися своїми громадянами, відстоювати свої територіальні цілі та реагувати на виклики, пов'язані з веденням бойових дій.

Незважаючи на складний економічний стан, політичну поляризацію суспільства, українська держава продемонструвала певну спроможність в опорі проти російської агресії та

відновленні своєї територіальної цілісності. Україна здійснила низку реформ у своїх збройних силах, зосереджуючись на професіоналізації та модернізації. Вона показала визначену волю до захисту своєї територіальної цілісності та боротьби з російською агресією. Державні інституції зуміли підтримувати робочий політичний процес навіть у складних умовах війни. Це сприяло збереженню державної влади та здатності до прийняття рішень.

Збройне протистояння призвело до зниження виробництва, знищення транспортної та енергетичної інфраструктури, суттєвого зменшення інвестицій та масштабних втрати робочих місць з огляду на окупацію певних територій. Окреслене стало причиною зростання безробіття, інфляції, погіршення соціального захисту та загального знецінення економічного потенціалу країни. В цій ситуації підтримка міжнародних фінансових установ, таких як Міжнародний валютний фонд, стала важливим фактором у збереженні економічної стійкості на тлі ресурсних, виробничих та інфраструктурних втрат. Але треба враховувати, що допомога міжнародних організацій, накладає в майбутньому додаткові фінансові зобов'язання на нашу державу.

Російсько-українська війна спричинила політичну нестабільність та дисфункції в уряді [1]. Зміни в політичних установах, відставки чи переформатування уряду, низька ефективність прийняття рішень та роботи зниження ефективності роботи державних органів. У воєнний час важливо швидко та ефективно приймати рішення. Проте, збільшилися випадки застосування бюрократичних процедур та неузгодженості в діях державних органів в питаннях, які потребували негайного вирішення. Затримки у процесі прийняття рішень та питаннях розподілу ресурсів ускладнили реагування на кризові ситуації в державі

Російська агресія створила прямі загрози національній безпеці, що вимагають швидкого перерозподілу ресурсів і концентрацію зусиль для забезпечення процесу вирішення проблем.

Окреслені виклики посилюються використанням росією дезінформації, пропаганди та психологічної війни, спрямованих на дестабілізацію українських інституцій та суспільство.

Відповідно, спостерігається зниження довіри до власної держави та поява ліній розмежування серед українського населення («схід» - «захід», «залишилися в Україні – виїхали за кордон» тощо).

Ці загрози вимагають ефективної лідерської команди, здатної: стабілізувати політичну систему; швидко реагувати на загострення кризових ситуацій; заручитися підтримкою громадськості та міжнародної спільноти. Збереження інституційної спроможності в умовах війни є важливим завданням для забезпечення стійкості та відновлення країни після завершення війни.

Список використаних джерел

1. Савчин М. Уряд в умовах війни, або знову про Інституційну спроможність держави. Юридична газета. 11 листопада 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/uryad-v-umovah-viyni-abo-znovu-pro-instituciynu-spromozhnist-derzhavi.html>

Дмитро АНТОНЮК

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3143-4464>

Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук

Телемарафон «Єдині новини» як чинник делегітимації влади в Україні в умовах воєнного стану: корупційний аспект

Початок повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року розпочав новий етап української історії, пов'язаний із нестабільністю, збройним протистоянням, руйнуваннями тощо. Непростий час, коли реальні загрози життю українських громадян, сформував всередині суспільства запит на отримання своєчасної та правдивої інформації. Вищим керівництвом країни було прийнято рішення щодо запуску телемарафону «Єдині новини», який би висвітлював найактуальніші, а найважливіше, позитивні новини для підняття бойового духу українців. Однак, після майже року трансляції телемарафону, кількість його глядачів суттєво знизилася, вони надали перевагу альтернативним джерелам інформації на кшталт Telegram-каналів, які, за оцінками експертів,

завичай не є об'єктивними. Така зміна вектора отримання інформації свідчить про своєрідний провал чинної влади в інформаційному полі, що в умовах воєнного стану негативно вплинуло на її сприйняття громадськістю й потребує детальнішого аналізу, особливо в корупційному контексті.

На фоні багатьох корупційних скандалів, один з яких відбувся безпосередньо всередині Міністерства оборони навколо державних закупівель, активізувалося питання щодо висвітлення корупційних випадків у ЗМІ, яких «Єдині новини» часто прагнуть уникати. Дослідження Центру Разумкова зафіксувало відповідне бажання у 84 % респондентів [5], що, на наш погляд, свідчить про недоцільність ігнорування відповідної інформації під час війни, особливо, коли мова йде про наявність чіткого запиту всередині суспільства на правдиву й цілісну інформацію. З іншого боку, простежується неприховане бажання вищого керівництва країни встановити суцільний контроль над вітчизняним інформаційним полем. Спочатку це проявилось у вимкненні без суттєвих на те причин від цифрового мовлення телеканалів, що пов'язують із українською політичною опозицією. Мова йде про телеканали «Прямий», «5 канал» та «Еспресо TV», яких навіть після відкритого вторгнення російських військ на територію України не допустили до «Єдиних новин», тим самим автоматично позбавивши їх додаткової аудиторії.

Використання телемарафону в політичних цілях – ще один його ключовий недолік. Громадські організації, які здійснюють моніторинг телеефірів, відзначають в них ознаки політичного піару на користь влади – найчастіше їх головним діячем ставав не Президент України, а голова його офісу Андрій Єрмак, до якого всередині суспільства об'єктивно ставляться неоднозначно. Відтак, складається враження, що влада використовує цей телемайданчик для майбутніх виборів. На цьому також наголошують міжнародні партнери, які після майже року повномасштабної війни та відносної стабілізації суспільно-політичної ситуації всередині нашої країни більше не вбачають доцільності продовжувати фінансування «Єдиних новин» [2]. Витрати на телевізійне мовлення минулого року склали 2,9 млрд грн [1] при тому, що інтерес до телемарафону за період із серпня до листопада 2022 року впав з 57 % [3] до 32 % [6].

Ще однією причиною зниження популярності телемарафону – відсутність реальних конкурентів, що продукує зниження якості контенту. Концепція «Єдиних новин» передбачає невинний потік одноманітної інформації, де основними доповідачами вже виступають не перші особи держави, а запрошені експерти та рядові чиновники. Не обійшлося й без критики запрошених телеведучих, які до початку відкритої війни або працювали на закритих телеканалах, або на відверто проросійських медіаресурсах. Телемарафон відверто страждає від браку різноманітного формату – глядачі також скаржаться на недоречний гумористичний контент, наприклад, шоу «Байрактар News» від студії «Квартал 95». До речі, одним із засновників студії є чинний Президент України Володимир Зеленський, через що з'являються підстави стверджувати про отримання коштів з держбюджету особами, що є наближеними до вищого політичного керівництва країни. Окрім цього, сприйняття телевізійної ініціативи зіпсувало й журналістське розслідування Bihus.info, яке виявило причетність ТОВ «Кінокіт», яке за державні кошти створювало контент для «Єдиних новин», до тогочасного заступника голови Офісу президента Кирила Тимошенка. Відповідно кошти з державного бюджету під виглядом благої мети йшли у приватні руки [2].

Окремо звертаємо увагу на позицію Міністра культури та інформаційної політики Олександра Ткаченка, якому належить ідея формату «Єдиних новин». Наведені вище факти свідчать, що він не впорався зі створенням єдиного телевізійного майданчика для інформування населення та загалом є неефективним на займаній посаді – петиція до Кабінету Міністрів України з пропозицією щодо його звільнення в червні 2023 року набрала необхідних 25 тисяч голосів, що є свідченням низької довіри до нього та його телевізійного продукту [4].

Отже, свідоме штучне регулювання діяльності ЗМІ не є ефективним навіть під час активної фази війни сприяє делегітимації влади – суспільство потребує якісний і, найголовніше, різноманітний контент без замовчування невігідної для влади інформації. Тому, кошти, що нерационально використовувалися для фінансування телемарафону «Єдині новини», вважаємо за потрібне спрямувати їх на забезпечення

потреб Збройних сил України, а владі усунути корупційні прояви у власній діяльності та створити сприятливі умови для розвитку незалежної журналістики, на яку нині спостерігається неабиякий попит.

Список використаних джерел

1. Бутусов Ю. Марафон мародерів. URL: <https://espreso.tv/marafon-maroderiv> (дата звернення: 10.06.2023).
2. Маслоva Я. Формат, що згасає. Що не так з телемарафоном і чому його рейтинги падають. URL: <https://vesti.ua/uk/strana-uk/ugasayushhiy-format-chto-ne-tak-s-telemarafonom-i-pochemu-ego-rejtingi-padayut> (дата звернення: 9.06.2023).
3. Найбільше українці довіряють «Єдиним новинам», хоча більшість отримують новини з соцмереж. URL: https://www.opora.ua.org/news/polit_ad/24270-naibilshe-ukrayintsi-doviraiut-edinim-novinam-khochha-bilshist-otrimuiut-informatsiiu-z-sotsmerezh (дата звернення: 10.06.2023).
4. Про звільнення Олександра Владиславовича Ткаченка з поста Міністра культури та інформаційної політики України. URL: <https://oldpetition.kmu.gov.ua/kmu/Petition/View/5046> (дата звернення: 9.06.2023).
5. Самаєва Ю. Головні внутрішні вороги українців – корупціонери у владі. Банкова, спиш? URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/holovni-vnutrishni-vorohi-ukrajintsiv-koruptsioneri-u-vladi-bankova-spish.html> (дата звернення: 30.05.2023).
6. Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р. URL: <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2022.pdf?fbclid=IwAR3HW8VIA0k-9KvpxWnNG50MDFx7vVbqnX-xnTkWtseT7WzsxeHr4j67Gbs> (дата звернення: 10.06.2023).

*Олександр АНТОНЮК
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук*

**Взаємодія приватного бізнесу та державної влади під час
воєнного стану в Україні: корупційні ризики**

Взаємодія приватного бізнесу та держави в умовах війни в Україні є надзвичайно необхідною, однак відбувається у складних умовах. Низка наявних проблем, які постають перед приватними

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ ...

підприємцями, не сприяють тісній співпраці. Серед них однією із основних є відсутність належного контролю за діяльністю посадовців і корупційні ризики. Тому постає завдання виокремити найосновніші з них і окреслити заходи протидії.

У період війни приватний бізнес може допомагати вдовольняти нагальні різноманітні потреби військових, а саме забезпечення військовослужбовців засобами зв'язку (мобільні телефони для особистого користування, різноманітні гаджети для обробки інформації військового призначення, енергоощадні пристрої), надання автомобільної техніки, зокрема позашляховиків, для виконання військовими бойових завдань, продовольства, ліків, засобів особистої гігієни, обмундирування, взуття тощо. Зі свого боку, держава може забезпечувати підтримку приватного бізнесу через надання пільг та зменшення податків. Але цього від української держави не спостерігаємо навіть у воєнний час – наразі податкові пільги отримують особи, які офіційно зареєструвалися як волонтери та отримують від громадян пожертви – так звані «донати» [4]. Зазвичай українські підприємства влада використовує для «латання» бюджетних «дірок». Ця тенденція зберігається в Україні фактично чи не від початку її незалежності з 1991 року.

Ще одна зі значущих проблем – відсутність цілісного закону щодо захисту прав підприємців, що не лише перешкоджає їх ефективній діяльності, але й загрожує певними корупційними ризиками, зокрема, зловживанням окремими високопосадовцями своїми повноваженнями під час оформлення дозволів для ведення підприємницької діяльності. В Україні наразі діє Закон «Про захист прав споживачів», однак законодавчого акту, який би чітко визначав права та інструменти захисту інтересів представників малого й середнього бізнесу, сьогодні, на жаль, немає. Тому, вважаємо за доцільне прийняття в Україні відповідного закону, у якому були б чітко визначені інструменти з мінімізації корупційних ризиків під час взаємодії з владними структурами. Це зі свого боку створить законодавчу основу для здійснення підприємцями антикорупційного контролю за діями влади.

Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка надає кошти підприємцям для розвитку своєї справи, заохочуючи їх створювати нові робочі місця, виявилася неефективною в умовах

війни через підвищену небезпеку для власників бізнесу та їх працівників, особливо у прифронтових регіонах, та значні фінансові ризики. Додаткових програм з підтримки бізнесу, які б враховували сучасні реалії, уряд Д. Шмигала, на жаль, наразі не започаткував [3].

Світовий досвід наголошує на тому, що приватний сектор і бізнес повинні взаємодіяти та спільно відігравати ключову роль у подоланні корупції. Цей досвід, на нашу думку, стане у пригоді й після завершення війни в Україні. Так, президентка Центрального європейського банку (ЄЦБ) Крістін Лагард вважає, що створення сприятливих умов для розвитку приватного бізнесу у середовищі з мінімальними ризиками корупції сприяє надходженню іноземних інвестицій до країни. На її думку, інвестори шукають країни, які можуть надати гарантії та впевненість, що після вкладення коштів з них не вимагатимуть хабарів, щоб інвестиції запрацювали [2].

Зі схожою думкою виступає й колишній Прем'єр-міністр Естонії Март Лаар, який одним з ключем успіху в антикорупційній сфері у своїй країні назвав впровадження реформ, спрямованих на розвиток ринкової економіки. Він наголосив, що реформа повинна бути максимально ефективною, щоби досягти максимального позитивного ефекту, а тому для цього необхідно провести цілий комплекс заходів. На нашу думку, після завершення війни у суспільстві обов'язково з'явиться запит на здійснення відповідних реформ, які водночас стануть у нагоді в контексті інтеграції України до Європейського Союзу [1].

Отже, для впровадження ефективного антикорупційного контролю та покращення становища приватного бізнесу в Україні в умовах війни пропонуємо зменшити податкове навантаження на підприємців, започаткувати нові державні програми з кредитування бізнесу та прийняти цілісний закон, щоб захищав права власників бізнесу та водночас враховував корупційні ризики, які можуть виникати під час їх взаємодії з представниками влади.

Список використаних джерел

1. Laar M. The cancer of the modern world – a European perspective. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/against-corruption-a-collection-of->

essays/against-corruption-a-collection-of-essays#mart-laar-the-cancer-of-the-modern-world--a-european-perspective (дата звернення: 27.05.2023).

2. Lagarde C. Addressing corruption – openly. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/against-corruption-a-collection-of-essays/against-corruption-a-collection-of-essays#christine-lagarde-addressing-corruption--openly> (дата звернення: 27.05.2023).

3. Давиденко Б., Крицька І. Велике інтерв'ю Дениса Шмигала. URL: <https://forbes.ua/money/koli-chekati-reformu-uryadu-yak-pokrashchiti-robotu-mitnitsi-shcho-roboti-z-obshukami-u-biznesu-perspektivi-podatkovoi-reformi-ta-de-znayti-groshi-na-vidbudovu-velike-intervyu-denisa-shmigalya-24022023-11936> (дата звернення: 28.05.2023).

4. Податки з донатів. «Волонтерська» пільга. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/podatki-z-donativ-volonterska-pilga.html> (дата звернення: 26.05.2023).

*Світлана КОНСТАНТИНЮК, аспірантка
кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
науковий керівник – к. політ. н.,
доц. І.І. Макух-Федоркова*

Особливості вимірювання результатів застосування «м'якої сили» (за таксономією Г. Онезорге)

Концепція «м'якої сили», запропонована Дж. Найєм три десятиріччя тому, здобула статус «мейнстріму» в світовому науковому співтоваристві завдяки її потенціалу для пояснення ефективності несилових методів впливу у досягненні зовнішньополітичних цілей держави. Та разом з тим, існує і небезпідставна думка про те, що теоретико-методологічні засади якісного дослідження «м'якої сили» мусять бути удосконаленими. Відтак, основними проблемними аспектами в дослідженні «м'якої сили» є — проблема кількісного вимірювання «м'якої сили» та відсутність чітких загальноприйнятих індикаторів для визначення успішності несилового впливу державою. Безумовно, протягом періоду існування концепції, було чимало спроб її операціоналізації задля ефективного вивчення застосування

несилових методів впливу в умовах сучасності, та разом з тим не існує єдиного загальноприйнятого підходу у її дослідженні.

Найбільш комплексна операціоналізація концепції «м'якої сили» була запропонована в 2020 р. німецьким вченим Г. Онезорге, який назвав її «таксономією «м'якої сили» [1, с. 89]. Науковець пропонує «деконструювати» концепцію задля її якісного та комплексного дослідження на наступні чотири категорії: (1) ресурси держави (культура, цінності, зовнішня та внутрішня політика), (2) інструменти (публічна та «персональна» дипломатія), (3) сприйняття (актором-реципієнтом «м'якої сили» держави, яка її спрямовує), (4) результати політики «м'якої сили» [1, с. 89]. В праці Г. Онезорге «М'яка сила»: сили привабливості в міжнародних відносинах», в якій автором ґрунтовно висвітлено особливості дослідження кожної категорії, наголошується на тому, що вирішальним етапом дослідження «м'якої сили» держави — є дослідження її реальних, емпірично осяжних результатів [1]. Автор акцентує на цьому свою увагу небезпідставно, адже розмитість концепції довгий час зумовлювала дві небезпечні тенденції в дослідженні «м'якої сили». Перша тенденція полягає у фокусуванні дослідником на ресурсах та інструментах держави для оцінки ефективності її «м'якої сили». Звісно, врахування інструментів та ресурсів є невід'ємною складовою кожного дослідження щодо потенціалу держави у здатності «м'якого впливу», але втім не відповідає за вивчення конкретних результатів. В даному випадку слід звернутись до загальноприйнятого розуміння того, що в сфері міжнародних відносин застосування «м'якої сили» є завжди впливом одного актора на актора-реципієнта з метою зміни поведінки останнього. Тобто, кінцевою точкою дослідження є результат, який має полягати в зміні, або відсутності зміни поведінки актора-реципієнта.

В даному контексті слід вказати на те, що врахування даних *Soft Power 30* та *Soft Power Index*, які пропонують оцінку відносної «м'якої сили» держав, аналізуючи дані опитувань іноземних аудиторій [2], можуть слугувати лише додатковим, а подекуди підкріплюючим компонентом якісного дослідження результатів «м'якої сили» актора, який її спрямовує, адже вони не здатні

продемонструвати ефекти «м'якої сили» в межах впливу на конкретні аудиторії за конкретних обставин.

Друга тенденція пов'язана з подекуди хибним ототожненням «зміни сприйняття» актором-реципієнтом, тобто актором Б, з очікуваним результатом «м'якого впливу» актора А. Безумовно, відповідне сприйняття з боку актора Б є невід'ємною частиною оцінки «м'якої сили» актора А, адже в сфері міжнародних відносин «м'яка сила» проявляється в поглядах масової громадськості країни Б на зовнішню політику країни А. Втім, в аналізі ефективності стратегії «м'якої сили» держави, зміна сприйняття актора-реципієнта є лише одним із елементів загального результату.

Необхідно також додати, що одним з фундаментальних викликів для аналізу конкретних результатів застосування «м'якої сили» є також і вибір дослідником конкретних часових орієнтирів для їх виявлення та опису. Загальновідомо, що «м'яка сила» є найбільш ефективною, коли вона підтримується протягом тривалого періоду часу. Однак точну тривалість часу, необхідну для досягнення значних результатів за допомогою «м'якої сили», важко визначити, адже вона може значно відрізнятись залежно від конкретних обставин.

З огляду на необхідність введення чітких індикаторів вимірювання результатів «м'якої сили», Г. Онезорге пропонує наступні показники: (1) зміна поведінки актора Б відповідно до побажань актора А; (2) байдужість або несприйняття актором Б «м'якої сили» актора А; (3) бездіяльність актора Б (відсутність ефекту) [1, с. 187]. Хоча зазначену типологію результатів «м'якої сили» можна переконливо проілюструвати на теоретично-концептуальному рівні, набагато важче простежити та довести її на практиці, тому вивчення результатів «м'якої сили» неможливе без інтерпретації даних дослідником.

Безумовно, під час якісного аналізу результатів «м'якої сили» необхідно зважати на те, якою мірою політика, цінності та культура суб'єкта А прийняті або наслідуються суб'єктом Б. Це можна зробити, проаналізувавши торговельні угоди, освітні програми обміну та дипломатичні ініціативи між двома акторами, тощо.

Окрім цього, ще одним містком для досягнення релевантних висновків щодо результатів «м'якої сили» є врахування ступеню впливу актора А на процеси прийняття рішень актором Б. Це можливо, дивлячись на такі показники, як особливості голосування в міжнародних організаціях актора Б, дипломатичні переговори та інші випадки, коли на вибір актора Б впливає сила переконання актора А.

Отже, серед чотирьох субодниць «м'якої сили» запропоновані Г. Онезорге, субодниця результатів виявляється особливо складною як на концептуальному рівні, так і пошуку релевантних емпіричних доказів. Втім, дослідження бажаних результатів актора, який спрямовує «м'яку силу», є найважливішим етапом в оцінці її ефективності, який вимагає ретельного аналізу дослідником широкого спектру факторів.

Список використаних джерел

1. Ohnesorge W. Hendrik. Soft Power: The Forces of Attraction in International Relations. Bonn: Springer, 2020. P. 89-195.
2. Seymour M. Measuring Soft Power. Foreign Policy Research Institute, December 14, 2020. URL: <https://www.fpri.org/article/2020/12/measuring-soft-power/>

*Тарас ФЕЩУК, аспірант
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6823-794X>
Науковий керівник – д. політ. н., проф. С.О. Вовк*

Особливості прийняття політичних рішень в умовах воєнного стану

24 лютого 2022 року – стало не лише новим масштабним етапом українсько-російської війни, що триває століттями, а й початком геополітичної гри яка змінює не лише архітектуру безпеки Європи, а й впливає на геополітику майже в усьому світі.

Збройне насилля (агресія, війна) – явище політичне, воно є потужним інструментом реалізації політичної волі як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні, що призводить до кардинального та швидкого переформатування

політичної системи, ротації владної еліти, зміни політичного режиму, форми правління або всієї політичної конструкції загалом.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який було введено в Україні через збройну агресію, яка становить загрозу державній незалежності України, її територіальній цілісності та «передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень»[1]. Дані, особливі, повноваження – це не лише необхідна міра а й певні вимоги до політичних рішень.

Вироблення прийняття та реалізація політичного рішення в умовах воєнного стану має не лише неабияку значущість, а й певні особливості.

Перш за все, це цільовий фактор політичних рішень, де основу політичного рішення становить мета, яку ставить суб'єкт політичного рішення і, відповідно, задає той вектор спрямованості подальших дій і кроків у політиці. В умовах воєнного стану цільовим фактором є питання забезпечення безпеки життєво важливих інтересів держави, захисту суспільства і особистості від зовнішньої загрози і внутрішніх небезпек та протидії їм з боку держави. Мета таких рішень полягає в тому, щоб подолати агресора, розрядити соціально-політичну напруженість, зберегти і зміцнити стабільність, правопорядок, безпеку держави і населення, ліквідувати джерела і причини соціальних та економічних потрясінь, тощо.

Наступним, важливим фактором в умовах воєнного стану є ціннісний фактор політичних рішень. Особлива увага спрямована на консолідує, об'єднуючу та солідарну функції національних цінностей.

Третій, найважливіший фактор при прийнятті політичного рішення – ресурсний фактор. Фактор володіння ресурсами може збільшувати або зменшувати силу держави та важіль її політичних

рішень (географічне положення, природні ресурси, стратегічні об'єкти, розвиток промисловості, залученість держави та її населення у війні, населення яке буде реалізовувати дані рішення, національний характер, якість дипломатії тощо).

Україна, демократична держава, то ж не можна виключати фактор «мережевої взаємодії», коли у прийнятті політичних рішень, в тому числі в умовах воєнного стану, беруть участь урядові і неурядові суб'єкти вироблення політичних рішень, що включають цивільний та воєнний сектор, державні структури, онлайн-мережеві практики комунікації і співпраці» [2, с. 274].

Беремо до уваги і чинники, які впливають на особливість вироблення, прийняття та реалізацію політичних рішень, зокрема слід відмітити:

- *брак часу*. Суб'єкти прийняття політичних рішень змушені швидко реагувати на розвиток ситуації;

- *наявність високого ступеня невизначеності*. В умовах воєнного стану доводиться приймати рішення навіть за недостатністю точної і достовірної інформації або\та підвищувати рівень їх секретності;

- *наявність обмеженої кількості альтернатив при прийнятті рішень*. Множинність варіантів політичних рішень майже не розглядається через брак часу на аналіз.

- *наявність високої кількості інформації до того ж досить мінливої*. Як говорив футуролог Джамаїс Кашію, автор концепції BANI, «більша кількість даних, навіть великих даних, може бути контрпродуктивною, пригнічуючи нашу здатність розуміти світ BANI—швидкий, складний і непрогнозований.

Тож, можемо вказати на такий важливий BANI-фактор у прийнятті політичних рішень, як: Brittle (крихкість) - ми живемо з усвідомленням, що завтра все може просто зламатися і зникнути/ його може просто не бути. Anxious (тривожність) в умовах постійної загрози складно зберігати безтурботність і спокій. Nonlinear (нелінійність) основна проблема з ними в тому, що ми не можемо встановити причини їхньої появи, а іноді – і відразу зрозуміти наслідки. Практика показує, що невеликі рішення чи події можуть спричинити величезні наслідки, а гігантські зусилля – до нікчемних результатів. Incomprehensible (незбагненність) – світ, у якому складно встановити причинно-наслідкові зв'язки,

передбачити результати дій і подій, ми не можемо досягнути та зрозуміти[3]. Воєнний стан передбачає певні особливості в управлінні державою та зовнішньополітичними відносинами, що в свою чергу потребує систематизації подій, які ми переживаємо, і реакцій на них.

Відтак, в умовах невизначеності та ризику прийняття рішень ґрунтується і на тому, що кожній можливій ситуації розвитку подій може бути присвоєна певна ймовірність його здійснення.

Отже, останні тенденції у процесі прийняття політичних рішень, пов'язані із зовнішньою збройною агресією, дають підстави вказати на нові способи прийняття політичних рішень та методи формування державної політики та зміна політичної ситуації як в середині країни, так і зовнішньополітичній, зміни в соціально-економічній ситуації в умовах збройного насилля характеризувалася зустрічними процесами підвищення вимог до урядових структур.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Дата оновлення : 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика : монографія. Вінниця : ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.
3. Нові виклики: прощай, світ VUCA, ласкаво просимо у світ BANI. URL: <https://mind.ua/openmind/20235173-novi-vikliki-proshchaj-svit-vuca-laskavo-prosimo-u-svit-bani>

*Андрій ВАСИЛЕНКО,
здобувач ступеня доктор філософії
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
Науковий керівник – д. політ. н., професор А.В.Бадер*

Феномен збройного насилля в міжнародній політиці

Протягом усієї історії людства збройне насилля виступало могутнім засобом впливу на політичний процес у середині

держави та на міжнародному рівні. У межах збройної боротьби з'являлись нові країни і зникали інші, змінювались правителі і політичні режими, розповсюджувались знання і нав'язувалась антигуманна ідеологія. Старт сучасним Західним демократіям дала революційна боротьба, провідним засобом якої було збройне насилля. На сьогоднішній день, не дивлячись на приголомшуючі досягнення науково–технічної революції та становлення інформаційного суспільства, людство не відмовилось від збройного насилля, змінилась лише форма та засоби його реалізації. Останню тезу зайвий раз підтверджує розв'язана проти України війна. Для вироблення ефективних та різнопланових засобів протидії зазначеній агресії необхідне глибинне теоретичне осмислення та узагальнення причин появи та розповсюдження такого феномену як збройне насилля.

Збройному насиллю, як продовженню політичної боротьби приділяли увагу мислителі стародавніх часів, зокрема давньо-китайський теоретик та полководець Сунь–цзи, античні філософи Геракліт, Демокрит, Платон та Аристотель. Не оминули увагою цей аспект політики і мислителі періоду Відродження та Нового часу. У першу чергу, слід назвати Н. Макіавеллі, а також Дж. Локка та І. Канта. Класиком світової військової науки вважається прусський воєнний теоретик К. Клаузевіц. Значу увагу проблемам війни приділяв відомий французький соціолог Р. Арон та один із творців цивілізаційного підходу англійський історик, соціолог та геополітик А. Тойнбі.

Серед сучасних вітчизняних науковців, роботи яких пов'язані з темою нашого дослідження можна назвати: О. Феденко та В. Панасюка, Н. Макаренко, В. Лавриненко та М. Логінова, Ю. Бадаха.

Поняття «збройний конфлікт», визначальною ознакою якого є тільки застосування військової сили для досягнення політичних цілей, служить як інтегруючий для двох інших – збройний конфлікт та війна. Збройний конфлікт - будь-яке зіткнення, протиборство, форма вирішення протиріч між державами, народами, соціальними групами із застосуванням збройної сили. Залежно від цілей сторін та масштабних показників, таких як просторовий розмах, сили та засоби, що залучаються, напруженість збройної боротьби, збройні конфлікти можуть бути

поділені на обмежені (збройні конфлікти, локальні та регіональні війни) та необмежені (світова війна). Щодо збройних конфліктів іноді, найчастіше в іноземній літературі, використовуються такі терміни, як конфлікти малого масштабу (низькою інтенсивністю), середнього масштабу (середньої інтенсивності), великого масштабу (високої інтенсивності).

На думку деяких дослідників, збройний конфлікт – це форма міждержавного конфлікту, що характеризується таким зіткненням інтересів протиборчих сторін, які для досягнення своїх цілей використовують із різним ступенем обмеження військові засоби. Збройний конфлікт – конфлікт між середніми та великими соціальними групами, в якому сторони використовують озброєння (озброєні формування), крім збройних сил.

Збройні конфлікти – це відкриті зіткнення із застосуванням зброї між двома або більше сторонами, що керуються з центру, безперервно тривають протягом якогось часу в суперечці за контроль за територією та її управлінням.

Оцінки суб'єктів протистояння призводять до затягування збройного конфлікту, посилення його негативних наслідків. У останню чверть ХХ століття основними суб'єктами протистояння у війнах та військових конфліктах виступали: держави (коаліції держав); національно-визвольні рухи та організації; правлячі режими (центральні уряди) та збройні опозиційні угруповання у внутрішньодержавних конфліктах. У світовій практиці оцінки цих суб'єктів проводяться з різних позицій і з різних аспектів: з точки зору зовнішніх сил, оцінюються всі протиборчі сторони; з точки зору однієї з них, розглядаються головним чином противники та їхні союзники. В оцінці того чи іншого суб'єкта звертається увага на його політичні інтереси, цілі, засоби; чисельність і склад збройних сил або збройних формувань; можливості отримання зброї з інших країн; соціальну базу.

Список використаних джерел

1. Бабієва А. Теоретичний аспект насилля. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 161-168.
2. Жукорська Я.М. Вплив збройних конфліктів на дію міжнародних договорів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9-1. С. 2014 (Серія «Юриспруденція»).

3. Шаблінський І. «Агресія» і «насильство» – поняття не тотожні. *Політичний менеджмент*. 2004. № 5(8). С. 82-91.

**Юлія ПОДКИДИШЕВА, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-4729-6370>
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов**

Перешкоди та можливості дослідження політичної комунікації в умовах воєнного стану

Наукові дослідження політичної комунікації в умовах війни з використанням як кількісних, так і якісних методів є пріоритетними. Вони важливі не лише в контексті аналізу орієнтацій та рівня мобілізації українського суспільства, стану, дослідження стану і динаміки трансформацій вітчизняного інформаційного поля, але й в контексті вирішення завдань діяльності на міжнародній арені зокрема через доведення фактів маніпулювання чи, наприклад, дезінформації в умовах російської агресії. У. Ф. Девісон наголошує на залежності державної комунікаційної політики від критеріїв формування політики держави загалом, міжнародної обстановки, внутрішніх умов політичного та культурного характеру [1]. Політична комунікація повинна співвідноситись із політичними цілями відповідних акторів чи інституції, методами впливу та адаптуватись до обставин держави, на яку вона спрямована. В умовах війни, в тому числі інформаційної, дослідження цих питань є стратегічно важливими. Але, як і кожна наукова сфера, дослідження політичної комунікації зіштовхнулась із новими перешкодами. В цій доповіді розглянемо три основні з них, з якими зіштовхнулися науковці, що досліджують політичну комунікацію. Перша, це складнощі, пов'язані з релокацією науково-дослідницьких центрів загалом, та окремих науковців зокрема (згідно з дослідженням організації “Українські науковці у світі” в межах країни рівень вимушеної міграції є досить суттєвим, загалом понад половина науковців була змушена змінити своє місце проживання (47.2%

опитаних науковців не змінили місце проживання, 38.1% переїхали, 14.7% вирушили за кордон) [5]. Другим об'єктивним фактором, що затримував дослідницьку роботу стали перебої з електропостачанням в Україні. В контексті дослідження комунікацій гнучкість та оперативність наукової діяльності особливо важливі, з одного боку, щоби фіксувати зміни, які відбуваються в комунікативному просторі, а по-друге – актуальність досліджень може швидко втрачатися. Адже російські дослідники активно працюють на міжнародній арені в напрямку просування заангажованих наукових напрацювань в сфері політичної комунікації. Як приклад наведемо статтю «Що впливає на сприйняття достовірності висвітлення міжнародних новин? Міжнаціональний експеримент у Казахстані, Росії та Україні» [2]. В цьому матеріалі можна прослідкувати маніпулювання: від вибору респондентів для опитувань, інтерв'ю, методів дослідження — до висновків публікації. Наприклад, зазвичай російські дослідники в науковому просторі уникають словосполучення «російсько-українська війна», замінюючи на «конфлікт».

Третім фактором, який ускладнює процес дослідження політичної комунікації стало суттєве обмеження доступу до публічної інформації, зокрема закриття інформації на Порталі відкритих даних та в публічних реєстрах. Із початком повномасштабної збройної агресії все це значно ускладнило підготовку матеріалів, необхідних для належного дослідження стану політичної комунікації. Закон України «Про доступ до публічної інформації» фактично не зазнав змін від початку запровадження воєнного стану, однак законом «Про правовий режим воєнного стану» та Указом президента №64 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року передбачена можливість тимчасового, на період дії правового режиму воєнного стану, обмеження конституційних прав людини і громадянина, передбачених, зокрема, статтею 34 Конституції України (право вільно збирати, зберігати, використовувати інформацію). Із цього випливає два ймовірні сценарії, що стратегічно впливатимуть на дослідження політичної комунікації в Україні. Перший, що після скасування воєнного стану доступ до відкритих даних повністю відновиться. Другий, що в будь-якому разі обставини, в яких

житиме українське суспільство, потребують перегляду наборів даних, які будуть публічними. Ще одна тенденція, яка стала досить поширеною - закриття доступу до пленарних засідань, проведення сесій рад в закритому режимі та ненадання відповідей на інформаційні запити громадян [4], – це негативно впливає на прозорість діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування і як наслідок – відсутності матеріалів для моніторингу та підготовки актуальних і об'єктивних наукових розвідок на теми, пов'язані з діяльністю рад.

Намагання зберегти демократичні підходи щодо доступу до інформації під час війни – це визначальний у таких умовах етап напрацювання власної стратегії на цьому шляху. Однак є ті міжнародні стандарти, які варто взяти за орієнтир, наприклад, Глобальні принципи з національної безпеки і свободи інформації від 2013 року можуть допомогти законодавчій та виконавчій владі в такій розробці [3]. Виклики, що постали перед науковцями, які досліджують політичну комунікацію в Україні в умовах воєнного стану формують водночас і важливий науковий досвід, який допоможе в створенні передових напрацювань, які будуть помітні на міжнародному рівня як прояв академічної зрілості України.

Список використаних джерел

1. Davison W. Ph., Georg A. L. An Outline for the Study of International Political Communications. The Public Opinion Quarterly. Special Issue on International Communications Research. 1952-52. № 4. Vol. 16. S. 501–511.
2. What Drives Perceptions of Foreign News Coverage Credibility? A Cross-National Experiment Including Kazakhstan, Russia, and Ukraine. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10584609.2023.2172492>
3. The Global Principles on National Security and the Right to Information (The Tshwane Principles). URL: <https://www.justiceinitiative.org/publications/global-principles-national-security-and-freedom-information-tshwane-principles>.
4. Що сталось з доступом до інформації в умовах воєнного стану. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/shho-stalosya-z-dostupom-do-informatsiyi-v-umovah-voyennogo-stanu-i45773>
5. Як українська наука переживає війну URL: <https://kunsht.com.ua/yak-ukra%D1%97nska-nauka-perezvivaye-vijnu-intervyu-z-yuriyem-xalavkoyu/>

Ілля ГОРБОВИЙ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук

Дотримання критеріїв демократичності, достовірності та репрезентативності виборів у надзвичайних умовах

Критерії демократичності, достовірності та репрезентативності виборів дуже важливі для оцінки якості проведення виборів і їх легітимності. Демократичні вибори повинні бути проведені відповідно до законів держави, де вони відбуваються, а також мають бути організовані та проведені таким чином, щоб всі громадяни мали можливість взяти участь в них та вільно виразити свою волю.

Достовірність виборів полягає в тому, щоб результати голосування відображали реальні бажання виборців. Це означає, що вибори повинні бути проведені відкрито та прозоро, з мінімальною кількістю можливих помилок та шахрайства. Для забезпечення достовірності виборів необхідно використовувати найсучасніші технології та методи голосування.

Репрезентативність виборів означає, що результати повинні відображати думки та погляди всіх громадян. Для досягнення цієї мети необхідно, щоб у виборах брали участь якомога більше людей, а також щоб система виборів була представницькою та відображала інтереси різноманітних політичних груп та меншин суспільства, а також щоб обрані органи були рівними за складом.

Демократичність означає, що вибори повинні бути проведені відповідно до закону і з дотриманням принципів демократії, таких як свобода вибору, рівність перед законом, тощо.

Загально визнані критерії демократичних виборів включають вільний і справедливий доступ для опозиційних партій, неупереджений орган управління виборами, рівні можливості для кандидатів та їхніх прихильників для проведення агітації та захист прав особи, таких як свобода слова та зібрань. Інші важливі критерії демократичних виборів включають прозорість виборчого процесу, відсутність примусу та доступність, щоб гарантувати, що всі особи, які мають право, мають можливість брати участь у

виборах і використовувати своє право голосу. Крім того, для забезпечення достовірності результатів виборів на виборчих дільницях мають бути присутні незалежні спостерігачі, які спостерігатимуть за ходом голосування та повідомлятимуть про будь-які випадки порушень. А щоб забезпечити репрезентативність виборів, важливо, щоб усі відповідні особи мали можливість брати участь незалежно від їх соціально-економічного статусу, статі, етнічної приналежності чи релігії.

Можливі надзвичайні умови та виклики для проведення виборів дуже різноманітні як зовнішньополітичні, так і внутрішньополітичні: це і військові конфлікти та війни, епідемії та пандемії, стихійні лиха (повені, землетруси, пожежі), техногенні катастрофи (аварії на ядерних електростанціях, витоки хімічних речовин тощо), внутрішні конфлікти, політична нестабільність, та інші. Ст. 1 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» наголошує на загальнодержавному рівні надзвичайних ситуацій, імовірних людських і матеріальних втратах, загрозі життю і здоров'ю громадян [2].

Науковці наголошують на необхідності створення довіри між усіма суб'єктами виборчого процесу у надзвичайних умовах перед будь-якими викликами та кризами, коли довіра потрібна не тільки для обрання майбутнього політичного керівництва, але й для організаторів та учасників виборів, які спроможні захистити людські життя, а саме: політичних партій, організацій громадянського суспільства (ОГС), національних і міжнародних спостерігачів за виборами, уряду, поліції, ЗМІ, служби охорони здоров'я та громадян, які повинні співпрацювати на основі довіри протягом усього виборчого процесу [4].

Важливим легітимувальним критерієм також виділяють явку виборців, на яку можуть сильно впливати надзвичайні умови. Так як за існування загрози життю чи здоров'ю громадян – його збереження ставиться вище в пріоритеті, аніж виборчий процес. А також в умовах глобальної пандемії надзвичайно ускладнилося легітимування виборів через міжнародне спостереження як невід'ємний складник зовнішньополітичної легітимації виборів. З огляду на широкий простір для маніпулювання авторитарними лідерами надзвичайними умовами задля посилення власної влади,

уникнення спостереження загрожує глобальному демократичному розвитку [4].

Стосовно самого процесу голосування в умовах пандемії, у багатьох країнах відбулися зміни, які дозволили громадянам голосувати безпечно. В деяких країнах встановлювалися спеціальні додаткові дні для голосування, щоб зменшити складність збору великих груп громадян у день виборів. У деяких інших країнах громадяни мали можливість голосувати поштою або онлайн. Наприклад, в Канаді більшість провінцій використовували поштове голосування, щоб вберегти громадян в процесі голосування. Однак, більшість країн все ж таки віддали перевагу традиційному методу голосування у день виборів, з додатковими заходами безпеки, такими як соціальна дистанція, маски та регулярне дезінфікування. Наприклад, в США для цього були встановлені нові правила для голосування у день виборів, які забезпечували соціальну дистанцію та засоби індивідуального захисту.

Щодо виборів в умовах воєнного стану Михайло Савчин зазначає: «В умовах воєнного стану, як прийнято вважати, вибори до органів публічної влади не проводяться. Принаймні можна виділити дві причини такої вимоги. По-перше, в умовах війни слід концентрувати ресурси для відсічі агресору, що має наслідком обмеження та відступ від гарантій певних прав людини. По-друге, проведення виборів та будь-яких народних голосувань проблематичне у зв'язку обмеженнями політичної конкуренції, забезпеченням вільного волевиявлення, потенційною окупацією та наявністю зони бойових дій в умовах війни, що обмежує можливості участі у голосуванні виборців» [3].

Під час проведення виборів в умовах воєнного стану необхідно гарантувати безпеку для виборців та виборчих комісій, і забезпечити реалізацію виборчого права громадян. Із цим можуть виникнути такі проблеми, як обмеження доступу до виборчих дільниць, неможливість забезпечити неупередженість виборчого процесу, труднощі з підрахунком голосів та оголошенням результатів голосування. Загалом перелік можливих проблем набагато ширший та виглядає наступним чином: недостатня кількість дільниць та українських поліцейських на них за кордоном, простір для підкупу та інших маніпуляцій, кіберзагрози

з боку ворога та використання виборцями ненадійних соціальних мереж, неможливість забезпечення голосування на прифронтових та окупованих регіонах через небезпеку для життя громадян, небезпека великих скупчень людей через можливі обстріли, складність з передачею важливої у ході війни інформації про військову та інші важливі сфери новим представникам влади, легітимація втрати тимчасово непідконтрольних територій та інші.

Всі ці проблеми можна пробувати вирішити, доходючи до того що взагалі перенести виборчий процес в інтернет простір та додаючи інші складні елементи до цього процесу, але як вірно зазначають представники ОПОРИ: «Проведення виборів за будь-яку «ціну» ставить під сумнів легітимність влади не менш, ніж у випадку їх непроведення. Зарубіжний досвід проведення виборів (наприклад, в умовах пандемії) показує, що принцип періодичності є досить гнучким. За наявності законних підстав та легітимної мети відтермінування виборів у розумних межах не буде його порушенням, якщо такий захід є найбільш ефективним (співмірним) серед інших для захисту прав та інтересів виборців» [1]. Перенесення виборів на певний виправданий термін – справді краще рішення для України в умовах воєнного конфлікту.

Отже, одним із ключових моментів виборів у надзвичайних умовах є небезпека утиску виборчих прав через маніпуляції влади у зв'язку з надзвичайною ситуацією, або загрози життю що призведе до нижчого рівня представленості інтересів та волевиявлення громадян, а це призведе до зменшення рівня легітимності влади та якості виробленої політики, фрагментації партійної системи та підриву демократії у державі. Для демократичних, легітимних виборів у надзвичайних умовах потрібно дотримуватися критеріїв демократичності, достовірності та репрезентативності та неухильним дотриманням принципів виборів через спостереження.

Список використаних джерел:

1. Коментар ОПОРИ щодо проведення виборів під час війни. (2023) URL: <https://opora.ua/news/vybory/neprovedennia-vyboriv/24717-komentar-opori-shchodo-provedennia-viboriv-pid-chas-viini>
2. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 23. Ст. 176.

3. Савчин Михайло. Чи будуть вибори? (2023). URL: <https://zbruc.eu/node/115285>

4. Юрійчук, Є., & Комолов, А. (2022). Вплив глобальних пандемічних викликів на легітимацію виборчих і референдних процесів. Історико-політичні проблеми сучасного світу, (45), 205-214. URL: <https://doi.org/10.31861/mhpi2022.45.205-214>

Султан ГАСАНОВ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар

Теоретико-методологічні засади вивчення парламентських коаліцій

Для дослідження парламентських коаліцій важливо здійснювати розмежування понять *коаліція у політиці* та *політична коаліція*. По-перше, політична коаліція завжди є об'єднанням двох або більше відносно самостійних політичних акторів. Часто буває складно визначити, наскільки той чи інший учасник коаліційних взаємодій є самостійним уявляє собою єдине ціле. На недоліки даної ознаки коаліції вказав відомий дослідник коаліцій М. Левер, який поставив питання: А хто грає в коаліційні ігри? [5, р. 14]. Справа в тому, що нерідко партії розглядаються як неподільні політичні актори, які мають монолітну структуру і жорстку внутрішньопартійну дисципліну, проте в реальному політичному процесі вони часто є об'єднанням різних сегментів. На наш погляд, партії слід розглядати як неподільних акторів, за умови, що їхня внутрішня структура не має суттєвого впливу на коаліційні процеси. По-друге, характерною ознакою коаліцій в політиці є спрямованість учасників до участі та здійснення політичної влади, тому їх необхідно відмежовувати від інших об'єднань, наприклад об'єднань громадян. По-третє, коаліція передбачає спільність цілей, природа яких може бути різною. Саме спільні цілі штовхають незалежних політичних акторів до створення коаліції. Для партійних коаліцій вона може бути виражена в місцях у парламенті, міністерських посадах та можливостях реалізувати свої політичні програми. По-четверте,

коаліція передбачає наявність угод між партнерами, які створюють коаліцію. Угоди передбачають домовленості про майбутнє коаліції, ресурси, які учасники вкладають у справу досягнення спільних цілей, механізми взаємодії та обміну інформацією між учасниками тощо. При створенні коаліційного уряду партії зазвичай фіксують свою спільну політичну програму на папері, але часто багато угод у політиці мають закритий характер.

Отже, можна стверджувати, що коаліція – це соціальна група, яка свідомо створюється на певний період з метою досягнення чітко означеної мети, тому в своєму розвитку вона проходить три основні стадії: створення, функціонування та розпад.

Першим дослідником проблематики створення коаліцій в політиці став М. Дюверже [3]. Він запропонував до використання типологію партійних коаліцій, описав рушійні сили об'єднання партій у коаліцію, парламентські та виборчі партійні коаліції, розкрив специфіку відносин між учасниками коаліції. У своїй книзі «Політичні партії» він запропонував поділяти партійні союзи на коаліції та альянси залежно від тривалості існування об'єднання [3]. Під партійним союзом автор розумів будь-яке об'єднання партій. Якщо таке є тривалим союзом, то його слід називати альянсом. Нетривале об'єднання партій (епізодична угода) М. Дюверже означив коаліцією.

В політичній науці можна зустріти поділ всіх теорій формування коаліцій за методом дослідження на дедуктивні та індуктивні. Ці методи використовуються для створення універсальних моделей та теорій, що повною мірою стосується і формулювання теорій коаліційних процесів. Дедуктивний метод полягає у формулюванні певних апріорних посилок та вивчення реальної коаліційної політики через призму сформульованої формальної теорії. Для дедуктивних теорій важливим моментом є знаходження емпіричних підтверджень теорії у реальній політичній практиці. Індуктивний метод полягає в тому, що теорії ґрунтуються на узагальненнях, що йдуть від реального світу політики до абстрактної сфери політичної теорії.

Наявні дедуктивні теорії формування коаліцій можна поділити на дві групи на підставі того, чи використовується в них така змінна, як розміщення політичних сил, що утворюють

коаліцію, за шкалою *праві – ліві*. До першої групи теорій ми віднесемо ті теорії, які виходять виключно з кількісних критеріїв, таких як розмір та склад коаліції. Такими теоріями є теорія мінімальної вигранної коаліції У. Райкера [8], теорія найбільш дешевої коаліції У. Гемсона [4] та теорія угоди (модель з найменшим числом партій) М. Лайзерсона [6]. Основою для такого підходу стали розробки Дж. фон Ноймана та О. Моргенштерна у галузі економіки, що згодом були використані в політичних науках. Привертає увагу праця Дж. фон Ноймана й О. Моргенштейна «Теорія ігрової та економічної поведінки» [7], присвячена процесу створення коаліції. Автори виходили з того, що політичні партії керуються суто прагматичними мотивами. Вони стверджують, що головна мета політичної боротьби – вигреш у вигляді ключових міністерських посад у сформованому уряді. Водночас зазначають, що, маючи справу зі стратегічними взаємодіями учасників, варто чекати на формування мінімальних вигранних коаліцій. Найменша вигранна коаліція – це та, яка втрачає свій вигранний статус, якщо її покидає бодай один учасник.

Розглянувши дедуктивну групу теорій, проаналізуємо індуктивні, які включають, окрім кількісних, критерії наближення партійних програм та політичних переваг політичних партій на певній шкалі. Такі шкали можуть бути різними. Крім класичного ідеологічного континууму *праві – ліві*, сюди можна зарахувати шкалу *консерватори –реформатори, релігійні адепти – ліберали*. Використання такого роду шкал дозволило підвищити прогностичну силу теорій коаліцій, насамперед, теорій мінімально пов'язаної вигранної коаліції Р. Аксельрода, теорії коаліції мінімальної дистанції А. де Сваана та багатовимірної моделі Левера-Шепсла. А. де Сван розвинув ідеї Р. Аксельрода та запропонував теорію політичного простору (теорію політичної дистанції) [1]. Основна ідея цієї теорії полягає в тому, що партії оцінюють майбутню коаліцію з позицій своєї близькості до політики майбутнього коаліційного уряду. Партії намагаються увійти до коаліції, яка дотримуватиметься політичних позицій, найближчих до їхніх власних ідеологічних уподобань.

Вирішальну роль у створенні багатовимірної теорії коаліцій відіграли публікації міжнародної робочої групи під керівництвом

брістольського професора Дж. Прідема [2]. Під час розробки цієї теорії був застосований індуктивний методологічний підхід, а модель отримала назву індуктивної. Вона дозволила виробити динамічні межі аналізу коаліційної поведінки партій. Індуктивна теорія дослідження передбачає аналіз коаліційної поведінки у семи вимірах: історичному, інституційному, внутрішньопартійному, соціально-політичному, мотиваційному, горизонтально-вертикальному, внутрішньополітичному та зовнішньополітичному. Однак ця теорія також має застереження. На нашу думку, такий методологічний підхід страждає на описовість. У дослідженні коаліцій необхідно описувати конкретні політичні практики держав, у яких при формуванні уряду потрібно створювати коаліцію, проте говорити про створення повноцінної теорії в її райкерівському розумінні, на наш погляд, передчасно. Усі теорії формування коаліцій, що ґрунтуються на теорії ігор та теорії раціонального вибору, мають чітко задані параметри, які піддаються квантифікації: це розмір парламентської фракції та ідеологічна близькість партій. У той же час сім проблемних вимірів індуктивної моделі досить складно звести до математичних показників.

Список використаних джерел

1. De Swaan A. Coalition Theories and Cabinet Formations: A Study of Formal Theories of Coalition Formation to Nine European Parliaments after 1948. San Francisco: JosseyBass Publ., 1973. 347 p.
2. Dunleavy P. Modelling coalitions that cannot coalesce: a critique of the LaverShepsle approach. *West European politics*. 2001. Vol. 24. №1. P. 1–26.
3. Duverger M. Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State. Wiley, 1963. 439 p.
4. Gamson W. A Theory of Coalition Formation. *Amer. Sociolog. Rev.* 1961. V. 26. № 3. P. 373–382.
5. Laver M., Schofield N. Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe. Chicago: Ann Arbor Press, 1989. P. 14.
6. Leiserson M. Factions and Coalitions in One-Party Japan: An Interpretation Based on The Theory of Games. *Amer. Polit. Sci. Rev.* 1968. V. 62. № 3. P. 221–235.
7. Rappoport A. N-Person Game Theory: Concepts and Applications. Dover Publications Inc.; Dover Ed edition, 2003. 332 p.
8. Riker. W. H. The theory of political coalitions. New Haven, CT/London: Yale University Press, 1962. 300 p.

Богдана ГОРБАН
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н. І.О. Равлик

**Механізми розвитку професійної компетентності
публічних службовців як основа їх кар'єрного зростання:
зарубіжний досвід та українські реалії**

Визначальне значення в управлінні будь-якою державою має кадрова політика із затвердженою стратегією формування, затребуваності та використання кадрового потенціалу, а також зростання його професійних компетентностей. Ключовою ланкою високоефективної системи управління державою є наявність в органах управління публічних службовців з високим рівнем кваліфікації. Саме кадри в системі публічного управління є основною рушійною силою будь-яких трансформацій у державі. Кадри в системі публічного управління створюють, ухвалюють та реалізують стратегічні рішення на різних рівнях врядування. Можна сміливо стверджувати, що компетентні кадри – це запорука майбутнього розвитку нашої країни, адже з усіх ресурсів людський є найбільш значним, оскільки кваліфікація, досвід, професійна компетентність публічних службовців сприяють якісному управлінню державою.

Система підготовки та підвищення рівня компетентності публічних службовців в Україні потребує оновлення, що передбачає насамперед реформування та модернізацію професійного навчання як запоруку підвищення рівня професіоналізму та корпоративної, здатності компетентно і відповідально виконувати свої функції, впроваджувати новітні технології, сприяти інноваційним процесам у державі. Адже, в умовах воєнного стану посилюється запит на професійне навчання публічних службовців та оперативне створення ефективної системи їх перекваліфікації та адаптації до нових кризових умов. Мова йде про необхідність функціонування системи підвищення кваліфікації, оновлення змісту та форм навчання, потреб та можливостей службовців брати участь у відповідних навчальних програмах, враховуючи безпекові чинники.

У сучасній науці компетентнісний підхід (competency-based management – CBM) до розвитку професійного потенціалу публічних службовців спрямований на розробку практик, здатних сприяти внеску людей в діяльність організації, створюючи водночас комплексне поєднання професійних та особистих досягнення тих, хто в них задіяний. Доцільність впровадження компетентісного підходу на всіх рівнях управління є більш ніж виправданою, оскільки він сприятиме переходу органів публічної влади від бюрократії до більш гнучких, ефективних та динамічних способів організацій [1, с.174]. Управління компетенціями робить особу більш помітною та підкреслює роль людей у досягненні цілей організації.

Аналізуючи особливостей розвитку професійної компетентності публічних службовців в країнах-членах Європейського Союзу ми помітили, що наслідками розвитку професійних компетенцій публічних службовців стають такі тенденції, як скорочення чисельності штату державних установ, зміна ролі менеджерів, впровадження змін у практику роботи з персоналом, також створення більш адекватного методу відбору, розвитку, оцінки та винагороди публічних службовців [2]. Проте, в публічному управлінні країн ЄС, не дивлячись на імплементацію компетентісного підходу в систему врядування, стикаються з певними труднощами – визначення набору ключових компетенцій; визначення рівня їх перевірки; проблемами щодо спільного розуміння того, що таке компетенції та як запроваджувати практики їх реалізації.

Тоді як в умовах реформування системи публічного управління України та адаптації її до стандартів ЄС більший акцент приділяють необхідності підвищення професійної компетентності публічних службовців. Зрозуміли, що система професійного навчання та перекваліфікації залишається закритою та майже унеможлиблює доступ недержавних провайдерів освітніх послуг, запровадження дієвих методів професійного навчання на основі сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Відповідно, важливою складовою системи професійної підготовки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування повинен стати аналіз їхніх потреб у навчанні, що забезпечує підвищення результативності навчального процесу.

Узагальнену структуру індивідуальних потреб державних службовців у професійному навчанні можна представити як: стратегічні потреби, пов'язані з виконанням ключової місії організації чи установи; оперативні потреби, що стосуються поліпшення роботи певного підрозділу; навчальні потреби, які визначають необхідність отримання знань, вмінь та навичок, необхідних для підвищення компетентності; індивідуальні потреби, що дозволяють визначити індивідуальні цілі та шляхи їх досягнення [3].

Також слід зазначити, що забезпечення якості навчання потребує вивчення потреб щодо кваліфікації публічних службовців з урахуванням категорій слухачів, видів їх професійної діяльності після проходження підготовки та кваліфікаційних вимог; наповнення змісту навчання питаннями, які забезпечують підготовленість до здійснення управління на демократичних; забезпечення практичного характеру навчання шляхом його спрямованості на підготовку слухачів до ефективного виконання завдань державної служби.

Підсумовуючи, хочемо сказати, що застосування інтерактивних навчальних технологій розвитку відкриває нові можливості для формування професійних компетентностей управлінців, і є одним із інструментів забезпечення результативності й ефективності діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування та переведення її на новий якісний рівень. Ефективність та результативність підготовки публічних службовців, зокрема, у форматі е-навчання, підтверджується високою мотивацією учасників навчального процесу. Як наслідок, – кваліфікація службовців, що успішно пройшли таке навчання, відповідає внутрішнім стандартам професійної діяльності і буде перевірятися в процесі їх практичної діяльності, спрямованої на забезпечення розвитку як окремих територій, так і країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Пархоменко-Куцевіл О. Удосконалення сучасних кадрових технологій в системі державної служби України: концептуальні аспекти. *Аналітика і влада*. 2014. №9. С. 171–179.

2. Прокопенко Л. Публічна служба в країнах ЄС. URL: www.vidr.dp.ua/zbirnik/2009-01/ProkopenkoStat.pdf

3. Стан системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад: доповідь / [К. Ващенко (кер. авт. колективу), В. Купрій, В. Чмига, Т. Токарчук, Л. Рикова, Ю. Вернигор та ін.; за заг. ред. К. Ващенка]. К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2019. 345 с.

Діана БЕРЧА
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н. І.О. Равлик

Розвиток партнерства регіональних органів влади та інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану в Україні

Одним з ключових критеріїв ефективності публічного управління є взаємодія органів влади та інститутів громадянського суспільства на всіх рівнях суспільно-політичного життя держави, за допомогою якої вирішується ціла низка негативних проблем, на зразок корупції, бідності, безробіття, тощо. Партнерство органів влади та інститутів громадянського суспільства стимулює всіх суб'єктів управління до розбудови держави, регіону чи громади, до об'єднання спільних зусиль за для вирішення соціально-економічних проблем.

Ступінь залучення суб'єктів громадянського суспільства в регіонах до вирішення проблем, пов'язаних із подоланням наслідків війни, відновленням країни, залежить від того, які можливості для їх включеності сформовані органами влади, як на інституційно-організаційному, так й на правовому рівні. Зважаючи на те, що в умовах воєнного стану встановлюються окремі обмеження прав і свобод людини та громадянина, крім цього, зростають ризики маніпулювання громадською думкою, нехтування необхідними процедурами прозорості та відкритості у процесі потрібних рішень чи дій регіональними органами влади, проблема партнерства регіональних органів влади та інститутів

громадянського суспільства актуалізується. Перш за все слід зазначити, що *партнерство органів влади та інститутів громадянського суспільства* – це взаємовідносини в системі публічного управління, за якого розвиваються тісні взаємозв'язки між її суб'єктами (партнерами), що впливають один на одного та на публічну сферу діяльності на основі партнерських засад з метою реалізації певних завдань, вирішення проблем [1].

Загалом партнерство органів влади й громадянського суспільства класифікують на основі п'ять основних вимірів: 1) головні цілі партнерство, тобто його мета та чи є воно стратегічним чи проектним; 2) ключові суб'єкти та учасники партнерства, структура їхніх відносин; 3) час та стадія розвитку процесу партнерства й зміни в діяльності з часом; 4) просторовий вимір партнерства; 5) механізми реалізації партнерства. Зосереджено увагу на екзогенному (орієнтоване на залучення додаткових ресурсів ззовні) та ендогенному (орієнтоване на максимізацію ефективного використання наявних ресурсів) вимірах партнерства органів влади та громадянського суспільства [2].

Перш ніж перейти до аналізу особливостей практичної реалізації партнерства регіональних органів влади та інститутів громадянського суспільства в Україні, хочемо звернути увагу на те, що сучасний стан нормативно-правового забезпечення партнерства органів влади та інститутів громадянського суспільства, в умовах воєнного стану, характеризується звуженням частини громадянських та політичних прав (у зв'язку із війною) та визначенням шляхів вдосконалення законодавства України за для формування ефективної співпраці влади та суспільства на шляху до перемоги нашої держави.

Досліджуючи особливості практичної реалізації партнерства регіональних органів влади та інститутів громадянського суспільства в Україні, на прикладі, Сумської, Волинської та Чернівецької областей. Варто зауважити, що становлення партнерської взаємодії проходило нерівномірно, якщо у Західному регіоні активізація діяльності з налагодження співпраці органів влади та громадянського суспільства розпочалася ще у 1990-ті роки, у Південному та Центральному регіонах початку партнерства сприяла реформа децентралізації, то у Східному

регіоні подібні форми взаємодії набули популярності тільки після подій 2014 р. [3]. Тенденція нерівномірності розвитку партнерства регіональних органів влади та інститутів громадянського суспільства зберігається та посилюється й досі, у в'язку із такими факторами як: окупація та бойові дії на частині територій України, збільшенням кількості ВПО, релокація, залучення міжнародних фондів та організацій до розвитку та відновлення регіонів України.

На основі проведеного аналізу, ми визначили низку спільних проблем, що стають на заваді розвитку ефективного партнерства регіональних органів влади та інститутів громадянського суспільства, це: 1) збереження тенденцій до непрозорості та закритості в діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування; 2) недостатнє налагодження ефективного діалогу з громадськістю; 3) недосконалість чинного законодавства, яке створює бар'єри для діяльності інституцій громадянського суспільства; 4) неефективна реалізація механізмів участі громадськості у формуванні та здійсненні публічної політики; 5) відсутність податкового стимулювання діяльності інституцій громадянського суспільства та доступу до державної фінансової та вітчизняної благодійної підтримки; 6) невикористання потенціалу інституцій громадянського суспільства щодо надання соціальних послуг населенню; 7) недостатній рівень інституційної, фінансової та кадрової спроможності інституті громадянського суспільства [4].

Вважаємо, що основними шляхами залучення інститутів громадянського суспільства до партнерства з регіональними органами влади, в умовах дії воєнного стану, є: 1) покращення організаційного розвитку (стимулювання напрацювань стратегічних документів, проведення тренінгів з організаційного розвитку для організацій та лідерів); 2) покращення інституційної спроможності громадських організацій та бізнесу (підвищення аналітичного потенціалу громадських організацій, посилення комунікаційної спроможності органів влади, інформаційної підтримка з боку медіа); 3) оптимізація фінансових потреб (постійність фінансування та спрощення адміністрування, передусім бюджетних коштів); 4) уніфікація та спрощення нормативно-правового середовища функціонування інститутів

громадянського суспільства; 5) адвокація (запровадження оналайн-платформ та дорожніх карт співпраці громадських організацій, регіональної влади та бізнесу); 6) покращення у сфері надання послуг (розвиток прозорої систему конкурсів для надання соціальних послуг, стимулювання надання послуг у форматі соціального підприємництва); 7) покращення публічного іміджі (забезпечення стабільної присутності інститутів громадянського суспільства в інформаційному просторі регіону, реалізація секторальних донорських програми стосовно профайлінгу та комунікації в третьому секторі, стимулювати стратегічного партнерства громадського сектору та бізнесу з медіа, зокрема, з суспільним телебаченням).

Список використаних джерел

1. Гончарук В. Нормативно-правове регулювання та інституційне забезпечення взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. *Public Administration and Regional Development*. 2022, №17. С. 925-956
2. Дорожня карта до самозарадності громадського сектору. Регіональний порядок денний на 2022-2026 роки. URL: <http://www.ucipr.org.ua/ua/publikatsii/doslidzhennia/dorozhnya-karta-do-samozaradnosti-gromadskogo-sektoru-regionalnij-poryadok-dennij-na-2022-2026-roki>
3. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. URL: <https://ednannia.ua/189-doslidzhennia/12514-a-study-of-post-war-recovery-initiatives-2>
4. Відновлення громад: що і як планувати. Опубліковано 02 лютого 2023 року. URL: <https://cedos.org.ua/events/vidnovlennya-gromad-shho-i-yak-planuvaty/>

Анна ДОРОШ

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Науковий керівник – к. політ. н., доцент П.О. Молочко

Перспективи розвитку теорій політичного лідерства в сучасній політичній науці

Процес формування політичного лідерства на території України є одним з визначальних, оскільки велика кількість

передумов заважають нормальній зміні розуміння лідерства серед великих мас населення. Тому, що дуже часто дана теорія виокремлюється через не сприйняття її важливості серед населення громадян. Деякі просто не розуміють, для чого потрібно розуміння її наслідків та передумов виникнення. Але, насправді, важливість теорії політичного лідерства полягає в розумінні підібрання необхідного лідера для держави, за рахунок цього можна робити вибір, користуючись певними критеріями відбору. Якби велика кількість індивідів знала основи творення лідера та те, що дуже часто те, що можна побачити на картинці та те, ким є реально дана персона - це дві великі різниці, то маса б не так сліпо надавала перевага наданим для обрання кандидатам зі списків.

«Реалії вітчизняного політичного життя свідчать про сутнісну відмінність нинішнього стану політичних, морально-етичних, правових, конституційних, управлінських, структурних (не лідерських за механізмами функціонування) зв'язках і відносинах..» [1, с.96]. Європейський досвід доводить, що певний симбіоз між управлінцем та лідером влучно поєднуються при прямому ввімкненні в політичну систему певної держави. Методи компанування вказують на те, що громадянам надзвичайно важливо бачити перед собою людину впевнену та з власними амбіціями. Такі результати отримала компанія Research & Branding Group, що займається соціологічними опитуваннями. «За твердість, уміння відстоювати свою позицію висловилися 25,8% опитаних, досвід роботи в сфері управління важливий для 24,4%, уміння сформувати команду – для 20%. Цінують дипломатичність, уміння йти на компроміси 15,9% респондентів, гарного організатора – 13,4%, «новизну», нестандартність поглядів – 8,2%, вагалися з відповіддю – 1,6% опитаних»[2, с.287]. Дана аналітика допомагає побачити те, що велика кількість людей на теренах держави дійсно хочуть бачити в ролі лідера України людину харизматичну, вольову та ту, яка хоче змін і реформ в державі.

Україна, як і будь-яка інша країна, потребує постійного пошуку оптимальних шляхів розв'язання проблеми збалансованого державного управління та політичного лідерства. «Україна повинна здійснювати творчий пошук у галузі державного будівництва, виходячи з історичного та світового досвіду, який допоможе збалансувати державне управління та

політичне лідерство. Мета такого пошуку полягає в адаптації чужого досвіду до власних потреб та умов, а також у пошуку оригінальних форм політичної організації, які зможуть зробити вагомий внесок в світовий політичний досвід та забезпечити активну участь України в світовій політичній арені» [2, с.287]. На жаль, історичний та світовий досвід не можуть надати універсального рецепту успіху в цій галузі. Однак, Україна повинна використовувати здобутки інших країн як зразки, які можна адаптувати до власних потреб і умов. Окрім того, Україна може розвивати власні оригінальні форми політичної організації, які стануть внеском в світовий політичний досвід та дозволять країні бути активним учасником світової політичної арени. Загалом, творчий пошук в царині державного будівництва є невід'ємною складовою розвитку країни, яка дозволить знайти оптимальний шлях до стабільності та процвітання.

Політичні лідери, займаючи високі посади, не тільки формують сприйняття і образ держави в світі, але й можуть бути ефективним інструментом внутрішньої та зовнішньої політики. Відповідно, розвиток інституту політичного лідерства є необхідною умовою успішного розвитку української політичної нації на світовій арені. «Про підвищену потребу у детальному дослідженні цього питання свідчать також події кінця 2013 – початку 2014 рр., які підкреслили роль політичних лідерів в організації життєдіяльності суспільства» [4, с.310]. При певному погляді на ситуацію можна спостерігати різку зміну того, в якому напрямку розвивалось лідерство на території України під час подій Революції Гідності, яка повністю змінила вектор руху держави в кардинально протилежному напрямку, ніж було в останні роки до цього моменту. Події, які відбулись в той час демократизували суспільство методом докорінних змін політичних лідерів, які були при владі. Процеси люстрації та виокрінення старої політичної еліти уможливили відхід від тодішньої влади до розвитку демократичної складової країни.

Політичне лідерство є наслідком природних потреб людського суспільства. Ці потреби диктуються необхідністю самоорганізації, упорядкування життєвого укладу і поведінки людей з метою забезпечення їхньої життєдіяльності. Таке впорядкування досягається завдяки вертикальному управлінню, на

чолі якого є лідер [3, с.150]. За природою людського суспільства виникає потреба у політичному лідерстві. Ці потреби викликані необхідністю самоорганізації та упорядкування життєвого укладу і поведінки людей для забезпечення їхньої життєдіяльності. Політичне лідерство забезпечує таке упорядкування завдяки вертикальному управлінню з лідером на чолі. Таким чином, політичне лідерство є важливим інструментом для забезпечення життєвої необхідності людей у створенні ефективної системи управління та організації суспільства.

У країні недостатньо розвинена система підготовки політичних лідерів, яка б відповідала як загальнодержавним, так і регіональним потребам. Нині політичні партії та громадські організації не забезпечують належної підготовки майбутніх лідерів, адже використовують системи відбору, що не гарантують якісного розвитку лідерських якостей та виявлення справжнього потенціалу учасників [5, с.8]. Країна потребує розвитку та змін, а лідери, які є в державі суттєвої зміни ментальної складової поняття.

Держава знаходиться в певному перехідному періоді, де їй потрібно зробити вибір в правильному напрямку на шляху до розвитку. В даний момент чітко спостерігається тенденція до пришвидшеного розвитку питання політичного лідерства в країні, через те, що в даний момент триває повномасштабна війна. Це змушує владу тенденційно змінюватись через те, що рішення повинні бути швидкими та правильними. Таким чином, через потребу в швидких та правильних рішеннях, влада тенденційно змінюється, а питання політичного лідерства стає актуальним і вимагає розв'язання.

Список використаних джерел

1. Бойко С. Політичне лідерство в Україні: генезис і динаміка розвитку. С. Бойко. *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 96.
2. Маскевич О.Л., Гороховська Ю.І., Кровіцка Я.А. Проблема політичного лідерства в Україні на сучасному етапі розвитку. 2014. С. 287.
3. Карпець Ю. В. Інститут лідерства як механізм впливу в політико-владних відносинах. Одеса: НУ «ОЮА», 2013. С. 150.
4. Держановська. С. Сутність політичного лідерства: аналіз праць сучасних українських науковців. 2014. С. 310.

5. Морарь. М.В. Політичне лідерство в сучасній Україні: проблеми становлення та розвитку. *Грані*. 2016. Том 20; 2(142). С. 8.

Тарас ФЕДІРКО
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар

Концептуалізація парламентських слухань як форми політичної діяльності

Поряд із законодавчою та представницькою функціями, однією з основних функцій Верховної Ради України є парламентський контроль, який, серед іншого, розглядає питання правильного дотримання та виконання законів, прийнятих парламентом, як ключову умову ефективності. При цьому важливу роль у здійсненні парламентської влади відіграють комісії Верховної Ради України, до завдань яких входить не тільки захист основоположних статей Конституції України, а й виявлення причин та факторів, що стали причиною створення таких комісій. Водночас залишається під сумнівом питання про прийняті форми та межі їх участі в здійсненні контролю за додержанням і виконанням законодавства з огляду на статус парламентських комітетів. Тому в контексті підвищення порядку, оперативності та результативності парламентського контролю питання контролю за виборами Верховної Ради України вважаються актуальними для дотримання та виконання законодавства. Однією з найефективніших форм парламентського контролю за діяльністю уряду, фінансовим забезпеченням держави, дотриманням прав громадян та іншими питаннями є парламентські слухання.

Для уточнення термінології та чіткого визначення понять слід сказати, що слухання можна розглядати як форму роботи будь-якого комітету та всього парламенту, основною метою якої є заслуховування думок спікерів. Тих, хто цікавиться питаннями, віднесеними до компетенції комісій чи парламенту, і вирішує, як найкраще підійти до вирішення того чи іншого питання та

приймати рішення . Залежно від обсягу обговорювані питання є депутатськими та комітетськими. Ми маємо справу з парламентськими слуханнями з питань, вирішення яких належить до компетенції уряду, або питань, які можуть бути віднесені до компетенції кількох комісій одночасно; в Комітеті розглядаються тільки питання, що належать до компетенції комітету [1].

Розглянемо практику парламентських слухань докладніше. Загалом аудиторія має велике значення для парламентської процедури, важливість якої підвищується тим, що, окрім голів уряду та ради, беруть участь експерти, представники державних установ та місцевого самоврядування тощо. Брати участь в парламентських слуханням дозволяє органам виконавчої влади ефективно керувати за безпосередньої участі громадськості. Слухання на парламентських виборах важливі для взаємодії уряду та парламенту: по-перше, вони сприяють прийняттю публічних суджень публічної адміністрації; по-друге, вони надають висновки між урядом, парламентом і громадськістю; по-третє, під час слухань, суб'єкти отримують та обмінюються необхідною інформацією про проблеми, що вирішуються.

Залежно від кола питань, які є предметом розгляду на слуханнях можна виділити два їх види: парламентські та комітетські. Предметом розгляду (тематикою) парламентських слухань є питання, врегулювання яких віднесено до компетенції парламенту, або будь-які питання, які можуть бути одночасно віднесені до компетенції декількох комітетів; предметом розгляду комітетських слухань (слухань у спеціальних комітетах, комітетах з розслідування) є лише питання, віднесені до компетенції відповідного комітету (спеціального комітету, комітету з розслідування).

Особливістю ситуації в Україні є те, що слухання у Верховній Раді здебільшого пов'язані із законодавчою роботою, а не з парламентським урядом. Перед аудиторією в Україні стоять такі завдання: аналізувати дотримання законодавства, рішень, що підлягають виконанню, та доцільності прийняття; аналізувати практику застосування Конституції та законів України державними органами, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами; забезпечити адекватність нормативного акта, що міститься в ньому про наміри законів; акцентувати увагу

на практичній характеристиці нормативно-правових актів, що підлягають застосуванню до законодавства; визначення ефективності діяльності виконавчого органу; навчитися краще працювати; оцінка відповідності офіційних актів функціям органів державної влади.

На думку експертів Лабораторії ініціативних законів, є загальні сумніви щодо організації парламентських слухань. Оскільки гіпотетично в них може брати участь весь склад парламенту – 450 депутатів, представники місцевої влади, громадських установ, наукових установ та політичних партій, то зрозуміло, що практично всі проблемні питання опрацювати неможливо. Під час проведення парламентських слухань, як правило, мають право знаходитись лише члени палати міністрів, делегати на позачергових парламентських виборах, деякі люди, які подали відповідну заяву на участь та депутати Верховної Ради. Участь за іншими запрошеннями зводиться до простого слухання. Таким чином, за великої кількості учасників парламентські слухання перестають бути ефективною парламентською формою, а перетворюються на простий обмін інформацією між зібраними. Водночас надмірна частота слухань призводить до того, що рекомендації одних слухань дублюють рекомендації інших і таким чином збивають мету впровадження. Загалом кількість парламентських слухань досить велика, через низьку ефективність, про яку йтиметься далі, питання ефективності парламентських слухань в Україні потребує відзначення. Є питання й щодо прозорості процедури проведення парламентських слухань. Критерії «відбору» учасників парламентських слухань – метою слухань має бути висвітлення альтернативних методів вирішення обговорюваних проблем (і, отже, залучення експертів з різними думками щодо однієї проблеми, а не загальних, за винятком одностайності) схвалення підготовленого проекту рекомендацій у стінах парламенту. І, нарешті, результат, який необхідно проаналізувати, – це загальні рекомендації аудиторії та контроль їх виконання. Результати моніторингу виконання рекомендацій учасників парламентських слухань дозволяють зробити висновок про невиконання Урядом розпоряджень. Рівень їх виконання має бути чітко визначений у рекомендаціях учасників парламентських слухань. В основному

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ...

це відбувається тому, що в більшості рекомендацій учасників парламентських слухань повідомляється про виконання лише частини рекомендацій (зазвичай у сенсі підготовки та внесення до парламенту законопроектів, які визначають обсяги фінансування тих чи інших програм парламенту), але найчастіше учасники парламентських слухань навіть не встановлюють терміни виконання цих рекомендацій.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України. Парламентські слухання. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ У КОНТЕКСТІ ТРЕНДІВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

*Василь ГУЛАЙ, д. політ. н., професор
Національний університет “Львівська політехніка”
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7609-7967>*

Україна та перспективи нових форматів безпекового співробітництва в Центральній Європі: варіанти трансформації «Вишеградської групи»

Як відомо, як “Вишеградська група”, “Вишеградська четвірка”, V4 або Європейський квартет – угруповання чотирьох центральноєвропейських країн: Польщі, Чехії, Угорщини і Словаччини, яке постало на зустрічі президентів Польщі Л. Валенси і Чехословаччини В. Гавела та прем’єр-міністра Угорщини Й. Анталла 15 лютого 1991 року в угорському місті Вишеград, за підсумками ухвалення Вишеградської декларації. Після розпаду Чехословаччини до нього як окрема незалежна держава долучилася Словаччина. Головною метою цього об’єднання стала спільна реалізація курсу на інтеграцію до євроатлантичних структур.

Успішно досягнувши поставленої, мети держави “Вишеграду” також активно розвивали співробітництво з Україною, включно із заявами початку 2014 року про можливість долучення України та перетворення на “Вишеградську п’ятірку” [1].

Не можемо не згадати, у розпал широкомасштабної агресії РФ проти України, заяву міністра оборони Чехії Я. Чернохова від 13 березня 2022 року, що крім розгляду вступу України в НАТО і Європейський союз треба розглянути питання про розширення Вишеградської групи за рахунок України, зокрема, тому, що вона межує з трьома з чотирьох членів цього об’єднання [2].

Але практична реалізація окреслених намірів цілком прогнозовано наштовхнулася на спротив прем’єр-міністра Угорщини В. Орбана. “Казус Орбана” потребує окремого

розгляду того, як успішний керівник угорського уряду, який завершив процедуру вступу Угорщини до НАТО, але після поразки на парламентських виборах 2002 р. невпинно вдавався до контраверсійних заяв та провокативних дій, зорема відносно Словаччини, Румунії та України, де проживає значна угорська національна меншина.

Зовнішньополітичний курс та внутрішня політика гібридного політичного режиму В. Орбана відверто дисонують із позицією інших учасниць “Вишеградської четвірки”, а отже місце та роль держав Центральної Європи в новій конфігурації сил в часі російської широкомасштабної агресії проти нашої країни та після її припинення потребують докорінного перегляду, залишивши в історії феномен попередньої “Вишеградської четвірки” 90-х- років минулого століття.

Цілком прогнозовано, що за цих умов має зростатиме геополітична вага Чеської та Словацької Республік.

Одночасно РФ та її “агенти впливу” в центральноєвропейських столицях на взірець В. Орбана не полишають планів реваншу проросійських сил. У сьогоднішніх реаліях певним чином “слабкою ланкою” у Центральноєвропейському регіоні може стати Словаччина.

Демократичним вирішенням урядової кризи стало призначення на 30 вересня цього позачергових парламентських виборів у Словацькій Республіці. Нещодавно президент країни З. Чапутова прямо заявила, що у Словаччині поширена російська дезінформація, тому майбутні парламентські вибори в країні можуть підірвати підтримку України [4].

На початку червня 2023 р. авторитетна словацька агенція GLOBSEC замовила репрезентативне соціологічне дослідження у восьми державах Центральної та Східної Європи, а також порівняла його результати з аналогічним опитуванням, що проводилося р у другій половині весни 2022 року. Найгіршими ці показники виявилися саме в Словаччині, де віра у вину РФ за напад на Україну впала з 51 % до 40 % [3].

Політика В. Орбана не тільки впливає на ставлення до України, але й несе нові виклики для Словаччини та Румунії, де є значна угорська національна меншина, яка під провокативним впливом історичної батьківщини може стати деструктивною

силою як у внутрішньополітичній боротьбі, так й загрожувати безпеці Центральної Європи загалом. За цих умов та з врахуванням підтримки останньою нашої держави в боротьбі проти російської агресії можна прогнозувати зміцнення позицій Румунії як певної сполучної ланки в Центральноєвропейському регіоні між державами Західних Балкан та країнами “Вишеграду” (на сьогодні можемо вже говорити не так, як про відому “четвірку” як “трійку” (без Угорщини, поки при владі залишається квазідемократичний режим Орбана) в підтримці Україні для протистояння російській широкомасштабної збройній агресії.

Список використаних джерел

1. Польща підтримає приєднання України до “Вишеградської четвірки”. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/18/7052427/>
2. Чехія пропонує розглянути прийняття України до Вишеградської групи. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/chehiya-predlagaet-rassmotret-prinyatie-ukrainy-1647177736.html>
3. Globsec trends 2023. URL: <https://www.globsec.org/sites/default/files/2023-05/GLOBSEC%20TRENDS%202023.pdf>
4. Slovakia risks succumbing to Russian disinformation, president warns. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-risks-losing-slovakia-russia-disinformation-president-zuzana-caputova/>

*Юрій МАКАР, д. і. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7904-8288>*

Україна в геостратегічних планах Росії

Будь-яка держава формується і функціонує під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Визначальним є чинник внутрішній. Проте, у залежності від обставин, може скластися ситуація, коли зовнішній чинник набирає переваги над внутрішнім і відіграє, як правило, негативну роль у життєдіяльності держави, на яку спрямований. Власне під таким кутом зору автор хотів би розглянути запропоновану тезу щодо місця і ролі України та

українців у геополітичній стратегії Росії загалом, і зокрема нинішньої РФ.

На жаль, в українському середовищі як в самій Україні, так і поза її межами ще до недавно панувало переконання, що в усіх наших клопотах – національних, релігійних, державотворчих, економічних, соціальних, зрештою в усіх сферах суспільного життя – винен хтось інший, а не самі українці. Про те, що то хибна уява, українці мають можливість переконуватися вже протягом не одного століття. Ми ніяк не можемо зрозуміти, що ніхто і ніколи не створить міцної, суверенної Української держави, крім нас самих. Сусіди – близькі чи далекі можуть або сприяти або протидіяти процесам українського державотворення, як показує життя – швидше протидіяти, якщо то близькі сусіди, в даному випадку в образі РФ (про що дещо нижче). Отже впродовж останнього десятиліття (від часу захоплення РФ Криму і вторгнення в Донецьку та Луганську області) більшість українського суспільства боляче доходить до розуміння того, що багатовічні страждання через відсутність власної національної державності породжені внутрішнім чинником – неспроможністю сформувати цю державність з функціонуванням відповідних атрибутів, які б забезпечували її життєдіяльність.

Московське царство з приходом до влади Петра I розпочало «прорубувати вікно в Європу» на північному заході, а паралельно «освоювати» південно-західні, українські терени, які нинішній правитель Кремля Путін намагається проголосити «споконвічними російськими землями», на яких буцім-то Ленін створив «штучну державу» в особі УРСР, бо й, за його твердженням, немає такого народу як українці. Обсяг тез не дозволяє розгорнути думку ширше, бо твердження Путіна лише з часу розв'язання повномасштабної війни проти України 24 лютого 2022 р. під вівіскою «спеціальної військової операції» непослідовні. У своїх численних виступах він або твердить про «два братні народи», або заявляє, про те, що українці ті ж росіяни, яких чомусь змушують говорити українською мовою, і тому їх потрібно «визволити» (хіба що – від права на життя).

Власне, отим зовнішнім чинником, який в минулому руйнував зародки української державності, а тепер намагається не допустити виходу України з-під свого панування, є Росія,

незалежно, чи то була царська чи більшовицька в особі СРСР, чи то нинішня після його розпаду. Отже, продовжуючи вище сказане, можемо стверджувати, що наступив для українців час, коли зовнішній чинник впливу на українське суспільство набув переваги над внутрішнім, відіграючи безумовно негативну роль у його життєдіяльності.

Цей вплив, як показують півторарічні дії (якщо так можна назвати нічим не прикритий геноцид українців) РФ на теренах України, переконливо доводить її намагання ліквідувати українську державність і змусити українців забути про свою національну ідентичність. Обґрунтування злочинної СВО до і на початку російського вторгнення в Україну про захист російськомовного населення ЛНР і ДНР від намагань української влади «знищити» його поступово змінився заявами що незалежна Україна «захопила споконвічні російські території», а «злочинні» лідери (виходить – України, Росії та Білорусі) у грудні 1991 р. у Біловезжі затвердили це, відірвавши від Росії нинішні південно-східні області України, які РФ мусить собі «повернути» силоміць, вбиваючи тисячі українських громадян, як до речі і своїх власних, посилаючи їх «звільняти нібито споконвічні російські терени».

В якості висновку можна висловити думку, що незалежна Україна після розпаду СРСР, не змогла здійснити рішучих кроків на шляху формування власної національної державницької концепції і вибудування чіткої ідеології: внутрішнього розвитку і зовнішньої політичної діяльності. Мова про згуртування суспільства як такого, розвиток власної економіки і суспільних відносин власними силами, не чекаючи, щоб це зробив хтось інший за нас.

Тепер, несучи колосальні втрати в економіці, а головне втрачаючи велику кількість власних громадян – не лише тих хто загинув, але й тих, що рятуючись від навали тимчасово (або й назавжди) залишили Україну, доходимо висновку про те, що по-іншому слід було розбудовувати власну суверенну державу з часу здобуття незалежності.

Список використаних джерел

1. Григорій Перепелиця. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. Київ, 2015.

2. Опрос: 85% українців против територіальних уступок Росії, [dron.media/novosti/opros-85-ukraincev-protiv-territorialnych-ustupok rassii](https://dron.media/novosti/opros-85-ukraincev-protiv-territorialnych-ustupok-rassii) (дата перегляду: 02.09.2023).
3. «Разом, доки вибори нас не розлучать»: як Польща змінює ставлення до України за великої війни, eurointegration.com.ua/articles/2023/05/5/7160907 (дата перегляду: 15.05.2023).
4. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах, т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917р., Київ, 1996; т. 2: 10 грудня 1917р. – 29 квітня 1918 р., Київ, 1997.
5. Юрій Макар. Сто років тому і тепер: намагання Російської Федерації утримувати Україну в сфері своїх геополітичних інтересів. *Ukraincy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne. T. 3. Słupsk-Warszawa. 2022, s. 379-407.*

**Віталій МАКАР, д. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8994-4582>**

Українські біженці в Європі та країнах Північної Америци після вторгнення РФ

Згідно статистичних даних Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), з України виїхало понад 7,9 млн осіб внаслідок повномасштабного вторгнення РФ [2]. В даному випадку варто наголосити на відмінностях між термінами «біженець» і «тимчасовий захист», оскільки кількість подається загальна. Статус біженця – це індивідуальне, гарантоване міжнародними конвенціями право. Тоді як право на тимчасовий захист є колективним, не передбачає звернення з індивідуальними заявами та проходження адміністративної процедури її розгляду. Регулюють поняття «тимчасовий статус» та «біженець» ще й різні міжнародні документи. Головний документ, що регулює питання надання тимчасового захисту – Директива ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, ухвалена в Європейському Союзі іще 20 липня 2001 р. Проте вперше її активовано рішенням Ради ЄС 2022/382 від 4 березня 2022 р. саме для українців. А питання біженства –

відповідно регулюють Женевська конвенція про статус біженців 1951 р., Нью-Йоркський протокол 1967 р. та Дублінська конвенція 1990 р.

Тимчасовий захист отримують при перетині кордону держави-члена ЄС. Державні органи відповідної країни повинні повідомити особі про її право на отримання тимчасового захисту, процес набуття якого досить швидкий і максимально спрощений. Щодо статусу біженця, то тут кожна держава самостійно встановлює на законодавчому рівні адміністративну процедуру його отримання та систему органів, відповідальних за рішення про надання цього статусу. У межах тимчасового захисту особа отримує: право на проживання в державі, в якій вона звернулась за тимчасовим захистом; доступ до праці, який можна отримати одразу з моменту звернення за отриманням захисту; доступ до житла; медичну допомогу; соціальну допомогу; доступ до освіти дітям і підліткам. Натомість у статусі біженця особа отримує: житло (як правило, це спальне місце в центрі для біженців); безкоштовне харчування; медичну допомогу (обмежену); безкоштовний проїзд у громадському транспорті.

Поза сумнівом, першими хто прийняв українських біженців – це сусідні з Україною держави. Країни Центральної Європи були першими, які долучилися до допомоги біженцям, пропонуючи безпечний притулок та допомогу. На даний час, найбільшу кількість українських біженців прийняли відповідно: Польща – близько 1 млн 600 тис. осіб; Німеччина – біля 1 млн осіб; Чеська Республіка – більше 500 тис. осіб. По прибутті в європейські країни багато біженців шукали способів переселитися за допомогою програм «допомоги біженцям», що пропонувалися заокеанськими країнами, зокрема, в США та Канаду.

Повномасштабна війна Росії в Україні змусила мільйони українців залишити свої домівки. Значна частина з них опинилася у країні-нападниці – Росії. Згідно даних УВКБ ООН, туди після російського нападу могло переміститися близько 2 млн осіб. Передусім, очевидно, йдеться про жителів окупованих регіонів на сході та півдні України. Для них це почасти єдиний відносно безпечний і доступний шлях втечі з охоплених бойовими діями регіонів.

Крім того, Росію звинувачують у примусовій депортації дітей з окупованих територій. За даними Національного інформаційного бюро при міністерстві з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, незаконно депортованими вважаються майже 20 тис. українських дітей [1]. Питання депортації дітей є також предметом розслідувань Міжнародного кримінального суду.

Щодо Канади, то у відповідь на повномасштабне вторгнення РФ в Україну міністр імміграції, біженців та громадянства Шон Фрейзер оголосив про запуск Канадсько-українського дозволу на екстрені поїздки (CUAET). Згідно даних урядового порталу за таким дозволом звернулося більше 1 млн українців, а отримало його 707 тис. осіб. Натомість, прибуло на територію Канади близько 220 тис. осіб [4]. За цією програмою українці та найближчі члени їх сімей будь-якої національності можуть перебувати в Канаді як тимчасові резиденти до 3 років. Заходи CUAET також дають тим, хто вже перебуває в Канаді, можливість продовжити свій статус відвідувача, дозвіл на роботу або дозвіл на навчання, щоб вони могли продовжувати тимчасово жити, працювати або навчатися в Канаді.

Програми тимчасового проживання призначені для того, щоб допомогти тим, хто постраждав від війни, знайти тимчасовий притулок у Канаді, поки не буде безпечно повернутися в Україну. Тимчасові мешканці можуть подати заяву на постійне проживання за допомогою різних програм, якщо вони вирішать залишитися в Канаді після закінчення терміну тимчасового перебування.

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну Сполучені Штати Америки прийняли понад 115 тис. українських біженців. Програма «Єднання для України» дає право на в'їзд до США й перебування в країні терміном до двох років за гуманітарним дозволом. Для участі в програмі українця має підтримати спонсор, який погодиться надати фінансову підтримку на час перебування у США. До речі, такого спонсора вже отримали 216 тис. українців [3]. Українці, які приїхали в межах програми «Єднання для України», як правило, отримували два роки дозволу на гуманітарне перебування (*humanitarian parole*) в США.

Таким чином, мільйони українців змушені бути біженцями після повномасштабної агресії РФ. Попередня така трагедія для українського населення відбулася внаслідок подій Другої світової війни.

Список використаних джерел

1. Депортація дітей до росії: Мінреінтеграції підтверджує майже 20 тисяч випадків. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3688754-deportacia-ditej-do-rosii-minreintegracii-pidtvrdzue-majze-20-tisac-vipadkiv.html>
2. УВКБ ООН оновлює дані про біженців з України, які відображають останні переміщення. URL: https://www.unhcr.org/ua/46047-unhcr-updates-ukraine-refugee-data-reflecting-recent-movements_ua.html
3. A year into war, U.S. sponsors apply to welcome 216,000 Ukrainian refugees under Biden policy. URL: <https://www.cbsnews.com/texas/news/a-year-into-war-u-s-sponsors-apply-to-welcome-216000-ukrainian-refugees-under-biden-policy/?intcid=CNM-00-10abd1h>
4. Ukraine immigration measures: Key figures. URL: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/ukraine-measures/key-figures.html>

*Дмитро Микола КОЛОС, студент-аспірант
Університет Марії Кюрі-Склодовської
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4010-458X>
Науковий керівник – д. пол. н., проф. Беата Сурмач*

**Роль «Люблінського трикутника» у новій
зовнішньополітичній стратегії України**

26 серпня 2021 року за указом президента України Володимира Зеленського було затверджено в дію рішення РНБО України щодо Стратегії зовнішньополітичної діяльності України [4]. Однією з характерних рис даної ініціативи став фокус на активізацію співпраці в рамках існуючих регіональних форматів, які можна охарактеризувати як «малі альянси», ціллю яких є підвищення безпеки як для регіону, так і для України не перебуваючи у складі НАТО чи ЄС. Беручи до уваги ситуацію станом на 2020-2021 роки, цю ідею можна сприймати з двох точок зору: «малі альянси» мають виконувати роль певної альтернативи

повноцінному членству України в Північноатлантичному Альянсі у зв'язку з опозицією зі сторони частини держав щодо потенційної інтеграції України, пасивності у імплементації Україною частини необхідних реформ, а також неможливість вступу до НАТО під час російської агресії. Проте, стратегію «малих альянсів» можна інтерпретувати як перехідний етап до повноцінної євроатлантичної інтеграції, ціллю якого є вивчення досвіду інших держав, налагодження тісних відносин із державами-членами Північноатлантичному Альянсі, а також проведення завчасної інституціональної та структурної трансформації України.

Люблінський трикутник було створено 28 липня 2020 року, ще до офіційного затвердження Стратегії. У зв'язку з тим, що даному альянсу приділено значну увагу в документі, можна зробити висновок щодо його потенціалу та дієвості, адже з 2021 року Україна ініціювала подібні за своєю сутністю міждержавні форми кооперації як Квадрига, Асоційоване тріо, а також Тресторонній союз Британії-Польщі-України. З вище перелічених утворень, Люблінський трикутник є найбільш успішним та ефективним з практичної точки зору, враховуючи регулярність зустрічей на рівні міністрів закордонних справ та глав держав.

Для повноцінного розуміння ролі Люблінського трикутника необхідно розглянути його сутність з урахуванням вчення теоретичних шкіл міжнародних відносин. При аналізі альянсу з позиції реалістичної школи, варто виділити два підходи щодо причин, що підштовхують держави до кооперації на міжнародній арені: наступальний реалізм Джона Мірсхаймера та оборонний реалізм Кеннета Вальса [1]. У випадку Люблінського трикутника простежуються елементи обох підходів, оскільки його метою є підвищення обороноздатності Литви, Польщі та України на фоні загроз з боку Росії та Білорусі, а також зростання політичної ролі та престижності цих держав у регіоні Центрально-Східної Європи. Проте оборонний реалізм краще описує цілі Люблінського трикутника, які полягають в об'єднанні зусиль і ресурсів для покарання Росії за порушення встановленого міжнародного порядку та безпекової стабільності в регіоні. Окремо варто відзначити хибну думку Джона Мірсхаймера щодо ролі армії держав-членів альянсів: у рамках Люблінського трикутника в 2014 році було створено спільну військову бригаду LITPOLUKRBRIG,

завданням якої є навчання солдат та по безпеки держав-учасниць, без переслідування агресивних намірів по відношенню до інших держав. Якщо говорити про проблему недовіри між учасниками альянсу, то інтенсифікація співпраці між Польщею, Литвою та Україною, а також зовнішня загроза збоку Росії сприяють збільшенню довіри та розв'язання проблемних питань між ними. Відповідно, доцільнішим є сприйняття Люблінського трикутника з позицій оборонного реалізму.

Враховуючи підходи ліберальної теорії, Люблінський трикутник є однією з форм побудови нових міждержавних інституцій з метою покращення безпекової стабільності. Однак, сам факт виникнення потреби у формуванні нового міждержавного безпекового-політичного об'єднання вказує на недосконалість функціональності ООН в цій галузі, зокрема, через статус Росії та Китаю як постійних членів Ради Безпеки ООН, що унеможлиблює адекватну реакцію на здійснення агресивної політики цими державами. Проте Люблінський трикутник не варто сприймати як альтернативу НАТО, особливо для Польщі та Литви. Їхня участь є скоріше проявом конструктивної критики та способом переглянути пасивність збоку таких держав як Німеччина та Франція в період з 2014 по 2020 роки на зростаючу російську загрозу і, відповідно, зміцнити позиції НАТО в Центральній-Східній Європі. Окрім цього, Польща та Литва в рамках взаємодії Люблінського трикутника з НАТО виступають в ролі «адвокатів» України в її євроатлантичній інтеграції. Тому можна стверджувати, що однією з ключових цілей Люблінського трикутника є підготовка та допомога у вступі України до НАТО та ЄС для зміцнення східних кордонів цих організацій, із використанням досвіду Польщі у Веймарському трикутнику, за сприяння Німеччини та Франції з 1991 року.

З точки зору конструктивізму, Люблінський трикутник є продовженням попередніх спроб утворення міждержавного об'єднання в Центральній-Східній Європі враховуючи історичні, ментальні та культурні особливості держав. В спільній декларації було визнано багатовіковий історичний і культурний зв'язок та спадщину народів України, Литви та Польщі [3]. Навіть сам факт її проголошення в місті Люблін має ідеологічне підґрунтя, пов'язане з Люблінським договором 1569 року із подальшим

утворенням Речі Посполитої. Враховуючи що до її складу входили землі сучасної Білорусі, учасниками трикутника в 2020 році велися дискусії щодо потенційної співпраці з Білоруссю, проте її дії з організації міграційної кризи на кордоні з Польщею та Литвою вкінці 2021 року, а також участь Білорусі в вторгненні Росії до України в лютому 2022 року роблять з неї одну з головних безпекових загроз у регіоні на довготривалу перспективу. Потенційне розширення меж Люблінського трикутника стосується держав Балтійського, Чорного та Адріатичного морів. Такий висновок можна зробити у випадку використання членами трикутника концептуальних розробок польського князя Адама Чарторийського, голови Польської Республіки Юзефа Пілсудського та українського політика В'ячеслава Чорновола щодо регіонального об'єднання «Міжмóр'я» [2]. Таке формування в рамках НАТО та ЄС було б логічним продовженням Люблінського трикутника в майбутньому, що могло б покращити позиції Польщі, України та Литви у протистоянні з Росією та Білоруссю.

Підсумовуючи аналіз Люблінського трикутника з урахуванням розробок шкіл міжнародних відносин, можна зробити наступні висновки щодо його ролі у зовнішньополітичній стратегії України: дане утворення використовується як платформа майбутньої євроатлантичної інтеграції України; Польща, Литва та Україна переслідують виключно питання підвищення власної обороноздатності і не несуть загрозу для своїх сусідів; участю в трикутнику Польща та Литва прагнуть привернути більшу увагу до безпекових загроз які створює Росія східним державам НАТО та ЄС, а також вказати на їх пасивність в прийнятті рішень з 2014 року; даний альянс є логічним продовженням історичної співпраці її держав-членів в рамках Речі Посполитої із потенційним залученням нових держав-членів у далекій перспективі. Можна стверджувати, що Люблінський трикутник є зразковим прикладом регіонального «малого альянсу» та закладає стандарти для інших форм міждержавної кооперації України, особливо під час відкритої фази вторгнення Росії.

Список використаних джерел

1. Alfarsi H. Comparison: Defensive Realism vs. Offensive Realism. Profolus, October 23, 2017. URL: <https://www.profolus.com/topics/differences-between-defensive-realism-and-offensive-realism/>
2. Ištók, R., Koziak T. Międzymorze as a Polish Geopolitical Concept. Prešov University, Folia geographica, №14, 2009. P. 89-97.
3. Joint Declaration of Foreign Ministers of the Republic of Poland, the Republic of Lithuania and Ukraine on establishing Lublin Triangle. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania, July 28, 2020. URL: <https://www.urm.lt/default/en/news/joint-declaration-of-foreign-ministers-of-the-republic-of-poland-the-republic-of-lithuania-and-ukraine-on-establishing-lublin-triangle->
4. Указ президента України №448/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

*Людмила НОВОСКОЛЬЦЕВА, к. пол. н., доцент,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1082-7979>*

**Інформаційна безпека як фактор забезпечення
національної безпеки України**

Інформаційна безпека для сучасного цивілізаційного світу стала однією з важливих проблем, що стосується як окремої людини, так і держави та суспільства в цілому. Одним із основних загроз міжнародної безпеки є інформаційні загрози. Будь-яке значне порушення функціонування інформаційного простору впливає на населення держави та її безпеку. Сучасна інформаційна політика в розвинених країнах – це сукупність напрямів і способів діяльності компетентних органів держави з контролю, регулювання та планування процесів у сфері одержання, зберігання, оброблення, використання та поширення інформації. Держава регулює відповідний розподіл інформаційних ресурсів, загальні принципи інформаційної діяльності, встановлює пріоритети для забезпечення національних інтересів.

Забезпечення інформаційної безпеки є проблемою для всіх суб'єктів, які формують національну інформаційну безпеку, тому

на даний час доволі важливим є міжнародне співробітництво між державами в рамках таких організацій, як ЄС, НАТО, ООН та ОБСЄ. У 1996 р. в Резолюції Організації Об'єднаних Націй 51/210 «Заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму» (п 3. (с)) державам пропонувалось, здійснюючи заходи по боротьбі з тероризмом, в тому числі створюючи відповідне законодавство, «звернути увагу на ризик використання терористами електронних або дротових комунікацій для вчинення кримінальних дій і необхідність знайти засоби, погоджені з національним законодавством, для попередження подібної злочинності розвитку відповідної співпраці». Ця співпраця відіграє важливу роль у боротьбі зі зростаючою кількістю інцидентів, викликаних незаконною діяльністю в інформаційному просторі. Розвинені країни приймають необхідні законодавчі акти, перебудовують діяльність органів державної влади, які відповідають за формування та реалізацію інформаційної політики та щодо протидії інформаційним загрозам.

Головними напрямками протидії інформаційним загрозам є: забезпечення доступу до інформації; створення національного інформаційного потенціалу; використання інформаційних ресурсів в національних інтересах; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі комунікацій та інформації; гарантування інформаційного суверенітету держави; розвиток інформаційної інфраструктури.

Інформаційна війна по своїй суті не є явищем абсолютно новим, а простежується ще з прадавньої історії. Інформаційна складова була присутня у протистоянні давніх племен, релігій, народів. Проте, з розвитком технологій модифікувалися засоби та інструменти інформаційної боротьби. Інформаційні операції стали у наш час вагомою частиною військових стратегій багатьох країн.

Інформаційні війни – це особливий феномен, новітня форма боротьби ХХІ ст., яка призводить до ураження всіх сфер функціонування держави. Інформаційні війни небезпечні тим, що з їхньою допомогою можуть вестися неоголошені, невидимі війни, які загрожують міжнародній безпеці. Інформаційна війна є багатоплановим і складним феноменом, що здійснюється за допомогою комплексу засобів інформаційно-технологічної індустрії, механізмів інформаційно-психологічного впливу на

суспільство всередині держави чи населення країн-конкурентів в умовах політичного (воєнно-політичного, економічного) конфлікту з метою формування в соціальному аспекті єдності суспільства, визначення його ідентичності та інформаційного захисту світоглядних цінностей, а також – деморалізації та фрагментації населення і силової компоненти держав-противників у межах глобального інформаційного простору. До основних методів здійснення деструктивних інформаційних впливів науковці відносять: фізичне блокування систем зв'язку і телекомунікацій, дезінформацію, маніпулювання, навіювання, пропаганду, диверсифікацію громадської думки, залякування, психологічний і психотропний тиск, поширення чуток.

Інформаційна безпека для сучасного цивілізаційного світу стала однією з важливих проблем, що стосується як окремої людини, так і держави та суспільства в цілому. Сучасна інформаційна політика в розвинених країнах – це сукупність напрямів і способів діяльності компетентних органів держави з контролю, регулювання та планування процесів у сфері одержання, зберігання, оброблення, використання та поширення інформації. Останні роки спостерігається посилення уваги до мережевої та інформаційної безпеки, в ЄС діє Агентство Європейського Союзу з мережевої та інформаційної безпеки. Країни розробляють національні стратегії кібербезпеки, які сприяють вирішенню питань захисту даних, підвищення конфіденційності технологій, виявлення кіберзагроз тощо.

Для досягнення інформаційної переваги необхідно: створення безпечної інтегрованої автоматизованої системи управління, зв'язку, розвідки та спостереження, яка значно підвищує фундаментальні можливості вирішення нагальних завдань щодо протидії інформаційним загрозам; забезпечення своєчасного доведення важливої інформації; забезпечення ефективною взаємодією всіх зацікавлених сторін для можливості прийняття рішень під час операції; використання всіх засобів протидії для досягнення інформаційної переваги. Пріоритетними завданнями інформаційних структур владних органів мають бути: контроль за інформаційними потоками; надання об'єктивної, вичерпної інформації, представлення фахових коментарів та пояснень щодо подій; систематичне висвітлення офіційної позиції

посадових осіб та політичних лідерів. Захист інформаційного суверенітету, створення потужної та ефективної системи інформаційної безпеки України, розроблення дієвих стратегій і тактик протидії повинні стати пріоритетними завданнями органів державної влади та недержавних інститутів.

Список використаних джерел

1. Ільницька У. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Humanitarian vision*. 2016. Vol. 2 № 1. Р. 27–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2016_2_1_7
2. Камінська Н. В. Міжнародна інформаційна безпека в умовах глобалізації та інтеграції. *Міжнародне право: виклики сьогодення*: матер. міжнар. конфер. (Київ, 20 грудня 2016 р.) Київ: КНТЕУ, 2016. С. 22-27.
3. Лубкович І. Інформаційна війна: загроза інформаційній безпеці України. URL: http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/Internet/PART-2_3.htm
4. Проноза І.І., Інформаційна війна: сутність та особливості прояву. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/61_2018/9.pdf

***Геннадій НОВОСКОЛЬЦЕВ, к. політ. н.
Співробітник Служби безпеки України
в Харківській області***

Вибір стратегії і боротьби з міжнародним тероризмом

Найважливіша мета тероризму полягає в тому, щоб порушити суспільну безпеку та вплинути на ухвалення рішення органом влади. Тероризм супроводжує скоєння небезпечних, у тому числі державних, злочинів, що посягають на суверенітет, територіальну недоторканність, державну безпеку та обороноздатність країни, політичну та економічну систему; нерідко під загрозу ставиться мир та мирне співіснування держави. Для досягнення поставленої мети тероризм може бути використаний як окремими людьми, так і групами. Він є засобом професіоналів для надання їх діяльності або їх вимог широкого розголосу в суспільстві. Найчастіше до тероризму вдаються тоді, коли інші акції (політичні переговори, масові демонстрації) результатів не дали.

Нині дослідники особливу увагу звертають такі дві особливості сучасного тероризму. По-перше, об'єктом терористичних актів є переважно не політичні чоловіки, а звичайні громадяни і навіть діти. Очевидно, ефективність терористичних акцій (якщо можна так сказати) пов'язується не зі статусом жертв, а з їх кількістю. Отже, терор виступає не як форма боротьби з фізичною особою як носієм неугодної ідеї чи позиції, як це було колишнім часом, бо як форма залякування і деморалізації населення, тобто, доведення його до такого стану, при якому взяв гору не розум, а колективне несвідоме. Іншими словами, тероризм має на меті перетворити народ на натовп, не здатний до організованих, конструктивних дій, охоплений панікою і схильний до хаосу. А точніше, метою тероризму став духовно-творчий потенціал нації як визначальний чинник розвитку суспільства. Протидія тероризму, з цієї точки зору, передбачає необхідність посиленого відтворення духовно-творчого потенціалу, а саме формування певного типу особистості – з розвиненою ціннісно-смісловою сферою, здатною до самоконтролю, відповідальною та стійкою до фрустрації. По-друге, сучасну ситуацію відрізняє велика кількість посібників, які так чи інакше беруть участь у терористичних актах, але ідеологічно не пов'язані з терором. Основним мотивом співучасті у тероризмі є матеріальний мотив. Цей факт свідчить не лише про бідність, а й про крайню обмеженість легітимних способів подолати бідність. Співучасть у терористичних актах сприймається як із способів заробітку чи підробітку, тобто, як засіб соціальної адаптації. У світлі цієї жахливої істини слід оцінювати сучасну економічну політику держави. Але не лише її. Переважання матеріальних мотивів соціальної активності громадян є результатом уявлень про престижність багатства, що у суспільстві, тобто поширення соціальних ідеалів, геть-чисто позбавлених морального змісту.

Розглядаючи сучасний тероризм як явище, обумовлене комплексом соціально-економічних причин, експерти вказують на те, що в даний час з'являється новий за своїм впливом феномен, який не вкладається ні в державне поняття, ні в поняття етнічних спільностей. Йдеться про «неформальні мережі» - діаспорні, радикально фундаменталістичні та наркокримінальні коаліції, які

сьогодні відіграють величезну роль. Причому вони не обов'язково прив'язані до якоїсь однієї етнічної групи, з'являються транснаціональні та псевдоцивілізаційні спільноти. Солідарність тут вибудовується за химерними принципами. З іншого боку, проявляється особлива, нова функція терористичних актів. Класичний тероризм був формою шантажу влади чи суспільства, він відкрито висував свої вимоги, наприклад виплатити викуп, звільнити з в'язниць своїх однодумців, припинити військові дії тощо. Але останнім часом все частіше відбуваються анонімні терористичні акти з неявними цілями. Однією з них може бути згуртування або розширення власних лав у відповідь на спровоковані акти відплати.

У сучасних умовах тероризм є найважливішою загрозою національній безпеці, а боротьба з ним перетворюється на один із визначальних факторів соціально-економічного життя держави. Успіх боротьби із сучасним тероризмом багато в чому залежить від знання закономірностей його виникнення та поширення. Однак немає ще достатніх підстав для твердження, що вони належним чином пізнані.

У численних дослідженнях, що виникли межі ХХ -ХХІ ст. щодо феномена тероризму звертається увагу, що його різним видам і формам властиво використання різних методів насильства. Насильство при цьому постає як прояв агресії «фрустрованих індивідів та груп, результат соціального тиску, що перевищує можливості людини до терпіння». Це найбільш відвертий, видимий засіб політичного та соціального панування в цілому, який на відміну від прихованих, більш м'яких способів владарювання (маніпуляція, переконання, стимулювання) прямо і глибоко обмежує свободу соціального агенту шляхом фізичного впливу на нього (обмеження свободи пересування, тимчасове позбавлення дієздатності), фізичне усунення).

Складність розв'язання проблеми боротьби з тероризмом багато в чому обумовлена тим, що доводиться мати справу з унікальним явищем, що вражає суспільства, що знаходяться на різних рівнях соціально-політичного, економічного, культурного розвитку і стикаються з різноманітними проблемами. Будь-яка суспільна проблема в принципі може стати приводом для терористичних кампаній, будь-яка ідеологія – її основою, будь-яке

суспільство її ареною. Це справедливе твердження. Установка добитися вирішення якоїсь політичної, соціальної, національної чи релігійної проблеми за допомогою прямого нелегітимного насильства стає тією домінантою, яка дозволяє всі політичні та ідеологічні конструкції розглядати як засіб виправдання терору та обґрунтування необхідності вдатися до нього.

Проблема тероризму так чи інакше постійно є у суспільному дискурсі. При цьому вона не розглядається як актуальна загроза, безпосередньо спрямована на більшість населення, а швидше бачиться як якийсь абстрактний страх, який поступово переходить у звичний стан. Усе це посилює песимізм, що наростає в суспільстві, щодо органів влади, оскільки саме на них проектується невдоволення і поверхове занепокоєння. Більшість населення очевидна неефективність зусиль з протидії тероризму і нездатність держави, відповідального за безпеку громадян, забезпечити цю безпеку.

Терористам частково вдається досягти своєї мети - якщо й не посіяти страх серед населення, то принаймні підірвати його віру в ефективність влади, збільшити розрив між суспільством і державою. У цих умовах важливим є концентрація на позитивному формуванні суспільної думки, спрямованому на подолання психологічного впливу тероризму та створення взаємодоповнюючих (вертикальних та горизонтальних) структур боротьби з ним.

*Вячеслав ЦІВАТИЙ, к. іст. н., доцент
Заслужений працівник освіти України
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1505-7483>*

Інформаційно-аналітична діяльність і моделювання у сфері міжнародних відносин: міжнародно-політичні, теоретико-методологічні та практичні аспекти безпекових стратегій національних держав

Проблеми забезпечення та ефективного функціонування системи регіональної безпеки та системи національної безпеки

держави на сьогодні є особливо актуальними для більшості держав світу в умовах поліцентричного (постбіполярного, багатополярного) світоустрою XXI століття. Особливо актуалізуються питання інформаційно-аналітичної діяльності та моделювання у сфері міжнародних відносин, зокрема – моделювання безпекових стратегій національних держав. В умовах зростання міжнародно-політичної нестабільності у світі, підвищеної політичної конфліктогенності у світовому геополітичному просторі та повномасштабного вторгнення росії в Україну – постають нові виклики й загрози міжнародній безпеці в енергетичній, інформаційній, а особливо – у воєнній сферах. Дипломатія переорієнтовується на нові напрями діяльності в умовах воєнного стану: культурна дипломатія, публічна дипломатія, кризова дипломатія [1, с. 274-278].

Наукове обґрунтування і концептуалізація таких соціальних регуляторів сучасного світоустрою, як право, дипломатія, політика, міжнародна безпека – це новий перспективний напрям досліджень у сфері міжнародних відносин, і перш за все – у контексті світових інтеграційних та дезінтеграційних процесів, аналітично-інформаційного забезпечення зовнішньополітичних і дипломатичних практик в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття [2, с. 16–26].

Метою даного дослідження є репрезентація концепту «інформаційно-аналітична діяльність» як фактору формування сучасної парадигми розвитку суспільства через інструменти національної безпеки, дипломатії, права, дипломатичного протоколу, переговорів і міжкультурної комунікації в умовах мондіалізованого світоустрою, а також характеристика співставності та компаративного аналізу особливостей елементів та специфіки інструментарію для збору і аналізу інформації в міжнародно-політичному інформаційному просторі та трендів інтеграційних процесів. Метою даної наукової розвідки є поглиблене вивчення механізмів забезпечення та порядку здійснення інформаційно-аналітичної роботи державними зовнішньополітичними відомствами і механізмів протидії загрозам інформаційній безпеці та національній безпеці держави. Важливим фактором протистояння ІПСО (інформаційно-психологічним операціям) та ефективної психологічної адаптації

індивідуума після кризових ситуацій – є вміння надавати й вміння отримувати психологічну професійну допомогу [3; 4, с. 270-283].

Сучасна модель дипломатії неможлива без розвиненої системи державного управління, яка є явищем, що швидко розвивається, інституціоналізується, трансформується, характеризується могутнім потоком нововведень, наслідки яких далеко не завжди позитивні. Тому загострюється потреба у створенні надійної системи інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління, у цілому, і системи органів дипломатичної служби, зокрема [5; с. 60-646, 6, с. 336-339].

Ефективність управління у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії багато в чому визначають прийняття і реалізацію управлінських рішень, заснованих на результативності використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, зокрема – і у контексті моделювання міжнародних відносин і прогнозування зовнішньої політики держав, моделювання безпекових стратегій національних держав. Відповідно одержання, аналіз, видача й ефективне використання інформації – найважливіша умова ефективного забезпечення міжнародно-політичної, зовнішньополітичної діяльності України та впровадження ефективної моделі її дипломатії [6, с. 327-339].

Події останніх років у нашій державі переконливо довели, що відсутність надійної системи інформаційно-аналітичного забезпечення зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності загальнодержавного масштабу інколи є джерелом випадкових, необґрунтованих, помилкових рішень і дій (навіть фальсифікацій), які не тільки несумісні з цілями та завданнями державного управління та публічної політики, а й можуть вплинути на політико-дипломатичний, політико-інституційний і політично-економічний стан у державі. Назріла потреба в забезпеченні функціональної визначеності політико-дипломатичних систем та інформаційно-аналітичних систем, їх сумісності між собою та з діяльністю державного апарату управління у сфері зовнішніх зносин [7, с. 26-30].

Кожний вид інформаційно-аналітичної системи (ІАС) повинен відповідати максимально точному колу функцій апарату управління. Інформаційно-аналітична діяльність (ІАД) щодо забезпечення державного управління як специфічний вид

державно-управлінської практики має безумовно науковий характер, що визначається сукупністю принципів дослідження, методологією, набором засобів, що мають науковий міждисциплінарний характер, науковим типом аргументації знання, способом організації отриманого знання (інформації) тощо [8, с. 46-51; 9].

Особливої ваги для інформаційно-аналітичної діяльності набуває систематичність визначення обсягу тих питань, що виникають у процесі базової діяльності споживача інформації, їх аналіз, моделювання та прогнозування тенденцій розвитку. Саме орієнтація на передбачення, виявлення тенденцій розвитку ситуації зумовлює переважне застосування різних аналітичних методів опрацювання інформації: інформаційний аналіз, джерелознавчий, ситуаційний, контент-аналіз, івент-аналіз, моделювання тощо. Передбачення шляхів розвитку політико-дипломатичної ситуації потребує узагальнення відомостей та їх оцінки, тобто використання методів узагальнення, абстрагування, моделювання [9].

Отже, інформаційно-аналітичні дослідження в багатьох державах світу є основою прийняття стратегічних рішень – рішень вищого керівництва, що визначають головні напрями розвитку держави, у т.ч. – у міжнародно-політичній, зовнішньополітичній, дипломатичній та безпековій сферах. У ХХІ столітті, коли сучасні інформаційні технології інтенсивно впроваджуються в усі сфери життя й діяльності суспільства, національна безпека починає прямо залежати від наявності необхідної та достатньої для її забезпечення інформації та наявних ефективних методик моделювання у сфері міжнародних відносин. Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності держави – це цілеспрямований, специфічний і безупинний процес збору, аналізу, збереження і представлення суб'єктам національної безпеки інформації, що впливає на її забезпечення, здійснюваний спеціально створеними інституціями, інститутами, органами, службами суспільства і держави. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну та захисту свого суверенітету – Україна визначає свої національні інтереси і пріоритети, шукає шляхи їх захисту, визначає своє місце і роль у регіоні та поліцентричному світі в цілому. Одним із нових

напрямів у теорії дипломатії та теорії міжнародних відносин на сьогодні є – кризова дипломатія (*disaster diplomacy*), модель кризової дипломатії та інституціональна політична безпека.

Список використаних джерел

1. Ціватий В.Г. Політика безпеки, гібридні війни і міжнародно-політичні переговори в теорії та практиці дипломатії: історико-інституціональний і політико-правовий дискурси. *Міжнародна безпека. Російсько-українська війна: право, безпека, світ. Збірник наукових праць*. Тернопіль: ЗУНУ, Західноукраїнський національний університет, 2022. Випуск V. С. 274–278.
2. Tsivatyi V. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises. *Eastern Europe Regional Studies*. Tbilisi–Chişinău, 2017. No 2 (4). P. 16–26.
3. Муковський І.Т., Міщенко А.Г., Шевченко М.М. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах: Навч. посібник. К.: Кондор, 2015. 224 с.
4. Марутян Р.Р. Военна фантастика як гуманітарна технологія гібридної війни. Інформаційно-комунікаційна безпека: сучасні тренди / О.О. Бровко, О.В. Курбан, А.Л. Лісневська, Р.Р. Марутян. Монографія. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка, 2022. С. 270–283.
5. Ціватий В.Г. Інформаційна безпека і транскордонна дипломатія України в умовах трансформації системи міжнародних відносин і реалізації програми Східного партнерства: інституціональний і міжнародно-політичний дискурси. *Україна в координатах Східного партнерства: пошук геополітичних пріоритетів крізь призму національної безпеки: збірник наукових праць*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. Випуск III(3). С. 60-64.
6. Ситник Г.П. Інформаційна компонента критичних (надзвичайних) ситуацій у контексті забезпечення державної безпеки. *Науковий вісник: Державне управління: науковий журнал*. 2020. №2(4). С. 327–339.
7. Ціватий В. Інформаційно-аналітичне забезпечення як один із пріоритетних напрямів реформування моделі дипломатії України: політико-інституційний аспект. *Зовнішні справи: науковий журнал*. 2015. № 11. С. 26-30.
8. Флюр О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики держави у контексті мережевої дипломатії. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. пр.] / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин*. Київ, 2006. Вип. 59, ч. 2. С. 46-51.
9. Weimann G. *Www.Terror.Net: How Modern Terrorism Uses the Internet*. Special Report. Washington, D. C.: U.S. Institute of Peace. 2004. 12p.

*Сергій Швидюк, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2295-9960>*

**Виклики і зміни у взаємодіях політичних акторів
у зв'язку з повномасштабною російською агресією
проти України**

В умовах повномасштабної агресії Росії проти України спостерігається ряд істотних змін у взаємодії політичних акторів в межах країни. Введення режиму воєнного стану спричинило перетворення місцевих державних адміністрацій на військові адміністрації, тимчасове призупинення виборчих процесів, а також заборону на проведення референдумів, демонстрацій та мітингів. Ці заходи відчутно змінили динаміку політичної взаємодії в Україні.

Водночас війна посприяла консолідації політичних сил в Україні навколо спільних цілей та цінностей, зокрема щодо євроатлантичної інтеграції та протидії російській агресії [1]. Відбулося також зміцнення національної ідентичності та відчуття патріотизму серед українського населення.

Відкрита агресія викликала ерозію проросійських настроїв серед частини населення, яка навіть після анексії Криму в 2014 р. та розпалювання війни в Донецькій і Луганській областях схилялося до зближення з Росією. Повномасштабне вторгнення розвіяло ці сподівання у більшості мешканців історично проросійськи налаштованих східних регіонів України, які тепер сприймають Росію як противника.

Логічним кроком української влади стала заборона політичних партій, асоційованих з Росією для захисту країни від російського втручання. Невдовзі після вторгнення Рада національної безпеки та оборони України призупинила діяльність декількох політичних структур, асоційованих з Росією [4], а парламент України прийняв відповідний закон [2] з метою заборони політичних партій, які виправдовують або заперечують російську збройну агресію проти України.

Однією з ключових тенденцій в умовах війни стало зміцнення ролі та авторитету президента, пов'язане з його впливом на головні політичні та військові процеси в країні та інтенсивною взаємодією із зовнішніми партнерами. Паралельно відбулось значне підвищення авторитету та довіри до військового керівництва й армії. Вони отримали широке визнання завдяки своїй відданості захисту країни та професійному виконанню своїх обов'язків.

Необхідність підтримки воюючої армії дала поштовх до зростання волонтерського руху. Волонтери надають військовим широкий спектр ресурсів, від медичних засобів до сучасних технологічних рішень у вигляді безпілотників та зброї. Авторитет та вплив волонтерів, які працюють поруч з військовими, значно зросли, що відкриває для них перспективи політичної кар'єри. Досвід та зв'язки, набуті в процесі волонтерської діяльності, можуть стати важливим ресурсом для майбутнього політичного впливу та лідерства. Волонтерські організації та спільноти можуть перетворитись на основу для формування нових політичних партій або підтримки існуючих політичних лідерів. Тому, волонтерський рух не лише відіграє ключову роль у наданні допомоги військовим, але й може мати тривалі наслідки для політичного ландшафту України.

Тим часом довіра до цивільних урядових структур та парламенту значно знизилась. Це було викликано складними соціально-економічними умовами та соціальною напругою в країні, а каталізатором стала низка корупційних скандалів. Криза довіри до парламенту в Україні корелює із кризою партійної системи, яка проявляється через низький рівень довіри громадян до політичних партій, спад їхньої популярності, а також відсутність сильних та перспективних позапарламентських партійних проєктів [3]. Більшість партій не змогли адаптуватися до нових викликів і відходять в тінь, що спричиняє вакуум у політичному просторі, який може бути заповнений новими гравцями або ж призвести до зростання поляризації та нестабільності.

Загалом управлінська система України продемонструвала свою стійкість та ефективність під час вторгнення Росії. Органи державної влади та місцеве самоврядування змогли відповідно

реагувати на виклики, пов'язані з роботою з тимчасово переміщеними особами та підприємствами, руйнуванням цивільних об'єктів й енергетичної інфраструктури. Загалом успішність у вирішенні цих завдань можна вважати наслідком децентралізації, у результаті якої передано більше повноважень та ресурсів на місцевий рівень. Це підкреслює значущість продовження реформ у напрямку децентралізації та зміцнення місцевого самоврядування для забезпечення стійкості й ефективності управління в кризових умовах. Тим не менше частина органів місцевого самоврядування зустрілися зі справедливим обуренням людей у зв'язку з випадками фінансування місцевими бюджетами непершочергових, а іноді абсурдних видатків. В умовах воєнного часу в Україні, виявилися недоліки у системі розподілу податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). Якщо довоєнна схема була спрямована на стимулювання громад реєструвати на своїй території підприємства для збільшення місцевих бюджетних надходжень, то в умовах війни зареєстровані в громадах військові частини та інші силові структури стали джерелом небаченого зростання місцевих бюджетів. А відсутність механізму перерозподілу цих ресурсів на військові потреби викликала суспільне обурення, підкресливши необхідність перегляду та адаптації механізмів розподілу фінансових ресурсів на місцевому рівні для ефективного реагування на виклики воєнного часу.

Війна докорінно змінила структуру інформаційного поля країни. На зміну плюралізму олігархічних телеканалів прийшов формат єдиних новин, в якому домінує офіційна позиція. Водночас все більшого охоплення набувають різноманітні інтернет платформи, які не регулюються українською владою, і саме завдяки їм в українському інфопросторі присутні альтернативні політичні думки і погляди. Серед них є як якісна аналітика і коментарі від політичних діячів, лідерів думок і авторитетних журналістів, так і засилля численних псевдоекспертів та коментаторів, котрі нерідко мають багатосоттисячні і навіть мільйонні аудиторії. Здатність цих осіб впливати на інформаційний порядок денний, формувати хибні уявлення, завищувати очікування аудиторії, веде до неадекватного сприйняття політичної реальності та відповіді на неї. Ускладнює

ситуацію зростаюче поширення анонімних каналів у соцмережах, через які здійснюється маніпулювання та поширюються фейки. Водночас, така трансформація інформаційного поля сприяє демократизації та диференціації політичного простору, оскільки зазначені канали комунікації стають більш доступними для громадян, надаючи їм можливість виразити свої погляди та стати частиною політичного діалогу [3].

Отже, повномасштабна російська агресія проти України призвела до значних змін у взаємодії політичних акторів в країні. Введення воєнного стану, заборона політичних партій, консолідація політичних сил навколо спільних цілей та зміцнення національної ідентичності – це лише деякі зміни, які відбулися. Війна також призвела до зростання ролі президента та військового керівництва, а також до зміцнення волонтерського руху. Однак, довіра до цивільних урядових структур та парламенту значно знизилась, що може призвести до зростання поляризації та нестабільності. Крім того, війна змінила інформаційне поле країни, зростає роль інтернет-платформ та соцмереж, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки для політичного простору України. Загалом, управлінська система України продемонструвала свою стійкість та ефективність, але потребує подальших реформ для забезпечення стійкості та ефективності управління в кризових умовах.

Список використаних джерел

1. How the War Could Transform Ukrainian Politics / Center for Strategic and International Studies (CSIS). URL: <https://www.csis.org/analysis/how-war-could-transform-ukrainian-politics>
2. Закон від 03.05.2022 № 2243-IX. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-IX#Text>
3. Політична система України в умовах війни. 07.11.2022 / НІСД <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/politychna-systema-ukrayiny-v-umovakh-viyny>
4. Рішення Рада національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року щодо призупинення діяльності окремих політичних партій. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5296.html>

Руслана Клим
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8305-3949>
Науковий керівник – д. пол. н., проф. В.І. Бурдяк

Особливості оборонної політики Республіки Болгарія

Однією із найбільш обговорюваних тем сьогодення є питання оборонної політики як частини загальної політики безпеки держави, що являє собою сукупність узгоджених цілей та інституційних і цивільних дій щодо розвитку, вдосконалення та використання обороноздатності для захисту національних інтересів у межах наявних ресурсів. У цьому контексті цікавим є дослідження особливостей болгарської оборонної політики.

Стратегічні рамки, в яких реалізується оборонна політика Республіки Болгарія (РБ), включають документи національної та союзної безпеки й оборони (Стратегія національної безпеки; Стратегічна концепція НАТО; Глобальна стратегія зовнішньої політики та політики безпеки ЄС; Стратегія національної оборони, Доктрина збройних сил тощо); Конституцію і закони країни; програми і плани розвитку збройних сил та їх можливостей, що були оголошені та затверджені Народними зборами; ресурсну макробазу та прогнози розвитку економіки, програми державного управління.

Для захисту та відстоювання національних інтересів Болгарія проводить цілеспрямовану та послідовну оборонну політику за такими напрямками: гарантування суверенітету, безпеки, незалежності та захисту територіальної цілісності країни із застосуванням механізмів колективної оборони згідно з Північноатлантичним договором; участь у створенні сприятливого середовища для реалізації національних інтересів; розподіл відповідальності як члена НАТО та ЄС через ефективний внесок у колективну оборону; участь в операціях із запобігання та врегулювання криз; активну участь у визначенні та реалізації спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу; побудова та підтримка сучасної й ефективної системи оборони з можливостями, адекватними національним інтересам, загрозам та

динамічному середовищу безпеки, національному внеску в колективну оборону НАТО та спільну політику безпеки й оборони ЄС; надання підтримки населенню, органам державної влади та місцевого самоврядування під час катастроф і криз.

Відповідно до Національної оборонної стратегії [3] цілі оборонної політики досягаються шляхом: підтримання системи оборони у стані, що забезпечує ефективне функціонування та взаємодію національних інституцій з інституціями НАТО та ЄС; нарощування та розвиток оборонних можливостей для протидії сучасним викликам, ризикам і загрозам, у тому числі участь в операціях під керівництвом НАТО та ЄС; внесок у дії міжнародного співтовариства у боротьбу з тероризмом і розповсюдженням зброї масового знищення, а також із запобігання конфліктам і врегулювання кризових ситуацій у нестабільних регіонах світу.

Інституційний механізм формування та реалізації оборонної політики Болгарії включає встановлення повноважень і відповідальності Народних зборів, Міністерської ради та Президента Республіки на основі Конституції РБ [2], Стратегії національної безпеки [1] та Національної оборонної стратегії [3]. Так, Народні збори досягають цього через свої повноваження щодо створення та внесення змін до Конституції та законів країни, а також ухвалення рішень щодо прийняття основних стратегічних концептуальних і доктринальних документів у сфері національної безпеки. Президент Республіки Болгарія є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил, призначає на посади та звільняє з посад вищий керівний склад Збройних Сил та присвоює за поданням Міністерської ради вищі військові звання, очолює Раду національної безпеки, оголошує стан війни, військовий чи інший надзвичайний стан, загальну або часткову мобілізацію. Виконавча влада в особі Міністерської ради бере участь у формуванні оборонної політики, реалізуючи повноваження та обов'язки, надані їй ст. 105 Конституції країни та через програми державного управління.

Необхідно зазначити, що членство в НАТО є стратегічним вибором Болгарії та гарантією національної безпеки. РБ прагне до поглиблення політичного діалогу, приймає участь в операціях і місіях НАТО, а також у багатонаціональних проектах та побудові

спільної протиракетної оборони. Активно підтримує політику «відкритих дверей» НАТО, керуючись переконанням, що європейська та євроатлантична перспективи є найуспішнішим інструментом зміцнення міжнародної стабільності та безпеки. Так, згідно з даними опублікованими у додатках до Щорічного звіту Генерального секретаря за 2022 рік [4] у Болгарії є 27,4 тис. військовослужбовців та витрати на оборону становили 1 млн. 341 тис. доларів або 1,54% ВВП країни. Розподіл оборонних видатків за основними категоріями свідчить, що на обладнання було виділено 22,63% від загальних витрат на оборону, на оплату праці персоналу – 56,77%, на інфраструктуру – 4,75% та інше – 15,85%.

Також Болгарія бере участь у реалізації спільної політики безпеки та оборони ЄС через Єдину європейську систему безпеки і оборони, зокрема і в операціях та місіях із врегулювання криз. РБ посилює свій внесок і відповідальність у політику розширення ЄС та в межах Європейської політики сусідства дотримується збалансованого підходу до східних і південних сусідів Євросоюзу.

Отже, фундаментальною метою оборонної політики Болгарії є захист і утвердження національних інтересів шляхом розбудови, підтримки та використання обороноздатності, адекватної середовищу безпеки, а також побудови оперативної сумісних сучасних збройних сил з єдиною системою командування та управління в мирний час та під час криз. Республіка Болгарія розглядає свою оборону в контексті колективної оборони НАТО та спільної політики безпеки й оборони ЄС. Також, враховуючи гібридну російську агресію, Болгарії необхідно збільшити витрати на оборону до 2% ВВП та оновити військові ресурси.

Список використаних джерел

1. Актуалізована Стратегія за національну сигурність на Републіка Българія URL: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=671> (дата звернення 11.06.2023).
2. Конституція на Републіка Българія URL: <https://www.parliament.bg/bg/const> (дата звернення 11.06.2023)
3. Національна оборонна стратегія URL: https://www.mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Natsioanalna_otbranitelna_strategia_RMS_283_18.04.2016.pdf (дата звернення 11.06.2023)

4. Щорічний звіт Генерального секретаря за 2022 рік URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/sgar22-en.pdf#page=153 (дата звернення 11.06.2023).

*Андрій Стьопкін, аспірант кафедри політології
та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6903-5944>
Науковий керівник – д. пол. н., проф. Н.Ю. Ротар*

Перспективи формування онлайн-екосистеми як інструменту політики протидії дезінформації

Онлайн-екосистема — це мережа взаємопов'язаних цифрових об'єктів(веб-сайти, програми, соц. мережі та інші сервіси), яка початково використовується в комерції. Онлайн-екосистему можна розглядати як живий організм, який включає в себе: **користувачів** (вони створюють попит на продукти та послуги, вирішують чи буде екосистема успішною); **контент** («паливо», яке рухає екосистему); **технологія** (основа, яка дозволяє користувачам отримувати доступ до вмісту, взаємодіяти) та **компанії** (застосовується здебільшого в комерційному вимірі).

Прикладами успішних онлайн-екосистем є App Store, Facebook, Amazon. Онлайн-екосистеми постійно розвиваються. Зважаючи на ефективність, онлайн-екосистеми активно формуються урядами для надання держ. послуг громадянам. Формами онлайн-екосистем є: **електронний уряд** (надання державних послуг громадянам, підприємствам тощо); **соціальні медіа** (використання соціальні медіа для спілкування з громадянами, обміну інформацією, збору відгуків та зміцнення довіри); **бази даних** (уряди використовують великі обсяги даних для покращення процесу прийняття рішень.)

Прикладами створення онлайн-екосистеми державою є: **Естонія** (система ел. урядування дозволяє подавати податкові декларації, оновлювати паспорти, голосувати); **Сполучене Королівство** (використовує соціальні медіа для обговорення питань); **США** (використовує бази даних для відстеження та

аналізу всього); **Сінгапур** (система SingPass, який сінгапурці використовують для взаємодії з урядовими інституціями та транзакцій). Крім спрощення державної бюрократії, онлайн-екосистема спроможна ефективно протидіяти дезінформації. у 2016 році Facebook співпрацював з організаціями, що перевіряють факти, щоб виявити та розвінчати дезінформацію на своїй платформі, у 2017 році Twitter запустив новий інструмент, який дозволяє користувачам повідомляти про дезінформацію, у 2018 році Google оголосив, що демонетизує веб-сайти, які поширюють дезінформацію.

В Україні наявна онлайн-екосистема, яка розвивається щодня. Це динамічна та зростаюча спільнота компаній, підприємців і розробників, які використовують технології для створення товарів і послуг, вирішення проблем, зв'язку держави і громадянина, а також для протидії дезінформації.

Українська онлайн-екосистема складається з різних гравців, зокрема: **Стартапи** (Україна має процвітаючу стартап-сцену з низкою успішних стартапів, які залучили венчурний капітал і вийшли на міжнародні ринки); **Великі компанії** (є також низка великих компаній зі штаб-квартирами в Україні і роблять значний внесок в економіку України); **Уряд** (уряд інвестував у підтримку стартапів і впровадження нових технологій врядування). Українська онлайн-екосистема стикається з низкою викликів, включаючи триваючу війну з Росією та дезінформацією держави-терориста.

Українська онлайн-екосистема відіграла важливу роль у боротьбі з російською дезінформацією. Ось деякі способи, якими це було зроблено: фактчекінг: українські фактчекінгові ініціативи невтомно працюють над виявленням і розвінчанням російської дезінформації; прозорість: український сегмент соц. медіа стали більш прозорими щодо того, як вони працюють і як вони обробляють дезінформацію; освіта: українські навчальні заклади навчають людей розпізнавати та уникати дезінформації.

Окремо варто загадати додатки, присутні у більшості власників смартфонів в Україні: «Тривога» та «Дія» – це програма, яка дозволяє користувачам повідомляти про російську дезінформацію. «Тривога» сповіщає громадян про небезпеку російських ударів, крім цього в додатку присутній розділ

«корисне» в якому є посилання на сайти з допомоги переселенцям, чат-боти в які можна повідомити про пересування російських військ або координаційні чати волонтерів. Таким чином додаток вмонтований в онлайн-екосистему протидії дезінформації.

«Дія» – це інноваційний урядовий додаток, який надає користувачам доступ до різноманітних державних послуг, який має перспективи продажу за кордон. Додаток також має безліч функцій, які дозволяють спростити відносини держави та громадянина протидії дезінформації, а також має антикорупційний потенціал.

Онлайн-екосистема є потужним інструментом, який можна використовувати для боротьби з дезінформацією. Однак важливо зазначити, що онлайн-екосистема не панацеєю. Дезінформація – це складна проблема, єдиного вирішення якої не існує. Онлайн-екосистема покликана систематизувати та узгодити всіх акторів, котрі борються з дезінформацією. Українська онлайн-екосистема відносно успішно бореться з російською дезінформацією. Однак важливо зазначити, що боротьба триває. Російська дезінформація є постійною загрозою, і українська онлайн-екосистема повинна буде й надалі вдосконалюватись, щоб захистити своїх громадян.

Список використаних джерел

1. Capurro, Rafael. «Towards an Information Ecology». London, 1990.
2. Information Warfare Against Ukraine: Security Challenges for the European Union // The European Union and the WEastern Partnership: Security Challenges / V.Cucerescu, C.E.P.Amaral, G.Gabrichidze, I.Horga, A.Kruglashov, E.Latoszek, M.Pachoka. ECSA Moldova, 2018. P.525-535.
3. Jade Hutchinson, Julian Droogan, Lise Waldek, & Brian Ballsun-Stanton, «Violent Extremist & REMVE Online Ecosystems: Ecological Characteristics for Future Research & Conceptualization», The U.S. Institute of Peace, 2022.
4. Melissa Zimdars, Kembrew McLeod " Fake News Understanding Media and Misinformation in the Digital Age", The MIT Press, 2020.
5. Robert Cooper, Scott Edgett «The PDMA Handbook of Innovation and New Product Development», John Wiley & Sons Inc, Hoboken, New Jersey, U.S. 2023..
6. Наталія Ротар. Партисипаторні інструменти вироблення політики протидії дезінформації в Європейському Союзі, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021.

*Станіслав Опінко, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7357-7343>
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук*

Подвійне громадянство в прикордонні України: безпековий вимір

Проблема подвійного громадянства в Україні неодноразово привертала увагу урядовців і громадськості, зокрема науковців та експертів. Традиційно про безпекові загрози подвійного громадянства йшлося у зв'язку з масовою видачою румунських та угорських паспортів на територіях Чернівецької та Закарпатської областей, Автономної республіки Крим. З початком російсько-української війни – з паспортизацією невизнаними луганською та донецькою народними республіками, російською федерацією – у південно-східному прикордонні України, особливо активізованою через проведення псевдореферендумів, що й актуалізує аналіз проблеми.

Наявність подвійного громадянства серед населення має певні безпекові ризики, оскільки набуття громадянства передбачає складання присяги на вірність іншій державі, що відповідно створює конфлікт інтересів. Особливо небезпечними є зайняття біпатридами офіційних посад в державних та місцевих органах влади, військових формуваннях, надання таким особам доступу до державної таємниці, тощо. В умовах дії воєнного стану це й можливості використання подвійного громадянства військовозобов'язаними особами для перетину кордону України. Наявність великої кількості іноземних громадян серед населення прикордонного регіону створює умови для зовнішнього втручання у внутрішні справи регіону, в тому числі загрозу посягання на територіальну цілісність України, як це відбулось у випадку з Кримським півостровом та Донбасом.

Офіційна статистика щодо кількості виданих росією паспортів нині відсутня, за оцінкою експертів до початку війни їх кількість коливалася від 350 тисяч до 2.5 млн осіб [3, с. 2], саме необхідність «захисту» російських громадян, переважна більшість

з яких знаходилася в ОРДЛО, і стала для рф приводом розпочати повномасштабну війну. Нині, більш актуальною є проблема примусової паспортизації на тимчасово окупованих територіях. Після проведення росією псевдореферендумів окупаційна влада зосередила свої зусилля на правовій «інтеграції» анексованих територій України, зокрема 27 квітня 2023 р. президент рф володимир путін підписав указ про депортацію жителів окупованих територій у випадку, якщо вони не стануть громадянами РФ до 1 липня 2024 р. [4]. Проте представники української влади роблять досить неоднозначні та навіть прямо протилежні одне одному заяви з цього приводу. Так, уповноважений ВРУ з прав людини Дмитро Лубінець порадив не відмовлятися від російського паспорту для власного порятунку, на противагу цьому, віце прем'єрка, міністерка із питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Ірина Верещук, навпаки, закликала не брати російські паспорти [4]. На нашу думку отримання російського паспорту особами, що перебувають на окупованих територіях може бути необхідною умовою для збереження власного життя, проте, після деокупації даних територій необхідним буде введення тимчасових обмежень на відновлення місцевого самоврядування та проведення виборів, а також посилення перевірок щодо фактів колабораціонізму.

Проблемною є ситуація в західних регіонах України, зокрема в Чернівецькій та Закарпатській областях. Офіційні дані щодо кількості громадян, які отримали румунське та угорське громадянство, відсутні. До початку активної фази війни угорське громадянство отримали 130 тис. осіб, румунське – близько 100 тис. осіб, проте реальні цифри, зокрема після початку повномасштабної війни можуть суттєво відрізнятись [3, с. 2]. Згідно звіту міністерства внутрішніх справ Угорщини за 2022 р. кількість виданих угорських паспортів зросла з 318 672 одиниць у 2021 р. до 720 823 одиниць у 2022 р., тобто кількість звернень зросла на 126.2 % внаслідок російсько-української війни [1, с. 11]. Про частку громадян України (зокрема внутрішньо переміщених осіб) серед тих, хто отримав угорський паспорт залишається лише здогадуватися. Натомість, міністерство юстиції Румунії окремо публікує кожен наказ про список осіб, які бажають повторно набути громадянство зі збереженням місця проживання за

кордоном, кожен з таких наказів може містити різну кількість осіб від однієї до більше 300, при цьому в наказах вказано номери документів без особистих даних того, хто отримує (офіційно відновлює) громадянство, що загалом не дозволяє скласти комплексної картини щодо територіальної приналежності біпатридів [2].

Відзначимо, що як угорський, так і румунській уряди ніколи не заперечували факт паспортизації прикордонних українських регіонів, проте офіційна позиція та риторика Румунії та Угорщини, зокрема в контексті російської агресії є досить різною. Угорський уряд відомий своєю проросійською позицією та провокативними заявами у питанні суверенітету та територіальної цілісності України, що у сукупності зі зростаннями темпів паспортизації населення створює додаткову напруженість та потенційну загрозу в західному Прикордонні. Серед окремих румунських політиків теж лунають заклики до анексії українських територій, така риторика не відповідає офіційній позиції румунського уряду, проте відкидати ризики, які несе в собі масова видача румунського громадянства не варто.

Важливим кроком в протидії загрозам, пов'язаним із подвійним громадянством є рішення РНБО України «Про невідкладні заходи щодо протидії загрозам національній безпеці у сфері громадянства» [5]. Документ встановлює заборони для зайняття біпатридами державних та політичних посад та врегульовує окремі питання контролю з цього приводу.

Отже, проблема подвійного громадянства в Прикордонні України надалі залишається однією з найактуальніших для забезпечення національної безпеки України й потребує подальшого удосконалення законодавства України саме з урахуванням фактів колабораціонізму та поточної безпекової ситуації загалом, оскільки у випадку з південно-східними регіонами після деокупації цих територій українська влада неминуче зіткнеться з проблемою масової російської паспортизації місцевого населення, з іншого боку зростає кількість біпатридів в західних регіонах, що потенційно може створити загрозу національній безпеці в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Elektronikus közszolgáltatásokat összefoglaló monitoring jelentés URL: https://nyilvantarto.hu/letoltes/statisztikak/2022_evi_adatokat_tartalmazó_monitoring_jelentes_v2.pdf
2. Ordine Articolul 11 URL: <http://cetatenie.just.ro/ordine-articolul-11/>
3. Маркеева О.Д., Розвадовський Б.Л. Безпекові аспекти правового врегулювання подвійного (множинного) громадянства в Україні: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-04/az-1_23.03.2021-mnozgh-grom-1.pdf
4. Неделько Н. Росія нав'язує свої паспорти в окупації. Що робити людям? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pasport-rosii-donetsk-lugansk-melitopol-berdiansk/32392732.html>
5. Про невідкладні заходи щодо протидії загрозам національній безпеці у сфері громадянства: Рішення Ради Національної Безпеки і Оборони України від 26.02.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0013525-21#Text>

Олександр Кабиш, здобувач ступеня доктора філософії

Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-9017-0266>

Науковий керівник – д. політ. н., доц. С.О. Вовк

**Співпраця між громадянським суспільством та
силовими структурам в умовах російсько-української
війни**

Як відомо російська агресія мобілізувала українська суспільство в цілому, і громадянське зокрема. З огляду на це, співпраця останнього з силовими структурам нашої держави набуло актуальності, оскільки це фактор не тільки успішної протидії агресору, але й чинник забезпечення безпеки громадян та, відповідно, запорука відновлення миру.

Співпраця має різні форми і спрямована на досягнення певних спільних цілей. Так, один з аспектів співпраці полягає у забезпеченні інформаційної підтримки та обміні інформацією між громадськістю та силовими структурами. Громадяни, активісти та громадські організації можуть надавати цінну інформацію про ситуацію на передовій, порушення прав людини та воєнні

злочини. Силові структури, у свою чергу, можуть надавати безпосередню інформацію про воєнну діяльність та можливі загрози безпеці цивільному населенню.

Громадські організації та активісти сприяють гуманітарній допомозі, забезпеченню життєво важливих потреб постраждалих громадян та біженців. Постійно організуються збір та розподіл гуманітарної допомоги, забезпечення медичної асистенції, облаштування тимчасових місць проживання та інші види підтримки. Силові структури, у свою чергу, наскільки дозволяє обстановка на фронті забезпечують охорону та безпеку при розподілі гуманітарної допомоги.

Співпраця передбачає спільні проекти та ініціативи, спрямовані на забезпечення безпеки, розвиток місцевих спільнот та відновлення після війни. Наприклад, проведення спільних тренінгів, семінарів, започаткування проектів з допомогою у відновленні інфраструктури та наданню соціальних послуг, а також проекти з пропаганди миру та примирення.

Важливою передумовою для успішної співпраці є взаємовиручка, довіра та розуміння між громадським суспільством та силовими структурами. Необхідно враховувати різні ролі та функції кожної сторони, а також сприяти діалогу та обміну думками для досягнення спільних цілей.

На жаль, в умовах конфлікту такого масштабу, як російсько-українська війна, є певні ризики для співпраці. В першу чергу, певний рівень недовіри та слабкий діалог між інститутами громадянського суспільства та силовими структурами. Це призводить до розбіжності в діях та стратегіях, що ускладнює ефективну боротьбу з агресією.

По-друге, політизація інформаційного простору російсько-української війни. Останнє шкодить не тільки знижує ефективність співпраці, а й сприяють розповсюдженню наративів агентів російського впливу про так звані лінії розмежування українського суспільств [1].

По-третє, відсутність централізованої координації та спільного планування. В окремих випадках можна говорити по спробі з боку державної влади протипоставити силові структури та інститути громадянського суспільства (обшуки в офісах волонтерських організацій [2]). Як наслідок, недостатня спільна

стратегія та слабка взаємодія призводять до неефективного використання ресурсів та дублювання зусиль, що в умовах протидії агресору є неприпустимим.

Сьогодні можна надати декілька порад, які можуть допомогти покращити співпрацю між громадським суспільством та силовими структурами:

1. Налагодження відкритого та конструктивного діалогу, в якому враховується думки та погляди інших сторін і дотримується принцип взаємовигідності. Важливо бути відкритими до різних поглядів та критики. Визнання різноманітності думок та готовність враховувати різні позиції сприятимуть зменшенню випадків непорозумінь.

2. Створення ефективних каналів комунікації, що дозволить обмінюватися інформацією, координувати дії та уникати непорозумінь. Це може включати зустрічі, наради, обговорення спільних проєктів та регулярний зв'язок за допомогою електронної пошти, телефонних дзвінків або спеціалізованих платформ для співпраці.

3. Визначення статусу співпраці зі розумінням ролей та взаємовідповідальності. Це допоможе уникнути дублювання зусиль, забезпечить ефективне використання ресурсів та збільшить впевненість у спільному напрямку дій.

4. Організація взаємообміну знаннями та навичками. Силіві структури можуть поділитися своїм професійним досвідом і знаннями з громадським суспільством, а громадські організації можуть надавати експертні знання та навички у своїх сферах діяльності. Це сприятиме взаємному збагаченню та підвищенню професіоналізму обох сторін.

5. Збільшення кількості спільних проєктів, орієнтованих на конкретні цілі та результати в національному чи регіональному масштабі.

Окреслені заходи допоможуть створити сприятливу атмосферу для покращення співпраці між громадським суспільством та силовими структурами, забезпечити ефективну боротьбу з агресором.

В контексті російсько-української війни співпраця між громадським суспільством та силовими структурами має особливе значення для ефективності опору агресору та відновлення миру.

Об'єднання зусиль та ресурсів різних секторів суспільства може створити сильнішу та більш стійку платформу для протидії конфлікту та побудови майбутнього на основі спільних цінностей і принципів.

Список використаних джерел

1. Чи вірять українці «розкол» у суспільстві під час війни: дані опитування. РБК-Україна. 19 вересня 2022. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/veryat-ukrainsy-raskol-obshchestve-vremya-1663577661.html>.
2. Обшуки у волонтерів: громадськість закликає поліцію до діалогу. ZMINA. 20 вересня 2022. URL: <https://zmina.ua/statements/obshuky-u-volonteriv-gromadskist-zaklykaye-policziyu-do-dialogu/>.

*Андрій Кохановський, здобувач ступеня доктора філософії
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-0094>
Науковий керівник – д. політ. н., доц. С.О. Вовк*

**Трансформація ЗС в умовах російсько-української війни:
політичний аспект**

Російська агресія стала серйозним викликом для українських збройних сил, які мали не співмірний військовий і економічний потенціал порівняно з армією росії. Відповідно це і спричинило серйозні виклики для політичної системи України та її Збройних Сил України, зокрема.

По-перше, конфлікт показав необхідність реформування ЗСУ та його прискорення. Російська агресія розкрила багато слабкостей українських збройних сил, включаючи застаріле озброєння та обладнання, недостатню підготовку та координацію між різними видами військ. Це стало важливим політичним питанням, яке потребувало негайних дій з боку українських політичних лідерів. Російсько-українська війна стимулювала розвиток нових політичних програм та стратегій. Політичні сили зосередилися на питаннях модернізації, підвищення ефективності та прозорості ЗСУ, що позначилося на прийнятті нових законів та

регуляцій, спрямованих на покращення управління військовим сектором.

По-друге, трансформація ЗСУ була також пов'язана з політичними рішеннями щодо залучення зовнішньої підтримки. Україна звернулася до своїх партнерів та союзників за військовою, фінансовою та політичною допомогою. Це включало надання сучасної зброї, консультаційних послуг, військової підтримки та санкцій проти Росії. Політичне рішення щодо залучення зовнішньої підтримки було ключовим елементом в трансформації ЗСУ та політичній стратегії України під час війни. Основні аспекти залучення зовнішньої підтримки включали наступне:

1. Матеріальна допомога: Багато країн-партнерів надали Україні фінансову та матеріальну допомогу для закупівлі нової та сучасної військової техніки, зброї та обладнання. Це дозволило українським ЗСУ оновити свій арсенал і покращити свою бойову ефективність.

2. Технічна підтримка та консультації: Багато країн, включаючи США, Канаду, Великобританію та інші, надали технічну підтримку у вигляді навчань, консультацій та експертної допомоги. Це дозволило українським ЗСУ здобути нові знання, навички та кращі практики від своїх партнерів.

Залучення зовнішнього сектору було важливим чинником для реформування ЗСУ та зміцнення обороноздатності України. Воно допомогло Україні отримати необхідні ресурси, підтримку та знання для ефективного протидії російській агресії та підвищення військової потужності України.

По-третє, російсько агресія вплинула на політичний ландшафт України. Вона змусила політичні сили об'єднатися проти зовнішньої агресії та розробити спільну стратегію. Разом з тим, конфлікт викликав появу нових політичних лідерів, які стали символами опору та національної єдності. Ці політичні зміни вплинули на прийняття рішень щодо реформування ЗСУ та створення нових військових структур. ЗСУ стали важливим гравцем у політичних процесах. Ветерани війни та військові експерти отримали більшу видимість та вплив у суспільстві. Політичні партії залучали військовослужбовців та ветеранів до своїх складів та враховували їхні думки та інтереси у своїх програмах та рішеннях.

По-четверте, збільшилася доля залучення громадськості до питань оборони та безпеки. Останнє стосувалася питань підтримки ветеранів та поранених; організація супроводу родин військових; пошук донорів для лікування та реабілітації поранених в Україні та за кордоном.

Узагалі, трансформація ЗСУ в умовах російсько-української війни включала в себе реформування військового сектору, залучення зовнішньої підтримки та об'єднання політичних сил. Всі ці фактори були важливими складовими для успішного протидії російській агресії та зміцнення обороноздатності України й ЗСУ зайняли високе місце в рейтингу потужностей світу від компанії Global Firepower [1].

Список використаних джерел

1. Черниш О. Як війна змінила ЗСУ і перетворила їх на «віртуозів оборони». BBS NEWS Україна. 23 серпня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62632583>.

Аліна Ексман

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Науковий керівник – д. політ. н., доц. В.Ю. Макар

Вплив російського вторгнення в Україну на політику безпеки в Арктичному регіоні

Протягом останніх десятиліть роль Арктичного регіону в системі сучасних міжнародних відносин неухильно зростає. В Арктиці сконцентровані значні запаси природного газу та нафти, а також вуглеводнів, мінеральних і біологічних ресурсів. Глобальне потепління та тенденції до танення полярних льодів відкриває широкі перспективи для використання морів Північного Льодовитого океану з метою торговельного мореплавства.

Свої права на доступ до природних ресурсів Арктики активно заявляють шість країн: Канада, США, Данія, Норвегія, Ісландія та Росія, які мають території в даному регіоні і вже розпочали заходи з милітаризації та посилення військової присутності там. Кожна з країн усвідомлює вигоду від володіння

ресурсами, збільшує військові витрати та розгортає в регіоні воєнні сили з метою захисту власних інтересів та територій, на які претендує.

Задля мирного врегулювати питань розподілу Арктичних територій та міжнародного співробітництва в Північному полярному регіоні, існує спеціально створена організація Арктична Рада. Після повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, країни-члени Арктичної ради оголосили Росії бойкот та припинили участь у засіданнях. Відновлення роботи цієї організації планується вже без участі Росії.

Арктичні поклади нафти та природного газу є надважливими для російської економіки, що спирається на експорт енергоресурсів, які під час російсько-української війни стали інструментом маніпуляції та погроз. З ресурсами Арктики російський уряд, ймовірно, отримав би набагато більше засобів для фінансування війн в зонах своїх інтересів.

Упродовж останнього десятиліття держави Арктичної ради нарощували військову присутність у регіоні. Військові стратегії Канади, Данії, Норвегії та США передбачають можливість військового протистояння на півночі та вказують на необхідність збільшення військового потенціалу. Усі чотири держави продовжують посилювати свою військову присутність в Арктиці та представили плани подальшого розширення сил.

Арктика, ймовірно, може стати майданчиком потенційного протистояння Росії та НАТО. Після приєднання до альянсу Фінляндії та Швеції полегшиться і військове планування для захисту регіону та протидії Росії в Арктиці. Збройні сили та озброєння Фінляндії та Швеції вже сумісні з військами країн НАТО – вони неодноразово брали участь у військових навчаннях Альянсу в арктичних умовах.

Отже, зараз небезпека військового протистояння в Арктиці найвища з ХХ століття, хоча імовірність прямого зіткнення Росії та НАТО залишається низькою. Один з факторів, що завадить РФ проводити масштабні військові операції, — те, що значна частина сухопутних військ Росії, зокрема й арктичні підрозділи, були знищені в Україні. Майбутнє конфлікту в Арктиці зводиться до тривалого протистояння. Маючи перевагу на суші, США та НАТО, ймовірно, розмістять в регіоні численні винищувачі та

військові кораблі з метою залякування Росії та запобігання провокаціям.

Список використаних джерел

1. Burke D.C. The Northwest Passage Dispute [electronic resource]. *Oxford Research Group*. URL: <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/the-northwest-passage-dispute>
2. Masters J.C. How NATO Will Change If Finland and Sweden Become Members [electronic resource]. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/how-nato-will-change-if-finland-and-sweden-become-members>

*Богдан Куделько, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8557-2240>
Науковий керівник – д. політ. н., доц. В.Ю. Макар*

Нікарагуанський конфлікт під час холодної війни: безпекові виклики

Нікарагуанський конфлікт, що виник у 1980-х роках під час Холодної війни, відігравав важливу роль у формуванні та реалізації безпекових стратегій Сполучених Штатів Америки та Радянського Союзу. Передумови нікарагуанського конфлікту були сформовані комплексною взаємодією політичних, економічних та ідеологічних чинників. Колоніальна спадщина, етнічні розбіжності, авторитаризм та політична напруга, а також вплив ідеологічних суперечностей і зовнішніх втручань стали основними передумовами, які сприяли появі та ескалації конфлікту. Важливість Нікарагуа у контексті Холодної війни пояснюється її геополітичним розташуванням. Країна знаходиться в Центральній Америці та має доступ до стратегічних морських шляхів, що перетинають Карибський басейн. Це надавало можливість обома супердержавам контролювати важливі транспортні шляхи та розширювати свій вплив у регіоні.

Для Сполучених Штатів Америки Нікарагуа була "заднім двором" і домінування у регіоні було ключовим для забезпечення їхньої безпеки. Американська влада боялася загрози впливу

соціалістичного режиму Сандиністського Народного фронту (СНФ) на інші країни Центральної Америки та на американські інтереси у регіоні.

Боротьба з комунізмом: Одним з ключових моментів для США була боротьба з поширенням комунізму в Центральній Америці. Нікарагуа, зокрема, представляла потенційну загрозу для американської сфери впливу у регіоні, оскільки уряд СНФ мав соціалістичну орієнтацію та отримував підтримку від Радянського Союзу.

Геостратегічні інтереси: Нікарагуа знаходилася в стратегічно важливому місці для США через своє розташування біля Карибського моря та можливість контролювати транзит морських шляхів. Збереження своєї присутності та впливу у регіоні було важливим для забезпечення національної безпеки США.

Вплив на стабільність регіону: Нестабільність у Нікарагуа загрожувала стабільності Центральної Америки. США прагнули уникнути поширення політичного та соціального хаосу у регіоні, оскільки це може мати негативні наслідки для їхніх союзників та інтересів.

Військова безпека: Американське керівництво сприймало наявність соціалістичного уряду в Нікарагуа як потенційну загрозу для власних військових інтересів у регіоні. Вони були стурбовані можливістю розширення радянського впливу та наявністю ворожих військових баз поруч зі своїми кордонами.

Антиамериканська пропаганда: Підтримка Радянським Союзом СНФ та інших комуністичних груп у Нікарагуа збільшувала антиамериканську пропаганду та негативне ставлення до США в регіоні. Це підірвало імідж та вплив США, що було неприйнятним для американського лідерства.

Радянський Союз використовував Нікарагуа як засіб для поширення свого впливу в Латинській Америці та демонстрації своєї геополітичної сили. Існування просоціалістичного уряду у Нікарагуа давало їм можливість контролювати важливу базу для забезпечення своїх інтересів та послаблення американської домінанти.

Геостратегічне положення: Радянський Союз бачив Нікарагуа як стратегічно важливу точку, яка може забезпечити їм доступ до Карибського моря та впливу на транзит морських

шляхів. Це дозволяло їм проявляти присутність у безпосередній близькості до території США.

Ідеологічна боротьба: Радянський Союз розглядав Нікарагуа як можливість поширити комуністичну ідеологію в Центральній Америці та показати переваги своєї соціалістичної моделі. Вони підтримували СНФ та забезпечували їхній воєнний потенціал, надавали політичну підтримку та економічну допомогу.

Протистояння з США: Радянському Союзу було важливо протистояти з США, особливо в регіоні їхнього безпосереднього впливу. За допомогою надання військової допомоги, навчання військових кадрів та постачання зброї, вони намагалися послабити американський контроль та вплив у Нікарагуа.

Розвідувальні цілі: Нікарагуа стала цільовою країною для радянського розвідувального апарату. Вони використовували свої розвідувальні та шпигунські мережі, щоб отримувати інформацію про військові плани США та спостерігати за їхніми діями у регіоні.

Усі ці безпекові виклики створили складну геополітичну ситуацію в Нікарагуа під час Холодної війни. Конфлікт став майданчиком для зіткнення інтересів США та Радянського Союзу, що суттєво вплинуло на хід подій та міжнародну політику у Центральній Америці та світі загалом.

Нікарагуанський конфлікт мав серйозні гуманітарні наслідки для населення країни. Переслідування, військові операції та економічні санкції призвели до значної кількості жертв серед цивільного населення та масових переміщень. Міжнародна спільнота реагувала на конфлікт шляхом запровадження санкцій та спроб медіації. Однак, залучення зовнішніх сил у конфлікт під час Холодної війни призвело до загострення геополітичних напружень та поглиблення поділів у світовій політиці.

Нікарагуанський конфлікт відіграв важливу роль у безпекових стратегіях Сполучених Штатів Америки та Радянського Союзу. Цей конфлікт був результатом геополітичних та ідеологічних суперечностей, які стали характерними для Холодної війни. Вплив конфлікту на геополітичну ситуацію у Центральній Америці та регіоні Карибського басейну був значний, і наслідки конфлікту справили великий вплив на світову політику загалом. Дослідження ролі нікарагуанського конфлікту під час

Холодної війни є важливим аспектом розуміння безпекових стратегій у той час і має значення для подальшого аналізу сучасних конфліктів та міжнародної політики.

Список використаних джерел

1. Kagan R. The Nicaraguan Challenge: Security, Democracy, and U.S. Policy. Foreign Affairs. 1986. 64(2). p. 334-351.
2. Williams P. D. The United States and the Nicaraguan Revolution. Oxford Research Encyclopedia of Latin American History. 2002.
3. LaFeber W. Inevitable Revolutions: The United States in Central America. W.W. Norton & Company. 1993.
4. Walker T. W. Reagan and the World: Leadership and National Security, 1981-1989. University Press of Kentucky. 2018.
5. Chamorro E. Packaging the Contras: A Case of CIA Disinformation. The Americas. 1990. 47(1). P. 35-61.

*Єгор Гринишин, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук*

**Штучний інтелект та геополітичні ризики в контексті
російсько-української війни**

Штучний інтелект є однією з найперспективніших галузей сучасної науки, яка займається розробкою систем, що здатні аналізувати інформацію та приймати рішення. Проте використання штучного інтелекту в геополітичних конфліктах може створювати серйозні ризики для національної безпеки держав і глобальної стабільності. В контексті російсько-української війни, де інформаційна складова суттєво впливає на ситуацію, використання штучного інтелекту може збільшити її тривалість і масштаби наслідків. Тому дослідження можливих ризиків, пов'язаних з використанням штучного інтелекту, розробка рекомендацій щодо їх запобігання та мінімізації, є важливим завданням для забезпечення міжнародної безпеки та стабільності. Зокрема, ризиками можуть бути підробка та

маніпулювання інформацією, вплив на громадську думку, коригування рішень влади та погіршення міждержавних відносин.

З появою нового покоління програм, які засновані на штучному інтелекті (ШІ), з'явилася загроза дезінформації. Однією з таких програм є Midjourney: вона створює будь-які зображення за запитом користувача [5]. На відміну від схожої програми DALL-E 2.0 [1], вона може створювати політичні дипфейки. Словник Меріам-Вебстер зазначає, що дипфейк – це зображення або запис, які були переконливо змінені та оброблені, щоб спотворити когось як того, хто робить або говорить те, чого насправді не було зроблено чи сказано [2]. 30 березня 2023 року, Голова КНР Сі Цзіньпін приїхав до Москви із офіційним візитом. Після цього у соцмережі «Twitter» з'явився допис журналіста KyivPost Джейсона Джей Смарта із фотографією, де нібито президент російської федерації в. путін став на коліна перед Головою КНР [10]. Фотографія швидко поширилася серед різних українських видань та серед користувачів соцмережі «Twitter». Німецька газета Deutsche Welle спростувала реальність фотографії: «Ми використовували програму Hugging Face, яка перевіряє зображення на наявність аномалій, а потім оцінює, чи виникли вони більш-менш штучно. Підраховано, що образ путіна, що стоїть навколішки перед Сі Цзіньпіном, на 57 % був створений штучно» [4].

Засновник інтернет-видання «Bellingcat» Еліот Гігінс провів експеримент, де використав Midjourney для генерування фотографій 46-го Президента США Дональда Трампа. Усі фотографії були опубліковані у соцмережі «Twitter». Е. Гігінс сказав, що тільки після того, як його твіти стали популярними, він був заблокований у Midjourney [9].

За час українсько-російської війни, російські кібервійська зробили багато спроб із дискредитування Президента України В. Зеленського: дипфейк відео із кабінета В. Зеленського, де нібито лежать наркотичні речовини [6] або дипфейк, створений за допомогою штучного інтелекту. У цьому відео Президент України нібито говорить населенню скласти зброю та здатися [8]. Після цього в мережі з'явилося аналогічно відредаговане відео володимира путіна, де президент росії нібито сказав солдатам «іди додому, доки ти живий» [7]. Іншим прикладом є сфабриковане

відео націлене на дискредитацію Фінляндії. Стверджувалося, що Фінляндія направила десятки танків до свого східного кордону з росією, що спричинило ескалацію напруженості. На кадрах справді був показаний вантажний потяг, який перевозив обладнання до західної Фінляндії для проведення щорічних військових навчань [11].

Інша ШІ-програма ChatGPT [3] може писати будь-які тексти та перекладати на інші мови. Незважаючи на те, що програма автоматично блокує запити, які потенційно можуть створити дезінформацію, її можна використовувати для коректного перекладу. З метою підтвердження цього факту було проведено експеримент. Ми попросили перевести один із найпопулярніших мемів: «Немає сечі терпіти ці пекельні борошна». Цю фразу російські боти намагалися поширити серед населення, щоб показати обурення діями української влади, але переклад із російської був некоректним. На наш запит: «Нет сил терпеть эти муки без электричества. Украинцы хотят света, а не войны!» ChatGPT переклав як «Немає сил витримувати ці страждання без електроенергії. Українці хочуть світла, а не війни!». Тобто, цей ШІ бот можна використовувати для перекладу, який буде наближений до мови перекладу.

Отже, штучний інтелект може мати небезпечні наслідки для людства, якщо не будуть прийняті необхідні заходи контролю. ШІ може стати зброєю у руках злочинців, терористів або країн-агресорів, що може призвести до глобальної кризи безпеки. Зокрема, використання штучного інтелекту для генерації діпфейків та дезінформації у контексті російсько-української війни є серйозною загрозою для національної безпеки України та міжнародної стабільності. Діпфейки можуть бути використані для створення фальшивих новин та образів, які можуть впливати на публічну думку та спричинити недовіру до країн та міжнародних організацій. Midjourney та ChatGPT можуть бути використані для створення діпфейків та дезінформації. Однак, здійснення контролю над використанням цих технологій може зменшити загрозу для національної безпеки та збереження міжнародної стабільності.

Список використаних джерел

1. DALLE 2.0 URL: <https://openai.com/product/dall-e-2>
2. Deepfake, Merriam-Webster/ URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deepfake#:~:text=deep%C2%B7%E2%80%8Bfake%20%CB%88d%C4%93p%2D%CB%8Cf%C4%81k,not%20actually%20done%20or%20said>
3. ChatGPT URL: <https://chat.openai.com/chat>
4. Fact check: No, Putin did not kneel before Xi Jinping, DW URL: <https://www.dw.com/en/fact-check-no-putin-did-not-kneel-before-xi-jinping/a-65099092>
5. Midjourney URL: <https://docs.midjourney.com/>
6. Pro-Russia Social Media Accounts Spread Obviously Fake Zelensky Cocaine Video , The Rolling Stones URL: <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/pro-russia-social-media-accounts-fake-zelensky-cocaine-video-1342178/>
7. Putin Deepfake Imagines Russian President Announcing Surrender, Snopes URL: <https://www.snopes.com/fact-check/putin-deepfake-russian-surrender/>
8. Rise of deep-fakes in Russia – Ukraine Conflict, thekootneeti URL: <https://thekootneeti.in/2022/11/01/rise-of-deep-fakes-in-russia-ukraine-conflict/>
9. Tweet of Eliot Higgins URL: <https://twitter.com/EliotHiggins/status/1637927681734987777?s=20>
10. Tweet of officejjsmart URL: <https://twitter.com/officejjsmart/status/1637836851619807232?s=20>
11. Ukraine war: Five of the most viral misinformation posts and false claims since the conflict began, euronews URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/08/24/ukraine-war-five-of-the-most-viral-misinformation-posts-and-false-claims-since-the-conflic>

Михайло Федуняк

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-6547-7331>

Науковий керівник д.іст.н., проф. Ю.І.Макар

**Роль ПМР як дестабілізуючого фактора
в причорноморському регіоні**

Проголошення незалежності Придністровською
Молдавською Республікою 25 серпня 1991 року, спричинило

збройний конфлікт між сепаратистським російським контингентом та збройними силами Молдови, який завершився перемогою проросійських сил. Навіть під час перебігу гарячої фази Російсько-Української війни РФ все ще продовжує надавати ПМР військову, економічну, політичну та дипломатичну підтримку. Хоча і РФ офіційно не визнає суверенітету Придністровської Молдавської Республіки, на території ПМР знаходиться миротворчий контингент РФ.

Наразі, присутність оперативної групи російських військ у Придністровському регіоні Республіки Молдова, до 18 квітня 1995 р. відома як “14-та гвардійська загальновійськова армія” є одним із основних інструментів РФ по дестабілізації ситуації в Республіці Молдова та загалом утримання напруги в Причорноморському регіоні.

У 2020 році ФСБ почала співпрацювати з партією «Шор», так як Додон втратив актуальність. Після передачі 9 лютого 2023 року Володимиром Зеленським президенту Молдови Маї Санду документи, що були перехоплені українською розвідкою та містили план Кремля щодо захоплення влади в Молдові. Процес “розморожування” та активізації “сплячих” агентів РФ на території РМ та активував хвилю антиурядових протестів, влаштованих прибічниками проросійської партії “ШОР”. На цих мітингах були помічені люди спортивної тілобудови з організації Scutul Poporului. За словами її учасників, їхнім завданням була охорона протестувальників від «нинішньої влади». Вони носили бронежилети, використовували спеціальну апаратуру для зв'язку, мали однакові засоби ідентифікації. Росія ніколи своїх намірів щодо Молдови не приховувала. Ще на початку повномасштабного вторгнення в Україну – у квітні 2022 року російські військові про це говорили відкрито. Контроль над Півднем України – це ще один вихід до Придністров'я, де також кажуть про факти утисків російськомовного населення, що є основною причиною та мотивацією для агресії. Попри невдалі спроби РФ по захопленню півдня України для створення сухопутного проходу в ПРМ та Молдову вони не відмовляються від ідеї захоплення цих територій. Сценарій один й той самий, Росія прийшла на допомогу. Стрімке захоплення законного уряду, його заміщення місцевими "князьками". Якщо вони висаджуються у Тирасполі, то

в цьому буде мало сенсу. У Молдові залишиться законна влада, яка може попросити про допомогу Україну, Румунії або США чи ООН. Якщо законно влади не буде, то Росія дійсно може заявити, що вони прийшли допомагати. На мою думку, ось такий сценарій вони і розглядають. Також незаконно використовується суверенний повітряний простір Молдови для обстрілів української території в обхід протиповітряної оборони та збору розвідувальної інформації пристроями повітряного пересування.

Враховуючи наявність у владі Молдови агентів російських спецслужб, великого прошарку проросійського населення, а тепер ще й організації колишніх силовиків Scutul Poporului, роль ПМР в дестабілізації ситуації в Молдові та загалом Причорноморському регіоні незначна. ЗСУ, зокрема ОК“Південь” фактично блокує усі наявні військові інструменти РФ в ПМР, що унеможлиблює їх використання для проведення бойових операцій проти України та потенційних “шкідливих дій” проти РМ. Перебіг Російсько-Української війни неминуче призведе до повного повернення контролю Республікою Молдова території яка окупована РФ. Так як силові структури Молдови не здатні в повній мірі протистояти проросійським силам та загрозам зі сторони ПМР, Молдові рано чи пізно доведеться звернутися до України та/або Румунії по допомогу у вирішенні цієї проблеми в Причорноморському регіоні.

Список використаних джерел

1. П'ята колона Молдови. Військовий вісун. URL: <https://deepstateua.com/piata-kolona-v-moldovi/>
2. Придністровське врегулювання: Україна і Молдова обговорили можливі підходи URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3596047-pridnistrovske-vreguluvanna-ukraina-i-moldova-obgovorili-mozlivi-pidhodi.html>
3. «Створити проблеми для України». Як Кремль намагається дестабілізувати Молдову через Придністров'я URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/moldova-perevorot-prydnistrovya-rosiya-viyna-ukrayina/32300106.html>
4. Перспективи України в Придністровському конфлікті URL: <http://mil.in.ua/component/content/article/1002-uncategorised/4401-2012-04-02-14-14-59>
5. Кушнір М . Напад РФ на Молдову та загрози для Одеської області / Михайло Кушнір. – 2023. URL: <https://suspilne.media/395963-napad-rf-na-moldovu-ta-zagrozi-dla-odeskoi-oblasti-intervu-z-vijskovim-ekspertom/>.

*Олександр Фетісов, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівний – к. політ. н., доц. Н.В. Нечаєва-Юрійчук*

Порівняльний аналіз безпекової політики президентів Франції та України в контексті російсько-української війни

Збройне вторгнення Росії на суверенну територію України докорінно змінило формат геополітики та посилило кризові явища в системі міжнародних відносин. Важливим чинником таких змін стала агресивна неоімперська політика Росії, що спричинила зміни в сприйнятті міжнародної стабільності та безпекової політики національних держав. Російська агресія проти України, розпочата в 2014 р та розгорнута у форматі російсько-української війни у 2022 р., актуалізувала потребу реформування і зміцнення системи безпеки на глобальному, регіональному та національному рівнях з метою мінімізації ризиків повної руйнації системи міжнародних відносин. Основними суб'єктами даного процесу є, на нашу думку, національні держави та їх політичні лідери, здатні запропонувати концептуалізовані проекти національної безпеки в умовах російсько-української війни.

Метою даної наукової розвідки є здійснення порівняльного аналізу безпекової політики Президента Франції Е. Макрона та Президента України В. Зеленського в контексті російсько-української війни. Контекстом наукового пошуку будуть два зрізи: по-перше, розгортання двосторонніх відносин України та Франції в умовах європейської інтеграції Української держави; по-друге, двосторонні відносини України та Франції.

Починаючи з 2014 р. двосторонні відносини України та Франції концентрувалися довкола потенційного розгортання лідерства Франції в Нормандському форматі, який до початку масштабної російської війни 2022 р. мав офіційний статус формату врегулювання російсько-українського конфлікту. Характер розгортання двосторонніх відносин України та Франції напередодні масштабної російської агресії дозволяє в порівнянні безпекової політики президентів України та Франції виходити з того, що вони мали мінімально асиметричний характер та

залежали від позиціонування держав в системі міжнародних відносин та геополітичної картини світу.

Незадовго до початку активної фази російської агресії в Україні було завершено процес підготовки галузевих безпекових стратегій у межах нового циклу стратегічного планування, започаткованого прийняттям нової редакції Стратегії національної безпеки України (2020 р.) [8]. В стратегічних документах було визначено широкий спектр загроз національній безпеці в різних сферах, окреслено загрози з боку російської федерації, на яких фокусувалася увага В. Зеленського до повномасштабного збройного вторгнення на територію України. На момент набуття чинності означених галузевих безпекових стратегій Україна упродовж восьми років чинила спротив гібридній агресії з боку рф.

Здійснюючи порівняльний аналіз безпекової політики президентів Франції та України в контексті російсько-української війни, потрібно визначити нормативно-правову основу, що визначає дії кожного з них в сфері національної безпеки. В Стратегії зовнішньої політики України, ухваленої в 2021 р. детально визначено пріоритетний характер стратегічних відносин з Французькою Республікою, яка позиціонується як стратегічний партнер України в питаннях набуття членства в ЄС і НАТО, протидії російській агресії і на той час, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій [9]. На рівні двосторонніх українсько-французьких відносин Стратегія визначає пріоритетною підтримку політичного діалогу, запровадження нових форматів співпраці, реалізацію спільних економічних проєктів в Україні у сферах енергетики, машинобудування, інфраструктури, високих технологій та аграрній сфері. Стратегія, швидше, підсумовувала короткострокові пріоритети поточних двосторонніх українсько-французьких відносин, ніж була дорожньою картою для їх проведення.

У 2022 р. відбулося оновлення стратегічних документів ЄС [1] і НАТО [5]. Після 24 лютого 2022 р., проєкти, що готувалися упродовж кількох місяців, зазнали редагування. Стратегічні документи ЄС та НАТО формують рамки політики основних міжнародних гравців, зокрема і Франції, щонайменше в середньостроковій перспективі. Вони відображають спільність

позицій в оцінках безпекової ситуації, а також у визначенні підходів до протидії існуючим і перспективним ризикам і загрозам, до яких належить і російсько-українська війна.

У цьому ж році у Франції був розроблений, презентований та ухвалений «Revue nationale stratégique 2022» [6], в якому вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. означалося як стратегічні зміни, що потребують адаптації стратегічних відповідей Французької республіки. Отже, війна в Україні посилила актуальність модернізації безпекової політики в напрямі формування здатності до швидкої адаптації, консолідації зусиль, спрямованих на розробку дієвої концепції європейської оборони та її геополітичної суб'єктності у форматі автономії.

Підсумовуючи порівняльний аналіз безпекової політики Президента Франції Е. Макрона та Президента України В. Зеленського в контексті активної фази російської агресії та розгортання двосторонніх відносин України та Франції в умовах європейської інтеграції Української держави варто зазначити, що перебіг російсько-української війни та жахливі наслідки конфлікту відчуються не тільки в Україні, а й за її межами та багато в чому визначають міжнародний порядок денний в євроатлантичному регіоні. Від результатів завершення російсько-української війни певною мірою залежить відповідь на питання про єдність та стійкість європейського співтовариства.

Список використаних джерел

1. A Strategic Compass for Security and Defence. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade>.
2. Discours du Président de la République lors de la cérémonie d'investiture. Elysée. 07.05.2022. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2022/05/07/ceremonie-dinvestiture-du-president-de-la-republique>
3. Guerre en Ukraine: la France va livrer des canons Caesar aux forces ukrainiennes. Ouest-France, 22.04.2022. URL: <https://www.ouest-france.fr/europe/france/la-france-va-livrer-des-canons-de-155-mm-a-l-ukraine-d94045ea-c219-11ec-8207-1f0e356db714>
4. NATO 2022: Strategic Concept. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

5. Revue nationale stratégique 2022. URL: <https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/Revue%20nationale%20strat%C3%A9gique%20-%20Fran%C3%A7ais.pdf>

*Ірина Ротар, студентка 2 курсу
Буковинський державний медичний університет
Науковий керівник – к. політ. н., доц. І.В. Цікул*

Європейська політика забезпечення надання невідкладної медичної допомоги в умовах надзвичайного стану

Перебіг пандемії COVID-19 та її наслідки для систем охорони здоров'я держав-членів Європейського Союзу спричинили прийняття нових правил організації надання медичної допомоги громадянам ЄС у надзвичайних ситуаціях. Ці нові правила формують, зокрема, й складну систему управління кризовими станами на рівні громадського здоров'я, що утворюється поєднанням заходів з моніторингу ланцюга постачання медичних виробів, запитів на інформацію і, навіть, прямого втручання інститутів публічного управління влади у виробництво та розподіл критично важливих лікарських засобів.

Опираючись на досвід пандемії COVID-19, ЄС ухвалив низку нормативних актів, спрямованих на забезпечення швидкого вирішення надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я. По-перше, це «Регламент (ЄС) 2022/123 про посилення ролі Європейського агентства з лікарських засобів («ЕМА») у підготовці до кризових ситуацій і управлінні лікарськими засобами та медичним обкладанням» [3]. Регламент 2022/123 забезпечив основу для здійснення управління наслідками надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та визначив нові завдання на ЕМА: моніторинг, запобігання та звітування про дефіцит ліків і медичних виробів. Цей Регламент набув чинності 1 березня 2022 р. щодо ліків і 2 лютого 2023 р. щодо дефіциту критично важливих медичних виробів. З метою координації невідкладних дій у межах ЄС в частині управління постачанням критично важливих медичних засобів та медичних виробів для діагностики *in vitro* в умовах надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, відповідно до Регламенту була створена

Виконавча керівна група з питань дефіциту медичних виробів (MDSSG). Після констатації надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я Регламент 2022/123 визначив заходи, які мають бути негайно вжиті: (1) MDSSG має ухвалити та опублікувати перелік категорій медичних виробів, які є критичними під час надзвичайної ситуації та збирати інформацію про них через EUDAMED; (2) MDSSG має контролювати попит та пропозицію з метою виявлення дефіциту критично важливих медичних виробів; (3) MDSSG має регулярно передавати зібрану інформацію до Єврокомісії та держав-членів й давати рекомендації щодо управління (потенційною) нестачею критично важливих медичних засобів; (4) Єврокомісія, опираючись на рекомендації MDSSG, має вжити всі необхідні заходи з метою пом'якшення небезпеки від фактичної або потенційної нестачі медичних засобів, включених до списку критичних для охорони здоров'я. Регламент 2022/123 уповноважив Єврокомісію робити це шляхом ухвалення керівних принципів для всіх держав-членів ЄС, встановлення зв'язків з третіми країнами та міжнародними організаціями. Додамо, що з метою полегшення збору інформації, необхідної для забезпечення надання невідкладної медичної допомоги в умовах надзвичайного стану, ЕМА може вимагати додаткову інформацію від виробників критично важливих медичних засобів, імпортерів, дистриб'юторів та уповноважених інституцій.

По-друге, це «Регламент (ЄС) 2022/2371 про серйозні транскордонні загрози здоров'ю» [4], який набув чинності 26 грудня 2022 р. Цим Регламентом, по-перше, були встановлені правила для спостереження, готовності, планування реагування та досліджень у надзвичайних ситуаціях, пов'язаних із транскордонними загрозами здоров'ю; по-друге, визначені процедури спільних державами-членами ЄС закупівель для вжиття медичних контрзаходів, в яких Єврокомісія та держави-члени можуть брати участь у спільній процедурі закупівель в статусі окремих сторін. Однак Єврокомісія матиме центральну роль у цьому процесі та забезпечуватиме координацію й обмін інформацією між усіма сторонами, дотримання процедур закупівель, визначених Фінансовим регламентом ЄС (ЄС) 2018/1046 [5] та виконання закупівель. Регламент 2022/2371 також дозволяє *попереднє* придбання медичних засобів протидії в

очікуванні потенційної серйозної транскордонної загрози здоров'ю.

По-третє, це «Регламент Ради (ЄС) 2022/2372 про структуру заходів для забезпечення постачання медичних засобів, пов'язаних із кризою, у разі надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я на рівні Союзу» [1]. Регламент 2022/2372 встановлює правові та координаційні рамки заходів для забезпечення постачання медичних засобів протидії кризовій ситуації у випадку, якщо на рівні ЄС була встановлена надзвичайна ситуація в галузі охорони здоров'я. Координаційні рамки визначаються в створенні Кризової ради в галузі охорони здоров'я, метою діяльності якої є координація впровадження заходів, прийнятих в конкретних умовах відповідно до Регламенту 2022/2372. У разі виникнення надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я Регламент 2022/2372 надає Кризовій раді повноваження приймати, за пропозицією Єврокомісії, регламент, що активує рамки надзвичайної ситуації та встановлює відповідні заходи для вирішення ситуації, зокрема: (1) моніторинг пропозиції та попиту на медичні засоби протидії надзвичайній ситуації в сфері охорони здоров'я, включаючи медичні прилади (виробничі потужності, запаси, можливі збої в ланцюзі поставок, угоди про закупівлю); (2) закупівля та виробництво відповідних способів, а в разі потреби реалізація повноваження Кризової ради щодо збільшити доступності медичних заходів протидії кризі; (3) інвентаризація виробництва та виробничих потужностей, узгодження графіку виробництва медичних засобів на найближчі три місяці; (4) інвентаризація медичних засобів; (5) заходи із забезпечення доступності та систематичного постачання медичних засобів, зокрема й сприяння створенню, розширенню або перепрофілюванню виробничих потужностей, реалізація ініціатив щодо закупівель та резервування запасів, сприяння ліцензуванню інтелектуальної власності та інновацій.

Також Єврокомісія 27 квітня 2023 р. опублікувала проєкт Регламенту про примусове ліцензування для управління кризою, яка зараз проходить законодавчі процедури ЄС, яким запропонувала запровадити в ЄС обов'язкове ліцензування певних прав інтелектуальної власності, що діють в одній або кількох державах-членах Об'єднання [2]. Тобто, Єврокомісія може надати

примусову ліцензію ЄС, якщо було констатована надзвичайна ситуація у сфері охорони здоров'я відповідно до Регламенту 2022/2371 або активовані рамки надзвичайної ситуації згідно з Регламентом 2022/2372.

Таким чином, європейська політика забезпечення надання невідкладної медичної допомоги в умовах надзвичайного стану перебуває в стані динамічного оновлення. Регламентована модель опирається на принцип координації дій держав-членів ЄС та інститутів ЄС в управлінні дефіцитом критично важливих медичних виробів та лікарських засобів й передбачає реалізацію проактивної стратегії протидії загрозам у сфері охорони здоров'я на рівні ЄС.

Список використаних джерел

1. Council Regulation (EU) 2022/2372 of 24 October 2022 on a framework of measures for ensuring the supply of crisis-relevant medical countermeasures in the event of a public health emergency at Union level. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2372>
2. Proposal for a Regulation. COM(2023)224 – Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on compulsory licensing for crisis management and amending Regulation (EC) 816/2006. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/publications/com2023224-proposal-regulation-compulsory-licensing-crisis-management_en
3. Regulation (EU) 2022/123 of the European Parliament and of the Council of 25 January 2022 on a reinforced role for the European Medicines Agency in crisis preparedness and management for medicinal products and medical devices (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0123>
4. Regulation (EU) 2022/2371 of the European Parliament and of the Council of 23 November 2022 on serious cross-border threats to health and repealing Decision No 1082/2013/EU (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2371>
5. Regulation (EU, Euratom) 2018/1046 of the European Parliament and of the Council of 18 July 2018 on the financial rules applicable to the general budget of the Union, amending Regulations (EU) No 1296/2013, (EU) No 1301/2013, (EU) No 1303/2013, (EU) No 1304/2013, (EU) No 1309/2013, (EU) No 1316/2013, (EU) No 223/2014, (EU) No 283/2014, and Decision No 541/2014/EU and repealing Regulation (EU, Euratom) No 966/2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1046>

Владислав Вербицький
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доц. І. В. Цікул

Особливості відносин України з ЄС в умовах російської агресії

На сьогодні Європейський Союз залишається єдиною організацією глибинного інтеграційного формату, що успішно функціонує упродовж кількох десятиліть в умовах неперервних трансформацій системи міжнародних відносин. Від часу свого створення Європейський Союз відігравав та продовжує відігравати роль центральної економічної та політичної сили всіх політичних і соціально-економічних процесів у Європі. Саме тому, молоді європейські демократії, зокрема й Україна, зацікавлені в набутті статусу повноцінного члена Об'єднання. Конституційно закріплене прагнення України до набуття членства в ЄС обґрунтовується спільним історичним, етнічним, культурним та релігійним корінням з іншими європейськими народами, тобто Україна в історико-культурному та геополітичному смислах є європейською державною.

Взаємини України з Європейським Союзом, що розпочалися з часу визнання її як незалежної держави 26 грудня 1991 р., мають тривалу історію. Загалом, європейська інтеграція України є масштабним цивілізаційним процесом. Вона розпочалася у 2014 р. з підписання Угоди про асоціацію [3] та завершиться тоді, коли відбудеться вступ нашої країни до ЄС. Підписання Угоди стало новим етапом розвитку договірних відносин між Україною та ЄС, в якому передбачена більш тісна політична асоціація та економічна інтеграція, закладено правовий фундамент для зближення України з ЄС на основі спільних цінностей та з урахуванням демократичних принципів верховенства права, належного урядування, дотримання прав і свобод людини. Утім, сама по собі Угода про асоціацію не є *чарівною паличкою*, за допомогою якої миттєво вирішуються всі політичні й економічні проблеми розвитку України. Тільки наполегливе та послідовне здійснення політичних та економічних реформ, виконання взятих

на себе зобов'язань, за одночасного дотримання національних інтересів та з урахуванням стандартів міжнародного права, перетворять Україну на демократичну та незалежну європейську державу.

В процесі реалізації Угоди Україна стикалася з низкою проблем, що мали як внутрішні, так і зовнішні чинники. Внутрішні пов'язані з: (1) проблемами інституційного характеру; (2) точковим, а не комплексним підходом у реалізації управлінських та політичних рішень; (3) недосконалістю комунікацій влади; (4) впливом незацікавлених у змінах груп інтересів. Натомість зовнішні чинники проблем в реалізації Угоди проявлялися в змінах позицій та настроїв в ЄС: (1) порівняно з початком виконання Угоди в 2014 р., в звіті 2018 р. ЄС був не таким оптимістичним та задоволеним станом виконання Угоди; (2) в 2019 р. відбувалися політичні зміни в ЄС, коли були перезавантажені основні інституції, з'явилися нові гравці зі своїм баченням майбутнього ЄС; (3) ЄС більше зосередився на внутрішніх проблемах.

Військова агресія російської федерації проти України спричинила тектонічні зміни у форматі відносин із ЄС. Упродовж тижня з моменту початку війни Україна подала заявку на членство в ЄС, а 23 червня 2022 р. отримала підтвердження набуття статусу кандидата. Набуття статусу кандидата визначає фактичний порядок денний реалізації законодавчих ініціатив та інституційних реформ із чітко визначеною метою. Зазначимо, що реформи, пов'язані з набуттям Україною членства в ЄС, гармонійно інтегруються у зміни, визначені рамками Угоди про асоціацію [3]. Відповідно, виконання Угоди про асоціацію моделює стартові умови перемовин, оскільки частина національного законодавства вже гармонізована з рамковим законодавством ЄС, отож додаткові зміни вимагатимуть менших часових затрат і реалізуються більш м'яко. Це дозволило Україні вийти на новий рівень у відносинах з ЄС, що є надзвичайно важливим в умовах протидії військовій агресії рф.

З початком війни рф проти України зусилля всього цивілізованого світу спрямовуються на підтримку та надання нашій державі різного роду допомоги у боротьбі з агресором. Фінансова допомога ЄС передбачає надання грошової підтримки

за багаторівневою системою, що здійснюється залежно від статусу та потреб відповідної країни. Серед інструментів надання фінансової допомоги і підтримки варто виокремити структурні та інвестиційні фонди ЄС. Згідно даних системи «Ukraine Support Tracker», донорами України стали європейські інституції, Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, а також 40 країн [5]. Також існують й інші програми фінансової підтримки, що орієнтовані на фінансування не лише країн-членів ЄС, а й інших держав, що потребують такої допомоги, зокрема це партнерство, політика сусідства та інші різноманітні транскордонні програми. Програмами фінансової допомоги ЄС передбачено надання грошової підтримки шляхом реакції на запит уряду певної держави. Важливою причиною такого запиту визнаються несприятливі ситуації, спричинені безпековими загрозами. Прикладом такої програми є підтримка внутрішньо та зовнішньо переміщених українців, що отримала фінансове забезпечення саме завдяки співпраці України з Європейським Союзом.

Повномасштабна військова агресія РФ завдала неймовірних руйнувань енергетичній і соціальній інфраструктурі України, її житловому фонду та промисловості, а також економіці, довкіллю й природі. Згідно даних спільного звіту Світового банку, КМУ та Євркомісії, станом на 1 червня 2022 року відновлення України потребувало близько 349 млрд доларів [4]. Зазначимо, що до кінця війни означені цифри неминуче зростатимуть. З огляду на це, моделювання повоєнного відновлення України повинно розпочатися ще до кінця війни за участі донорів і партнерів.

В травні 2022 р. Європейською Комісією ініційовано створення Платформи відбудови України для створення нового механізму Відбудувати Україну/RebuildUkraine, а також координації роботи фінансових установ і донорських організацій [1]. Ініціатива була схвально сприйнята та оцінена як значний крок на шляху моделювання повоєнного відновлення України та зближення нашої економіки з економікою ЄС [2]. В рамках бюджету ЄС механізм RebuildUkraine підтримуватиме повоєнне відновлення України через програми регіонального та локального розвитку. Покращення якості реалізації стратегії повоєнного відновлення України передбачає залучення громадськості та врахування кліматичної обумовленості в рамках фондів політики

згуртованості (Фонд справедливого переходу, Just Transition Fund) та Фонду відновлення та стійкості (Recovery and Resilience Facility/RRF).

Підсумовуючи зазначимо, що початок масштабної російської агресії остаточно вказав на необхідність пришвидшення процесів європейської інтеграції України. В умовах російсько-української війни Україна протистоїть безпековим загрозам та викликам задля здобуття перемоги в екзистенційній для України війні. Одночасно, Українська держава активно рухається шляхом європейської інтеграції, який є для неї, по-перше, інструментом подолання внутрішніх проблем, що пронизують українське суспільство та способом включення в існуючу систему розподілу функцій та ролей в сучасній світовій системі безпеки. Наразі можна констатувати, що Україна не тільки отримала, а й в подальшому отримуватиме позитивні наслідки від реалізації євроінтеграційного курсу, хоча наразі й невідомими залишаються часові рамки набуття статусу країни-члена Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Висновки Європейської ради щодо України. Європейська Рада та Рада Європейського Союзу. 31 травня 2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/висновки-європейської-ради-щодо-україни-30-травня-2022-року_uk?s=232
2. Єврокомісія пропонує Україні платформу для відновлення. 19 травня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/18/687184/>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Україна, швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. Світовий Банк, Уряд України, Європейська Комісія. Серпень 2022. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445109072232395/pdf/P1788430c59f110920ae4d04bd31d82c530.pdf>
5. Ukraine Support Tracker: A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>

Дар'я Брудик
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. пол. н., проф. А.М. Круглашов

Позиція міжнародних безпекових організацій щодо війни на теренах України

Світ був збурений початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та початком кровопролитної війни, яка розгорнулася в самому серці Європи. Історія свідчить, що такі події часто призводять до зміни світового порядку або перетворення міжнародних відносин. Початок цього процесу можна відслідкувати через діяльність Організації Об'єднаних Націй (ООН). Ця найбільша у світі організація виступає платформою для обговорення глобальних проблем, ухвалення необхідних рішень та проведення дискусій, які впливають на імідж країн. Для України ООН є важливим форумом для захисту своїх позицій та пошуку партнерів, особливо під час воєнного конфлікту.

24 лютого 2022 року, коли Російська Федерація перетнула кордон України, вона розпочала повномасштабне вторгнення, порушивши суверенітет та територіальну цілісність України. Це було порушенням статуту ООН, який забороняє загрозу силою або використання сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави. Російські дії були засуджені та викликали обурення в багатьох країнах, включаючи ООН.

Реакція ООН була оперативною, але обережною. В той самий день Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш заявив, що військова операція, яку розпочала Росія, є порушенням Статуту ООН і такою, що не перебуває у межах правил. Він закликав до припинення військової операції та відведення військ, оскільки захист цивільного населення має бути пріоритетом для ООН. Незважаючи на те, що дії Росії були засуджені, Гутерріш продовжував використовувати термін "конфлікт" для опису війни в Україні та термін "військова операція" для позначення фази, яку почали російські сили, відображаючи таким чином позицію РФ.

Протягом тижня, побачивши, що Росія не планує припинити війну і продовжуватиме руйнувати українську територію та обстрілювати мирне населення, риторика змінилася. Генеральний секретар визнав дії Росії в Україні як війну.

Перша резолюція стосовно війни Росії в Україні була прийнята на 11 надзвичайній спеціальній сесії ГА ООН, яка відбулася 2 березня 2022 року. У цій резолюції, яку підтримали 96 членів організації, вимагалось негайне виведення всіх збройних сил за межі міжнародно визнаних кордонів України та припинення застосування сили проти українського народу. У самому документі, затвердженому в березні, також закликали дотримуватися Мінських угод, але вже тоді стало очевидно, що це неможливо [3, с.73-74].

Під час ескалації воєнних подій на Сході України, реакція ООН була пасивною і вимушеною, оскільки голосування в Раді Безпеки залишилося узагальненим, що призвело до відсутності спроб виявити та покарати порушників, а також прийняти заходи для зниження напруги. Керівництво Росії інтерпретувало таку позицію ООН як відсутність перешкод для подальшого досягнення своїх цілей в Україні [4, с. 316].

28 квітня в Києві відбулося заявлення А. Гуттереша. Український президент висловив надію на повну підтримку генсека ООН, оголошуючи при цьому про відвідини місць катувань українців російськими нацистами. Генеральний секретар ООН також відвідав Бородянку, і після цього він зазначив: "Побачивши ці зруйновані будівлі, уявив, що моя сім'я перебувала в одному з них. Уявив, як моя внучка панічно тікає з руйнівного будинку. В сучасному світі це неприпустимо. Наше серце співчуває всім постраждалим і їх сім'ям". Ці слова А. Гуттереша вражають своєю емоційністю та зворушливістю, але важливо враховувати, що він очолює міжнародну організацію, метою якої є запобігання війнам. Треба задати питання, що саме було зроблено ним для припинення конфлікту в Україні. Відомо, що було прийнято кілька резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, які в основному засуджували дії РФ, але ці резолюції не є обов'язковими для виконання. 7 квітня 2022 року Генеральна Асамблея ООН призупинила членство РФ у Раді з прав людини. Тільки 7 травня 2022 року Рада Безпеки ООН випустила першу

заяву щодо України після розпочаття повномасштабної війни з боку Росії, в якій висловила "серйозну стурбованість щодо збереження миру та безпеки в Україні". Також А. Гуттереш визнав, що Рада Безпеки ООН не може зупинити військові дії проти України

Запитання щодо перетворення Ради Безпеки ООН на основний орган з підтримки міжнародного миру та безпеки стає особливо актуальним з моменту систематичних порушень основних принципів міжнародного права одним з постійних членів Ради Безпеки ООН - РФ. Найбільш болючим питанням, яке потрібно вирішити, є недоречне використання права вето, що призводить до занепаду всього механізму. Це призводить до невиконання основних цілей і завдань, для яких була створена ООН [1, с. 13].

Висновки. Тому, реформування Ради Безпеки ООН з метою позбавлення агресора права голосу не відбудеться в найближчому майбутньому з різних причин. Проте можна зробити висновок, що є всі передумови для обговорення відсутності міжнародно-правових підстав для членства Росії в Організації [2, с. 68].

Список використаних джерел

1. Гладенко О.М. Реформування механізму Ради Безпеки ООН крізь призму війни між Російською Федерацією та Україною. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки.* 2022, Випуск 1. С. 10-14
2. Задорожній О. В. Проблеми участі Російської Федерації у роботі ради безпеки Організації Об'єднаних Націй у зв'язку з військовою агресією проти України. *Альманах міжнародного права.* 2014. (6). С. 62-70.
3. Щербина К., Паніна І. Реакція ООН на початок повномасштабної агресії Росії проти України *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса.* Вінниця. 2022. Том 2. № 14. С. 72- 76
4. Семчинський К. В. Підвищення ефективності функціонування Ради Безпеки ООН в контексті російської агресії проти України. *Гілея: науковий вісник.* 2017. 118. С. 315-319.

МІЖНАРОДНА СОЛІДАРНІСТЬ З УКРАЇНОЮ В ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

*Анатолій Круглашов, д. політ. н, професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1579-3544>*

Міжнародна допомога Україні: дійсне поміж очікуваним і можливим

Радикальна зміна міжнародної ситуації, крах пост-ялтинської світової системи визначають нові умови та детермінанти міжнародної політики для всіх її учасників, вимагають пошуку нової формули забезпечення безпеки та національних інтересів держав, а також перспектив виживання і розвитку людства перед обличчям загрози нової світової війни. На передній лінії боротьби проти російської ретроімперської й ревізіоністської політики в сучасному світі опинилася Україна. Хоча російська агресивна політика нікуди не щезала й у пострадянській період, але до 2008 року Кремль «задовольнявся» втручанням у внутрішні справи пострадянських держав переважно неімперськими методами, застосовуючи переважно м'яку силу, а також локально використовуючи свою жорстку силу при створенні та спрямуванні у вигідне для себе річище регіональних військово-політичних конфліктів (Азербайджан, Грузія, Молдова) через певну стимуляцію та всебічну підтримку сепаратистських рухів в окремих державах, що виникли не уламках СРСР. Проте з часу російсько-грузинської війни 2008 року кремлівська зовнішня політика увійшла в нову фазу – переходу від претензій на регіональну до світової гегемонії. Однією з важливих перешкод на шляху до якої є саме існування незалежної України.

Ретроімперські плани кремля не обмежуються «упокоренням» України. Триваюча російсько-українська війна стала випробуванням для нашої країни в її спроможності захистити власну незалежність і державність, а для росії –

перевіркою її здатності досягти своїх далекосяжних геополітичних цілей. Ця війна має багато вимірів, не тільки глобальних і безпекових, військово-політичних, інформаційних, але й ціннісних також. Реальним стає групування країн не лише навколо їх геополітичних устремлінь і зовнішньополітичних інтересів, але й ціннісних засад, авторитарної чи демократичної моделі національного розвитку.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України виявило як сильні сторони українського суспільства і держави, ресурси його стійкості та здатності до самозахисту й відсічі ворогу, так і проблеми недостатньої готовності нашої країни протистояти переважаючій нас за свою потужністю агресивній державі. Героїчний супротив Збройних сил України, масштабний розвиток волонтерського руху не можуть задовольняти всі те запити й потреби, які породила війна, що триває з лютого 2014 року. Її успішне ведення з українського боку вимагає більше ресурсів, аніж ними володіє Україна. В цих умовах критично важливою стає міжнародна солідарність з Україною, її всебічна підтримка з боку наших міжнародних партнерів і союзників, активна та продуктивна співпраця з міжнародними організаціями та структурами, насамперед, відповідальними за безпеку [1] та покарання воєнних злочинців [5]. Логіка повномасштабної війни на виснаження та знищення поставала на порядок денний прискорення процесів європейської та євроатлантичної інтеграції нашої держави, які відповідають не лише поточним, але й стратегічним інтересам і потребам нашої держави. Визнання України в 2022 році країною кандидаткою на вступ до ЄС, відкриття перспективи переговорів про вступ нашої держави до цього поважного інтеграційного об'єднання є важливою відповіддю на потреби України в міжнародній підтримці. Але попри серйозні обсяги фінансової, військово-політичної, гуманітарної підтримки, які надає ЄС та країни-члени нашої держави у протистоянні з ворогом, є очевидним, що безпекова складова діяльності ЄС не може в повній мірі задовольнити запити української сторони. Тим більше, що процес подальшої інтеграції нашої держави в ЄС є водночас і вимогливим, і тривалим. З іншого боку, усвідомлення потужності НАТО як

найбільш впливової військово-політичної організації, яка має належний потенціал протистояння російській агресії, не означає можливості вступу України до Альянсу, допоки триває ця війна. Це створює парадоксальну ситуацію. З одного боку, нашої державі життєво важливий вступ до НАТО. А з іншого, саме в умовах російсько-української війни він є неможливим, допоки вона триває.

Значну роль у підтримці відіграють інші формати міжнародної підтримки Україні, насамперед, такі як Рамштайн, що дозволяє акумулювати суттєві військово-технічні та інші матеріальні та нематеріальні ресурси на користь успішної боротьби нашої держави. Зберігається і посилюється значення нашого партнерства в рамках нових регіональних ініціатив [2], таких як, наприклад, Будапештська дев'ятка чи Люблинський трикутник [4]. Але поруч з інтенсифікацією нашого двостороннього та багатостороннього партнерства з рядом країн, особливо ж тих, як безпосередньо перебувають в загроженому стані від дій російської держави, всі ці ініціативи не дозволяють поки що створити не тільки переваги, але й стійкого паритету для ЗСУ та України в цілому в боротьбі з жорстким агресором. Ця ситуація нерідко породжує розчарування й нерозуміння з української сторони і, навпаки, нарікання на «невдячність» України за безпрецедентну допомогу з боку наших партнерів.

Даються ознаки історичні вразливості у взаєминах з нашими сусідами, вмiла гра кремля на окремих суперечностях між ними та Україною, як це показали події з польсько-українською комунікацією та стосунками. Вистачає і проявів активної підривної діяльності європейських та інших зарубіжних «друзів Путіна», серед яких необхідно визнати особливо небезпечною діяльність глави угорського уряду В. Орбана. Невпевненість у збереженні високого рівня міжнародної підтримки України викликають і перспективи виборчих процесів у США та державах Західної Європи, де також активізуються сили, які готові принести в жертву своєму тимчасовому комфорту не лише безпеку, але саме існування України. Всі ці процеси вимагають уважного аналізу та врахування їх наслідків, і на цій основі дієвої відповіді з боку українського політичного керівництва. Необхідне посилення

аналітичної та прогностичної спроможності національних дослідницьких інституцій та експертів, розгортання широкого й змістовного діалогу влади з суспільством. З тим, щоб невідкладно, по-перше, модернізувати нашу національну економіку й забезпечити максимально можливу продукцію сучасної високотехнологічної військової продукції, концентрації всіх матеріальних ресурсів для успішної протидії російському агресору. Не менш важлива інтенсифікація нашого діалогу з союзниками і партнерами на всіх його рівнях – від локального й регіонального, до міжнародного. Тільки ефективна акумуляція всіх ресурсів і форм підтримки Україні, інтенсифікація її надходження дозволить нам посилити нашу стійкість й дієздатність. а отже, й досягти в кінцевому рахунку, бажаної та необхідної нам Перемоги над російськими загарбниками, створити сприятливі умови для повоєнного відновлення України [2], творення нового світового порядку і засад стійкого миру.

Список використаних джерел

1. Kruglashov A. The Reaction of International Organizations to Global Security Challenges. *Global Public Goods and Sustainable Development in the Practice of International Organizations*. 2023. С. 59 - 83.
2. Нечаєва-Юрійчук Н. Конструювання сучасного «співтовариства безпеки» в контексті викликів російсько-української війни. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2022. Т. 10. С. 184–195
3. Ротар Н. Динаміка розгортання деліберативних практик моделювання процесу відновлення України. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. 2023. Т. 9. №. 1. С. 11–35.
4. Туряниця І. А. Люблінський трикутник як модель тристоронньої військово-політичної співпраці у сучасних умовах. 2023. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/63217>
5. Юрійчук Є., Опінко С. The Activities of Ukraine's Foreign Policy Authorities in the UN and International Courts to Counter Russian Hybrid Aggression. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2021. №. 43. С. 117–135.

*Олег Кондратенко, д. політ. н., доцент
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України
ORCID iD:: <https://orcid.org/0000-0002-1905-934X>*

Ризики зниження міжнародної підтримки України у ході протистояння повномасштабній російській агресії

Після 24 лютого 2022 р. Україна опинилася в новій геополітичній та безпековій ситуації, адже більше немає Мінських домовленостей, які давали Україні певний простір для дипломатичного маневру, а збройне протистояння поширилося далеко за межі Окремих районів Донецької і Луганської областей (ОРДЛО). Україна зіткнулася з новими геополітичними реаліями, адже окрім Криму й частини українського Донбасу (практично вся Луганська (99%) та Донецька області (57%)) окупованою є ще й частина Миколаївської (4%), Херсонської (70%), Запорізької (67%) та Харківської областей (4%) [4]. Росія оголосила про анексію чотирьох областей України у ході повномасштабного вторгнення, підписавши «договори про входження до складу РФ» так званих нових суб'єктів – окупованих українських територій, а саме Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей [5]. Загалом якщо до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. частка окупованих територій України складала 7%, то нині ця цифра зросла у 2,9 рази (близько 20%), попри те, що ЗСУ вдалося звільнити близько 40% всіх окупованих Росією територій після 24 лютого 2022 р.

В експертному дискурсі тиражуються сценарії щодо затягування російсько-української війни та назрівання патової ситуації на фронті, які несуть значну долю загрози для національної безпеки України.

Авторитетний експерт та Президент Ради з міжнародних відносин США Р. Хаас закликає до зміни стратегії США в російсько-українській війні. Він стверджує, що військове зміцнення України необхідне для посилення її позицій у ході транзиту від воєнних дій до дипломатичних переговорів у 2023 р. Таким чином, зазначений американський фахівець акцентуючи увагу на збільшенні постачання озброєнь Україні не відкидає при

цьому ідеї м'якого примусу Києва до переговорів з Москвою у разі неспроможності Києва витіснити Росію з усіх окупованих територій. Йдеться зокрема про те, що лідери Німеччини, Франції, Великобританії та США можуть здійснювати тиск на Київ з метою початку переговорів з Росією на тлі ризику припинення постачання озброєння. При цьому не відкидається фактор ймовірності постачання озброєнь Росії Китаєм напряду та/або через треті країни [1].

Більше того, для Р. Хааса ідеальним виходом із ситуації є відведення важкого озброєння від вже нової лінії зіткнення (!) задля створення демілітаризованої зони з подальшим моніторинговим перебуванням у ній місії ООН чи ОБСЄ. При цьому експерт не відкидає одразу трьох сценаріїв завершення російсько-української війни: 1) заморожування конфлікту; 2) віддалена перспектива повернення окупованих територій Україною (східно-/західнонімецький сценарій); 3) збереження мирного статус-кво (корейський чи кіпрський варіанти). При цьому всі три сценарії розгадається за перспектив стійких гарантій політико-економічної й безпекової підтримки ЄС, США та НАТО [1].

Водночас затягування постачання Україні далекобійного озброєння пов'язане з побоюванням колективного заходу, що у разі завдання ЗСУ ударів по території Росії війна може вийти за межі російсько-українського протистояння, спровокувати розкол у НАТО та перерости у зіткнення між РФ та Альянсом. За такого сценарію на Заході не виключають трансформацію російсько-української війни у Третю світову війну з непередбачуваними для людства наслідками.

Якщо говорити про набуття Україною суб'єктності (принаймні на субрегіональному рівні) то ця суб'єктність відбувається ззовні, а не з середини, оскільки Київ критично залежить від безпекової та фінансово-економічної компоненти допомоги Заходу, а також від отримання розвідданих з боку останнього. Саме відсутність належного ВПК і необхідних військово-виробничих потужностей значно знижує міжнародну суб'єктність України, оскільки за сценарію зміни політичного істеблішменту представниками з трампістського крила Республіканської партії в США чи приходу євроскептиків в ЄС

воєнна та фінансова допомога Україні може різко скоротитися, збільшуючи тим самим ризики у протистоянні російській агресії. Не меш тривожною є також позиція так званих прогресивних демократів, які у жовтні 2022 р. опублікували лист-звернення до президента Дж. Байдена з проханням продовжити переговори з Росією з метою припинення конфлікту в Україні. Таке врегулювання слід розуміти як компроміс з Росією за рахунок українських національних інтересів [2].

Доволі стримані й помірно скептичні думки час від часу висловлює генерал М. Міллі, котрий час від часу заявляє про неможливість звільнення всіх окупованих територій унаслідок контрнаступу, принаймні у 2023 р., а також те, що війна російсько-українська війна завершиться не військовою перемогою однієї зі сторін, а двосторонніми переговорами. Апелюючи до патової ситуації він не відкидає того, що Україна здатна звільнити всі свої території військовим шляхом. Натомість Росія, за його словами, теж не зможе виграти розв'язану нею війну [5].

Вкотре варто наголосити про надмірну суб'єктивну залежність України не лише від постачання озброєння, а й від політичних настроїв у країнах колективного Заходу. Чимала кількість країн-партнерів України вступають у електоральні цикли у 2023 р. Для Києва надзвичайно важливими будуть вибори в Польщі, Словаччині, Греції, Естонії, Фінляндії, Іспанії та інших країнах. Не слід цілком відкидати того сценарію, що у результаті виборів у зазначених країнах свої позиції можуть посилити так звані євроскептики та європесимісти (ультраправі націоналістичні партії, а також ліві партії соціалістичного спрямування) та політики, які симпатизують Росії. Зміцнення позицій у національних парламентах вказаних політичних сил несе також загрозу й посилення їх впливу в Європарламенті у результаті чергових виборів у червні 2024 р.

Стара Європа (умовно в особі Франції та Німеччини) увесь тридцятирічний період після завершення холодної війни створювала ареал комфорту та сталого розвитку. Наслідком такої політики стало надмірне узалежнення ЄС від російських енергоносіїв та зростання корумпованості європейських еліт. Відтак на початок повномасштабної агресії РФ проти України як європейське суспільство, так і еліти виявилася практично

неготовими до адекватних відповідей на розв'язання Москвою війни в центрі Європи, яка вважається наймасштабнішим конфліктом з часів Другої світової війни. Особливо виражено це проявляється в Німеччині з її коаліційним урядом, у політичну культуру якої традиційно інтегровані групи проросійських «інтелектуалів», псевдоекспертів, а також задіяна велика кількість російської агентури. Паралельно уряди країн старої Європи зазнають тиску виборців, бізнесових структур та різних соціальних груп, що зрештою породжує соціальну депресію й так звану втому від війни в Україні на тлі її затягування. Саме такий стан речей формує серед провідних європейських політиків наратив на кшталт: «не варто заганяти В. Путіна в глухий кут», «слід надати можливість В. Путіну зберегти обличчя», «пропонувати Україні піти на мирні перемовини з Росією» тощо. Саме тому можна засвідчити, що відбувається помірне стримування України у її діях на полі бою. Відтак Захід досі побоюється ескалації з боку Росії у разі її швидкого програшу у війні, що може обернутися у ядерне протистояння.

Отже, Україна критично залежить від зовнішньої фінансово-економічної та військової допомоги, що робить її керованим об'єктом у російсько-українській війні. Захід уникає прямого воєнного зіткнення з Росією, яка може вдаватися до використання ядерної зброї, а відтак розв'язати Третю світову війну. Разом з тим, Україна надмірно залежить і від політичної кон'юнктури й зміни лідерів в країнах Європи та США.

Список використаних джерел

1. Haas R., Kupchan C. The West Needs a New Strategy in Ukraine. A Plan for Getting From the Battlefield to the Negotiating Table. *Foreign Affairs*. 2023. April 13. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/russia-richard-haas-west-battlefield-negotiations>.
2. Sebenius J., Singh M. Russia and Ukraine Are Not Ready for Talks. But They Might Get There If Ukraine Keeps Winning. *Foreign Affairs*. 2023. January 11. URL: https://www.foreignaffairs.com/ukraine/russia-and-ukraine-are-not-ready-talks?utm_medium=newsletters&utm_source=fatoday&utm_campaign=China%E2%80%99s%20Epidemic%20of%20Mistrust&utm_content=20230111&utm_term=FA%20Today%20-%20112017.
3. Бережанський І. У Мережі показали відсоткову частку окупованих територій України за областями (карта). *ТСН*. 2022. 13 вересня. URL:

<https://tsn.ua/ato/u-merezhi-pokazali-vidsotkovu-chastku-okupovanih-teritoriy-ukrayini-za-oblastyami-karta-2156977.html>.

4. Росія оголосила про анексію окупованих територій України. *BBS News Україна*. 2022. 30 вересня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63086413>.

5. Україна здатна звільнити всі території, але не у найближчій перспективі – генерал Міллі. *Європейська Правда*. 2023. 25 травня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/05/25/7403905/>.

Наталія Нечасва-Юрійчук
к. і. н., докторантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5882-7121>

Регіональні міжнародні організації в умовах російсько-української війни: реагування на дії агресора

Понад рік широкомасштабної війни в центрі Європи продемонстрували усьому світові неспроможність великих геополітичних акторів гарантувати мир та безпеку не лише світовому співтовариству, але й власним громадянам. Відвертий тероризм з боку Російської Федерації – виклик не лише існуючому світопорядку, але й самому існуванню планети Земля: останній теракт – підрив Каховської ГЕС – катастрофа не лише гуманітарного чи політичного характеру, але й, насамперед, екологічна, наслідки якої світове співтовариство відчує вже у найближчому майбутньому. А враховуючи тенденції розвитку бойових дій на фронтах російсько-української війни, стратегію та тактику бою, використовувану Росією, можемо прогнозувати не лише прагнення кремля до системного знищення не лише України як держави й українців як нації, але й усього живого з підконтрольної на даний час Росії території. З огляду на це, проблема безпеки у суспільно-політичному вимірі набувала особливо масштабного значення – як стану (не)захищеності людини й суспільства в усіх сферах життєдіяльності: від політичної, економічної, соціальної тощо до епідеміологічної та екологічної.

Агресивність російської влади, підкріплена ще раніше активним проникненням на енергетичний ринок ЄС і не тільки, стала нарешті очевидною для міжнародного співтовариства у 2014 році, після анексії АР Крим та фактичної окупації окремих територій Донецької та Луганської областей України. Відтоді розпочинається процес формування антиросійського альянсу, метою якого є зупинення агресора та повернення до міжнародного status quo. За короткий час було запроваджено пакети індивідуальних та інституційних й секторальних санкцій щодо Росії, а також започатковано ряд регіональних ініціатив, спрямованих на формування своєрідних «острівців безпеки», поєднаних спільними наднаціональними інтересами та демократичними цінностями [4, с.146]. Серед них особливе місце належить Центральноєвропейській ініціативі, Люблінському трикутнику й, звісно, Вишеградській групі.

Цentrальноєвропейська ініціатива бере початок від 1989 року. «Квадрогонале», створене у Будапешті Австрією, Італією, Угорщиною та Югославією, мало за мету підготовку Угорщини й Югославії до майбутнього членства у ЄС. У 1992 році відбулася зміна назви на Центральноєвропейську ініціативу у зв'язку із розширенням її складу. Україна розпочала співпрацю з нею від 1992 року, а вже у 1996 році стала повноправним членом цієї організації [7]. Від початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну Центральноєвропейська ініціатива зайняла чітку позицію підтримки нашої держави. Практично одразу була прийнята Декларація «Ми з Україною!», в якій було підкреслено, що ЦЄІ у цій війні на боці України [9]. Уже наприкінці березня було прийняте надзвичайно важливе з огляду на подальший розвиток подій на фронтах російсько-української війни рішення: призупинення членства Республіки Білорусь в організації через її підтримку дій російського агресора [8]. Упродовж останнього року ЦЄІ системно підтримує Україну у її боротьбі з Росією.

У 2020 році був заснований Люблінський трикутник, метою якого було посилення партнерства між Литвою, Польщею та Україною, насамперед у сфері безпеки та оборони, а також економічної та культурної взаємодії. Варто підкреслити, що дана ініціатива наразі єдина у регіоні Центрально-Східної Європи, яка створена саме з метою організації ефективної протидії безпековим

викликами і загрозам [6]. Від перших днів російського військового вторгнення у нашу державу і до сьогодні держави-учасниці Люблінського трикутника одноосібно та у форматі тристоронньої взаємодії підтримують Україну у політичній, військовій та гуманітарній сферах. 14 березня 2022 року була прийнята спільна Декларація, в якій засуджено «безпрецедентне, жорстоке ... військове вторгнення Росії в Україну» [5]. 11 січня 2023 року у Львові відбулася зустріч президентів трьох держав-учасниць Люблінського трикутника, під час якої було ухвалено спільну декларацію, в якій Президент Литви Г. Науседа та Президент Польщі А. Дуда підтримали перспективи набуття Україною членства у ЄС та НАТО. Окрім того, було заявлено про військову підтримку нашої держави: з боку Польщі – про рішення передати «роту танків» Leopard-2 у межах міжнародної коаліції, а з боку Литви – про надання зенітних систем та засобів ППО у межах військової допомоги [3].

Найскладнішою у контексті надання підтримки Україні з боку регіональних міжнародних організацій ЦСЄ залишається позиція Вишеградської четвірки (V4), створеної у 1991 році. Її головною метою на той час було визначено європейську та євроатлантичну інтеграцію держав-учасниць ініціативи (що і було досягнуто). Водночас на початку XXI століття формат взаємодії набув нових обрисів – мова йшла про посилення взаємодії між державами-учасницями, а також про спільні ініціативи щодо східних сусідів, у т.ч., України. Військове вторгнення Росії в Україну призвело до політичної турбулентності в рамках даної організації. Так, у березні 2022 року були призупинені зустрічі у форматі V4 через різні позиції Угорщини та інших учасниць щодо війни Росії проти України. «Потепління» у відносинах між Польщею та Угорщиною восени 2022 року вилилося у домовленість міністрів оборони держав V4 щодо «подальшої підтримки України», однак Угорщина відмовилася підтвердити готовність до «подальшої військової допомоги Україні» [1]. Незважаючи на активну проросійську позицію прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана, упродовж осені 2022 року все таки вдалося виробити спільний підхід до допомоги та підтримки України. Про це було заявлено прем'єр-міністром Чехії П. Філою у листопаді 2022 року у Словаччині. В. Орбан підтвердив, що «в основних

питаннях його позиція збігається з позиціями інших країн V4 щодо України та Росії» [2]. Наразі взаємодія між державами-учасницями організації залишається ускладненою політичними розбіжностями, однак спільний статус держав-членів ЄС і НАТО, на нашу думку, позитивно впливає на її характер.

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне наголосити, що реакція на російську військову агресію проти України та наступна діяльність регіональних міжнародних організацій у Центрально-Східній Європі засвідчує активну підтримку ними України та прагнення до збереження існуючого світопорядку та посилення регіональної взаємодії у відповідь на безпекові виклики сучасності.

Список використаних джерел

1. "Вишеградська четвірка" домовилась допомогти Україні з ремонтом техніки й розмінуванням. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/27/7147587/>
2. Країни Вишеградської групи домовилися підтримувати Україну. Угорщина також виділить гроші. <https://ukrainian.voanews.com/a/6848704.html>
3. Люблінський трикутник: президенти України, Польщі та Литви підписали спільну декларацію. <https://zakordon.rayon.in.ua/news/565712-lyublinskiy-trikutnik-prezidenti-ukraini-polshchi-ta-litvi-pidpisali-spilnu-deklaratsiyu>
4. Нечаєва-Юрійчук Н. Безпекові виміри геополітичних ініціатив у регіоні Центрально-Східної Європи. Медіафорум. 2022. №11. С.146. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/index.php/mediaforum/article/view/337/258>
5. СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ Прем'єр-міністрів України, Республіки Польща та Литовської Республіки. 2022. <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-premyer-ministriv-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki>
6. Україна, Литва та Польща оголосили про створення «Люблінського трикутника». 2020. <https://www.slovoidilo.ua/2020/07/28/novyna/polityka/ukrayina-lytva-ta-polshha-oholosyly-pro-stvorennya-lyublinskoho-trykutnyka>
7. «Центральноєвропейська ініціатива як інструмент євроінтеграції». 2004. Голос України. 2 квітня. <http://www.golos.com.ua/article/235579>
8. Statement by the Bulgarian CEI Presidency and the CEI-Executive Secretariat on the suspension of the Republic of Belarus from the Central European Initiative. CEI. Central European Initiative. 2022.

<https://www.cei.int/news/9261/statement-by-the-bulgarian-cei-presidency-and-the-cei-executive-secretariat-on-the-suspension-of-the>

9. We stand with Ukraine! CEI. Central European Initiative. 2022.
<https://www.cei.int/news/9232/we-stand-with-ukraine>

*Віра Бурдяк, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0037-2173>*

Реакція міжнародної спільноти на російсько-українську війну

20 лютого 2014 р. сусідня держава рф розпочала добре сплановану збройну агресію проти України, військовою операцією своїх Збройних Сил та захопленням частини території України (Донецька і Луганська області та Кримський півострів). Цю дату не заперечує навіть Міністерство оборони рф, оскільки вона вказана на відомчій медалі «За повернення Криму». Фактично лише наступного дня Президент України В. Янукович втік із Києва; і вже 22 лютого 2014 р. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про відсторонення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення дострокових виборів Президента України», використану рф як привід для звинувачень у нібито «антиконституційному перевороті в Україні». Тож, перемога Революції Гідності, яку здійснили українці, була лише зручним приводом для введення рф своїх збройних сил на територію України.

Незаконна окупація Автономної Республіки Крим та м. Севастополь – лише перший крок рф, спрямований на підрив незалежності та суверенітету України. У Кремлі завжди були твердо переконані, що рф ніколи не стане світовим лідером без контролю над Україною, а демократична і процвітаюча Україна є загрозою чинному авторитарному правлінню путіна. Тому кремлівська кліка намагалася дестабілізувати ситуацію у східних і південних областях України, з метою формування квазідержави «Новоросія». Президент рф путін оголосив про цей план у програмі «Діалог з росіянами» на Першому каналі 17 квітня

2014 р. Втім, українцям вдалося зірвати повну реалізацію його планів, тож регулярні війська рф та їх ставленики зайняли окремі райони Донецької та Луганської областей України.

Попри це, військова агресія рф лише один із елементів російської гібридної війни проти України. Інші елементи охоплюють: пропаганду, засновану на брехні та фальсифікаціях; торговельно-економічний тиск; енергетичну блокаду; терор і залякування громадян України; кібератаки; рішуче заперечення самого факту війни проти України попри велику кількість неспростовних доказів; використання проросійських сил і держав-сателітів у власних інтересах; звинувачення іншої сторони у тих власних злочинах, які здійснюють рашисти.

Завдяки мужності українських воїнів, Нацгвардії, інших військовослужбовців та правоохоронців, Україні вдавалося тривалий час стримувати широкомасштабне військове вторгнення рф. Велику допомогу в цьому нашій державі надали спільні політико-дипломатичні зусилля міжнародної спільноти. 27 березня 2014 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію 68/262 «Територіальна цілісність України», якою підтвердила міжнародно визнані кордони України та відсутність будь-яких правових підстав для зміни статусу Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. Таку ж позицію підтвердила резолюція ГА ООН 71/205 «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (Україна)» від 19 грудня 2016 р. Важливо, що ця резолюція однозначно визначає рф як окупанта і всю відповідальність за порушення прав людини в Криму покладає на Москву. Численні документи на підтримку територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах схвалені Комітетом Міністрів Ради Європи, Парламентською Асамблеєю Ради Європи, Парламентською Асамблеєю ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями.

Широкомасштабне вторгнення рф в Україну 24 лютого 2022 р. принесло жахливі руйнування інфраструктури, знищення міст, сіл, порушення міжнародних умов ведення війни, тисячі загиблих цивільних мешканців, викрадення українських дітей, що ще раз підтвердило агресивну, нелюдську поведінку рашистської держави та її армії. Від цих жахів здригається вся цивілізована спільнота. Більшість держав світу надають Україні всебічну

збройну, гуманітарну, фінансову підтримку. Ці факти відомі всім і українці дуже вдячні за допомогу.

25 лютого 2022 р. Рада Безпеки ООН не спромоглася ухвалити резолюцію, яка б засудила вторгнення рф в Україну. З 15 держав-членів Ради Безпеки 11 підтримали, а 3 утрималися від голосування. Резолюція була відхилена через вето рф. Реакція держав світу на вторгнення рф – була різною. Більшість світових лідерів негативно сприйняла війну рф проти України, деякі осудили особисто президента рф за санкціонування воєнних дій. Деякі лідери держав схвалили вторгнення, а деякі побачили в цьому наслідок провокації НАТО.

У день першої річниці вторгнення рф в Україну ГА ООН перервала екстрену спеціальну сесію щодо України для ухвалення резолюції про необхідність термінового досягнення миру, вимагала від рф вивести свої війська та підкреслила обов'язковість забезпечення відповідальності за злочини, вчинені на території України. За резолюцію «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всеосяжного, справедливого та міцного миру в Україні» проголосували «за» –141 представник, «проти» – сім (Білорусь, КНДР, Еритрея, Малі, Нікарагуа, рф та Сирія) та 32 представники утрималися. У своїх положеннях ГА вказала на потребу якнайшвидшого досягнення всеосяжного, справедливого та міцного миру в Україні згідно принципів Статуту ООН, закликала держави-члени та міжнародні організації подвоїти зусилля й підтримку дипломатичних зусиль у цьому напрямі. Крім того, підтверджуючи свою відданість суверенітету, незалежності, єдності та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її територіальні води, ГА повторила свою вимогу до рф негайно, повністю та безумовно вивести свої військові сили з території України і закликала до припинення бойових дій.

Агресивна державна політика рф спрямована не лише на Україну. Вона порушила територіальну цілісність Молдови та Грузії, заявила про свої територіальні претензії та готовність «захищати» російськомовне населення в країнах Балтії; рф підтримує євроскептичні та радикальні рухи в Європі. Доведено, що спецслужби рф втручалися у виборчу кампанію президента США в 2016 р., здійснювали кібератаки проти ОБСЄ, Німеччини

та Франції. Жорстока військова кампанія РФ у Сирії призвела до збільшення хвилі біженців до Європи. Є багато доказів тісних стосунків між російськими спецслужбами та терористичними організаціями (ІДІЛ та Аль-Каїда).

Міжнародна спільнота ввела вже 11 пакетів політичних та економічних санкцій проти РФ у відповідь на її агресію проти України, що значно вплинуло на спад її економічного потенціалу. Єдино можливою причиною для їх скасування може бути припинення військової агресії РФ проти України, відновлення суверенітету, територіальної цілісності в межах кордонів України 1991 р. В іншому випадку РФ продовжуватиме свою агресію, поширюючи її на інші держави регіону.

Список використаних джерел

1. Hours Before Ukraine Conflict Enters Second Year, General Assembly Adopts Resolution Demanding Russian Federation Withdraw Military Forces, Adjourning Emergency Session. URL: <https://press.un.org/en/2023/ga12492.doc.htm>
2. Seven ways Russia's war on Ukraine has changed the world. URL: https://www.chathamhouse.org/2023/02/seven-ways-russias-war-ukraine-has-changed-world?gclid=CjwKCAjw4ZWkBhA4EiwAVJXwqaJr8uwthN2xZnjnY-mukkRAIHP25sPWp01kJXI-qdCrD-R7AbNsoBoC-UQAvD_BwE

*Тетяна Федорчак, д. політ. н., професор
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8404-5526>*

Допомога Чеської республіки Україні у війні проти росії

Війна, яку розпочала росія проти України, – це виклик усьому цивілізованому світу. І цілком зрозуміло, що прогресивні, демократичні держави відразу ж підтримали Україну в цій жорстокій війні, всіляко допомагають незламному українському народу вистояти і перемогти загарбників. Чехи, напевно краще за народи інших країн ЦСЄ, розуміють підступність рашистів, адже події 1968 р. і танки на вулицях Праги й інших чеських міст та сіл

залишили слід в історичній пам'яті не одного покоління чеського народу. Нині політика РФ – це основа терористичного і тоталітарного режиму, що процвітає в сучасній Росії, державі, яка успадкувала і вдосконалила найжахливіші світові каральні традиції і практики.

Чехія пережила воєнну окупацію, червоний терор і переслідування, але вистояла і перемогла. Сучасна Чеська Республіка – невід'ємна частина демократичного світу, член НАТО та Європейського Союзу. Чехи переконані, що дворушність і брехня завжди були основою комуністичного режиму СРСР. Кремлівські посіпаки готові на все, лишень би втримати свою владу та монополію на брехню. Саме тому чехи допомагають Україні, яка бореться за свою незалежність та суверенітет; обрала шлях до правди і свободи, демократії і гідності, шлях до європейських цінностей, до європейського співтовариства. Як колись чехи в період Празької весни, Україна теж платить за свій вибір найвищу ціну.

Як повідомляють Ceske Noviny, міністр оборони Чеської Республіки Яна Чернохова після зустрічі з президентом Чеської Республіки Петром Павелом 5 квітня представила перелік речей, які Прага надіслала в Україну та планує надіслати незабаром. Так, Чехія планує надати Україні 600-700 млн крон (\$25-29 млн) військової допомоги, яка включає в основному майно зі сховищ, що в даний час не використовуються чеською армією. «Допомога, яку ми плануємо разом з головою Генштабу, коштує майже 600-700 мільйонів крон. Це не фінансова допомога, а військова техніка, яка все ще залишається на наших складах, яка є «непотрібною» і яку чеська армія справді може надіслати в Україну, не ставлячи під загрозу її власну обороноздатність», – заявила Я. Чернохова [1]. Вона підкреслила, що Міноборони завжди дбає про можливість заміни військової техніки, яка відправляється в Україну. Міністр також наголосила, що допомога в цьому секторі триває, зокрема щодо створення спільного чесько-українського виробничого кластеру та поставки озброєння приватними компаніями, які отримують дозволи від держави в прискореному режимі. На початку жовтня 2022 р. Чехія надала новий пакет військової допомоги Україні на суму майже 400 млн

крон, а 19 жовтня повідомила про ще один пакет на 22 млн крон (це майже 900 тис. євро).

У кінці лютого 2023 р. уряд Чехії схвалив подальше постачання військової допомоги Україні та продовжив відправляти обладнання зі складів. Міністр оборони Я. Чернохова не розкрила жодного конкретного обладнання, яке поставляється, але сказала, що Чехія зі своїх армійських резервів наразі відправила 38 танків, 55 броньованих машин, чотири літаки та 13 самохідних гаубиць, а також збільшилися поставки з приватного сектора [2]. Президент Чехії П. Павел підкреслив, що Чехія вже допомогла Україні з постачанням озброєнь, а нині є певні можливості в сфері протиповітряної оборони та боєприпасів, які Чехія здатна виробляти.

У лютому прем'єр-міністр Чехії Петр Фіала повідомив, що військова допомога Україні від чеського уряду з початку повномасштабного російського вторгнення досягла 10 млрд чеських крон (422 млн євро), а оборонна промисловість держави надіслала додатково озброєння на 30 млрд крон (1,27 млрд євро). Після зустрічі у Варшаві 22 лютого 2023 р. країн східного флангу НАТО з президентом США Джо Байденом, який пообіцяв «захищати кожен дюйм НАТО», щоб заспокоїти союзників майже через рік після вторгнення Росії в Україну, П. Фіала заявив, що за минулий рік Чехія поставила в Україну сотні одиниць важкої військової техніки, у тому числі 89 танків, і продовжить підтримувати зусилля з надання допомоги Києву [3]. Чверть допомоги надходила безпосередньо з державних і військових магазинів, а інша частина – в результаті ліцензій, які уряд надавав виробникам. Водночас прем'єр повідомив, що в найближчі місяці в Україну надійдуть товари на десятки мільярдів крон. «Ми можемо зробити це не лише завдяки нашій рішучості, але й завдяки фінансовій підтримці союзників, фінансовим ресурсам для модернізації армії». Про це повідомило посольство США в Празі, заявивши, що Сполучені Штати нададуть Чехії 200 млн доларів на модернізацію військових частин та заміну обладнання, надісланого в Україну. Чехи також отримують бойові танки Leopard 2A4 від Німеччини в рамках міжнародної програми обміну, щоб посилити постачання зброї в Україну. Крім цього,

Чехія заявила про готовність ремонтувати українську бронетехніку в рамках допомоги країні [3].

Про те, що Чехія продовжить підтримувати Україну в боротьбі з російськими окупантами, постачаючи зброю та боєприпаси до Збройних Сил України, заявив також і міністр закордонних справ Ян Ліпавскі. За його словами, чехи та чеський уряд завжди підтримували українців у боротьбі за свободу і незалежність. «Ми пишаємося і завжди будемо пишатися тим, що стали першою країною, яка передала різні типи важкого озброєння Україні, і тим, що ми досі є одним із найбільших її постачальників озброєнь», – заявив він [4]. Крім того, міністр додав, що Чехія продовжить передавати необхідне озброєння українській армії та навчати українських воїнів на своїх полігонах. Міністр анонсував, що представники урядів обох країн зустрінуться в Києві та обговорять, як Чеська Республіка може надалі підтримувати Україну в боротьбі з російською агресією. «Ми будемо говорити про покарання російських військових злочинців, створення спеціального судового трибуналу для покарання злочину агресії, нашу підтримку вступу України до Європейського Союзу та НАТО та співпрацю у захисті свободи і демократії в Центральній та Східній Європі», – сказав міністр. Іншою темою для розмови буде ця зима для українських громадян. Чехи думають про те, як допомогти українцям пережити холодну пору року в умовах російського терору. Також, за його словами, вже підготовлено багато стратегічних проектів в оборонній та інших сферах, зокрема у сфері захисту від ворожої пропаганди та російської дезінформації.

Отже, як видно з наведених заяв чеських урядовців і політиків, вони намагаються якнайкраще підтримати Україну в складний період російсько-української війни. І заявляють, що будуть дотримуватися такої позиції стільки, скільки буде потрібно, щоб Україна змогла відстояти свою суверенність та незалежність і відбудувати країну. Українці дуже вдячні чехам за розуміння та допомогу, на чому наголосив голова Верховної Ради України Р. Стефанчук під час візиту до Праги.

Список використаних джерел

1. Czech Republic to Supply Ukraine with USD\$29 Million Military Aid. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2023/04/5/7159268/>
2. Czech Government Approves More Military Aid For Ukraine. URL: <https://www.rferl.org/a/czech-ukraine-military-aid/32284650.html>
3. Czechs have sent 89 tanks, hundreds of pieces of heavy machinery to Ukraine – PM. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/czechs-have-sent-89-tanks-hundreds-pieces-heavy-machinery-ukraine-pm-2023-02-22/>
3. The Czech Republic announces further military support for Ukraine. URL: <https://mil.in.ua/en/news/the-czech-republic-announces-further-military-support-for-ukraine/>

*Віталій Чебаник, к. політ. н., старший викладач кафедри
методики викладання суспільно-гуманітарних наук
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2746-4019>*

**Еволюція міжнародної підтримки України у протистоянні
російській агресії**

Повномасштабне вторгнення російських загарбників на територію України 24 лютого 2022 р., що стало продовженням загарбницьких дій рф, розпочатих ще дев'ять років тому окупацією Криму та частини територій Донецької та Луганської областей, суттєво вплинуло на світовий порядок і дало поштовх новому періоду геополітичної турбулентності [4, с.109]. Водночас це стало випробовуванням на міцність міжнародних структур у сфері безпеки та єднання їх задля підтримки України.

Огляд поточних міжнародних подій за період з лютого 2022 року до початку червня 2023 року свідчить, що протидія агресії рф проти України продовжує залишатися одним з ключових напрямків діяльності міжнародної спільноти. Прикметно відзначити, що міжнародна солідарність з Україною не обмежилася тільки усним засудженням переважною більшістю світових лідерів у лютому-березні 2022 року збройного нападу рф на незалежну суверенну Україну. Уже у перші дні воєнних дій країни Балтії, Польща, Велика Британія, Бельгія, Норвегія, Італія,

Німеччина, Чехія, Болгарія, Румунія, Словенія послідовно закрили свій повітряний простір для російських літаків. До кінця лютого 2022 року такий важливий крок зробив ЄС, а потім Канада та США.

Проте у той же час Радою Безпеки ООН не ухвалено резолюцію, яка б засудила вторгнення Росії в Україну. Окремі міжнародні безпекові структури продемонстрували повну свою недієздатність активно реагувати на виклики сьогодення та обмежилися виключно "висловлюванням глибокої стурбованості" [4, с.110].

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року країни НАТО запровадили суттєві санкції проти рф, які продовжують уточнюватися до нинішнього часу, щоб домогтися максимальної геополітичної, воєнно-стратегічної та економічної ізоляції рф [2, с.98]. Більше того, на Мадридському саміті НАТО у 2022 р. керівники держав і урядів держав-членів НАТО заявили про продовження протидії російській агресії, яка є безпосередньою загрозою для безпеки Альянсу, та надання допомоги Україні [2, с.100].

Стійка позиція країн-членів НАТО, їхня політична та дипломатична підтримка України, підводить до підтвердження висловленої думки Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом, що змістовний діалог між Альянсом та рф більше неможливий. Пообіцяли і надалі підтримувати Україну у війні з росією президент США Джо Байден і прем'єр-міністр Канади Дж. Трюдо, канцлер ФРН О.Шольц та прем'єр-міністр Італії Дж. Мелоні [3].

Президентка Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн та Голова Європейської ради Шарль Мішель не тільки своїми заявами підтверджують свою непохитну підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, а й численними яскравими практичними заходами. Приміром, Урсула фон дер Ляєн прибула до Києва на День Європи, незважаючи на щоденні обстріли столиці, щоб продемонструвати Європі і світу, що Україна неминуче стане повноцінним учасником ЄС [1]. Президентка Єврокомісії на засіданні у Європарламенті заявила, що ЄС

залишатиметься на боці України стільки, скільки буде потрібно, оскільки країна виступає проти російського імперіалізму, проти чого виступає і ЄС.

Важливо підкреслити, що упродовж першої половини 2023 року спостерігається значна еволюція міжнародної підтримки України у протистоянні російській агресії у порівнянні з 2022 роком, і це відчутно не тільки в економічній та гуманітарній сферах, а і у військовій сфері завдяки проєктам реальної військової допомоги нашій державі з боку міжнародної спільноти, що дозволять прискорити постачання танків Abrams і системи ППО Patriot, бронебійних снарядів для танків Challenger, систем виявлення БПЛА тощо.

Список використаних джерел

1. Круглашов А. Європа: єдність заради безпеки. *Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування* <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/2495>
2. Тодоров І. Відповідь НАТО на ескалацію російсько-української війни. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. Матеріали міжнародної наукової конференції. (Львів, 16 грудня 2022 р.)* / Упорядники: Мальський М.З., Кучик О.С., Вовк Р.В. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2022. С.97-101.
3. Підтримка України в центрі уваги міжнародної спільноти <https://armyinform.com.ua/2023/04/03/pidtrymka-ukrayiny-v-czentri-uvagy-mizhnarodnoyi-spilnoty/>
4. Харченко Н., Іжнін І. Сучасні виклики світовому порядку: українсько-російський конфлікт, як загроза стабільності на європейському континенті. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. Матеріали міжнародної наукової конференції. (Львів, 16 грудня 2022 р.)* / Упорядники: Мальський М.З., Кучик О.С., Вовк Р.В. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2022. С.109-112.

*Анастасія Вуйко, аспірант PhD
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8803-603X>
Науковий керівник – д. пол. н., проф. Н.Ю. Ротар*

Саміт європейської політичної спільноти в Молдові: тренди та прогнози

Другий саміт європейської політичної спільноти (ЄПС), що відбувся 1 червня 2023 року в Бульбоаці поблизу Кишинєва, став найбільшою міжнародною подією за весь час незалежності країни [1]. Сам саміт має і символічне значення для європейського вибору Молдови, адже присутність на саміті очільників держав і урядів близько 50 європейських країн дає РФ чіткий сигнал про те, що не буде жодних поступок у забезпеченні суверенітету та територіальної цілісності України та Молдови, а остання не являтиметься більше сірою зоною для будь-яких дестабілізаційних намірів РФ. Примітно, що територіально саміт проводився всього лише за 22 кілометри від українського кордону та близько 30 км від території Придністров'я, де досі перебуває російський “миротворчий” контингент. Таким чином, Республіка Молдова на день стала центром Європи, без перебільшення просуваючи європейський порядок денний.

Хоч формат ЄПС є новим й позиціонується як геополітичне об'єднання Євросоюзу та країн-кандидатів, без обов'язкової декларації спільної заяви за результатами саміту, натомість це важливий майданчик для можливості проведення групових дискусій офіційного та неофіційного форматів між лідерами держав та інституцій Європейського Союзу й країн-кандидатів. Долученість президента України на саміті продемонструвала зміцнення відносини між Україною та Молдовою, як сусідів та партнерів, адже Республіка Молдова досі після повномасштабного вторгнення продовжує надавати прихисток українським громадянам на своїй території, а також забезпечує транзит до країн ЄС.

Для Президента України ЄПС в Молдові став черговою можливістю для обговорення з лідерами ЄС питання оборонних

рішень для України і наближення політичного рішення Євросоюзу щодо її вступу [2]. Під час аналогічного обговорення питання вступу Молдови до ЄС, на саміті прозвучала можливість членства, не чекаючи остаточного врегульованого придністровського питання. Під час саміту Мая Санду заявила, що Республіка Молдова не покине Придністровський регіон на шляху до євроінтеграції [3]. У свою чергу, Високий представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель зазначив про аналогічний приклад Кіпру, який став членом Європейського союзу, маючи територіальну проблему [4], тож Молдова також має всі шанси на такий же перебіг подій на шляху до членства в ЄС.

Загалом, запрошені лідери країн ЄС підтвердили подальший намір у підтримці України та посилення обороноздатності як України, так і Молдови. Зокрема, напередодні саміту ЄПС, Жозеп Боррель відкрив у Кишиневі Місію партнерства Європейського союзу [5] для зміцнення спроможності сектору безпеки Молдови та підвищенні здатності протистояти гібридним загрозам. Сприяння зміцненню оборонної спроможності Молдови як ніколи важливе для України на даний момент, адже за такого сценарію Молдова слугуватиме ще одним прикордонним захисним тилом, як Польща та Румунія.

Хоча обговорення стосувалися не тільки Молдови, результати саміту значно сприяли їй як у політичному плані, завдяки підтримці 50 європейських лідерів у прискоренні порядку денного членства в ЄС, так і в плані розвитку [6]. Загалом, другий саміт ЄПС став для Республіки Молдова історичною подією, а можливість зібрати поблизу Кишинева політичну еліту Європейського Союзу засвідчила про готовність ЄС до розширення та очікує від Молдови швидких кроків у виконанні Угоди про асоціацію. У свою чергу, можливість Республіки Молдова вступити до ЄС, будучи країною з неврегульованим конфліктом у Придністров'ї дає припущення на спеціальні умови вступу до ЄС і для України. Перегляд статусу нейтральності держави самою Республікою напередодні саміту, а також значна допомога у посиленні обороноздатності Молдови з боку ЄС, і підвищення стійкості країни у протидії гібридним загрозам, боротьбі з поширенням російської пропаганди, є win-win

рішенням як для Молдови, так і для України. Для України саміт став черговим майданчиком в обговоренні посилення обороноздатності країни та протистояння російському загарбнику, і як наслідок забезпечення миру на європейському континенті. Підтримка Молдови у складний для України час відіграє важливу роль у зміцненні відносин між обома країнами та формує більш посилений негласний дует держав на шляху до євроінтеграції.

На доважок, проведений саміт всього за 20 кілометрів від українського кордону, лише підтвердив колективний намір у подальшому забезпеченні миру в Україні, а відтак і в Європі.

Список використаних джерел

1. The European Political Community (EPC), 2023. URL: <https://www.epcsummit2023.md/>
2. Саміт ЄПС у Молдові: Зеленський розповів про результати, Суспільне, 2023. URL: <https://suspilne.media/494509-ppo-aviacia-povernenna-deportovanih-ditej-zelenskij-rozpoviv-pro-rezultati-samitu-v-moldovi/>
3. Moldova will not abandon Transnistrian region in European integration process, IPN, 2023. URL: https://www.ipn.md/en/moldova-will-not-abandon-transnistrian-region-in-european-integration-process-7965_1097320.html#ixzz84XQshY8K
4. Josep Borrell at EPC Summit: Restoration of peace should be key issue IPN, 2023. URL: https://www.ipn.md/en/josep-borrell-at-epc-summit-restoration-of-peace-should-be-7965_1097296.html#ixzz84XS6eDc3
5. Consiliul European: Republica Moldova: UE lansează o misiune civilă pentru a consolida reziliența sectorului de securitate în domeniul gestionării crizelor și al contracarării amenințărilor hibride, 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2023/05/22/moldova-eu-launches-civilian-mission-to-strengthen-the-resilience-of-the-security-sector-in-the-areas-of-crisis-management-and-counteracting-hybrid-threats/>
6. An official website of the European Union: Statement by President von der Leyen at the joint press conference with Moldovan President Sandu, 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/%20en/statement_23_2995

*Віталій Іванов, здобувач ступеня доктор філософії
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
Науковий керівник – д. пол. н. А.В. Бадер*

Збройне насилля в політичній історії

Теоретична розробленість такого феномену, як збройне насилля, в науковій літературі вкрай обмежена. Основною формою політичних конфліктів є збройне насильство, як особливий засіб та метод соціальної боротьби, крайній спосіб примусу іншої сторони шляхом застосування або загрози застосування збройної сили. Цей вид насилля виступає специфічною формою примусу з використанням спеціальних матеріальних пристроїв та засобів, що застосовуються для фізичного знищення живої сили супротивника, його техніки, озброєння та відповідних об'єктів [1].

«Збройне насильство однозначно оцінюється як крайня форма та засіб політичного насильства, що представляє собою вище втілення соціального насильства. Виявляється воно в політичній сфері, основним змістом якої було, є і залишається захоплення, утримання та використання політичної влади, досягнення політичного панування, регулювання та всебічний вплив на економічні, соціальні, духовні та інші явища й процеси» – зазначає Р. Файзрахманов [2]. Дослідник указує, що здебільшого згадки про насилля у найдавніших письмових джерелах так чи інакше пов'язуються з волею та діями можновладців. «Використання насильства в різних його проявах є прерогативою того, хто займає домінуюче становище в суспільстві, кому належить влада, право та можливість управляти іншими. Тобто вже з моменту свого зародження воно набуло і мало явно виражений політичний характер і зазвичай підкріплювалося відповідним правовим обґрунтуванням та виправданням» [1].

Досліджуване нами явище проявляється в адекватних сучасності формах, що з плином часу продовжують зазнавати модифікації. З огляду на зазначене цілком зрозуміло, що на вибір конкретних видів та форм збройного насильства впливають цілі та завдання, що переслідуються, характерні внутрішньодержавні або

міжнародні умови, співвідношення сил та засобів, економічні, соціальні, демографічні, військові та інші можливості [1].

Р. Файзрахманов як правознавець описує внутрішню структуру збройного насилля, за аналогією з правовідносинами, а саме як механізм взаємодії певних елементів. Так, він називає сукупність суб'єктів (осіб, груп, об'єднань та інших соціально-політичних інститутів); об'єкт насильства; встановлений порядок (процедури) дій щодо застосування насильства; конституційно-правові та концептуальні (доктринальні) підстави застосування збройного насильства. Автор додає, що, з одного боку, вказаний механізм є важливим структурним компонентом політичної системи суспільства, а з іншого – сам представляє чітко визначену систему взаємодії певних елементів [2].

Метою збройного насильства дослідник визначає уявний суб'єктом кінцевий результат своїх дій з примусу протилежної сторони діяти згідно зі своїми соціально-політичними інтересами. Мета збройного насильства має прямий та безпосередній зв'язок з причинами, що провокують політичний конфлікт та застосування зброї для його вирішення. «З урахуванням того, що насильство однозначно передбачає участь у ньому як мінімум двох сторін, то відбувається це таким чином, що одна з них ініціює застосування збройного насильства, а інша приймає у зв'язку з цим відповідні заходи. Тобто цілі, переслідувані ними, об'єктивно стають протилежними, а використовувані при цьому засоби та методи можуть бути аналогічними. Таким чином, сторона, що ініціює насильство, однозначно виступає як його суб'єкт, а контрсторона, що піддається цьому насильству, може бути визнана його об'єктом» [1]. Об'єктом своєю чергою буде виступати те, щодо чого виникає конфлікт – територія, надра, геополітичний статус, етнічні або релігійні протиріччя тощо. З політологічного погляду суб'єктом політики є свідомий, дієвий учасник політичного процесу. За великим рахунком громадяни, їх об'єднання, уряди та навіть держава загалом можуть виступати об'єктом політики за умови неусвідомленої участі в ній, будучи жертвою маніпуляцій, обману та самообману. Однак навіть з урахуванням сьогоденної специфіки ведення війн, де жертва певний час не розуміє, що проти неї здійснюється агресія, рано чи пізно усвідомлення ситуації все одно приходить. З огляду на зазначене всі сторони

конфлікту ми вважатимемо суб'єктами збройного насилля, а об'єктами виступатимуть указані вище елементи.

Методами збройного насильства дослідник визначає основні прийоми та способи застосування вказаних вище засобів. Він розділяє ці методи на два види:

- безпосереднє збройне насильство як відкрите й пряме застосування засобів збройної боротьби;
- опосередковане збройне насильство, що не передбачає відкритого та прямого впливу. Тобто у другому випадку маємо справу із загрозою застосування насильства. Сюди слід віднести приведення збройних сил держави в повну бойову готовність, проведення великих військових навчань та маневрів, створення в безпосередній близькості з державним кордоном контрsub'єкта військових баз або зосередження великих військових формувань, безпосередня присутність певного військового контингенту на території іноземної держави, проведення розвідувальних та подібних операцій й заходів [1].

Збройне насилля є характерним для людського середовища. Стримування від нього відбувається не на інстинктивному рівні, а за допомогою соціокультурних факторів, які не є абсолютними. Всі прояви цього феномену у соціальному середовищі концентруються у явищі соціального насилля, з якого на основі причетності до державної влади виводиться поняття політичного насилля. Межі розуміння як соціального, так і політичного насилля є на цей час украй дискусійними. В науковій літературі виявляються підходи, що як абсолютизують насилля, так і звужують вплив зазначеного явища до мінімуму.

На наш погляд, найважливішим критерієм класифікації насилля є використання у цьому процесі зброї. Збройне насилля своєю чергою вважаємо явищем політичним – особливим засобом та методом соціально-політичного протиборства, крайнім ступенем примусу опонента та підпорядкування його своїй волі шляхом застосування або загрози застосування збройної сили. З огляду на сутність та види державного суверенітету, з яким безпосередньо пов'язане існування політичної системи, ми класифікуємо збройне насилля на внутрішнє та зовнішнє, що мають вказані види.

Список використаних джерел

1. Андреевко О.Л. Інститут самодопомоги і право війни: іст.-прав. аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. - № 13. С. 12 -15.
2. Файзрахманов Р.Х. Збройне насилля: явище і проблема в системі геополітичної безпеки: URL : http://elar.ufrj.br/bitstream/10995/28577/1/pogbr_2009_30.pdf

*Дмитро Котков, здобувач ступеня доктора філософії
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
Науковий керівник – д. пол. н., професор А.В. Бадер*

Протидія тероризму: політичний аспект

У процесі свого розвитку та становлення людство зустріло ХХІ ст. процесом глобалізації, що полягає у формуванні загальнопланетарного економічного, наукового, інформаційного простору. Особливе значення у наданні цілісності сучасному світу відіграє розвиток міжнародних комунікативно-інформаційних мереж. Символічним актом «народження» інформаційної ери вважається запуск першого штучного супутника Землі, що стало технологічним каталізатором формування глобального зв'язку.

У 1968 році було створено громадську міжнародну організацію вчених та промисловців для обговорення проблем і протиріч розвитку людства – так званий «Римський клуб». Засновник і перший президент цього клубу Ауреліо Печчеї у своїй книзі «Людські якості» дійшов висновку, що людству необхідно фундаментально переглянути комплексну мету та критерії розвитку, усю систему цінностей сучасної цивілізації, інакше йому загрожує моральне та екологічне банкрутство. На думку Печчеї, «лише через розвиток людських якостей і людських здібностей можна досягти змін усієї, орієнтованої на матеріальні цінності, цивілізації та використати її великий потенціал на благо розвитку й удосконалення».

У сфері культур існує протиріччя між тенденціями щодо інтернаціоналізації культури й збереження національних культур. Спроби уособлення національних культур є своєрідною формою протесту проти засилля західної масової культури. Відомий

американський політолог С. Хантингтон у своїй книзі «Столкновение цивилизаций» стверджував, що ХХІ ст. пройде під гаслами запеклої боротьби між цивілізаціями з різним культурним підґрунтям. Після руйнації ідеологій культурні протиріччя можуть стати сильнішими за ідеологічні.

Стрімка інтернаціоналізація господарського життя, розширення взаємозв'язків між країнами, безумовно, сприяють прогресу людства. Водночас і збільшилася кількість, значення глобальних проблем: збереження миру, проблема екології, продовольча, сировинна, енергетична, демографічна проблема; проблема освоєння космосу та Світового океану; проблема розвитку самої людини, забезпечення її достойного майбутнього; проблема відсталості країн та народів. Спільність, глобальність цих проблем полягає в тому, що вони мають планетарний характер, торкаються життєвих інтересів усіх держав і народів світу, загрожують деградацією та загибеллю усього людства, вони потребують невідкладних ефективних рішень, які можливі лише завдяки колективним зусиллям усіх держав, спільним діям усіх народів, світової спільноти. Ці глобальні проблеми є результатом якісно нового рівня взаємодії людини, природи та суспільства. Як ми знаємо, появи та загостренню глобальних проблем сприяли, крім економічних, наукових, швидке демографічне зростання, створення зброї масового знищення, застосування якої загрожує умовам існування як окремої людини, так і усього людства взагалі. У реальному житті глобальні проблеми проявляються в конкретних формах: гострі протиріччя, диспропорції розвитку, функціональні протиріччя у формі конфліктів, війн, бід тощо.

Однією із форм функціональних протиріч є тероризм – один із варіантів тактики політичної боротьби, пов'язаної із застосуванням ідеологічно мотивованого насилля. Глобальність тероризму виявляється ще й у тому, що суб'єктом терористичного насилля є окремі особи чи неурядові організації, що хочуть досягти тільки своєї мети, а об'єктом насилля вони вбачають владу в особі окремих державних діячів або суспільство в особі окремих громадян; приватне та державне майно, інфраструктура, системи життєзабезпечення. Мета насилля – досягти бажаного для терористів розвитку подій – дестабілізації суспільства,

розв'язування війни з іншою державою, набуття незалежності якоюсь територією, падіння престижу влади тощо.

Форми та методи терористичної діяльності суттєво змінювалися з часом. Це явище має стійку негативну оцінку, що породжує вільне тлумачення. З одного боку, існують тенденції невинувато розширеного трактування, коли деякі політичні сили без достатніх підстав називають терористами своїх супротивників. З іншого – наявне невинувато звуження, коли самі терористи схильні називати себе солдатами, партизанами, диверсантами тощо. Звідси й труднощі як юридичного тлумачення дефініцій, так і загальнотеоретичного осмислення тероризму. Законодавці різних країн не дійшли єдиної думки щодо визначення тероризму. Дослідивши та узагальнивши Кримінальні кодекси держав-учасниць СНД, В.П. Ємельянов конструює таке визначення тероризму: сучасний тероризм – це складне, багатовимірне та багаторівневе явище дійсності, що посягає на різні сфери життєдіяльності людей різноманітними способами.

Сучасний тероризм є однією з найбільш небезпечних загроз існуванню сучасного людства, людської цивілізації. Шляхи подолання, викорінення цього явища ще визначаються міжнародною спільнотою, хоча багато чого вже й зроблено. Масштаби розповсюдження тероризму набули такого характеру, що жодна країна у світі не має повної гарантії від вчинення на її території терористичних актів. У зв'язку з цим разом із більш ефективними внутрішніми заходами, направленими на попередження терористичної діяльності, необхідно розглядати цю проблему як таку, що має глобальний характер і, відповідно, будувати стратегію боротьби з нею. Без найтіснішої міжнародної співпраці, наведеної на комплексну солідарну протидію усіх суб'єктів міжнародного життя новим загрозам і викликам, майбутнє людства навряд чи зможе відповідати нашим очікуванням.

Список використаних джерел

1. Забулонов Ю.Л. Тероризм ХХІ століття – реальна загроза техногенно-екологічній безпеці / Ю.Л. Забулов, Г.В. Лисиченко, В.В. Ковалевський. URL: http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/1vze/1_s_1VZE.pdf

МІЖНАРОДНА СОЛІДАРНІСТЬ З УКРАЇНОЮ ...

2. Канцір В. С. Тлумачення сутності міжнародного тероризму як соціального явища. *Наше право*. 2010. № 2. ч. 2. С. 78-82.
3. Рогова О.В. Тероризм як вид комунікативних технологій. URL: http://www.ccssu.crimea.ua/tnu/magazine/culture/culture49_2/
4. Телешун С. Сучасний тероризм – українські реалії. Окремі політико-правові зауваження. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С.163-169.

ГРОМАДЯНСЬКА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНОСТІ: МАТРИЦІ НАЦІОГЕНЕЗУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

*Любов Півнева, д. політ. н, професор
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1592-4746>

Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні

Громадянське суспільство – най поширена категорія в політології. Концепт громадянського суспільства привернув особливу увагу в зв'язку з масштабною агресією Росії в Україну з 22 лютого 2023р. Індивід, група та організація являють собою серцевину громадянського суспільства. Вчені визначають його як «одного з суспільних секторів – сфери громадської активності» [1, С. 338]. Основою громадянського суспільства вважаються громадянські об'єднання, які часто ототожнюються з громадянським суспільством та мають розгалужену мережу молодіжних, професійних, дитячих, жіночих, ветеранських, релігійних, освітніх, аналітичних центрів тощо.

В Україні стосовно даним Державної служби статистики, громадянські інституції пройшли величезний шлях від дуже невеликої кількості (від 324 в 1991 році до 94353, без урахування Криму і тимчасово окупованих Росією територій України станом на 01.06.2021 [2, С.15, 22]. Але деякі з них мають короткий термін дії, або існують без належної державної реєстрації. Поширення набула практика заснування громадських інституцій державними службовцями для реалізації корупційних схем. Багато організацій не мають звітності, тому їхня кількість – умовна та залежить від обставин в країні. На думку експертів, кількість активно працюючих інститутів громадянського суспільства взагалі невелика, значна їх частина є формальними чи кишеньковими утвореннями.

Громадські об'єднання стосовно їх походження ділять на регіональні, локальні та міжнародні. Найбільша їх кількість зосереджена в Києві, але Західна Україна історично має розгалужену мережу все яких громадянських об'єднань до тепер.

Дослідники виділяють три важливих етапи в розвитку громадянського суспільства та громадянських об'єднань в Україні взагалі. Окупація АР Крим і м. Севастополя та частин Донецької і Луганської областей стала в 2014 році водорозділом першого з них, якій існував з 1991 року. Російська зовнішня агресія проти України та вторгнення і початок широкомасштабної війни з РФ в лютому 2022 року обмежують другий етап екзистенціальної дії громадянського суспільства. Третій етап пов'язують з розгортанням воєнної агресії Росії на теренах України. Кількісні та якісні зміни характеризують активність громадянського суспільства протягом більш ніж 30 років.

Різновиди за видами діяльності громадянських об'єднань у 1996–2014 рр. були «організації/об'єднання ветеранів та інвалідів, оздоровчі та фізкультурно-спортивні об'єднання, організації професійної спрямованості, освітні, культурно-виховні товариства/об'єднання, науково-технічні товариства, об'єднання національних та дружніх зв'язків, молодіжні, об'єднання/організації охорони природи (екологічні) тощо» [2, с. 19].

Перші роки протидії російської агресії позначилися стрімким зростанням кількості громадян і громадських об'єднань, залучених до добродійності, благодійної та волонтерської діяльності, моніторингових, аналітичних практик. Соціологічні дослідження зафіксували активізацію громадських ініціатив безпекового спрямування, зокрема, український волонтерський рух у 2014 р. за масштабом поширення став безпрецедентним виявом громадської самоорганізації [3, с.11–17]. Левову частку діяльності волонтерів становила допомога українським військовим і внутрішньо переміщеним особам – переселенцям з АР Крим, Донецької і Луганської областей. Але російські окупанти переслідують активістів громадянського суспільства та викрадають деяких з них.

Повномасштабна агресія Росії в Україну активізувала діяльність волонтерських об'єднань та добавила нові напрямки

діяльності стосовно розвитку демократії та прав людини в Україні. Громадянське суспільство розширило спектр громадських ініціатив та мереж в зв'язку з появою нових соціальних груп – учасників і ветеранів АТО/ООС, ВПО та інших категорій населення, що постраждали від бойових дій на Донеччині та Луганщині. Серед нових напрямків діяльності у зв'язку з війною – допомога військовим, пошук, налаштування логістики, збір гуманітарної допомоги та її розподіл, допомога нужденним тощо.

Наприклад, громадське об'єднання ZMINA і 28 інших громадських організацій працюють у складі коаліції “Україна. 5 ранку” з документування воєнних злочинів росіян під час місій у звільненні від окупантів територій.

Воно підтримує законопроекти, які важливі в контексті війни – стосовно актів громадського стану, про компенсацію майна внаслідок збройного конфлікту тощо. Представники громадянського суспільства слідкують також за тим, щоб влада не порушувала закони при прийнятті їх в парламенті. В умовах воєнного часу громадянське суспільство активно співпрацює з міжнародними організаціями в контексті Євроінтеграції, розвитку демократії та захисту прав людини, бо існує купа питань зі сторони міжнародної спільноти стосовно прав людини, дискримінації, положення ЛГБТ в суспільстві тощо. Громадянське суспільство інформує міжнародну спільноту, що вони роблять [4].

Для громадянського суспільства притаманні прямі форми демократичної участі. В Україні в цілому існує невеликий рівень їх впливу на політичний процес, але об'єднання громадянського суспільства брали активну участь у становленні інститутів прямої демократії, виконуючи такі функції як навчання громадян основам демократії, вплив через дорадчі органи на прийняття рішень, інформації населення стосовно політичних подій, адвокація у разі перешкод через використання прямої демократії, просування діяльності громад на місцевому та міжнародних рівнях.

Прикладом співпраці громадянського суспільства з міжнародними об'єднаннями задля розвитку демократії та захисту прав людини може слугувати Проект Ради Європи «Зміцнення громадської участі у демократичному процесі прийняття рішень в Україні», який 21 грудня 2022 року підбив

підсумки його діяльності в 2021-2022 роках та оголосив про старт із січня 2023 року нового проекту.

Таким чином, громадянське суспільство продемонструвало ознаки кращої консолідації та зрілості, воно готове об'єднатися та посилити голос ключових повідомлень для державних органів.

Список використаних джерел

1. Шайгородський Ю. Ж. Розвиток громадянського суспільства та проблема "дефіциту демократії". *Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми*. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 332–367.
2. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2021. 112 с.
3. Розвиток громадянського суспільства в Україні : аналіт. доп. / В. М. Яблонський, П. Ф. Вознюк, Д. М. Горелов [та ін.]. К.: НІСД, 2015. 60с.
4. Адамович Н. Громадські організації в умовах війни: як працюють і яким бачать своє майбутнє. URL: <https://zmina.info/articles/vyklyky-ta-strategiyi-organizacziyi-ukrayinskogo-gromadyanskogo-suspilstva-v-chasy-vijny/> Дата: 23 Червня 2022

*Марина Остапенко, д. політ. н., доцент
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4412-0229>*

**Громадянська та національна ідентичності українців
в умовах воєнного стану**

Вагомими складовими війни Російської Федерації (далі – РФ) проти України є інформаційна і консцієнтальна війни. Вітчизняні дослідники характеризують останню як «психологічну за формою, цивілізаційну за змістом та інформаційну за засобами, в якій об'єктом враження є ціннісні установки, підміна первинних життєвих цілей вторинними, й загалом більш примітивними» [2, с. 378]. Крім цього, серед завдань такої війни є і «розмивання» ідентичності, щоб впливати і насаджувати людині певні цілі, цінності, установки, моделі поведінки тощо. Л. Нагорна акцентує увагу на тому, що «ідентичність є головним, а іноді і єдиним,

джерелом смислів. Через ідентифікаційну призму найбільш рельєфно бачаться і витoki політико-мовних проблем, і відмінності регіональних та етнічних субкультур, і джерела ціннісних конфліктів...» [1].

Серед чинників формування українців як нації фахівці називають Революцію Гідності, початок війни на сході України у 2014 р., повномасштабну війну 2022 р. За часи незалежності України (до початку повномасштабної агресії РФ) окреслюються такі тенденції у сфері ідентичності українців: посилення відчуття себе як громадянина України (у 41,3% опитаних у 2002 р. до 62,6% респондентів у 2021р. з певними коливаннями під час Помаранчевої революції й Революції Гідності); зниження відсотків тих, хто ідентифікував себе із громадянином колишнього Радянського Союзу (від 12,2% опитаних на початку 2000-х рр. до 2,8% у 2021 р.) [4, с. 286-287]; зростання кількості респондентів, які ідентифікували себе українцями (93,8% у 2021 р.) і зменшення тих, хто ідентифікує себе росіянами (4,5%) [4, с. 285]; посилення відчуття гордості бути громадянином України (у 2003 р. 34,1%, у 2020 р. 68,9%) [4, с. 289].

Які зміни відбулися у царині ідентичності українців під час повномасштабної російської агресії?

1. У 2022 р. в усіх регіонах помітно посилилася громадянська ідентифікація: 84,6% населення України вважало себе передусім громадянами своєї країни [4, с. 287].

2. Зміни у співвідношенні проросійські та проєвропейські зорієнтованих громадян (2013–2014 рр.: 55–60% проросійські і 40–44% проєвропейські налаштованих громадян; у 2014 р. 60% проєвропейські і 40% проросійські зорієнтованих громадян [4, с.]; у 2022 р. 70% віддають перевагу європейській моделі, 0,5% – російській [3].

3. Війна може як соціально розмежовувати, так і згуртовувати різні соціально-етнічні спільноти в суспільстві. Впродовж перших семи років війни значення інтегрального індексу національної дистанції, попри певну мінливість, проявили в загальному підсумку спадну динаміку [4, с. 297].

4. Нові форми ідентичності: «Поінформована ідентичність тих, хто залишився» (єднання і жителів України перед воєнною загрозою, розподіл на «ми» та «вони»; консолідація різних

категорій населення і спільнот; високий рівень довіри до Президента, ЗСУ і віра в перемогу; окреслені чинники консолідації підтримуються засобами інформації та суспільною комунікацією) [4, с. 310]. «Відкладена ідентичність та нові горизонти тих, хто виїхав» (включені у вітчизняний інформаційний простір, в різні соціальні мережі та новинні сайти; переважно жінки середнього та старшого віку, які не ставлять собі завдання прийняти нове середовище як повсякденне; явне чи приховане бажання повернутися до попереднього часу, що поки що важко здійснити, переживають за безпеку близьких, невирішеність матеріальних проблем; орієнтовані на «проект європейця» (молоді та зрілі жінки, часто з дітьми дошкільного та шкільного віку, орієнтовані на роботу, формування для себе та дітей перспектив подальшого життя). Згідно соціологічних результатів (вибірка 1440 українців у Польщі, проведено у серпні 2022 р.) 22,2% мають намір повернутися додому в найближчі три місяці, 35% збираються залишитися в Польщі щонайменше на рік, 25,6% планують повернутися як тільки закінчиться війна, 17% не планує повертатися в Україну [4, с. 313].

Можна підсумувати, що протягом тривалого часу поступово (з певними коливаннями) формувалася консолідація українського суспільства. Повномасштабна війна РФ проти України каталізувала процес формування і кристалізації громадянської і національної ідентичності. Разом з тим, стимулювала виникнення нових типів ідентичності українців.

Список використаних джерел

1. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань: монографія. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.
2. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 552 с.
3. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень–жовтень 2022р.). Центр Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv->

politykoideologichni-oriantatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r

4. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

*Валентин Малиновський, д. політ. н., професор,
Луцький національний технічний університет
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2017-553X>*

Формування української національної ідентичності в умовах війни

Протилежні за своїм характером процеси формування національних держав, що супроводжуються складними процесами націєтворення і державотворення, ставлять на порядок денний питання подальшої еволюції держави як форми розвитку національних спільнот, переосмислення принципів існування націй. Зазначена проблема для України була і залишається актуальною, особливо в контексті повномасштабної збройної агресії РФ проти України у 2022–2023 роках. Власне, роз'єднаність української нації стала однією з причин військово-політичної та економічної слабкості, породженої віковою бездержавністю, вразливістю генетичної спадщини, структурною незавершеністю процесу утвердження української політичної нації, її духовної консолідації. Отримавши у 1991 р. реальну можливість для формування української нації, так і не був завершений проект утвердження власної ідентичності, подолання ментально-географічного розколу нації, остаточно не були подолані наслідки політики денаціоналізації, русифікації, що протягом багатьох століть насаджувалася в Україні. Влада лише пасивно та опосередковано спостерігала і констатувала наявність проблем, замість формування активної та ефективної державної політики у цій сфері та її реалізації. Більше того, протягом усіх років Незалежності так звана «українська еліта» паразитувала на архетиповій розмежованості українського народу (маються на

увазі мовні, релігійні, культурні, історичні, політичні та інші фактори), що стали особливо болісними для віками роз'єднаної нації. Особливо активно ця небезпечна карта розігравалася під час виборчих кампаній та політичних криз. Зважаючи на це, можна констатувати, що основні виклики і загрози національній безпеці України зосереджені всередині держави і саме вони призвели до її слабкості у протидії зовнішнім чинникам. І якби не війна, що принесла численні страждання, така «лагідна українізація» тривала ще багато років.

Британський професор Ентоні Д. Сміт зазначив, що на формування націй найбільший вплив мають державотворча сила, військова мобілізація, релігія, а також війна. Остання, на його думку, мобілізує етнічні почуття й національну свідомість, стає об'єднавчою силою в житті спільноти і забезпечує міфами та спогадами наступні покоління [1, с. 35–36]. Достовірність цього твердження повною мірою підтвердилася у ході російсько-української війни. Такої консолідації українського народу раніше ніколи не спостерігалось, адже загроза знищення України як суверенної держави та геноцид нації набули цілком реальних перспектив. Напередодні повномасштабного вторгнення путін публічно заявив про унікальність (месіанство) російського етносу та штучність і неприродність української державності, яка «отримала величезні території на сході і півдні від росії» [2, с. 106]. Згодом він заперечив існування України як окремої держави і заявив, що Україна є «невід'ємною частиною» росії та російського «історичного, культурного та духовного простору». У спеціальній статті (12 липня 2021 р.) «Про історичну єдність росіян і українців» президент рф стверджував, що українці – не окремий народ, а частина російського народу [3]. Не випадково однією з головних цілей військового вторгнення рашистів була так звана «денацифікація», а фактично деукраїнізація – фізичне знищення політичної та культурної еліти, заборона української мови, культури, історії, асиміляція населення, знищення генофонду українського народу, національної самобутності і пам'яті, натомість, нав'язування своєї ідентичності. Такі дії держави-терориста отримали кваліфікацію як геноцид Українського народу [4].

Екзистенційна загроза призвела до тектонічних зрушень у свідомості багатьох людей, які раніше не усвідомлювали свою належність до українства, зокрема ігноруючи українську мову, історію, релігію, значною мірою орієнтувалися на сусідні культури. Однак, усе це зникло з першими ракетними ударами рашистів по їхніх містах і домівках. Ця війна з особливою гостротою порушила проблему забезпечення національної стійкості, згуртованості українців та соборності Української держави – без якої неможлива консолідація нації. В цих екстремальних умовах на другий план відійшов політичний дискурс щодо того, який концепт у формуванні сучасної української нації має переважати: національний чи політичний. Хоча у новоприйнятому Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» дається визначення як національної, так і громадянської ідентичності [5]. Зокрема, під першою розуміється стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями. А громадянська ідентичність – стійке усвідомлення громадянином України, закордонним українцем свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством [5, с. 13].

Зважаючи на обсяг цієї статті, не маємо змоги вдаватися до детального аналізу цих термінів, лише зауважимо як позитив прийняття парламентом зазначеного закону, що, нарешті, поставив тематику національної ідентичності на законодавчий рівень. Натомість, зупинимося на позитивних процесах самовизначення за національною приналежністю, що відбуваються останнім часом. Якщо у 1992 р. лише 69 % громадян України вважали себе за національністю українцями, у 2018 р. їх було 84 %, то у 2020 р. їх стало 92 %. Якщо у 1992 р. вважали себе росіянами 24 %, у 2012 р. – 14 %, у 2020 р. – 6 % [6], то в 2022 р. – лише 5 %. За даними 1996 р. громадянством України пишалися 61 % , у 2020 р. – 82,2 % [7, с. 31], а у 2022 р. – уже більше 90 %. Високі показники зафіксовані й щодо основної

ідентифікації людей саме як громадян України. 72 % опитаних визнають себе саме громадянами України, 12 % – як мешканці села, району чи міста, де проживають, а 6 % – мешканцем регіону, де вони проживають [8].

Схожі тренди спостерігаються і у сфері мовного питання. У 1992 р. українську мову вважали рідною 62 % наших співвітчизників, а російську – 35 %; у 2012 р. 66 % назвали рідною українську і 32 % російську; у 2020 р. 77 % вважали рідною українську і 22 % – російську [6]; у 2022 р. українську – 87,7 %, російську лише 9,9 %. За рік війни кількість тих, хто розмовляє українською мовою вдома, зросла з 64,1 % до 70,7 %, натомість, російською зменшилася з 32,6 % до 23,2 % [9].

Ще одним важливим чинником формування національної ідентичності є релігія. І в цій сфері відбулися суттєві позитивні зрушення в контексті негативного ставлення українців до УПЦ МП – церкви, патріарх якої виступив ідейним натхненником «русского мира» і рашистського режиму, саме він благословив путінських варварів на знищення України. За результатами соціологічного опитування, проведеного з 23 по 30 березня 2023 р., 66 % опитаних вважали, що діяльність УПЦ МП сприяла російській агресії [10]. Результати опитування, проведеного 4–27 грудня 2022 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), свідчать, що 78 % українців вважають, що держава тією чи іншою мірою має втрутитися у діяльність УПЦ МП, серед них 54 % вважають, що ця релігійна організація з духовним центром у столиці держави-агресора, має бути повністю забороненою в Україні [11]. З початку повномасштабної війни на квітень 2023 р. до Православної Церкви України перейшло 277 релігійних громад УПЦ МП [12].

В умовах війни формується ще один неодмінний атрибут національної ідентичності – новітня українська міфологія, яку неможливо здобути в мирних умовах. Особливо цінною для зростання національної гордості та патріотизму є переможна героїка армії та спротив народу. Героїчні битви та операції ЗСУ, такі як оборона Маріуполя (Азовсталі), Бахмута, Києва та Київщини, визволення Харківщини та Херсонщини, потоплення крейсера «Москва» та багато інших уже зайняли особливе місце в

історичному літописі українського народу та залишать неповторний слід у суспільній пам'яті українців.

Зазначені позитивні зрушення дають вагомі підстави для реалізації можливостей і небачених раніше перспектив, які відкриваються у післявоєнний період для Української держави. Подолання роз'єднаності українського суспільства, усвідомлення кожним громадянином України причетності до великої нації і великої сильної держави – потужні чинники для згуртованості навколо спільної національної ідеї та мети, вистражданих на двох Майданах і російсько-українській війні.

Список використаних джерел

1. Сміт Ентоні. Національна ідентичність; пер. з англ. П. Таращук. Київ: Основи, 1994. 224 с.
2. Гула Р. В., Передерій І. Г. Минуле та сучасне російського фашизму: спроба політологічного аналізу. *Суспільно-політичні процеси*. 2017. Вип. 2–3. С. 86–114.
3. Карловський Д. Путін пригрозив, що «навчить Україну декомунізації». *Українська правда*. 2022. 21 лют. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/21/7324861/>
4. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»: Постанова Верховної Ради України від 14.04.2022 р. № 2188-ІХ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>
5. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-ІХ. *Урядовий кур'єр*. 2023. 7 січ. С. 13–15.
6. Національна ідентичність – це ключове питання для суспільства. *Голос України*. 2021. 19 серп. С. 4.
7. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Каб. Міністрів України від 03.03.2021. № 179. *Урядовий кур'єр*. 2021. 6 берез. С. 8–36.
8. День Незалежності України: що об'єднує українців і як ми бачимо перемогу на шостому місяці війни. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*. 2022. 22 серп. URL: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shcho-obednue-ukraintsiv-i-yak-mi-bachimo-peremogu-na-shostomu-misyatsi-viyni>
9. Національна культура і мова в Україні: зміни в громадській думці після року війни. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*. 2023. 10 берез. URL: <https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni>

10. Символи, події та особистості, які формують національну пам'ять про війну з Росією. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*. 2023. 8 трав. URL: <https://dif.org.ua/article/simvoli-podii-ta-osobistosti-yaki-formuyut-natsionalnu-pamyat-pro-viynu-z-rosieyu?fbclid=IwAR1f9rYICd8ASKmUEaaoMrsZcMrfLsZjKsMxXMfwneU-DZhoh5C8ChZ-isk>
11. 78 % українців вважають, що держава має втрутитися у діяльність УПЦ (МП), з них більшість за заборону – КМІС. *Радіо Свобода*. 2022. 29 груд. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kmis-opytuvannya-upts-mp/32199062.html>
12. Богданьок О. Скільки церков УПЦ МП перейшли до ПЦУ у 2023 році – дослідження Опендатабот. *Суспільне новини*. 2023. 10 квіт. URL: <https://suspilne.media/440769-skilki-cerkov-upc-mp-perejsli-do-pcu-u-2023-roci-doslidzenna-opendatabot/>

*Зінаїда Зайцева, д. і. н., професор
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5687-5653>*

Динаміка формування європейської ідентичності: інституційно-нормативна ретроспектива

Вперше питання спільної європейської ідентичності постало в політичному порядку денному об'єднаної Європи у 1970-х рр. Після Копенгагенського саміту (1973) Європейське співтовариство опублікувало Декларацію європейської ідентичності [2], що стала першим офіційним документом, в якому була здійснена політична концептуалізація структури європейської ідентичності. Метою декларації було усвідомлення рамок та меж європейської ідентичності, яка позиціонувалася як відображення підтвердження єдності 9 держав-членів ЄС з метою надання можливості «досягти кращого визначення своїх відносин з іншими країнами, їх обов'язків і місця, яке вони займають у світі» [2]. Найважливішими цілями політичної концептуалізації європейської ідентичності було визначено по-перше, сприяння спільній європейській зовнішній політиці ЄС; по-друге, подальшому розгортанню процесу європейській інтеграції. На цьому історичному етапі не було прямо вказано, що означення

рамок європейської ідентичності має бути визначено, зокрема, і з метою наближення інститутів ЄС до його громадян задля посилення легітимності інститутів та інституцій Об'єднання, однак йшлося про потенціал європейської ідентичності в посиленні внутрішньої згуртованості у Європейському співтоваристві. Відповідно до Декларації, держави-члени ЄС об'єднані спільними ідеалами та цілями, відтак поділяють політичну волю до побудови об'єднаної Європи. Зважаючи на історичну ретроспективу конфліктів між державами-членами ЄС та потенційними членами Об'єднання, єдність між ними позиціонувалася як необхідність для забезпечення виживання «цивілізації, яку вони мають» [2]. Отже, метою об'єднаної Європи визначалося й збереження миру на континенті, тому держави-члени ЄС створили інститути та інституції, виробили спільну політику та відповідний апарат для її реалізації, вони створили простір спільного ринку, які, згідно з Декларацією європейської ідентичності, позиціонувалися як «важлива частина європейської ідентичності» [2].

Окрім нормативної та інституційної складових європейської ідентичності, такий самий статус Декларація закріплювала за цінностями та принципами, які поділяються державами-членами ЄС та які відображають спільну історію та спадщину. До них належать рішучість в створенні суспільства, відповідного потребам особистості, принципам представницької демократії, верховенству права, повазі до прав людини та нормам соціальної справедливості. Принциповим було визнання особливості європейської ідентичності як єдності у розмаїтті, оскільки, попри схожість, народи держав-членів ЄС не є тотожними у соціокультурному та політичному вимірах. Відтак, у Декларації наголошувалося, що європейська ідентичність не має замінити національні ідентичності.

Важливими матеріальними інструментами символічного ряду, які були використані у у практичному розгортанні ідеї європейської ідентичності стали офіційні символи ЄС, зокрема прапор, митні знаки на кордонах Об'єднання, паспорти громадян ЄС, номерні знаки для авто [1]. Перевага паспорта ЄС для відчуття європейської ідентичності полягала в тому, що: по-перше, паспорт громадян держав-членів був офіційним спільним

документом, що посвідчував особу та був маркером ідентифікації спільноти: по-друге, водійські права, що відповідали європейському паспорту, дозволяли громадянам ЄС вільно пересуватися державами-членами Європи, що потенційно посилювало відчуття належності до спільного європейського дому [5, р. 8].

Розвиток європейської ідентичності в державах-членах ЄС упродовж 1970-1980-х рр. опирався й на інструменти культурної політики, здійснюваної Єврокомісією, перед якою ставилося завдання розгортання відчуття спільної культури серед громадян держав-членів ЄС через маркування «європейського культурного простору» [1]. Стратегія в цьому аспекті формування європейської ідентичності передбачала опертя на систему заходів, що мали: по-перше, зафіксовану періодичність (приміром, День Європи), по-друге, чіткі політики в певних сферах (приміром, захист та реставрація архітектурної спадщини); по-третє, інформаційні кампанії та популяризація сучасної європейської культури (приміром, висвітлення функціонування ЄС в ЗМІ в держав-членів, трансляція документальних фільмів, культурних програм, Євробачення) [3, р. 789-790]. На нашу думку, особливо важливим для формування європейської ідентичності громадян ЄС у 1970-1980-х рр. було формування запиту на інформацію про функціонування ЄС та його роль у житті кожного громадянина Об'єднання, відтак нової культури споживання інформації, яка генерувала потребу зміщення фокусу уваги на особливі права, які випливали з європейського громадянства, та матеріальних перевагах громадянства ЄС: свобода пересування в межах ЄС, програми обміну студентами та стипендії, можливість купувати без мита купувати товари та послуги [4, р. 89–91]. Додатковим особливим правом, пов'язаним із громадянством ЄС, був доступ до нових форматів політичної участі. З 1979 р. громадяни безпосередньо обирають своїх представників у Європейському парламенті, і мають право бути обраними. Надання політичних прав інституціоналізувало європейську ідентичність через відчуття належності до політичних інститутів Європейського співтовариства та впливу на них.

Таким чином, здійснювана упродовж 1970-1980-х рр. європейська політика, спрямована на розгортання позитивної

динаміки європейської ідентичності, підготувала європейський соціокультурний простір для позитивного сприйняття офіційного правового закріплення інституту громадянства ЄС у Маастрихтській угоді 1992 р., яка фактично трансформувала соціокультурні маркери належності до європейського політичного поля на маркери правової належності до ЄС.

Список використаних джерел

1. European Commission. A People's Europe. Communication from the Commission to the European Parliament. COM (88) 331/final. 7 June, 1988. URL: <http://aei.pitt.edu/3831/>
2. European Commission. Declaration on European Identity (Copenhagen, 14 December 1973). *Bulletin of the European Communities*. 1973. December. URL: https://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html
3. Shore C. Inventing the "People's Europe": Critical Approaches tot the European Community "Cultural Policy". *Man, New Series*. 1993. Vol. 28:4, P. 779–800. URL: https://www.academia.edu/21110230/Inventing_the_Peoples_Europe_Critical_approaches_to_EC_cultural_policy
4. Sternberg C. The Struggle for EU Legitimacy, *Public Contestation 1950–2005*. Basingstoke, 2013.
5. Wiener An. European Citizenship Practice – Building Institutions of a Non-State. Boulder: Westview Press, 1997.

*Павло Молочко, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0078-3909>*

**Особливості функціонування політичних партій
України в умовах воєнного стану**

В умовах запровадження воєнного стану в Україні політичні партії, власне, як і інші політичні інститути України, зіштовхнулись з рядом політичних загроз та викликів, які мають суттєвий вплив на розвиток партійної системи загалом. Рішення Ради національної безпеки та оборони України «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій» від

18 березня 2022 р., а також внесення окремих змін до Закону України «Про політичні партії в Україні» [1] запровадили регулювання процедури заборони політичних партій, які мали ознаки співпраці з країною-агресором. Внаслідок запровадження вказаних змін, Міністерством юстиції України було підготовлено позови щодо заборони діяльності 18 політичних партій. І хоча заборона політичних партій не викликала жодних суперечностей, проте, це стало першим викликом для всієї політичної системи. Хоча формально політичні партії, які мали зв'язки з країною-агресором були ліквідовані, проте жодних заходів до представників цих партій, насамперед, у парламенті та органах місцевого самоврядування не було вжито.

Для більшості політичних партій, в умовах воєнного стану, основними каналами комунікації виступають соціальні мережі та публічні виступи у парламенті та в органах місцевого самоврядування. Враховуючи, що представники заборонених політичних партій зберегли своє представництво у парламенті, вони змогли продовжити свою активну політичну діяльність у вигляді депутатських груп у парламенті. Так, наприклад, після заборони політичної партії «Опозиційна платформа – За життя» у парламенті було створено депутатську групу «Платформа за життя та мир», яка складалась з представників забороненої партії. Таким чином, можна стверджувати, що відбулась інституційна трансформація політичної партії, яка в умовах законодавчої заборони трансформувалась у депутатську групу, що дозволило її представникам у парламенті продовжити свою діяльність. Подібна ситуація простежується і в органах місцевого самоврядування, де представники заборонених політичних партій, у зв'язку із неможливістю збереження фракцій набувають статусу позафракційних, проте мають змогу й надалі втілювати у життя програмні ідеї політичних партій від яких вони були обрані.

Аналізуючи особливість партійної комунікації в умовах воєнного стану, варто зазначити, що політичні партії не надто активно проводять роботу з електоратом. Основними каналами комунікації виступають офіційні інтернет-сторінки політичних партій, а також соціальні мережі політичних партій та їхніх представників. Водночас, на телебаченні та новинних ресурсах порядок денний політичних партій не представлено. Така ситуація

в умовах воєнного стану є зрозумілою, адже необхідне збереження єдності суспільства. Проте, наявних ресурсів комунікації для політичних партій виявляється недостатньо. Офіційні інтернет-сторінки політичних партій та їхні соціальні мережі не користуються широкою популярністю, тому діяльність політичних партій залишається малопоміченою. В таких умовах рейтинг довіри суспільства до політичних партій продовжує знижуватись та поступається новим соціальним інститутам, наприклад, волонтерським організаціям. Так, наприклад, за даними Разумков центру у лютому-березні 2023 р. [3] баланс довіри-недовіри до політичних партій становив -41,6, що було найбільшим негативним показником серед досліджуваних соціальних інститутів, водночас волонтерські організації були на другому місці, поступившись лише Збройним силам України, з показником 81,4. Обмеження комунікаційної діяльності політичних партій в умовах воєнного стану засвідчило динаміку втрати довіри до політичних партій і вже у липні 2023 р. за даними Разумков центру [4] баланс довіри-недовіри до політичних партій було зафіксовано на рівні -51,2, що дозволило політичним партіям зберегти найнижчий показник довіри серед всіх досліджуваних соціальних інститутів. Варто зазначити, що у часовому проміжку з березня по липень 2023 р. рівень довіри знижувався до всіх соціальних інститутів. Так, у липні 2023 р. баланс довіри-недовіри до волонтерських організацій становив 71,7, що майже на 10 пунктів нижче, ніж у березні 2023 р. Проте рейтингова відстань між політичними партіями та волонтерськими організаціями залишилась незмінною. Така динаміка зміни показників довіри до політичних партій стає підставою для припущення, що партійну систему України очікує суттєве переформатування. Насамперед це буде пов'язано з можливим виникненням політичних партій, які будуватимуть свою партійну діяльність навколо Збройних сил України. І хоча ст.6 Закону України «Про політичні партії в Україні» обмежує членство військовослужбовців [1], проте для добровольчих об'єднань така можливість залишається відкритою. Іншою групою нових політичних партій можуть бути політичні партії, які утворюватимуться навколо лідерів волонтерського руху, які на відміну від представників діючих політичних партій мають кращі

можливості суспільної комунікації. Утворення нових груп політичних партій вимагатиме від існуючих політичних партій змінювати свою комунікаційну стратегію, щоб відповідати запитам суспільства.

В умовах воєнного стану держава зберегла законодавчу норму щодо державного фінансування статутної діяльності політичних партій, що мало би слугувати додатковим стимулом для розвитку партій. Проте, проблемним питанням залишається звітність партій про використанні державні кошти. Так, ще у березні 2020 р. внаслідок запровадження карантину у зв'язку з пандемією COVID-19, а також після запровадження воєнного стану у 2022 р. партії отримали можливість уникати подання звітності про використання отриманих бюджетних коштів [2]. На думку голови НАЗК О. Новікова, саме відсутність звітування політичними партіями є одним з аргументів посилення недовіри до партій та втрати голосів громадян на майбутніх виборах [2]. У своїй статті для видання Українська Правда голова НАЗК наводить аргументи та шляхи реалізації відновлення звітування політичних партій, обґрунтовуючи це тим, що прозорість фінансування політичних партій сприятиме процесам деолігархізації партій, унеможливить зовнішнє фінансування партій, а також сприятиме відновленню довіри до інституту політичних партій внаслідок забезпечення ними доброчесності. Як приклад відкритості організації, голова НАЗК наводить публічне звітування благодійними організаціями. І таке порівняння, окрім заклику до партій відновити прозорість своєї діяльності, може також розцінюватись і як посилення кредиту довіри у суспільстві до волонтерських організацій, що може бути потенційно трансформовано у електоральний потенціал.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про політичні партії в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#n157>
2. Новіков О. Як політичні партії витрачають ваші гроші та чи доплачують їм росіяни? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/03/30/7395634/>
3. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka->

gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r

4. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до окремих ініціатив органів влади (липень 2023р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-organiv-vlady-lypen-2023r>

*Руслан Рохов, аспірант PhD
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9147-5252>
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов*

Нові форми та зміст політичної участі: пошуки відповідей на екзистенційні виклики

З розпадом Радянського Союзу колишні республіки, які його утворювали, розпочали власний шлях до ліберальної демократії, як протилежність тоталітаризму. Проте, більша частина з них застрягла в режимі патрональних автократій. У тезаурусі спільної праці “Анатомія пост-комуністичних режимів” соціолога Балінта Мадяра та політолога, наукового співробітника Інституту демократії Центрально-Європейського Університету Балінта Мадловича [1], гібридний режим в Україні можна класифікувати як патрональна демократія, що є різновидом електоральної демократії.

Феномен патрональної демократії за Мадяром та Мадловичем описує обставини, в яких громадяни є об’єктом впливу, в суспільстві культивуються патерналістські настрої для мінімізації спроможності до самозарадності. Громадянам під вибори дають з їх же податків “соціальні подачки” і “показові роботи” та обіцяють ще більше піклуватися про них після виборів, а бізнесу - дають персональні преференції через “кришування” схем за лояльність до суб’єкта владних повноважень, що у сукупності становить базову неписану суспільну угоду.

У патрональній демократії всі партії є олігархічного типу, бенефіціарами політик яких є виключно спонсори виборчих кампаній, які розглядають видатки на виборчу кампанію як інвестицію, тому після виборів вони монетизують перебування своїх представників у владі через корупційну ренту, доступ до розподілу суспільних благ у власних інтересах, персональні преференції для бізнесу, тощо.

Уперше ця неписана суспільна угода в Україні була підірвана під час президентських виборів у 2004 році, коли рішенням ЦВК намагалися забрати перемогу в продемократичного кандидата у президенти Віктора Ющенка. Правлячі еліти зробили ставку на проросійського кандидата в президенти Віктора Януковича, що означало для суспільства повернення до автократичного режиму та загрозу відновлення повної диктатури [2]. Активна частина суспільства тоді вийшла на вулиці протестувати проти нав'язування автократичного сценарію розвитку країни, що завершилося політико-правовим рішенням про проведення третього туру виборів, у якому зрештою переміг Віктор Ющенко. Сьогодні ті події відомі нам як Помаранчева революція [3].

У результаті марнування можливості здійснення реформ, які б завершили перехід до ліберальної демократії, до влади у 2010 році прийшов патрональний автократ Віктор Янукович. Попри здійснену тоді централізацію корупції і перерозподіл суспільних благ в інтересах групи лояльних олігархів, можна вважати, що в Україні продовжував діяти гібридний режим патрональної демократії. Проте, восени 2013 року після Вільнюського саміту 28-29 листопада 2013 року, коли рішенням Януковича влада відмовилася від євроінтеграційного курсу і знову оголосила вектор розвитку – євразійський Митний союз, громадянське суспільство знову вийшло на вулиці. У результаті силових зіткнень з поліцією мітинги переросли в чергову революцію [4], яка зрештою завершилася втечею президента Януковича в РФ.

На відміну від Помаранчевої революції, в якій люди вийшли проти загроз автократії, цього разу громадянське суспільство вимагало ліберальних реформ, лідери провідних громадських організацій, аналітичних центрів та ініціатив створили коаліцію “Реанімаційний пакет реформ” [5], яка вимагала здійснення змін, що утвердили б ліберальну демократію в Україні, за якої

економічні та політичні можливості, зокрема щодо створення та підтримки функціонування відповідних організацій і можливості досягнення ними своїх цілей, а також доступ до суспільних благ був би рівний у всіх громадян.

Індикатором запиту на зміни була перемога Петра Порошенка на перших післяреволюційних виборах президента під гаслом “Жити по-новому”. Цей запит був настільки великим, що після марнування чергового шансу на зміни, це призвело до електоральної революції під час президентських виборів 2019 року, коли виборці масово підтримали позасистемного кандидата в президенти Володимира Зеленського, який обіцяв “зробити їх разом”, і побудувати країну мрій. Це резонувало з емоціями виборців, які були розчаровані тим фактом, що політичний клас не відновив справедливості та не розбудував демократичний лад в країні. Нині наше суспільство мобілізувалося перед черговою екзистенційною загрозою існування держави та демократії, породженою повномасштабною російсько-українською війною. В цих умовах можна зафіксувати нетерпимість до збереження статусу-кво та продовження неписаної суспільної угоди про існування гібридного режиму патрональної демократії.

Підписана влітку 2022 року декларація в Лугано [6], виголошена резолюція Коаліції бізнес-спільнот за модернізацію України [7], яка об'єднала 95 бізнес асоціацій, та резолюція Форуму громадянського суспільства в червні 2023 року [8] засвідчують, що суспільство не готове миритися зі звичним плином речей, коли люди виживають як можуть і закривають очі на тотальну корупцію, лише б їх не чіпали. Бізнес та громадянське суспільство хочуть задавати вектор розвитку країни, чітко артикулюючи запит на ліберальну демократію як форму правління, і вони перебувають в активному пошуці нового змісту політичної участі, за використання якого вони будуть мати сталий вплив на політичний процес. Відповіддю на їх запит могла б стати поява нових інститутів, які громадяни – як акціонери країни – використовували б в якості інструменту для приведення України у відповідність до свого бачення. Нормативне закріплення функціонування цих інститутів через зміни до законодавства могло б стати моментом ініціації в нову суспільну угоду про перехід до ліберальної демократії.

15 червня 2023 року стартуватиме проект “Сильна демократія для України: підвищення спроможності громадян впливати на політичний процес” [9], який за фінансової підтримки Міжнародного фонду “Відродження” буде реалізовувати Офіс розвитку публічної політики спільно з Аналітичним центром “CASE UA” у партнерстві з Асоцією платників податків України та ЧНУ імені Юрія Федьковича. За результатами дослідницького проекту буде сформована база причин низької спроможності громадян впливати на реалізацію своїх інтересів через вибори в умовах патрональної демократії та будуть запропоновані рекомендації щодо нових форм та змісту політичної участі через нові законодавчо закріплені інститути. З використанням досвіду діяльності Фондів політичного впливу (Political action committees) у США. Це міг би бути початок процесу створення належної інфраструктури для розбудови ліберальної демократії в Україні.

Список використаних джерел

1. Bálint Magyar, Bálint Madlovics: The Anatomy of Post-Communist Regimes, 2020. URL: <https://www.postcommunistregimes.com/>
2. Янукович доручив розробити програму співпраці з Митним союзом. Європейська правда, 2013. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2013/03/15/366062/>
3. Станіслав Кульчицький: Помаранчева революція 2004. *Енциклопедія історії України* : Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2011.
4. В. Головка, О. Палій, О. Черевко, С. Янішевський. Революція гідності 2013—2014 рр. та агресія Росії проти України, 2015. URL: <http://mon.gov.ua/content/temp/2015-04-29-revolyucziya-gidnosti-pedagogam.pdf>
5. Коаліція «Реанімаційний пакет реформ», 2019. URL: <https://rpr.org.ua/about-us/>
6. Декларація та принципи Лугано, 2022. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/deklaracziya-ta-princzipi-lugano/>
7. Резолюція Коаліції бізнес-спільнот за модернізацію України, 2022. URL: <https://coalitionua.business/>
8. Форум громадянського суспільства “Обриси майбутнього: перемога, відновлення та модернізація України”, 2023. URL: <https://forum.ednannia.ua/>
9. Публічна дискусія з нагоди старту проекту «Сильна демократія для України: Посилення спроможності громадян в політичному процесі», 2023.

URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-posylyty-spromozhnist-hromadyan-ukrajiny-v-politychnomu-protsesi-klyuchovi-tezy-publichnoji-diskusiji>

*Богдан Федорчук, аспірант кафедри політичних наук
Український державний університеті
імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник – д. пол. н., доц. М.А.Остапенко*

Вплив війни на настрої українців щодо вступу до організації північноатлантичного договору

У березні 2018 р. Україна офіційно отримала статус країни-аспіранта Організації Північноатлантичного договору (далі НАТО), що є формальним визнанням прагнення отримати повноцінне членство в Альянсі. Це відбулося з одночасним отриманням умов щодо виконання переліку рекомендацій та реформ, які мають бути реалізовані на шляху до повноцінного членства.

Попри війну в українському уряді вважають, що Україна де-факто вже наблизилася до стандартів НАТО і залишається лише оформити цей статус де-юре. В цьому контексті важливим є вивчення настроїв населення України щодо необхідності таких змін і загалом щодо стратегічного бачення майбутнього держави.

Настрої українців щодо вступу до НАТО досліджуються соціологами вже два десятиліття. В роки після Революції Гідності такої тематики опитування стали регулярними. Одним з лідерів опитувань щодо євроінтеграційних настроїв є соціологічна група «Рейтинг» [5].

Метою нашого дослідження стало порівняння підтримки українцями вступу до НАТО від березня 2014 року до лютого 2023 р. Джерело – результати опитувань вищезгаданого дослідницького центру.

Від березня 2014 р. до кінця 2020 р. для опитування використовувався метод face-to-face, а вибірка коливалась в межах 3000 – 20000 опитаних.

Від 2021 року єдиним методом опитування став САТІ (Computer Assisted Telephone Interviews – телефонні інтерв'ю з

використанням комп'ютера). Вибіркова сукупність цього періоду була в межах 1000 – 2000 респондентів. Аудиторію опитування склали жителі України віком 18+ років в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу. Вибірка репрезентативна за віком, статтю і типом поселення. Помилка репрезентативності дослідження - не більше ніж 2,5%.

Результати нашого порівняльного дослідження представимо у двох площинах: хронологічній та «піковій» (виявлення точок мінімуму максимуму).

У березні 2014 року вступ до НАТО підтримувало 34% респондентів, у листопаді 2014 р. – 51%, у листопаді 2017р. – 44%, у жовтні 2018 р. – 40%. У листопаді 2021 р. – 58%. Таким чином за 7 років, упродовж яких на території України вже йшла війна, були окуповані Крим і частина Луганської та Донецької областей, – людей, що бачили майбутнє України як члена НАТО збільшилось лише на 24%.

Опитування за тиждень до повномасштабного вторгнення (16-17 лютого 2022 р.) дає результат у 62% респондентів, що підтримують вступ України до НАТО [4]. А вже менш ніж за рік (14-16 січня 2023 р.) маємо рекордне число підтримки членства України в Альянсі серед опитаних [6]. Це 86%. Останні три опитування у жовтні 2022 р., січні та лютому 2023 р. представляють сталий результат на рівні 82-86% підтримки членства України в НАТО [1-3].

Якщо розглядати пікові точки в діаграмі отриманих результатів, то ними є стартова позиція у березні 2014 р. – 34% (мінімум) та січень 2023 р. – українці вже рік як виборюють свою свободу в умовах повномасштабного вторгнення армії РФ на територію незалежної України – 86% (максимум).

Подібний ретроспективний аналіз бажання громадян України вступу до НАТО було виконано Інститутом соціології НАН України в 2021 році [7]. За основу дослідження були взяті дослідження центру «Социс» (дані 2000-2014 рр.), благодійного фонду «Інтелектуальна перспектива» (дані 2015 – 2018 рр.), Інституту соціології НАН України (дані за 2019 р.) та соціологічного інформаційно-дослідницького центру «Пульс» (дані за 2021р.). Ці опитування здійснювалися за методом самозаповнення анкет (self-administrated) жителями України віком

від 18 років в усіх областях та налічували в середньому 1800 респондентів.

Відповідно до результатів дослідження початковою точкою відліку був 2000 рік зі «скоріше позитивним» ставленням до вступу України до НАТО на рівні 25% опитаних та «скоріше негативним» ~42%. Результати дослідження фіксують, що до 2014 року ставлення до вступу в НАТО змінювалося скоріше негативно, лише ~14% позитивно налаштованих та ~54% негативно налаштованих респондентів. Слід зазначити що після 2014 року пікові значення підтримки вступу до НАТО суттєво змінилися та досягали рівня ~41-47% «ЗА» та ~21-31% «Проти» відповідно. Крайнім значенням цього дослідження були показники опитування 2021 року, що відповідали ~41% підтримки вступу України до НАТО [7].

Відповідно до дослідження соціологічної групи «Рейтинг» за жовтень 2022 року, на відміну від вступу до ЄС, вступ до НАТО дещо обережніше сприймається мешканцями сходу країни (69% – за вступ, 9% – проти, 17% – не прийшли б на голосування). Попри це у порівнянні із попереднім опитуванням динаміка у підтримці вступу до Альянсу серед мешканців цього макрорегіону дуже позитивна (у червні за – 55%, проти – 20%, не прийшли б голосувати – 22%) [6].

Подібні настрої ілюструють і результати опитування на замовлення Центру «Нова Європа» у січні 2023 р. НАТО – друга після ЄС міжнародна інституція, якій довіряють українці. Мова йде про 76% довіри [8].

Повномасштабне вторгнення РФ на територію суверенної держави Україна стало каталізатором зміни у ставленні українців до вступу до НАТО, розширило коло прихильників Альянсу з числа українців. Такого зростання (з 60% до 86%) упродовж одного року не спостерігалося за всі 10 років регулярних опитувань.

Таким чином, війна переконала абсолютну більшість респондентів у безальтернативності майбутнього України як повноправного члена Організації Північноатлантичного договору.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнське опитування Міжнародного республіканського інституту: лютий 2023 р. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/national_survey_of_ukraine_iri_february_2023.html
2. Двадцять загальнонаціональне опитування. Зовнішньополітичні настрої населення (14-16 січня 2023 р.). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dvadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_zovn_shnopol_tichn_nastro_naselennya_14-16_s_chnya_2023.html
3. Динаміка зовнішньо-політичних настроїв населення (1-2 жовтня 2022 р.). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinam_ka_zovn_shnopol_tichnih_nastro_v_naselennya_1-2_zhovtnya_2022.html
4. Динаміка зовнішньополітичних орієнтацій (16-17 лютого 2022р.). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_vneshnepoliticheskikh_orientaciy_16-17_fevralya_2022.html
5. Соціологічна група «Рейтинг». URL: <https://ratinggroup.ua/>
6. Динаміка зовнішньо-політичних настроїв населення (1-2 жовтня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinam_ka_zovn_shnopol_tichnih_nastro_v_naselennya_1-2_zhovtnya_2022.html
7. Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. Випуск 8 (22); Національна Академія Наук України, Інститут соціології. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/monitoring-2021dlya-tipografii.pdf>
8. Що думають українці про рух України до членства в ЄС – опитування (10 січня 2023 р). Центр «Нова Європа». URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/yevropejska-integratsiya-voyennogo-chasu-shho-dumayut-ukrayintsi-pro-ruh-ukrayiny-do-yes/>

*Ірина Цікул, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1579-3544>*

**Комунікація гендерної політики у сфері
університетської науки**

Впродовж останніх 25 років у світі досягнуто значного прогресу в забезпеченні дотримання принципу гендерної рівності.

Принцип гендерної рівності втілює в собі уявлення про неможливість домогтися реалізації прав людини без того, щоб чоловікам та жінкам були повною мірою гарантовані рівні права, обов'язки та можливості. На рівні Європейського Союзу гендерна рівність визначається як один із ключових індикаторів вимірювання рівня розвитку інститутів демократії та громадянського суспільства. Зважаючи на те, що принцип гендерної рівності інтегрований до третього покоління прав людини, в державах-членах ЄС гарантії його дотримання інституціоналізовані та регламентовані на наднаціональному рівні. Стандарти, механізми та інструменти забезпечення гендерної рівності, відповідно, регламентуються нормативними документами стратегічного, програмного й рекомендаційного характеру.

Оскільки однією з умов вступу до Європейського Союзу є визнання державою-кандидатом принципу гендерної рівності, сучасні демократичні держави, що задекларували курс на євроінтеграцію, визначають свободу та рівність жінок і чоловіків своїми базовими політичними цінностями та гарантують їх дотримання на рівні національного законодавства. Таким чином, невід'ємним компонентом євроінтеграційного поступу України сьогодні є забезпечення гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя.

Якщо гендерна рівність – це довгострокова загальна мета на шляху досягнення Цілей сталого розвитку [7], то забезпечення всебічного врахування гендерної проблематики передбачає формування набору стратегічних підходів, що використовуються в чітко визначеному контексті, а також технічних та інституційних процесів, спрямованих для досягнення означеної мети. Врахування гендерних аспектів передбачає інтеграцію принципу гендерної рівності в політику, що реалізується на національному, регіональному або локальному рівнях, у діяльність національних державних і приватних установ/організацій, а також у процеси надання послуг та реалізації програм в конкретних галузях. Комплексний гендерний підхід у довгостроковій перспективі спрямований на трансформацію соціальних інститутів і практик із чітким усвідомленням того, що елементи дискримінації можуть

явно чи приховано міститись у різних законах, культурних нормах і стереотипах.

Оскільки сучасне суспільство в економічному, політичному та соціальному аспектах дедалі більше залежить від нових наукових знань, проблема забезпечення гендерної рівності є актуальною для будь-якого соціального інституту, зокрема й для сфери науки та досліджень, адже наукове середовище може як сприяти просуванню всієї системи до гендерної паритетності, так і закріплювати наявні гендерні розриви. Відомо, що сталий розвиток суспільства вимагає зростання кількості високоосвічених і кваліфікованих фахівців, зокрема науковців, здатних здійснювати відкриття у різних галузях знань. Загальносвітова тенденція залучення жінок у всі сфери діяльності, у тому числі освіту, науку та дослідження, актуалізує необхідність формування політики забезпечення гендерної рівності.

Інтеграція гендерної перспективи в систему університетської науки передбачає вироблення дієвої стратегії подолання гендерної асиметрії та створення рівних умов і можливостей для чоловіків і жінок [5]. Європейська політика забезпечення гендерної рівності у сфері університетської науки має комплексний характер і передбачає наскрізну інтеграцію гендерного підходу в діяльність науково-дослідних установ. Інтеграція України до спільного європейського наукового (дослідницького) простору/European Research Area (ERA), поряд зі створенням середовища з рівними можливостями, передбачає також пріоритезацію гендеру в фінансуванні дослідницьких організацій через програму Horizon Europe та забезпечення гендерної рівності в міжнародному науковому співробітництві у спільному європейському науковому (дослідницькому) просторі [3; 4]. На думку З. Зайцевої та Н. Ротар, такі системні заходи з посилення гендерної рівності в програмі Horizon Europe артикулювали перед більшістю науково-дослідних установ та університетів України потребу імплементації європейських принципів гендерної політики та їх конкретизації на рівні планів гендерної рівності/gender equality plan [1].

Вважаємо, що забезпечення європейських стандартів гендерної рівності в сфері науки та досліджень повинно бути підкріплено гендерним стратегуванням із належним комунікаційним супроводом. Основою положні принципи

формування гендерно- збалансованої комунікаційної політики у сфері університетської науки визначені в Концепції комунікації у сфері гендерної рівності [2], спрямованої на «покращення розуміння в суспільстві суті та завдань державної гендерної політики та сприйняття її як невід’ємної складової демократичної та правової держави» [2]. Проблемне поле Концепції включає (1) збільшення рівня базового розуміння гендерної рівності як рівних умов для реалізації прав жінками і чоловіками та відсутності обмежень чи привілеїв за ознакою статі; (2) ідентифікацію та трансформацію гендерних стереотипів; (3) формування нульової толерантності до дискримінації за ознакою статі. Вважаємо, що в процесі комунікаційного супроводу гендерної політики у сфері університетської науки необхідно також керуватися принципами гендерно-чутливої комунікації ПРООН [6].

Незважаючи на те, що науковий (дослідницький) простір вважається гендерно-нейтральним середовищем, у якому чоловіки та жінки мають рівні права та можливості, гендерний дисбаланс в сфері університетської науки залишається невирішеною проблемою. Забезпечення реальної гендерної рівності передбачає трансформацію структури та цінностей з обов’язковим урахуванням гендерного компонента в процесі розподілу ролей і ресурсів на рівні науково-дослідної діяльності. Означене вбачає визначення кола проблем, цільових груп і базових принципів комунікаційного супроводу політики забезпечення гендерної рівності у сфері університетської науки. На наш погляд, комунікація гендерної політики у сфері університетської науки повинна фокусуватися на створенні сприятливих умов для покращення сприйняття питання гендерної рівності в сфері освіти та науки, розуміння та підтримки основних принципів рівності, популяризації гендеру як важливої змінної в науковому дослідженні та необхідності забезпечення гендерно-нейтральних умов для формування кар’єрної траєкторії.

Список використаних джерел

1. Зайцева З.І., Ротар Н. Ю. Європейська політика забезпечення гендерної рівності в сфері науки та досліджень. *Принципи гендерної рівності та недискримінація як євроінтеграційні орієнтири у сфері вищої освіти* : зб матеріалів Міжнар. конф., присвяч. Міжнар. дню жінок і дівчат у

науці (Київ, 14 лют. 2023 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана [та ін.] ; [редкол.: Кожура Л. О., Ілікчієва К. І., Богданець А. В.]. Київ : КНЕУ, 2023. С. 50–53. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/79b45387-0724-4f2e-aa19-2d0312323e1d>

2. Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 16 вересня 2020 р. № 1128-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text>

3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. COM/2020/152 final. Document 52020DC0152. URL: <https://cutt.ly/r3W2KKL>

4. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. Horizon Europe, gender equality: a strengthened commitment in Horizon Europe. Publications Office, 2021. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/97891>

5. Gender mainstreaming has been internationally adopted as a key strategy towards making gender equality a reality. URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming>

6. Marin F. Як ми говоримо про гендер: 10 комунікаційних принципів, аби показати, що гендерна рівність для вас важлива. UNDP. URL: <https://undpukraine.medium.com/як-ми-говоримо-про-гендер-10-комунікаційних-принципів-аби-показати-що-гендерна-рівність-для-вас-a15e1678ae1>

7. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

*Руслан Фрунза, магістрант кафедри політології
та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., професор А.М. Круглашов*

Діяльність кафедри політології та державного управління ЧНУ імені Юрія Федьковича в умовах воєнного стану

Наукові дослідження з проблем впровадження ефективних механізмів розвитку публічного управління на національному, регіональному та локальному рівнях в умовах воєнного стану тільки започатковуються, оскільки упродовж періоду державної незалежності Україна не стикалася з такими викликами, які мають місце сьогодні, коли значна частина нашої території охоплена

активними бойовими діями, або тимчасово окупована. Тому, пріоритетні напрями розвитку наукових досліджень в сфері публічного управління в ЧНУ імені Юрія Федьковича в умовах російсько-української війни мають визначатися відповідно до національних стратегій державного і публічного управління та регіональних програм, що затверджені Чернівецькою обласною радою. Водночас, розвиток наукових досліджень в сфері публічного управління концептуально має опиратися на розв'язання основної проблеми ефективності публічного управління, яка полягає у науковому обґрунтуванні механізму подолання дисбалансу в діяльності складових системи публічного управління, в основу якого буде покладений принцип гнучкості. Тому, науковий пошук має спрямовуватися на здійснення комплексного аналізу функціонування систем і структури органів публічного управління у вимірі їх цілей, функцій, завдань, ресурсів та статусів, результати якого сприятимуть подоланню бюрократичної рутини, переорієнтує публічне управління з механічного здійснення процесів як формалізованого дотримання процедур і правил на досягнення якісних та легітимних кінцевих результатів.

Важливим напрямом розвитку наукових досліджень в сфері публічного управління в умовах російсько-української війни для науковців кафедри політології та державного управління ЧНУ має бути проблема стійкості системи публічного управління, розв'язання якої потребує науково доведених концепцій дисфункції органів публічного управління внаслідок посилення корупційних ризиків, що блокують ефективність механізмів публічного управління та знижують його стійкість в умовах війни. Вироблення запобіжників зловживанням державних службовців, пов'язаних з розподілом гуманітарної допомоги, уникненням оподаткування, прозорим розподілом земельних ресурсів, виїздом за кордон чоловіків призовного віку на регіональному рівні потребує потужного наукового обґрунтування та експертизи.

Проблеми стійкості системи публічного управління та незавершеності процесів децентралізації влади визначають необхідність предметного дослідження механізмів регіонального та локального розвитку в Чернівецькій області в умовах воєнного стану. На нашу думку, цей процес має розгортатися через

дослідження: технологій опанування принципів інвестування та забезпечення ефективності даного процесу відповідно до європейських рекомендацій; моделей практичного застосування принципів SMART-спеціалізації в стратегічному плануванні громад Чернівецької області; просторового планування розвитку територіальних громад регіону; місця та ролі державної підтримки важкодоступних гірських територій Чернівецької області. Посилення дослідницьких традицій чернівецької школи в даному напрямі сприятиме розкриттю потенціалу громад Чернівецької області шляхом застосування управлінських практик координації їх участі в операційних програмах транскордонного співробітництва та прискорить процес інтернаціоналізації громад відповідно до євроінтеграційних зобов'язань України.

Зважаючи на поліетнічний та прикордонний статус Чернівецької області пріоритетного характеру набуває дослідницька проблема ролі соціокультурних чинників публічного управління в умовах воєнного стану та ризиків глобалізації. Маємо на увазі поглиблення практик наукового вивчення процесу управління простором громадянської освіти, зокрема реалізацією регіональної політики у сфері громадянської освіти шляхом поєднання громадянської та національно-патріотичної складової в умовах поліетнічності. Зауважимо, що наукові напрацювання викладачів кафедри політології та державного управління в сфері громадянської освіти є незаперечним та апробованим у межах дослідно-експериментальної роботи у 10-11 класах закладів загальної середньої освіти Чернівецької області [1] які, на нашу думку, мають стати частиною регіональних програм публічного управління в регіоні.

Перспективною тематикою розвитку наукових досліджень в сфері публічного управління в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича має стати проблема еволюції сучасного публічного управління в контексті впливу цифровізації управлінських відносин. Важливість вивчення процесів цифровізації пов'язана з досить глобальним характером змін традиційних практик, технологій та механізмів в сфері публічного управління та адміністрування, які актуалізують низку невирішених наукою питань: (1) чи означає цифровізація публічного управління відмову від ієрархізованої взаємодії; (2) чи

приведе цифровізація публічного управління до формування принципово нових форм залежності в суб'єкт-об'єктній моделі управлінської діяльності; (3) чи стане наслідком цифрової трансформації процесів публічного управління скорочення чисельності державних службовців та посадових осіб в системі місцевого самоврядування; (4) чи підвищиться ефективність системи публічного управління за рахунок підвищення об'єктивності прийнятих управлінських рішень; (5) чи зросте якість та доступність державних та муніципальних послуг після їх переведення у цифровий формат. Запропонований нами набір проблемних питань не є вичерпним та буде кількісно зростати по мірі поглиблення процесів цифровізації публічного управління.

Визначення пріоритетних напрямів розвитку наукових досліджень в сфері публічного управління в ЧНУ імені Юрія Федьковича в умовах російсько-української війни визначається й характером визначених на рівні регіональних програм розвитку управлінських пріоритетів, навіть, попри особливі умови їх реалізації. На сьогодні діючими є три регіональні програми, що відповідають науковим пріоритетам діяльності кафедри політології та державного управління: «Програма впровадження електронного документообігу в Чернівецькій обласній державній адміністрації на 2021–2023 роки» [2], «Регіональна програма сприяння розвитку громадянського суспільства, відзначення свят державного, регіонального, місцевого значення та здійснення представницьких, інших заходів у Чернівецькій області на 2021–2023 роки» [3] та «Регіональна програма забезпечення інформаційних потреб населення області на 2021–2023 роки» [4].

В умовах воєнного стану відбулося ремодельовання розподілу управлінських функцій між органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства. Ця проблема була актуальною для науковців Чернівецького регіону й до початку масштабної агресії росії, але на сьогодні її пріоритетність для досліджень визначається не тільки площиною політики та соціально-економічного розвитку, але й необхідністю координації зусиль в безпековій сфері та сфері формування мобілізаційного резерву.

Список використаних джерел

1. Кафедра політології та державного управління. URL: <http://www.politicalscience.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>
2. Програма впровадження електронного документообігу в Чернівецькій обласній державній адміністрації на 2021-2023 роки. <https://bukoda.gov.ua/storage/app/sites/23/Prohramy/Aparat/prohrama-vprovadzheniya-elektronnoho-dokumentobihu-v-chernivetskiy-oblasniy-derzhavniy-administratsiyi-na-2021-2023-roky.pdf>
3. Робоча програма науково-дослідницької практики здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування». URL :https://drive.google.com/file/d/1rKx8GOG8_keiFvZMX2UfpcPQX3pGvLH_/view
4. Регіональна програма забезпечення інформаційних потреб населення області на 2021-2023 роки. <https://bukoda.gov.ua/storage/app/sites/23/uploaded-files/info.pdf>

*Бринчак Стефанія,
аспірантка 2 курсу, спеціальності політологія,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
Науковий керівник – к. політ. н., доцент Л.О. Новоскольцева*

**Роль засобів масової інформації у формуванні позитивного
іміджу держави**

Репутація держави в очах світової спільноти є важливим інструментом, що дозволяє просувати свої національні інтереси на міжнародній арені. Отже надзвичайно важливим є формування позитивного образу. Для більш точного розуміння умов формування іміджу, необхідно звернутися до словників і дати чітке визначення поняттю «імідж». Взагалі поняття «імідж» виводиться зазвичай від англійського слова «image», що означає «образ». Образ держави — це база, що визначає, яку репутацію має країна у свідомості своїх громадян і світової спільноти в результаті дії або без дієвості тих або інших її суб'єктів, що взаємодіють із зовнішнім світом [2]. Міжнародний імідж будь-якої держави свідчить про її політичну та економічну значимість, процвітання та високий рівень культурного розвитку і є

показником авторитетності та успішності дій тої чи іншої країни на світовій арені. Позитивний імідж держави безпосередньо пов'язаний із ставленням до неї як інших країн світу, так і власних громадян. Від іміджу держави залежить і рівень патріотизму її громадян.

Таким чином, імідж держави є основою її успіхів в економічному розвитку в умовах залежності економіки окремої держави від світової економіки, світового капіталу, культурного розвитку.

Імідж країни – це комплекс об'єктивних взаємозалежних характеристик державної системи (економічних, географічних, національних, демографічних тощо), що сформувалися в процесі еволюційного розвитку державності як складної багатofакторної підсистеми світового устрою, ефективність взаємодії ланок якої визначає тенденції соціально-економічних, суспільно-політичних, національно-конфесійних та інших процесів [2].

Позитивне сприйняття держави, як у світі так і всередині країни, це запорукою успіху глобальних політичних, соціальних та економічних реформ. На формування іміджу України впливають три групи факторів: 1) природно ресурсний потенціал; національна та культурна спадщина; постійні геополітичні фактори – географічне положення, площа території, довжина кордонів держави, вихід до морів; історичні події, що вплинули на розвиток української державності (завоювання, великі наукові й географічні відкриття), а також внесок видатних українців, діяльність яких нерозривно пов'язана з історією розвитку країни; базова форма державного устрою та структура управління; 2) соціально-психологічні настрої в українському суспільстві; форми суспільно-політичної інтеграції українців, структура, характер і принципи діяльності суспільно-політичних об'єднань України; моральні аспекти розвитку українського суспільства; 3) стабільність української економіки, яка оцінюється рівнем доходів на душу населення, обсягом залучених інвестицій, фінансовою забезпеченістю бюджетів усіх рівнів, гарантією прав і свобод господарюючих на українському ринку суб'єктів реального сектора економіки; правовий простір України та відповідність українських правових норм міжнародним вимогам; функції, повноваження й механізми державного регулювання різних

галузей і сфер діяльності в українській державі (ефективність владної конструкції) [4].

У сучасному світі погана репутація або взагалі її відсутність є вагомим мінусом для державної політики та для іміджу країни, яка прагне бути конкурентоспроможною на міжнародній арені. Досить важливим у процесі створення іміджу будь-якої країни є оцінка цього іміджу ззовні, тобто особливості зовнішнього іміджу. Адже саме враховуючи зауваження та побажання представників неукраїнської спільноти, можна визначити, над чим саме потрібно працювати в процесі іміджбілдингу країни. Завдяки засобам масової комунікації (у тому числі й мережі Інтернет), держави отримали можливість краще пізнати себе, свій імідж, репутацію та ставлення до себе; нові можливості позиціонування та поширення необхідного іміджу [9]. Українськими експертами проводиться чимало моніторингів публікацій закордонних ЗМІ. Для прикладу наведемо витяги з оперативного моніторингу впливових міжнародних медіа 2010, які оприлюднені в електронних ресурсах відомої інформагенції «Українська Правда»: «Говорячи про Україну, люди часто мають схильність згадувати Чорнобиль, інфляцію, виражену у двозначних цифрах, корупцію, мафіозні схеми. Однак варто було б також підкреслити силу громадянського суспільства, культурне життя, свободу слова, яку не можна порівняти зі свободою в інших пострадянських країнах, а також цю надзвичайну здатність, яку продемонстрував український народ останніми роками, мирним шляхом на політичній арені розв'язувати протиріччя і розбіжності. І справді, цей народ більше за будь-кого іншого в ХХ столітті дізнався, що означає насильство» (Le Monde diplomatique (Франція)).

«Україна залишається кращою та більш цивілізованою країною, ніж була до революції. Преса – вільніша, громадяни – впевненіші в собі. Проте цього досяг «помаранчевий» натоп, а не політики, яких вони колись вознесли» (The Economist (Велика Британія)). Судячи з таких висловів стосовно нашої держави, можемо зробити висновок, що в Україні імідж не є позитивним. Проте з впливом часу, Україна почала активніше діяти в напрямку стабілізації позиції та покращенню думки стосовно країни. За сучасних умов Україна все активніше запозичує досвід та практики у держав Заходу.

Справжнє вікно можливостей для України відкрилося з початком 2014 року. Низка зовнішніх чинників, пов'язаних із російською агресією та бажанням цивілізованого світу нам допомогти, як ніколи сприяли перезавантаженню позиціонування України у світі. Маючи низку варіантів дій та обравши «роль жертви», ми тривалий час одержували різноманітну підтримку. Але це не могло тривати до нескінченності. Тому виникає питання, яким чином ми використовуємо інші можливості формування репутації країни та просування своїх інтересів на хвилі позитиву. Сьогодні є можливість зробити «зріз» та зрозуміти поточну ситуацію.

Обов'язковою умовою позитивного сприйняття країни, успішного розвитку внутрішніх громадських зв'язків є формування єдиної, загальної, прийнятної для переважної частини населення, різних верств і соціальних груп ціннісної основи народної свідомості. Необхідно виявлення системи цінностей, моральних орієнтирів у житті суспільства, що зможуть об'єднувати націю. Що стосується формування національної ідеї, то слід зазначити, що її пошук не виправдано затягнувся. Національна ідея необхідна для того, щоби самим зрозуміти, куди ми йдемо, для визначення довгострокових стратегічних цілей країни. Національна ідея необхідна для консолідації суспільства і вироблення оптимальної поведінки людини з метою принесення користі собі та суспільству. Національна ідея – це глибока категорія, яка відображає сукупність всіх етнічних, політичних, географічних, релігійних понять, існуючих в суспільстві, це категорія, що дозволяє визначити суспільство як націю, і дати про неї уявлення. Тож щоб Україні стати успішним проектом, сучасна українська національна ідея потребує модернізації, адаптації не лише до жорстких реалій суспільства і політичної нації, а й тих цивілізаційних, геополітичних, економічних викликів, з якими стикнулася Україна. Тобто нагальною постає потреба наповнення національної ідеї новим ідеологічним змістом, який відповідав би цивілізаційним, науковим, інформаційним процесам нового тисячоліття [5, с.128].

Головним недоліком існуючої іміджевої політики в Україні, на погляд науковців, є безсистемність її розробки та реалізації. Тож міжнародний імідж України носить подвійний характер. З

одного боку, на сьогоднішній день Україна сприймається у світі як держава, що поступово утверджується як демократична, європейська та незалежна. Ці аспекти можна характеризувати як елементи позитивного образу країни демократичного транзиту. Разом з тим, існують і елементи негативного образу. Наразі це єдина держава у Європі, у якій ведуться воєнні дії, країна з нечітко визначеною та не прийнятною для частини суспільства національною ідеєю, країна з високим рівнем бідності населення та іноді незрозумілими та застарілими для європейців цінностями у представників політичної еліти.

Резюмуючи все вище сказане дає нам розуміти, що імідж нашої країни змінюється кожного року в залежності від подій в нашій державі. На міжнародній арені у світових лідері різні погляди та думки щодо України та її влади. Зараз Україна виглядає слабкою державою з численними внутрішнім проблемами у майже всіх сферах, але поліпшення міжнародного іміджу України більшою мірою буду залежати від ефективності дій нашої влади, котра повинна почати реалізовувати завдання до створення позитивного іміджу та бренду країни. Намагатися правильно застосовувати досвід інших успішних країн, щоб стимулювати розвиток економічної, соціально-політичної та інших сфер.

Список використаних джерел

1. Антонюк О.В. Сучасний стан стратегії просування бренда держави в Україні. *Економіка та держава*. 2011. № 8. С. 64—67.
2. Вербицька Г. Міжнародний імідж України: проблеми та шляхи формування. URL: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_1/knukim_zbirka_170x265mm_СМУК_part2_print.pdf
3. Lavrynenko H. Forming the international image of Ukraine in the Western world (on the example of Poland). *Skhid*. 2011. vol. 4. P. 149—154.
4. Попова Тетяна – експерт зі стратегічних комунікацій ГО «Інформаційна безпека», колишній заступник міністра інформаційної політики України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29107381.html>
5. Попович М.В. Національна ідея і соціальні трансформації в Україні. К.: Укр. Центр духовн. культури, 2005. 328 с.

*Федір Ходько, здобувач ступеня доктора філософії
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

Науковий керівник – к. політ. н., доцент Л. О. Новоскольцева

Засоби масової інформації в умовах протидії тероризму

Тероризм оголосив війну всьому людству. Теракти в США, Іспанії, Японії, Англії, Лівані, Іраку, Палестині та інших країнах наводять жах на безборонних і, як виявилось, беззахисних людей. Залякування стало способом керування суспільством, саме з цією метою тероризм прагне до цинічної та публічної демонстрації своїх кривавих атак через засоби масової інформації. Таким чином, сучасний тероризм нерозривно пов'язаний із діяльністю засобів масової інформації. Саме за допомогою «медіа» суб'єкт терору доносить своє послання до громадськості, саме через них «публіка» дізнається про акти насильства, причому ЗМІ не просто інформують людей про події, а й формулюють визначення, підказують висновки, наштовхують на потрібну інтерпретацію тієї чи іншої події. Сприйняття цих подій аудиторією багато в чому залежить від способів подання відповідного матеріалу засобами масової інформації, що робить аналіз дискурсивних практик ЗМІ найважливішою умовою з'ясування самого феномену терору.

Терористичні прийоми використовують і політтехнологи, коли усвідомлюють, що їх звичні методи не приводять до бажаного результату. Підірвати порожній автомобіль чинного мера, який претендує на чергових виборах залишитися на своїй посаді ще раз, – справа нехитра. І претендент цілий, і журналісти шумлять. Не можна, однак, не визнати, з іншого боку, що терористи виводять суспільство на шабель, де влада може робити й робить помилки, що завжди є чудовим інформаційним приводом для виступів журналістів. Як слушно зазначають дослідники, саме глобальність і націленість на мас-медійний ефект є неодмінними атрибутами тероризму сьогодні. Сучасні ЗМІ (як основний канал розповсюдження інформації про теракти) стають для терористів своєрідною зброєю, без якої самі теракти замикаються лише на безпосередніх жертв, і, не отримуючи розголосу, втрачають свій сенс.

Засоби масової інформації та комунікації виконують у розвиненні суспільства особливу функцію. Їх вплив на людину починається в самому ранньому віці та триває все життя. Варто констатувати, що в сучасному світі ЗМІ взяли на себе значну частину функцій з формування свідомості людей, виховання їхніх смаків, поглядів, звичок, уподобань. В умовах динамічних змін соціально-політичного процесу в сучасній Україні в цілому та її регіонах зокрема, ЗМІ стають усе більш активними суб'єктами соціально-політичної дії, здатними, зважаючи на доступність, оперативність, широке охоплення аудиторії, істотно впливати на формування ціннісних орієнтацій і установок, що визначають специфіку залученості громадян у суспільно-політичне життя.

Засоби масової інформації, як і інші дискурсивні системи, беруть участь у виробництві та відтворенні типізованих значень. Від репертуару й рамок інтерпретацій, що містяться в ЗМІ, залежить, чи потрапить та чи інша соціальна проблема у фокус суспільної уваги або буде проігнорована. Величезне значення в цьому зв'язку мають підбір і подання матеріалу, які в свою чергу, залежать не тільки від позиції конкретних журналістів або власників органу ЗМІ, а й типу аудиторії. У газетних статтях, адресованих масовому читачеві, використовують зовсім інші способи аргументації, ніж, наприклад, в наукових працях. Найчастіше риторика газетних публікацій зближується з політичною: їх автори непомітно для себе видають думку за знання, об'єктивуючи власну оцінку, маніпулюють категоріями «я» і «ми». При цьому у своїх вихідних посланнях вони, як правило, спираються на сформовані в суспільстві соціальні ієрархії, що допомагає налагоджувати відносини довіри з читачем у процесі комунікації. Поширюючи ті чи інші повідомлення та матеріали, ЗМІ створюють певну громадську думку, настрій, формуючи погляди й поведінку окремих особистостей, соціальних груп, а в кінцевому підсумку – усього суспільства. Іншими словами, повідомляючи своїм читачам, слухачам чи глядачам певну інформацію, ЗМІ викликають у них певні почуття, відповідно до яких у людей формуються й певні моделі поведінки. Зважаючи на те, що споживачем масової інформації є практично кожна людина, подібні процеси можна сформувати в усього суспільства в цілому або у переважної його частини.

Відомо, що позитивна інформація може бути засобом залучення людини до суспільно-політичного життя, сприяти піднесенню, соціальній захищеності, збагаченню духовного світу, відкритому спілкуванню з іншими. Однак є інформація інша: у ЗМІ нерідко зустрічаються низькопробні матеріали, сцени жорстокості й насильства, публікації, що розпалюють ненависть до інших народів. Інтернет дає віртуальну можливість людині самоствердитися в тих аспектах, які є нереалізованими в соціальній дійсності, що веде до втрати свого реального соціального «Я» шляхом перенесення самореалізації та самоідентичності в кіберпростір, а це, у свою чергу, не може сприяти гуманізації, розвитку особистості, нормальному спілкуванню з іншими людьми. Механізм впливу ЗМІ на формування свідомості й поведінку людей є досить складним феноменом. З одного боку, він зберігає загальні закономірності впливу на свідомість і психіку особистості. З іншого – суспільство, яке якісно змінилося в умовах переходу до ринкової економіки, часто не сприймає етичну складову інформації, її моральну спрямованість, а форми соціального контролю, які дієвими були раніше, не спрацьовують.

Зважаючи на те, що ЗМІ є керованою сферою, існують впливові сили, насамперед за кордоном, зацікавлені в деструктуванні українського соціуму й насадженні гедоністичного егоцентризму. Саме ці механізми почали застосовувати для руйнівних цілей і, перш за все, для активізації нищівних тенденцій у свідомості суспільства. Дану мету досягають шляхом впливу механізмів наслідування, прихованої дії негативної інформації ЗМІ на психіку й ціннісні орієнтири людей. Це призводить до значного поширення в молодіжному та освітньому соціумі заперечних поведінкових вчинків, до скептичного ставлення молоді до ідейних і моральних цінностей батьків, більшість яких народилися у радянському суспільстві.

Серед безлічі визначень тероризму є й таке: «акт насильства, задуманий з метою залучення уваги й подальшого передавання послання за допомогою розголосу, яку він отримує». У доповіді, підготовленій у США ще в 1986 році спеціальною урядовою групою з боротьби з тероризмом, ідеться: «Серед факторів, що сприяють зростанню кількості інцидентів, слід відзначити успіхи

терористів у отриманні широкої реклами та впливі на масову аудиторію. Терористи розглядають роль ЗМІ – поширення своїх заяв по світу – однією з головних для досягнення цілей». Окрім того висловлюється припущення про те, що сучасні ЗМІ здатні впливати на специфіку тероризму. В умовах, коли відбувається спектаклізація соціальної реальності, тероризм стає «театром». Терористи прораховують імовірність завоювання уваги ЗМІ, калькуюють шанс отримання виходу до трикутника політичної комунікації, для чого роблять теракти більш видовищними, вибирають мішенню емоційно значимі об'єкти.

Всі терористичні акції кінця ХХ – початку ХХІ ст. не обходяться без спланованого застосування засобів, форм і методів розповсюдження інформації з метою відповідного впливу на поведінку людини (установки), а, отже, є спланованими психологічними операціями. Шоковий стан мас, викликаний терористичними діями, посилюється хаосом неперевіреної інформації, панічних чуток і припущень, ретрансльованих ЗМІ. Телебачення, Інтернет, преса, радіо стають у цей час не тільки провідниками теророносної інформації, але й механізмом розширеного відтворення терористичного впливу. У суспільстві виникає теророфонічний ефект. Теророфонія – це суспільний резонанс, викликаний терористичною акцією, це невід'ємна типова прикмета терористичного процесу, яка не тільки фіксує адаптацію тероризму в масовій суспільній свідомості, а й запускає механізм психологічних змін у менталітеті, світогляді, способі життя як на особистісному, так і на соціальному рівнях. Будь-які медіа вже за своєї природою є мимовільними спільниками терористів, оскільки, як вже відзначалося вище, в основі сучасного тероризму лежить технологія впливу на ЗМІ, а через ЗМІ – на суспільство. Однак поняття «міжнародний тероризм» усе частіше вживають у надмірно широкому значенні, що цілком поглинає конкретні форми його прояву. Він перетворюється на фантомний образ світового зла, що загрожує самим основам людської цивілізації. У політизованому інформаційному просторі міжнародний тероризм розглядають як силу, що протистоїть заходу на чолі з США, і як реакцію на глобалізацію.

Список використаних джерел

1. Богуш В.М. Інформаційна безпека держави. Київ: МК-Прес, 2005. 432 с.
2. Бойченко О. Міжнародна інформаційна безпека: проблеми і перспективи. URL : <http://www.irbis-nbu.gov.ua/>
3. Дугінець Г.В., Косячевська С.М. Інформаційні війни як інструмент впливу на національний суверенітет в умовах глобалізації. URL: https://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow4/ecpros_2014_92_5.pdf
4. Ільницька У. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. Humanitarian vision. 2016. Vol. 2 № 1. Р. 27–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2016_2_1_7

ЗМІНИ В СИСТЕМАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ: АДАПТАЦІЯ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

*Ольга Науменко, к. політ. н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ORDIC iD: <https://orcid.org/0000-0003-0136-460X>

Система публічного управління України в умовах воєнного стану

Система публічного управління України в умовах воєнного стану зазнала значних викликів. Необхідно є відповідна оцінка інституційних трансформацій, що відбулися в Україні на сьогодні. Зокрема, система прийняття управлінських рішень і механізм розробки стратегічних планів на загальнодержавному і регіональному рівнях визначеного кола першочергових змін.

Впровадження воєнного стану зазвичай викликає шоковий вплив на різноманітні сфери життєдіяльності суспільства та держави, що пов'язане з інституційно-правовими змінами. Як можна побачити з досвіду закордонних держав, які наštовхувалися під час воєнних дій на своїй території з такими викликами, як: різка зміна структури економіки, руйнування усталених механізмів управління державою, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення демографічних та соціальних проблем, збільшення бідності, інфляція, та зниження інвестиційної активності бізнесу [1, с. 30–31; 32].

Значну роль відіграють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в розвитку країни. Основними інституційними змінами в Україні у результаті запровадження воєнного стану, стали незавершеність адміністративно-територіальної реформи, яка є загрозою зростанням в Україні інституційних диспропорцій у взаємовідносинах між органами державної влади і органами місцевого самоврядування різних рівнів. В країні є неврегульованим розподіл управлінських функцій між органами державної влади, органами місцевого

самоврядування і інститутами громадянського суспільства в сфері публічного управління. Система військового обліку в Україні потребує суттєвого перегляду. Блокування ефективності механізмів публічного управління в Україні утруднюється через корупцію і інші інституційні дисфункції.

Гармонізація стратегічного планування регіонального розвитку на державному, регіональному, субрегіональному і локальному рівнях повинна здійснюватися з одночасною розробкою річних планів розвитку для кожного з об'єктів стратегічного планування. Важливою складовою планів є їх належне бюджетне забезпечення. Алгоритм даного процесу передбачає такі кроки: визначення у Державній стратегії регіонального розвитку місця і значення кожного окремого великого регіону (центрального, західного, північного, південно-приморського і східного); формування стратегії розвитку для кожної з областей в межах цих великих регіонів; розроблення стратегії розвитку для окремих районів та територіальних громад в контексті розроблених обласних стратегій; затвердження щорічних планів розвитку для кожного регіону, району і громади; утворення обласних, районних і місцевих річних бюджетів, в яких мають бути визначені видатки на здійснення зазначених річних планів розвитку. Як результат, стратегія розвитку територіальних громад повинна здійснюватися з урахуванням головних положень чинних стратегій розвитку визначених районів та регіонів.

Запроваджена модель стратегування окреслює об'єднання зусиль різних ланок системи публічного управління – органів державної влади, органів місцевого самоврядування і інститутів громадянського суспільства [1, с. 30; 33–34].

Національна безпека нашої країни залежить від здатності публічного управління в повній мірі застосовувати свої функції сьогодні. Для України актуальною є побудова цілісної і незалежної системи публічного управління, забезпечення високого професійного рівня кадрів, підвищення якості надання послуг в сфері публічного управління. Через військові дії на перший план вийшло сприяння підвищенню ефективності роботи спеціалістів системи публічного управління: запровадження можливості організації віддаленої роботи публічного службовця; спрощена процедура прийому на роботу нових спеціалістів;

залучення на посади спеціалістів-військових у військово-цивільних адміністраціях; організація підвищення кваліфікації спеціалістів з акцентом на роботу в реаліях війни. Проведені раніше децентралізаційні процеси здійснили позитивний вплив на сучасне функціонування публічного управління в Україні, що забезпечує розширення відповідальності та повноважень органів місцевого самоврядування [3, с. 45].

Необхідною є трансформація публічного управління у воєнний і поствоєнний періоди задля забезпечення життєдіяльності держави і громадян, підвищуючи їх рівень економічної спроможності і безпеки. Важливим є проведення модернізації публічного управління з переглядом його функцій на всіх адміністративних рівнях, створивши нову систему органів публічної влади, що надасть змогу раціоналізувати управління за умов воєнного стану, усунення зайвих ланок управління та зміна управлінських процедур. Потрібною є ґрунтовна зміна у формуванні корпусу публічних службовців найвищої ланки [2, с. 273; 275].

На сьогодні система публічного управління має враховувати виклики та загрози спричинені війною. Необхідною є адаптація публічного управління до війни, що вимагає прийняття відповідних політичних рішень. Важливою є адаптація адміністративно-територіальної реформи до умов післявоєнного стану та подальше її практичне впровадження в повоєнній відбудові України.

Список використаних джерел

1. Борщевський В. В., Василиця О. Б., Матвеев Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія: Публічне управління і адміністрування*, 2022 р., № 2 (76). С. 30–35.
2. Куйбіда В. С., Куйбіда С. В., Теличко В. С. Розділ 3.4. Модернізація публічного управління в умовах війни і першочергові його завдання. *International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime: Collective monograph / edited by D. Nascimento, G. Starchenko. University of Coimbra, Portugal - Chernihiv: REICST, 2022. 425 с. С. 272–287.*
3. Миколюк А. В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. *Публічне управління і адміністрування в Україні:*

наук. журн. Причорномор. наук.-дослід. ін-т економіки та інновацій. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 29. С. 45–48.

*Ігор Недокус, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2689>*

Стан ринку надання приватних медичних послуг в Україні в умовах військового вторгнення Російської Федерації

Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації суттєво вплинуло на розвиток ринку приватної медицини в Україні. На думку більшості експертів у сфері надання медичних послуг приватними закладами охорони здоров'я в Україні ринок приватної медицини в Україні впродовж майже півтора року війни скоротився утричі. Значно зменшилась кількість звернень до приватних лікарів, причому не тільки через нестачу в українських громадян грошей, часу чи бажання слідкувати за здоров'ям. У зв'язку з масштабними військовими діями вимушені переселенці опинилися за тисячі кілометрів від спеціалістів та клінік, які надавали їм послуги, а натомість приватні медичні заклади втратили більшість своїх постійних клієнтів [1].

За останні роки в Україні виокремились лідери серед приватних медичних закладів, прибуток яких вимірюється сотнями мільйонів та мільярдами гривень. Найбільш прибутковим приватним медичним закладом у нашій державі у 2020 році є ТОВ «Сінево Україна» та ТОВ «Сінево Схід» із загальним річним прибутком у 1 млрд грн. На другому місці перебуває ТОВ «Медікс-Рей Інтернешнл Груп» (належить до групи лікарень ізраїльської онкології «LISOD») з доходом понад 400 млн. грн. Третя позиція у вітчизняному рейтингу приватних медичних закладів належить ТОВ «Медичний центр «Медікап» із річним прибутком у 300 млн. грн. Четверте місце посідає ТОВ «Ісіда-IVF» із сукупним доходом у 250-300 млн. грн., а п'яте місце ТОВ «МО «Діла» також із річним прибутком у 250-300 млн. грн. [2]

Важливим показником діяльності закладів приватної медицини в Україні є вартість лікування. Кошторис лікування у вітчизняних приватних закладах охорони здоров'я залежить, насамперед, не від якості послуг, які пропонуються, а від «статусності» приватної медичної установи. Так, при наданні аналогічних за рівнем якості медичних послуг, різниця в ціні може становити 50-80%. Таким чином, споживач медичної послуги переплачує, насамперед, за репутацію.

Сьогодні, в умовах війни, найбільш складні умови переживають невеликі та середні приватні медичні клініки у східних, південних та центральних регіонах України. Зокрема, тільки у місті Києві понад 80% приватних медичних закладів закриті або перебувають на межі існування. Це пов'язано з тим, що невеликі заклади приватної медицини не володіють так званою «фінансовою подушкою» та не мають зарубіжних інвесторів, щоб пережити кризу.

Також значно впав попит по послуги приватних медичних закладів з причини масової міграції наших громадян за кордон та всередині країни. Тому вітчизняні приватні медичні заклади повинні запроваджувати гнучку політику та пропонувати своїм пацієнтам різноманітні дієві механізми та способи залишатись на зв'язку з своїми лікарями на відстані.

За останні місяці міграційні хвилі всередині нашої держави зменшились, проте, ми не повинні заспокоюватись, ситуація може змінюватись. Тепер приватні закладами охорони здоров'я зіткнулись з іншою проблемою, яка потребує нагального вирішення: змінився клієнт – змінився попит. Суть у наступному: більшість планових операцій стали неактуальними, натомість домінують ургентні випадки, термінові операції та швидка допомога; значна кількість жінок із дітьми, які були активними клієнтами приватних медичних закладів, виїхали за кордон; змінився середній вік пацієнтів, тому приватні медичні заклади повинні терміново змінювати перелік послуг, штат лікарів та допоміжного персоналу, щоб залишитись на ринку приватної медицини.

Більшість вітчизняних закладів приватної медицини зосереджена у найбільш економічно розвинених регіонах України, де велика кількість платоспроможного населення. Так, у столиці

України у довоєнний період знаходиться понад 50% усіх приватних медичних закладів. Також розвинена приватна медицина у Харкові, Одесі, Дніпрі, Львові та інших містах. Понад 70% закладів приватної медицини в Україні складають відносно невеликі установи: медичні кабінети, центри, лабораторії. Проте, впродовж останніх довоєнних років великі інвестори, особливо зарубіжні, почали активно вкладати фінанси у розвиток великих приватних закладів охорони здоров'я.

На відміну від інших публічних сфер, лікарні та лікарі працювали у найгарячіших точках навіть у найбільш гострі фази війни. Лікарні та медики масово стали об'єктом російських атак: щонайменше 292 лікарні було знищено або сильно пошкоджено, 62 медичних працівники вбито [1]. У першій фазі війни доступ до життєво необхідних ліків та послуг було порушено, а тисячі лікарів та медсестер, а також мільйони їхніх пацієнтів залишили свої домівки та місця роботи.

Однак система змогла вистояти, зберегла керованість і здатність виконувати свої функції. Цьому посприяли кілька факторів: відданість і служіння з боку багатьох лікарів, медсестер, керівників медичних закладів, "воєнні" рішення Міністерства охорони здоров'я, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, а також попередні структурні реформи, які допомогли системі стати більш життєздатною.

Чимало лікарів, медсестер та керівників залишилися у своїх закладах у найтяжчі часи та продовжували надавати допомогу або ж узялися допомагати тисячам внутрішньо переміщених осіб на нових місцях. Лікарі продовжували тримати зв'язок онлайн зі своїми пацієнтами; утворювалися цілі онлайн-спільноти медичних фахівців, які надавати допомогу всім, хто її потребує.

Процес дослідження функціонування приватних закладів охорони здоров'я в Україні є порівняно складним, оскільки не вистачає необхідних статистичних даних. Вітчизняна державна статистика не оприлюднює повну інформацію про роботу приватних медичних закладів, а лише фрагментарну, особливо в умовах воєнного стану [3]. Проте, можна констатувати, що у більшості випадків за сферою надання медичних послуг приватна медицина не конкурує з державною, а тільки доповнює її або є певною альтернативою.

Список використаних джерел

1. Крізь війну: що відбулося з охороною здоров'я у 2022 році. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2023/04/3/253632/>
2. Куплю здоров'я: ТОП приватних медичних закладів України. URL: <https://youcontrol.com.ua/data-research/kupliu-zdorovia-top-privatnykh-medychnykh-zakladiv-ukrayiny/>
3. Леган І.М., Крикун О.Д. Ринок приватної медицини України: особливості регулювання та напрями розвитку // Галицький економічний вісник. №3 (64). 2020. С.192-198.

*Наталія Стрельчук, к. і. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6451-871X>*

**Е-послуги як важлива складова цифрової трансформації
України**

Сфера е-публічних послуг є досить важливою, а як показав досвід роботи органів влади в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, для переважної більшості громадян нашої держави ще й вкрай необхідною.

Як зазначається у «Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні», е-послуга – це «адміністративна та інша публічна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем» [2]. Відповідно до Концепції запровадження електронних послуг мало здійснюватися в чотири стадії. На першій стадії передбачалося «забезпечити можливість дистанційного доступу суб'єкта звернення до повної, актуальної та достовірної інформації про адміністративну послугу за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем». Друга стадія передбачала вже «можливість дистанційного доступу суб'єкта звернення для завантаження, заповнення та друку електронних заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем» [2]. І третя, завершальна, мала «забезпечити можливість подання

суб'єктом звернення заяви та інших документів, необхідних для отримання адміністративної послуги в електронній формі, а також здійснення оплати за надання адміністративної послуги в електронній формі (у разі надання платної адміністративної послуги)». На останній, четвертій стадії передбачалося забезпечити виконання всіх етапів, «передбачених порядком надання адміністративної послуги в електронній формі, а також персоналізоване планування необхідності отримання адміністративної послуги на підставі даних, відомих про фізичну або юридичну особу» [2]. З часу прийняття Концепції, Україна в 2022 р. значно покращила свій результат і за даними Індексу розвитку електронного урядування посідає 46 місце з 193 країн [5].

У 2022 р. Transparency International Ukraine у рамках програми «Прозорі міста» дослідила влади в умовах війни у 70 тилових містах України, в т.ч. предмет наявності е-інструментів, які дозволяють громадянам подати заяву на житло, замовити місце або послугу в міських установах соціальної допомоги, зареєструвати дитину в заклад освіти, а також залишити скаргу щодо роботи питань благоустрою чи ЖКГ [3]. Так, серед 70 досліджуваних міст лише 12 забезпечили можливість електронної реєстрації заяв на житло, а тільки 19 - мають е-сервіси чи е-інструменти, які стосуються послуг соціальної сфери. 40 із 70 досліджуваних міських рад мають платформу чи інструмент реагування на скарги. У 35 містах забезпечено дистанційну реєстрацію в школи чи садки, ще у 32 — можна подати онлайн-заявку на зарахування або до закладу шкільної, або до дошкільної освіти [3]. Відповідно, у сільській місцевості показники доступності е-послуг ще нижчі.

У вересні 2022 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) у межах регулярного омнібусу, який проводиться на замовлення Програми розвитку ООН в Україні й у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації України, проведено Всеукраїнське опитування і за результатами якого опубліковано аналітичний звіт «Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг» [1]. Впродовж року, як показали результати опитування, фактично 3 з кожних 5 дорослих українців користуються електронними державними

послугами. Найбільше респондентів, як зазначається у звіті, це 52% користувалися додатком чи порталом «Дія». Якщо порівнювати з попередніми опитуваннями, то кількість користувачів додатку «Дія» зросла у 4 рази. (У 2020 рр. –13% , у 2021 р. –30%) [1].

Разом з тим, як зазначається у звіті, користування різними е-послугами зросло незначною мірою. Так, оформлення таких важливих е-послуг як оформлення субсидій і соціальних виплат зросло з 13% до 16%. Іншими послугами впродовж року користувалися до 9,5% серед усіх респондентів, і майже в усіх випадках порівняно з 2021 р. є тенденція до зниження користування. Виняток становить лише оформлення свідоцтва про народження — користування цією послугою не змінилося. Можливо, зазначають дослідники, що це обумовлено нижчим «попитом» у воєнний час і частково ти, що затребувані послуги консолідуються в «Дії», тому рідше респондентами називаються окремо [1].

Експерти відзначають, що майже щомісяця Міністерство цифрової трансформації та інші органи влади впроваджують нові е-послуг. Але переважно це послуги для користувачів «Дії», яких є біля 18-ти мільйонів. Втім, ці послуги залишаються недоступними для «нецифровізованих» громадян України. Для того щоб нерівність у доступі до послуг між «цифровізованими» і «нецифровізованими» громадянами не зростала ще більшою мірою, особливо у сільській місцевості, експерти пропонують запровадити у ЦНАП посади адміністраторів, які б були «цифровими посередниками». Таким чином громадяни, які не мають змоги отримувати е-послуги через відсутність засобів е-ідентифікації, смартфона чи комп'ютера, доступу до мережі Інтернету, довіри, знань, вмінь і навичок зможуть отримати ці ж послуги, звернувшись до такого адміністратора [3].

Серед причин чому е-послуги на місцевому рівні поширюються дуже повільно називається низка причин серед яких, зокрема, військові дії, брак фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів та ін. Створення зручних і доступних умов для отримання е-послуг громадянами України, особливо в умовах воєнного стану і повномасштабної агресії РФ є надзвичайно

важливим, бо саме за якістю послуг кожен громадянин оцінює турботу держави про нього у цей складний час.

Список використаних джерел

1. Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг. Аналітичний звіт. Вересень 2022 р. URL.: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/analychnyy-zvit-dumky-i-pohlyady-naselennya-ukrayiny-shchodo-derzhavnykh-elektronnykh-posluh>.
2. Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні. Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80#n8>.
3. Матвійчук Р. ЦНАП, е-послуги: що далі? URL.: <https://decentralization.gov.ua/news/15452>
4. Онищенко В. Не «Дією» єдиною: які е-послуги надають українські міста. URL.: <https://ti-ukraine.org/blogs/ne-diyeyu-yedynoyu-yaki-e-poslugu-nadayut-ukrayinski-mista/>
5. OON. UNeGovKB. URL.: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine>.

*Денис Луков, магістрант кафедри політології
та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. пол. н., проф. А.М. Круглашов*

**Фінансові інструменти стійкості публічної служби
в умовах воєнного стану в Україні**

Створення дієвих інструментів фінансової стійкості публічної служби є важливим завданням кожної держави, перед якою постає завдання протистояти зовнішній військовій агресії. За попередніми оцінками дефіцит державного бюджету України у 2023 р. має скласти 38 млрд. дол. США, що відчутно сплине на ресурсну спроможність національної системи публічного управління. З метою фінансування державного боргу Україна та ЄС уже започаткували програму макрофінансової допомоги на суму у 18 млрд. євро, що становить майже половину дефіциту бюджету у 2023 р., а перший транш у розмірі до 3 млрд. євро вже

надійшов в січні цього року. Також потужною підтримкою України є домовленість на 9,9 млрд. дол. США грантового фінансування від США (перший транш якого у розмірі 1,25 млрд. дол. США Україна отримала 27 лютого 2023 р.). [3].

Платники податків і митних зборів у складний воєнний час продовжують фінансово підтримувати економіку України сумлінною сплатою податків до бюджету, відтак забезпечують стійкість також і публічної служби. В січні – лютому 2023 р. надходження до зведеного бюджету за платежами, що контролює Державна податкова служба України, становили 149,9 млрд. грн.: до державного бюджету надійшло 83,5 млрд. грн., до місцевих бюджетів – 66,5 млрд. грн. [2]. В розрізі основних платежів у січні – лютому 2023 р. порівняно з відповідним періодом минулого року приріст з податку на доходи фізичних осіб становив 10,8 % (+2,4 млрд. грн.), надходження акцизного податку з вироблених та ввезених товарів збільшилися в 1,4 рази. За цей же період до місцевих бюджетів надійшло 66,5 млрд. грн., що на 9,8 % більше, ніж у січні – лютому 2022 р. Надходження єдиного соціального внеску становили 69,1 млрд. грн., що на 13,4 % більше, ніж у січні – лютому 2022 р. Завдяки активній громадянській позиції платників податків держава стабільно отримує кошти для забезпечення Збройних Сил України, соціальних виплат та підтримки стійкості публічної служби.

Важливим аспектом формування фінансової спроможності публічної служби України в умовах воєнного стану є взаємодія з міжнародними партнерами, які підтримують нашу державу у боротьбі з російською агресією. Тут виокремимо декілька моментів. По-перше, з 30 січня по 3 лютого 2023 р. спільна делегація Міністерства фінансів України та Державної податкової служби України працювала спільно з технічною місією Податково-бюджетного департаменту Міжнародного валютного фонду над питаннями податкової політики та податкового адміністрування [2]. Відбулася низка зустрічей, під час яких були розглянута поточна ситуація в сфері податкового адміністрування в Україні, обговорено законодавчі ініціативи у сфері оподаткування. Зокрема йшлося про впроваджені заходи, які в умовах російської агресії забезпечили роботу податківців,

підтримали діяльність платників податків. Представники Державної податкової служби України повідомили про напрями її реформування в 2023 р. та запровадження єдиної е-системи адміністрування, спрямованої на забезпечення фінансової стійкості всієї системи публічної служби в Україні. Обговорено стратегії впровадження е-аудиту, е-акцизу, вдосконалення заходів щодо зниження ризиків порушення доброчесності. Спільні напрацювання під час місії підтвердили правильність обраного стратегічного вектору розвитку фінансової політики, спрямованої й на забезпечення стійкості системи публічної служби. Заплановані реформи сприятимуть максимальній підтримці діяльності сумлінних платників, що сприятиме стабільності державного бюджету та забезпечить надійний резерв для повоєнного відновлення і відбудови нашої країни, її інвестиційної привабливості.

По-друге, Державної податкової служби України спільно з представниками EU4PFM (Програми Європейського Союзу з підтримки управління державними фінансами в Україні) визначили напрями реалізації спільних проєктів у 2023 р. на десятому засіданні Керівного комітету проєкту EU4PFM [1]. В 2022 р. Державній податковій службі України вдалося досягти значних результатів у реалізації проєктів щодо питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, вдосконалення процесів адміністрування відповідно до європейських стандартів. Завдяки також цьому вдалося налагодити безперебійну роботу цього сегменту публічної служби з перших днів війни, швидко адаптувати ІТ-систему до вимог воєнного стану, забезпечити роботу податкової системи та її сервісів. Нині основна увага Державної податкової служби України зосереджена на вдосконаленні таких аспектів забезпечення фінансової стійкості публічної служби як продовження заходів із гармонізації законодавства, впровадження директив та правил, настанов та стандартів Організації економічного співробітництва та розвитку, продовження вдосконалення е-сервісів тощо.

По-третє, в умовах продовження повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну, наш уряд активно шукає джерела фінансування дефіциту бюджету у 2023 р. та здійснює

планове погашення й обслуговування державного боргу. За повідомленням прес-служби Міністерства фінансів України, платежі з погашення державного боргу за січень – лютий 2023 р. становили 47,7 млрд. грн. (94,1 % плану), а платежі з обслуговування державного боргу – 12,6 млрд. грн. (100 % плану) [3]. Джерелами фінансування дефіциту державного бюджету на сьогодні є військові облігації, кредити від міжнародних фінансових організацій та двосторонні кредити та гранти). При цьому, важливими є стабільність, передбачуваність і ритмічність отримання зовнішнього фінансування для вчасного й повного покриття пріоритетних бюджетних видатків. Зауважимо, що від початку 2023 р. до бюджету залучено близько 5 млрд. дол. США, з яких 3 млрд. євро – від ЄС, 1 млрд. дол. США – від США, 500 млн. дол. США – від Великої Британії та понад 160 млн. дол. США – від Світового банку. Подальша допомога міжнародних партнерів є життєво важливою для України [4].

Отже, потужна зовнішня підтримка залишається життєво необхідною, а забезпечення стабільного виконання бюджету є ключовою передумовою для переможного протистояння агресору та збереження фінансової стійкості публічної служби України.

Список використаних джерел

1. EU4PFM. Newsroom. URL: <https://eu4pfm.com.ua/newsroom/achieved-results/>
2. Державна податкова служба України Результати діяльності. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt/>
3. Міністерство фінансів України. У лютому до загального фонду державного бюджету надійшло 132,2 млрд гривень. URL: <http://surl.li/fzqjs>
4. Міністерство фінансів України. Сергій Марченко виступив на зустрічі фінансового блоку G7. URL: 23 лют. 2023. https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_gave_a_speech_at_g7_financial_bloc_meeting-3855

*Лариса Волошина, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., асистент І. О. Равлик*

Розвиток інституту кар'єри державних службовців в системі публічного управління України

Останнім часом все більше дослідників надають перевагу вивченню людських ресурсів, успішне управління якими є запорукою стабільності та сталого економічного зростання. У зв'язку з цим в сучасних системах публічного управління актуальності набувають функції управління персоналом. Відтак, необхідним постає вивчення проблем управління кар'єрою, оскільки діяльність органу публічного управління через ефективні кар'єрні переміщення державних службовців сприяє збільшенню віддачі від використання людських ресурсів через вивчення мотивації, задоволення потреб державних службовців у визнанні. Нині публічна сфера вважається однією з найпривабливіших для кар'єрного зростання, що обумовлено високим ступенем її статусності, стабільності, престижності, наявністю широкої мережі формальних та неформальних зв'язків, що вважається соціальним капіталом на все життя. Тож в умовах сучасних соціально-політичних змін особливості кар'єрного зростання публічних службовців все частіше стають об'єктом наукових дискусій учених та практиків у сфері HR-менеджменту.

Питання кар'єрного просування та власна роль державного службовця в управлінні своєю кар'єрою є для державних службовців предметом особливих зацікавлень. Сучасна кар'єра державних службовців України є надскладним соціальним явищем, вагомим організаційно-правовим чинником, що потребує активного залучення та використання в управлінській практиці. Державний службовець як суб'єкт кар'єрного процесу планує її відповідно до вимог національного законодавства, надаючи їй форми та змісту. Важливою рисою державного службовця та його професійного шляху є розуміння кар'єри як результату свідомої життєвої позиції й поведінки в сфері трудових відносин, які

пов'язані з посадовим та професійним зростанням, що створює можливість професійно управляти кар'єрою державних службовців.

Тривалий час умови кар'єри державного службовця були продиктовані внутрішніми регламентами системи державної служби та передбачали гарантовану довготермінову зайнятість, регулярність та передбачуваність просування, відданість системі державної служби та професії державного службовця. Наразі ці умови визначає, зазвичай, зовнішнє експертне середовище. Тому науковці здійснюють пошук методологічних основ наукового дослідження професійної кар'єри державних службовців на основі використання методологічного потенціалу зарубіжних концепцій кар'єри.

Оскільки службова кар'єра державного службовця є багатомірним та складним правовим явищем, особливості її змістового навантаження проявляються в різних аспектах її сприйняття й характеристиках. Звернення до наукових доробок з питань службової кар'єри державного службовця дозволяє виокремити такі характеристики кар'єри державного службовця. По-перше, це соціальна характеристика. Соціальний аспект кар'єри державного службовця має прояви і в тому, що державна служба є соціально-правовою інституцією, що покликана служити суспільству, захищати його та створювати належні умови для функціонування. Тому, в соціальному аспекті службова кар'єра є суспільним уявленням про службові досягнення державного службовця на державній службі, стрімкість, швидкість, траєкторію кар'єри та методи її реалізації [2, с. 425]. По-друге, це правова характеристика. Правовий аспект службової кар'єри характеризується системою законодавства, що регулює питання проходження державної служби та становлять норми конституційного, кримінального, фінансового, адміністративного, трудового права. Таким чином, службова кар'єра державного службовця в правовому аспекті – це «система правовідносин, пов'язаних із набуттям статусу державного службовця, просуванням за посадами і за рангами, оцінюванням державного службовця, припиненням службових відносин, режиму державної служби» [1, с. 508]. По-третє, це організаційна характеристика, що визначає службову кар'єру державного службовця як механізм,

покликаний забезпечити створення її основ (правових, структурних та процедурних) і здійснення. По-четверте, це процедурна характеристика. Процедурний аспект службової кар'єри полягає в тому, що «це сукупність послідовно здійснюваних адміністративних процедур щодо набуття статусу державного службовця, просування за посадами і рангами, оцінювання державного службовця, припинення службових відносин» [1, с. 159]. По-п'яте, це структурна характеристика. При дослідженні структурної характеристики було запропоноване широке та вузьке розуміння службової кар'єри державного службовця, відповідно до якого службова кар'єра визначена як «просування державного службовця по державній службі за посадами або за рангами щодо забезпечення виконання завдань і функцій держави» [2, р. 422]. По-шосте, це публічно-індивідуальна характеристика – двоєдиний аспект, який розглядає службову кар'єру державного службовця з позиції поєднання публічних і індивідуальних інтересів. Публічний вимір службової кар'єри проявляється в її значенні та ролі для органу публічного управління, тобто заохочення державного службовця та надання можливості досягти успіху, сприятиме більш професійній діяльності державного службовця, що знайде своє відображення в результатах діяльності органу публічного управління. Індивідуальний аспект службової кар'єри державного службовця розкриває особливості бачення її державним службовцем, тобто зв'язок з суб'єктивною оцінкою характеру протікання кар'єрного процесу та проміжних результатів розвитку його кар'єри.

Отже, сучасна кар'єра державних службовців України є надскладним соціальним-політичним явищем, організаційно-правовим чинником, що потребує найбільш активного залучення й використання в управлінських практиках. Під кар'єрою ми розуміємо траєкторію руху державного службовця в сфері трудової діяльності, що пов'язана з посадовим (професійним) зростанням та детермінована її особистісними цілями та установками. Кар'єра публічних службовців розглядається як складна динамічна система, що складається з підсистем та має такі базові ознаки, як динамічність, інтеграція, самокерованість. В умовах реформування державної служби України службова кар'єра державного службовця має суттєве значення в підвищенні

ефективності та дієвості інституту державної служби, професійності і компетентності державних службовців. Сама службова кар'єра як правова категорія потребує реформування на нормативному рівні, тобто законодавчого регулювання та визначення поняття службова кар'єра державного службовця.

Список використаних джерел

1. Camelia-Olivia Straia Ilies. Contemporary career civil servant myths: the Romanian case. *Procedia Economics and Finance*. 2014. № 15 . P. 506-513.
2. Kimberly S. McDonald, Linda M. Hite. Reviving the relevance of career development in human resource development. Hite. *Human Resource Development Review*. 2005. Vol. 4. № 4 (Dec.). P. 418–439.
3. Беккер Г. С. Службова кар'єра. *Соціологія: терміни, поняття, персоналі: навч. слов.-довід.* / [уклад.: В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.] ; за заг. ред. В. М. Пічі. К.: Каравела ; Л. : Новий світ –2000, 2002. 312 с.

*Наталія Волошина, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н.Ю. Ротар*

**Етичні виміри діяльності державних службовців в умовах
свроінтеграційного поступу України**

Етика державного службовця займає дедалі помітніше місце в дискусіях про індикатори якісного публічного управління. В українському суспільстві сформувалася думка, що етичні стандарти державних службовців занепали, почастишали прояви неправомірної поведінки з боку тих, кому довірено охороняти інтереси громадян та суспільні інтереси. В усьому світі помітним став рух з відновлення довіри до інститутів публічного управління, тому державні службовці мають реагувати на ці вимоги, зокрема, й шляхом посилення етичних стандартів своєї діяльності, оскільки знижуючи своїми неетичними діями довіру громадян до інститутів держави, державні службовці підривають основи демократії, що особливо небезпечно в умовах правового режиму воєнного стану. Актуалізовані потреби українського

суспільства в формуванні конкурентоспроможної системи державної служби потребують модернізації існуючих етичних принципів та цінностей системи публічного управління, відповідно до європейських стандартів та сучасних теоретико-методологічних принципів.

Поняття *етика* походить від латинського слова *ethos*, що в перекладі українською означає побут, звичаї, характер. За своєю природою етична складова науки державного управління є знанням про сутність моралі та моральності та їх й місце в діяльності державного службовця. Професійна етика є частиною загальної науки етики, об'єкт вивчення якої зазвичай формулюється як «специфічні, морально-професійні норми, стосунки, а також норми, принципи, заповіді пануючої в суспільстві моралі, трансформовані до особливостей того чи іншого виду професійної діяльності, що регулюють поведінку професіоналів під час виконання ними функціональних обов'язків, санкціонованих громадською думою й особистими переконаннями професіоналів» [3, с. 201].

В професійній етиці фіксують не стихійно сформовані моральні норми, а інституційні та свідомо сформовані професійно-етичні принципи. Набуття професійною етикою інституційного характеру засвідчує заміну спонтанних дій на передбачувані, очікувані, модельовані та регульовані види професійних дій [4, с. 7]. Будь-яка трудова діяльність базується на моральній системі суспільства, на рівні якої «можуть обґрунтовуватися особливі моральні норми, що відбивають специфіку професійної діяльності» [3, с. 197]. Представники кожної професії мають своє суспільне призначення, цілі діяльності, всередині кожної професійної групи формуються певні зв'язки та відносини між суб'єктами професійної діяльності. Відповідно, в кожній професії мають місце характерні типові ситуації, труднощі й небезпеки, конфлікти, що характеризують відносну самостійність професії та вимагають від працівника специфічного набору професіональних (ділових) та моральних якостей.

Етика поведінки державного службовця, будучи в загальному розумінні системою етичних норм та принципів, установленим порядком дій, правил та взаємовідносин в

службових відносинах системи публічного управління, що базуються на ціннісних засадах державної служби України та усвідомленні кожним державним службовцем свого професійного призначення, на думку Н. Требінець, умовно можна поділяти на два складники: перший складник – теоретичний, що є комплексом набутих упродовж життя етичних знань і моральних цінностей; другий складник – практичний, що відображає установки до належної поведінки та застосування набутих знань в професійній діяльності державного службовця [5, с. 70]. Варто погодитися з Н. Янюк, яка пропонує етику діяльності державних службовців розглядати і як сукупність правил поведінки державних службовців всередині системи публічного управління, і як обов'язок дотримуватися етичних стандартів в комунікації з іншими суб'єктами правовідносин, що не перебувають в державно-службових відносинах зі службовцем [6, с. 195].

Найбільш відома дослідниця етичних принципів функціонування публічного управління Т. Василевська диференціює поняття *етика державної служби* й *етика державного службовця*. На думку вченої, етика державної служби є це інституційною етикою, яка впливає з місії і філософії державної служби, відтак презентує її професійно-етичні принципи, цінності, норми й механізми їх підтримки. Під етикою державного службовця варто розуміти систему професійно-етичних цінностей, принципів та норм, засновану на усвідомленні свого професійного призначення, що відображається у свідомості державного службовця, орієнтує і регулює його відносини, діяльність в сфері державної служби та механізмах підтримки професійно-етичного складника державної служби [2, с. 10]. Тобто етика державної служби є інституціональною та організаційною етикою, а етика державного службовця – професійно-етичними цінностями та нормами на рівні особистості державного службовця [4, с. 8]. В даному контексті вдалою є ідея Ю. Битяка, який пропонує під етикою державного службовця розуміти моральні та правові вимоги, що ставлять до особи, яка претендує на зайняття посади державного службовця та державного службовця під час виконання ним завдань та функцій держави [1, с. 175]. Етика державного службовця формує особливі вимоги до моральності державних службовців, що пов'язані з

особливостями проходження державної служби. На нашу думку, професійна мораль державних службовців є особливістю моральної свідомості, поведінки та взаємовідносин, зумовлених державно-службовою діяльністю державних службовців.

Підвищені етичні вимоги в публічному управлінні зумовлені, по-перше, тими значними матеріальними цінностями та людськими ресурсами, якими розпоряджається державний службовець через систему ухвалення управлінських рішень; по-друге, безпосереднім впливом ухвалених управлінських рішень на життя конкретних людей; по-третє, існуванням ризиків, непередбаченості в сполученні формально-процедурних регламентацій діяльності державного службовця з можливістю прийняття вольових суб'єктивних рішень. Ці чинники вказують на потенційне виникнення особливих етичних проблем професійної діяльності державних службовців, до яких, зазвичай, відносять проблеми: дотримання державної таємниці; збереження конфіденційної інформації громадян; протидії корупційним діянням; політичної неупередженості та обмеження частини політичних прав державних службовців [4, с. 7].

З урахуванням викладеного, зауважимо, що під професійною етикою державних службовців слід розуміти систему моральних та правових вимог, принципів, яких мають дотримуватися державні службовці в процесі виконання завдань та функцій держави. Професійна етика різних груп державних службовців відображує видові й родові особливості системи державної служби, що має враховуватися у нормативно закріплених правилах етичної поведінки державних службовців та під час розробки теоретичних основ професійної етики.

Список використаних джерел

1. Бралатан В. П., Гуцаленко І. В., Здирко Н. Г. Професійна етика: навч. посібник Київ: Центр учбової літератури, 2011. 251 с.
2. Василевська Т. Е. Етика державних службовців і запобігання конфлікту інтересів: навч.- метод. матеріали / уклад. О. М. Руденко. Київ : НАДУ, 2013. 76 с
3. Етика / В.О. Лозовой та ін.; за ред. проф. В.О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 224 с.
4. Норми та стандарти поведінки державних службовців: методичні матеріали / Харківська обл. держ. адміністрація. Харків, 2020. URL:

https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1044/104311/Attaches/etichna_pov edinka.pdf.

5. Требенєць Н. І. Професійна етика публічного службовця та запобігання конфлікту інтересів. *Сайт спільноти кращих державних службовців*. URL: <http://www.kds.org.ua/presentation/trebenets-ni-publichni-j-vistup-profesijnaetika-publichnogo-sluzhbovtsya-ta-zapobigann>

6. Янюк Н. В. Актуальні проблеми у регулюванні питань професійної етики публічних службовців. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. Львів, 2014. Вип. 59. С. 194–199.

*Любов Арсенюк, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к.політ.н., доц. І.С. Недокус*

Управління у сфері фізичної культури і спорту в умовах децентралізації владних повноважень в Україні

Сучасні інституціональні особливості управління розвитком фізичної культури та спорту в Україні вимагають досягти оптимального рівня розподілу повноважень на рівні територіальної громади, сформуванню такого механізму контролю та взаємодії органів місцевого самоврядування, державного управління, інститутів громадянського суспільства, який би забезпечив високий рівень розвитку фізичної культури та спорту територіальної громади.

Концепцією реформування місцевого самоврядування й територіальної організації, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 року передбачається «утворення на кожному адміністративно-територіальному рівні представницьких органів місцевого самоврядування з власними виконавчими органами», що дозволить виконувати самоврядні повноваження без їх делегування органам виконавчої влади [2]. Сьогодні між органами державної влади та органами місцевого самоврядування у сфері фізичної культури і спорту є проблема у розмежуванні повноважень, хоча діючі нормативні акти, зокрема Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про місцеві державні адміністрації», Закон України

«Про фізичну культуру та спорт» визначають відповідні повноваження, але не вирішують у повній мірі цієї проблеми та не створюють умов для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної влади. Так, при виконанні відповідних повноважень у розвитку фізичної культури та спорту проявляються об'єктивні та суб'єктивні фактори, які сприяють, або, навпаки протидіють реалізації у життя нормативних положень.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлює у сфері фізичної культури і спорту власні (самоврядні) і делеговані (по суті – державними органами виконавчої влади) повноваження. Сьогодні діюче законодавство до повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері фізичної культури та спорту відносить:

а) власні (самоврядні) повноваження:

- управління закладами фізичної культури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

- організація медичного обслуговування та харчування у закладах фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

- сприяння роботі асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

- створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

б) делеговані повноваження:

- забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі закладів усіх форм власності фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів;

- вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам, пенсіонерам та інвалідам права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах [3].

Таким чином, можливо зробити висновок, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать власні (самоврядні) та делеговані повноваження, які:

по-перше, легалізують діяльність органів місцевого самоврядування у створенні локальної системи фізичної культури і спорту в територіальній громаді;

по-друге, формують відповідну сферу локально-територіального управління, що здійснюється саме органами місцевого самоврядування;

по-третє, акцентують роль територіальної громади як соціального середовища, в якому здійснюються відповідні процеси відносно захисту життя та здоров'я жителів-членів територіальної громади;

по-четверте, сприяють побудові відповідної системи координат - «держава - місцеве самоврядування - територіальна громада - житель територіальної громади», в межах якої відбувається реалізація конституційного права людини та громадянина на охорону здоров'я шляхом заняття фізичною культурою та спортом.

На нашу думку, варто запропонувати наступні пропозиції та рекомендації з удосконалення управління розвитком фізичної культури і спорту на рівні територіальної громади в умовах децентралізації влади в Україні:

- рекомендовано проведення активної роботи з фінансової підтримки розвитку фізичної культури і спорту за рахунок грантів, інвесторів, спонсорської та благодійної допомоги, участі бізнесу на взаємовигідних умовах (знижки на оренду землі, комунального майна, збільшення термінів дії договорів на розміщення певних бізнес об'єктів тощо);

- рекомендовано активно використовувати для розвитку фізичної культури і спорту бюджетні програми Державного фонду регіонального розвитку. Варто підготувати стислий поетапний опис процесу відбору проектів регіонального розвитку для

отримання коштів Державного фонду регіонального розвитку, який допоможе територіальним громадам активно долучитися до цього процесу та забезпечити розвиток спортивної інфраструктури;

- запропоновано в сучасних умовах реформування адміністрування фінансових ресурсів здійснювати за підсумками рейтингування;

- рекомендовано легалізувати благодійницьку діяльність у досліджуваному питанні за рахунок введення в дію законопроекту України «Про меценатство у спорті» тощо [1].

Список використаних джерел

1. Базенко В. А. Розвиток фізичної культури та спорту в умовах децентралізації. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 2 (62). С. 61–64
2. Концепція реформування місцевого самоврядування й територіальної організації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1. 04. 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
3. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>

*Аліна Вертепна, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доц. І.С. Недокус*

Проблеми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців в Україні

Конфлікт інтересів є закономірним соціальним явищем, що пронизує всі сфери суспільного буття, у тому числі сферу публічного (державного) управління, у зв'язку з чим відповідні організаційно-правові механізми запобігання та врегулювання конфліктів інтересів у публічному управлінні були передбачені в законодавстві практично всіх держав, у тому числі і в Україні, незалежно від наявності (чи відсутності) формального визначення цього поняття у законодавстві. Процес формування існуючого організаційно-правового механізму запобігання та врегулювання

конфлікту інтересів у публічному управлінні в незалежній Україні, який мав свої етапи і відбувався непослідовно, розпочався після прийняття в жовтні 2014 року Закону «Про запобігання корупції».

Організаційно-правовий механізм запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні представляє систему різноманітних правових та організаційних засобів (способів), спрямованих на забезпечення добросовісного та неупередженого виконання публічними посадовими особами посадових (службових) обов'язків у процесі прийняття відповідних управлінських рішень. Його головними компонентами є:

1) система органів публічного управління, уповноважених забезпечувати формування та реалізацію державної антикорупційної політики у сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні;

2) система нормативно-правових актів, що визначають засади державної антикорупційної політики у сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні;

3) форми та методи діяльності органів публічного управління щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні.

Аналіз чинного законодавства України дає підстави виділити такі категорії публічних посадових осіб, правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності яких мають певні особливості:

1) Президент України, народні депутати України, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови, які в Законі України «Про запобігання корупції», визначаються як «виборні особи»;

2) державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування;

3) члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, голови та члени відповідних державних колегіальних органів;

4) виборні посадові особи місцевого самоврядування (голови, заступники голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарі міських, сільських, селищних рад);

5) судді, судді Конституційного Суду України [1].

Кожній із названих категорій публічних посадових осіб притаманні певні особливості врегулювання конфлікту інтересів у їх діяльності, що зумовлено особливостями їх правового статусу, особливостями заміщення посад та звільнення з посад, змістом функцій держави або місцевого самоврядування, які вони покликані виконувати у межах повноважень, визначених Конституцією і законами України.

З метою вдосконалення організаційно-правового механізму запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні пропонується:

1) внести зміни до Закону України «Про запобігання корупції» шляхом викладення його в новій редакції, в якій з урахуванням вимог Конституції України та принципу верховенства права, доцільно:

– об'єднати положення статей 7, 11, 12 Закону України «Про запобігання корупції», що, відповідно, визначають повноваження голови НАЗК та його заступників, повноваження НАЗК, права НАЗК шляхом викладення їх в одній статті під назвою «Повноваження Національного агентства», позбавивши НАЗК деяких повноважень, не властивих органам виконавчої влади;

– уточнити відповідно до принципу верховенства права поняття «потенційний конфлікт інтересів», «реальний конфлікт інтересів» «приватний інтерес», «близькі особи» як такі, що не відповідають вимогам юридичної визначеності;

– визначити на законодавчому рівні (а не в методичних рекомендаціях НАЗК) виключний перелік ситуацій, які є підставами виникнення конфлікту інтересів [3];

– уточнити коло суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону, шляхом використання в ньому відповідних узагальнюючих понять (стаття 3);

– уточнити коло осіб, які зобов'язані вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів (стаття 28);

– узгодити положення статей 28–34 з положеннями статті 35¹ Закону України «Про запобігання корупції» з метою усунення непорозумінь при застосуванні їх на практиці [2];

2) уточнити коло суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 172-7 КУпАП);

3) узгодити порядок врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів України та депутатів місцевих рад, сільських селищних міських голів як виборних осіб;

4) виключити із Закону України «Про Конституційний Суд України» статтю 60, яка визначає порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів Конституційного Суду України з внесенням відповідних змін до Закону України «Про запобігання корупції».

Список використаних джерел

1. Голяшкіна О. А. Еволюція інституту запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у системі публічної служби. Вісник НАДУ. Серія «Державне управління». 2020. № 1. С. 13–22.
2. Крикавська І. В. Конфлікт інтересів у діяльності посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 2. С. 131-133. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/35.pdf
3. Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції від 02.04.2021 № 5. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/04/K.I.-09.04.2021-1.pdf>

*Роксолана Голембйовська, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. В.І. Бурдяк*

Поняття «державна інформаційна політика» у вимірі дискурсивних практик науки державного управління

В умовах протидії військовій агресії російської федерації, що супроводжується гібридними загрозами, ключовою функцією держави стає захист інформаційного суверенітету та інформаційна безпека. Вимоги сучасності потребують адекватного реагування

політичних акторів на зростаючі інформаційні загрози, що актуалізує проблеми формування та реалізації ефективної моделі державної інформаційної політики.

Інформація слугує основою ресурсного забезпечення державної політики та публічного управління. Інформаційне забезпечення функціонування органів влади та управління є найважливішою умовою сталого та ефективного функціонування державного механізму, реалізації всіх стадій процесу державного управління, адекватного цілям і завданням розвитку та задоволення суспільних потреб. Державну інформаційну політику можна розглядати як інституціоналізовану форму комунікації влади та громадськості, покликану, передусім, забезпечити консолідацію суспільства навколо чинної влади, а також легітимізувати її діяльність. Зауважимо, що в контексті еволюції інформаційно-комунікаційних технологій і формування інформаційного суспільства значення інформаційної політики держави особливо актуалізується.

Поняття «інформаційна політика» вперше вжив М. Порат у 1977 р., визначивши її як «питання, що виникають в результаті комбінованого впливу інформаційних технологій (комп'ютерів і телекомунікацій) на ринкові та неринкові події» [5, с. 207]. За визначенням С. Бремен, «державна інформаційна політика складається із законів, регулювання і доктрин, а також практик на рівні суспільних базових принципів, що включає створення, обробку, передачу, використання і доступ до інформації» [4]. Тобто, науковиця розглядає державну інформаційну політику з позиції перетину інформаційної, соціальної та технологічної структур. Дж. Шемент і Т. Кертис інтерпретують державну інформаційну політику як «всю політику, що стосується розподілу ресурсів для інституціоналізації інформації та забезпечення доступу до каналів зв'язку» [6, с. 166].

Вітчизняний науковець О. Соснін, ототожнює державну інформаційну політику з державною політикою інформатизації, стверджуючи, що «інформатизація – це глобальний процес, який супроводжується кардинальною зміною структури і характеру світового економічного і соціального розвитку, переходом до наукомісткого виробництва, нових видів інформаційного обміну і впливає на більшість сфер суспільної діяльності, змінюючи

характер світового розвитку, соціально-економічні відносини, рівень і якість життя всіх членів суспільства» [3, с. 35-38]. Вважаємо, що такий підхід дещо звужує змістовні рамки поняття державної інформаційної політики.

Комплексний підхід до визначення державної інформаційної політики запропонував В. Карпенко, пов'язавши її з внутрішніми та зовнішніми аспектами функціонування держави. Дослідник вважає, що «внутрішня інформаційна політика спрямована на якомога ширше задоволення інформаційних потреб власного суспільства, у той час як зовнішній її прояв націлений на створення позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві, інформування світової громадськості про політичний, економічний, духовний, культурний, інвестиційний клімат в середині держави, експорт на світовий інформаційний ринок вітчизняного продукту» [1, с. 147-148].

Державна інформаційна політика нами визначається як діяльність держави в інформаційній сфері, спрямована на задоволення інформаційних потреб громадськості шляхом розвитку основи розвитку єдиного інформаційного простору держави, як основи формування відкритого інформаційного суспільства, та його інтеграції у світовий інформаційний простір із урахуванням національних особливостей та інтересів у процесі забезпечення інформаційної безпеки на національному та наднаціональному рівнях. Державна інформаційна політика виступає також інформаційно-комунікативною функцією держави, квінтесенція якої виявляється в «одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації, забезпеченні відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень і забезпеченні права кожного на доступ до інформації» [2, с. 31-34].

Основним завданням державної інформаційної політики є управління реальними/ потенційними загрозами та небезпеками з метою забезпечення умов, необхідних як для задоволення інформаційних потреб суспільства, так і для реалізації національних інтересів. Метою державної інформаційної політики (прихованої або відкритої, коротко- або довгострокової) виступає «управління процесами створення, збирання, зберігання та розповсюдження інформації в усіх сферах суспільного життя, іншими словами – здійснення впливу на свідомість громадян,

фокусування інформаційного потоку на формуванні симулякрів, наближення до ідеалізації політичних персон та їхніх дій, а також прищеплення відповідних політичних, культурних та ідеологічних норм» [2, с. 49].

Таким чином, державна інформаційна політика – це особлива сфера життєдіяльності індивідів, пов’язана із відтворенням і розповсюдженням інформації, що задовольняє інтереси держави та громадськості, спрямована на забезпечення творчого, конструктивного діалогу між ними та їх представниками, а також регулююча діяльність державних органів, спрямована на розвиток інформаційної сфери суспільства. Державна інформаційна політика охоплює не тільки телекомунікації, інформаційні системи та засоби інформації, а також всю сукупність відносин, пов’язаних зі створенням, зберіганням, обробкою та передачею інформації у всіх її різновидах. Державна інформаційна політика відповідаючи на запити суспільства загалом і кожного окремого індивіда, зокрема, має справу зі змістами, цінностями і суспільними настроями.

Список використаних джерел

1. Карпенко В. Інформаційна політика та безпека. К., Нора-Друк, 2006. 320 с.
2. Соловйов С. та ін. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / під заг. редакцією Грицяк Н. НАДУ, кафедра інформаційної політики та електронного урядування. К.: К.І.С., 2015. 320 с.
3. Соснін О. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України. К., Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 572 с.
4. Braman S. Defining information policy. *Journal of Information Policy*. 2011. № 1. P. 1–5
5. Porat M., Rubin M. The Information Economy (9 volumes), Office of Telecommunications Special Publication 77-12, 1977. Washington D.C.: US Department of Commerce.
6. Schement J., Curtis T. Tendencies and Tensions of the Information Age: The Production and Distribution of Information in the United States. Transaction Publishers, New Brunswick, NJ, 1995. 285 p.

*Олександр Ковтун, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., І.О. Равлик*

Сучасна інформаційна інфраструктура залучення громадян до управління розвитком громад в Україні

У наслідок проведення в Україні реформи децентралізації у 2014 р. повноваження громад були суттєво розширені для можливості формування комфортного та безпечного середовища проживання громадян та залучення додаткових ресурсів. Проте, повномасштабна війна внесла свої корективи, актуалізувала важливість побудови прозорої комунікації та ефективного інформування населенням, надання чіткої інформації, а також розвиток надійних каналів і мереж даних. Пропаганда та фейки, які дискредитують українську владу, армію та процеси, які відбуваються в країні, залишаються потужною зброєю проти України та її розвитку. Інформаційна відкритість, залучення населення до управління та розвитку громадою. Побудова діалогу та партнерство органів місцевого самоврядування з жителями громад є запорукою їх успішної розбудови та одним з першочергових завдань на шляху до перемоги та відбудови України. Останнім часом питання, які так чи інакше стосувались інформаційної інфраструктури залучення громадян до управління громадою стали обов'язковим предметом аналізу та наукових дискусій. Водночас, на сьогодні ще немає чіткого бачення того, що розуміється під інформаційною інфраструктурою, загалом, та інформаційною інфраструктурою громад, зокрема, а також особливостями, специфікою її реалізації та перспективами розвитку. І, хоча, на національному рівні процес формування і офіційного закріплення основних напрямів формування інформаційної інфраструктури відбувається достатньо активно, однак дійові та ефективні методи інформування громадян щодо їх залучення до процесів управління на місцевому рівні, перебувають на стадії становлення.

Узагальнюючи більшість теоретичних підходів, слід

зазначити, що потреба в залученні громадян до участі у розвитку громади має декілька логічних обґрунтувань: по-перше, місцева влада повинна використовувати населення як експертів у справах, які стосуються їхнього життя; по-друге, участь громадян сприяє посиленню зв'язку та відчуття належності до їхнього місця проживання або діяльності місцевої влади; по-третє, така взаємодія базується на факті, що покращення умов життя людей залежить від активності самого населення [1].

Зарубіжні практики (досвіду європейських країн, США та Канади) чітко демонструють, що спільні характеристики процесу залучення громадян до управління громадою: використання широкого спектру дорадчих механізмів під час ухвалення рішень (комітетів, комісій, партнерських чи громадських рад); регулярне проведення опитувань громадської думки; активне використання таких форм участі, як загальні збори населення або певних груп громадян; використання нових форм інформування та комунікаційних технологій; розширення можливостей громадян у процесі прийняття місцевих рішень щодо розвитку громади [2].

Ключові форми залучення громадян до управління можна умовно розподілити на три групи: інформування громадськості (оприлюднення звітів про роботу органів управління громадою, виготовлення інформаційних бюлетенів, залучення до участі в семінарах); зв'язки з громадськістю (розміщення повідомлень у пресі, проведення прес-конференцій, оприлюднення офіційних заяв, проведення вибіркового опитування, аналіз звернень громадян, проведення контент-аналізу тощо) та участь громадськості (проведення громадських слухань, планування та реалізація місцевих ініціатив, ознайомлення та розгляд рекомендацій дорадчих комітетів) [3].

Аналізуючи організаційні-правові аспекти формування інформаційної інфраструктури залучення громадян до розвитку громади в Україні, можна стверджувати, що основними каналами інформування населення органами місцевого самоврядування є: 1) пряме спілкування, тобто особисті зустрічі з громадянами та їх об'єднаннями; 2) опосередковане спілкування з використанням різноманітних засобів зв'язку (електронна пошта, телефонні дзвінки та ін.); 3) опосередковане спілкування за посередництвом мас-медіа (телебачення, преси, радіо, соціальних мереж, тощо) [3].

Слід зазначити, що в Україні й досі залишається міжвідомча роз'єднаність, відсутність нормативно-правових актів, які б чітко регулювали обмін інформацією між ними, перешкоджали дублюванню інформації в різних системах, стає недоступною для керування місцевим господарством.

Також варто звернути увагу на те, що під час дії воєнного стану деяких змін зазнали принципи та підходи до подання та поширення інформації, особливо популярності набувають безкоштовні канали інформування: 1) сайти громад; 2) групи чи сторінки у соціальних мережах (Facebook, Instagram); 3) групи в месенджерах (Viber, Telegram); 4) зовнішні носії (стенди, інформаційні дошки) в будівлях де знаходяться органи влади, ЦНАП-ах та інших громадських місцях.

Ми вважаємо, що під час дії воєнного стану органи місцевого самоврядування повинні керуватися пріоритетами громадян, а також розширювати можливості інформування для різних груп населення. Інформування та комунікація громадян про можливості їх залучення до участі у прийнятті рішень повинні відбуватися на основі принципів відкритості, доступності, достовірності та ефективності. А керівники громад повинні налагодити сталу комунікацію з громадянами щодо оперативних рішень, активно взаємодіяти з волонтерськими, громадськими організаціями, представниками бізнесу та іншими суб'єктами економічної діяльності, внутрішньо переміщеними особами, а також включаючи їх до процесу прийняття рішень, які їх стосуються врядування громадою.

Список використаних джерел

1. Мельник А. Ф., Монастирський Г. Л. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: *монографія*. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 476 с.
2. Лопушинський І. Електронна демократія та електронне урядування: досвід США для України. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/2/03.pdf>
3. Інформування населення в кризових умовах. Залучення жителів до процесів відбудови громад. Посібник для органів місцевого самоврядування. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/886/PROSTO_Manual_Informing_residents_in_a_crisis_book_web_16112023.pdf

*Віталій Ніжнік, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доц. М.М. Гуйтор*

Моделі місцевого самоврядування в еволюційній динаміці базових концептів

За роки незалежності в Україні відбулися модернізаційні перетворення у всіх сферах функціонування суспільства. Місцеве самоврядування, як важливий елемент функціонування держави, покликаний вирішувати проблеми локальних спільнот, також зазнало важливих змін. В науковому дискурсі представлена величезна кількість визначень поняття місцевого самоврядування. Попри наявність різних наукових підходів, основоположним вважається визначення, наведене в Європейській Хартії місцевого самоврядування 1985 р., відповідно до якої «місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення» [6]. Незважаючи на те, що наведене визначення є загальноприйнятим і часто використовується як у науковій літературі, так і у практиці публічного управління, сьогодні спостерігається безліч відмінностей у моделях місцевого самоврядування різних країн. Означена тенденція обумовлюється тим, що кожна держава у вирішенні питання співвідношення державного управління та місцевого самоврядування на локальному рівні орієнтується на національні особливості: одні – вважають органи місцевого самоврядування глибинною основою державної влади, інші – відокремлюють їх від держави, залишаючи можливості для різних «форм взаємодії щодо управління суспільними справами» [5].

Пошук оптимальної моделі місцевого самоврядування є важливим завданням будь-якої держави, що прагне до підвищення рівня залученості громадськості до процесів формування та реалізації державної політики, зростання показників соціально-економічного розвитку та рівня довіри до влади. Традиційно,

тобто відповідно до державної політики у сфері місцевого самоврядування, виділяють чотири основні моделі місцевого самоврядування: англосаксонську, континентальну, іберійську та soviet-union модель. Безумовно, в науці державного управління наявні й інші класифікації, в яких представлені змішані типи, однак наведену типологію прийнято вважати конститутивною [4, с. 162]. Зазначимо, що основу кожної моделі складає певна теорія/сукупність теорій місцевого самоврядування.

Англосаксонська модель місцевого самоврядування на сьогодні визначається класичною. В основу даної моделі закладено теорію вільної громади/природних прав громади. Англосаксонська модель місцевого самоврядування виникла у Великій Британії. Зважаючи на те, що формування системи місцевого самоврядування у Великій Британії розпочалося ще в епоху Середньовіччя, емпіричний бекграунд даної моделі можна вважати значним. З часом англосаксонська модель була адаптована у США, Новій Зеландії, Канаді та Австралії. Фундамент англосаксонської моделі місцевого самоврядування складають доміанти (1) автономії органів місцевого самоврядування/ОМС; (2) виборності посадових осіб місцевого самоврядування; (3) застосування позитивного принципу правового регулювання діяльності ОМС; (4) відсутності на локальному рівні представників виконавчої влади як уповноважених «здійснювати догляд» за ОМС; (5) опосередкованого контролю за діяльністю ОМС [2]. Тобто, відповідно до англосаксонської моделі місцевого самоврядування, функції управління на всіх рівнях, окрім національного, реалізують органи місцевого самоврядування, а «державне управління представлено тільки на регіональному рівні, при чому його здійснюють територіальні підрозділи міністерств, які виконують спеціальні функції (у секторальному розрізі), а місцеві органи державної влади загальної компетенції відсутні» [1].

Континентальна (французька) модель місцевого самоврядування характерна для країн, у яких державні органи значною мірою контролюють локальні структури влади (Франція, Італія, Польща, Болгарія, окремі країни Африки, Близького Сходу та Латинської Америки). Дана модель побудована на теорії дуалізму. В основу континентальної моделі місцевого

самоврядування закладено доміанти: (1) представництва органів державного управління та органів місцевого самоврядування на регіональному рівні; (2) функціонування на локальному рівні тільки ОМС; (3) застосування негативного принципу правового регулювання діяльності ОМС [4, с. 164-165].

Іберійська модель місцевого самоврядування поширена в Бразилії, Іспанії, Мексиці, Португалії та інших іспаномовних країнах. Відповідно до даної моделі, виборні представницькі органи та головні посадові особи місцевого самоврядування, які очолюють виконавчі органи (алькальди, мери, префекти, регідори тощо), представлені на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою держави [3, с. 284]. Зауважимо, що запровадження посад спеціально призначених уповноважених представників центральних органів державної влади в рамках іберійської моделі не передбачається, однак такі обрані посадові особи затверджується урядом як представники держави на рівні адміністративно-територіальної одиниці з правом здійснення контролю за діяльністю представницького органу.

Аналіз практики функціонування англосаксонської, континентальної та іберійської моделей місцевого самоврядування засвідчує, що у розвинутих демократичних державах відмінності між означеними моделями не визначаються принциповим характером. Більш того можна вести мову про спорідненість домінант, оскільки в рамках кожної моделі основою місцевого самоврядування визнаються представницькі органи, що формуються населенням шляхом вільних і демократичних виборів.

Принципово відмінною від представлених моделей місцевого самоврядування є *soviet-union* модель, побудована на принципах державницької теорії місцевого самоврядування. Відповідно до даної моделі, управління в державі на всіх, без винятку, рівнях здійснюється органами державного управління, які державою й формуються. Незважаючи на те, що *soviet-union* модель передбачає номінальну присутність місцевого самоврядування, «місцеві ради як представницькі органи є органами державної влади у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, підпорядковуються одна одній за вертикаллю влади і фактично позбавлені самостійності прийняття рішень щодо місцевого

розвитку» [4, с. 166]. Окремі її риси soviet-union моделі сьогодні характерні для місцевого самоврядування на Кубі, у В'єтнамі, Китаї та Північні Кореї.

Узагальнений аналіз особливостей моделей місцевого самоврядування дозволяє резюмувати, що місцеве самоврядування виступає одночасно формою самоорганізації громадян і, в даному контексті, складовою громадянського суспільства та інструментом демократичної участі громадян в управлінні суспільними справами. Досвід становлення місцевого самоврядування в кожній окремій державі можна охарактеризувати як унікальний. Разом із тим, сучасні моделі місцевого самоврядування формуються з врахуванням його історичних витоків і традицій, що склалися у кожній країні. Вважаємо, що означені явища слід інтерпретувати не як критерії, а як фактори, що впливають на формування моделі місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Кульчій І.О. Формування та розвиток системи місцевого самоврядування: досвід країн європейського Союзу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 6. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=975#:~:text=4>
2. Лелеченко А. П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 3. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=266>
3. Наконечний В.В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 1. С. 283-289
4. Стешенко Т. Сучасні моделі місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації* : зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. семінару, м. Харків, 14 жовтн. 2016 р. Харків, 2016. С. 162–170.
5. Фролов О.О. Правове регулювання компетенції органів місцевого самоврядування: зарубіжний досвід. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 40-48. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12187/1/Frolov_40-48.pdf
6. European Charter of Local Self-Government. *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/168007a088>

*Ростислав Нікула, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов*

**Система публічного управління України в умовах воєнного
стану: поточний стан і завдання з подолання
дисфункціональності**

До початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну, публічне управління проводило реформаторський шлях для подолання тодішніх проблем в публічному врядуванні та послідовно долучатися до європейських норм управлінського мистецтва. Повноцінна війна надає нам змогу побачити як саме проводилися реформи публічного управління але вона ж породжує низку проблем які потребують негайного вирішення.

В. Геєць загострював увагу на зростанні ролі соціокультурних чинників публічного управління в сучасних умовах глобалізації, яке тягне за собою зниження дистанції влади та посилення індивідуалізму зі спільною орієнтацією на певну довго-строківість розвитку. Відтак, невідповідності в соціокультурних складових модернізації держав у стратегічному вимірі перешкоджають їх інноваційному поступу. Це, на думку автора, актуалізує проблему вдосконалення роботи освітніх та інших соціальних інститутів у напрямі їх стратегічної орієнтованості з метою відтворення необхідних соціокультурних цінностей за прикладом успішних країн світу. Відповідні стратегії мають реалізуватися в межах одного покоління, наслідуватися, бути неперервними і не залежати від політичних уподобань [1, с. 21].

А. Філіпенко відзначає, що еволюція сучасного публічного управління має відбуватися з урахуванням того факту, що ядром нинішнього цивілізаційного етапу є впровадження цифрової економіки. Її сутнісні риси як нового явища в соціально-економічній системі доповнюються на міждисциплінарній основі епістемологією інформаційно-комп'ютерних наук, електронних

технологій і платформ. Головними компонентами при цьому є тверді та м'які технології, телеком, мережі, платформи, людський капітал. Поєднання категоріального апарату економічного мейн-стріму та інформаційно-комп'ютерних наук, їхній синергійний синтез дають підстави стверджувати, що сьогодні чинні засоби публічного управління мають бути адаптованими до становлення «економіки складнощів» (complexity economics), яка характеризується принципово новими вимірами та параметрами [2, с. 1–2].

Натомість М. Мельник стверджує, що у контексті пошуку ефективних механізмів публічного управління особливо важливим є просторово-функціональний зріз вивчення метрополізаційних процесів у регіонах як таких, що пов'язані з концентрацією економічного, культурного й інформаційного потенціалу розвитку суспільства у великих містах і зонах їх впливу, реалізацією ними значущих функцій на світовому та макро-регіональному рівнях. Від вектора та рівня розвитку головних міст-метрополісів, складності та різноманітності їх функціонального навантаження (статусу) залежить розвиток прилеглої території, інтенсивність продукування та ретрансляції управлінських і технологічних інновацій, вищих досягнень і зразків матеріальної й духовної культури, входження регіонів країни до світового соціально-економічного простору [4, с. 87].

Висновки

По-перше, необхідно відзначити фактичну незавершеність адміністративно-територіальної реформи. Особливо небезпечним у цьому сенсі є так званий «Малехівський прецедент», коли в судовому порядку було фактично скасовано приєднання Малехівської громади до Львівської ОТГ, проте жодного інституційного механізму реалізації рішення суду не існує [5].

По-друге Україна піднялася у рейтингу «Індекс сприйняття корупції», складеному організацією Transparency International за 2022 рік. Україна посіла 116-те місце зі 180 країн, набравши 33 бали. В 2021 році Україна посіла 122-ге місце.

По-третє йде поступовий процес діджиталізації. Цифрова взаємодія держави та суспільства економить час за рахунок підвищення швидкості та сталості надання послуг, зменшення

навантаження на органи державної влади та посилення контролю. Але за умов війни є результат минулих років. Державні установи досі ще не вийшли на середній рівень діджиталізації, що в принципі є об'єктивною проблемою. Адже цифровізувати всі державні органи від центрального значення до селищного значення є доволі складним та довготривалим. Особливо це стосується ТЦКСП які будуть проводити тестові випробування в 2023 році цифровізувати документи військовозобов'язаних.

По-четверте варто враховувати, що російська армія використовуючи різноманітні засоби зброї націлена знищити інфраструктуру України. Що на превеликий жаль їм це вдається. До кінця війни найбільше руйнацій буде починаючи від Київської області закінчуючи Одеською областю. Тому з врахуванням цього потрібно збудувати нову систему публічного управління з врахуванням всіх суспільних чинників як економічних, соціальних, культурних і в результаті цього створити нові інноваційні технології публічного управління і можливе залучення іноземного досвіду але в окремих випадках.

Список використаних джерел

1. Геєць В. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7–22.
2. Філіпенко А. Концептуальний устрій цифрової економіки. *Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 2019. № 20. Т. 1. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3751
3. Мельник М. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи до просторового аналізу. *Регіональна економіка*. 2014. № 3. С. 87–97.
5. Ейсмунт В. Апеляційний суд дозволив Малехову вихід зі складу Львівської ОТГ. URL: [ZAXID.NET.https://zaxid.net/sud_dozvoliv_malehovu_viyti_zi_skladu_lvivskoyi_otg_n152243](https://zaxid.net/sud_dozvoliv_malehovu_viyti_zi_skladu_lvivskoyi_otg_n152243)

*Злата Німчук, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов

Формування сучасної системи підготовки публічних службовців в Україні: євроінтеграційні орієнтири змін

Європейська інтеграція нашої держави є складним процесом, що охоплює майже всі сфери її суспільного життя. Передусім, вона пов'язана із внутрішніми реформами, зокрема, адаптацією законодавства України до законодавства ЄС, впровадженням у життя європейських цінностей, реформуванням інституцій публічної влади, переходом до європейських стандартів, норм і процедур.

Однією з найважливіших реформ є реформа публічного управління тому що, виступає передумовою для реалізації ефективних галузевих і секторальних політик та є основою для застосування законодавства, що відповідає нормам права ЄС.

Метою реформування публічного управління є визначення та посилення загальної управлінської та адміністративної спроможності державного апарату на основі принципів належного врядування та кращого досвіду держав – членів ЄС, перетворення його на ефективний інструмент безперервного і стійкого розвитку України [2, с.4].

Ефективність підготовки публічних службовців залежить від обов'язковості та безперервності процесу навчання і його безпосереднього зв'язку з просуванням кар'єрними сходами. У нашій державі все ще існують відмінності в концептуальних підходах до їх навчання, оскільки європейська концепція пропонує формування адміністративно-управлінської еліти, що складається з осіб, які пройшли підготовку в основному в сфері управління (публічні менеджери).

Для більшості європейських країн традиційним способом вдосконалення діючої системи підготовки кадрів публічного управління є адаптація зарубіжного досвіду, прийняття найбільш ефективних елементів існуючих систем. Як показує світова

практика, формування інституту публічної служби в різних країнах відбувалося по-різному. Найбільшого успіху в розвитку соціально-економічних відносин, що відповідають інтересам всього населення держави, домоглися ті країни, які спочатку провели реформування публічної служби, а потім приступили до реформ в галузі економіки. Зокрема, таким шляхом пішли Австрія, Італія, ФРН, Франція, Фінляндія та інші європейські країни.

Тому особливості підготовки публічного службовця є актуальною темою для досліджень сьогодні, оскільки для того, щоб система управління працювала ефективно, необхідно приділяти значну увагу підготовці і підвищенню кваліфікації персоналу.

Разом з тим, такі обставини визначили необхідність розробки заходів щодо вдосконалення механізму формування системи професійного навчання працівників органів публічної влади. Тому у міру розширення сфер співробітництва з ЄС і поглиблення євроінтеграційних процесів відбувалося нарощування співпраці в галузі державного управління: йшов обмін досвідом, пошук нових механізмів та інструментів публічного управління, узагальнювалася управлінська практика, поступово формувалися стандарти публічного управління та публічної служби.

Реформування системи публічного управління стало складовою підготовки до європейської інтеграції. Це доводить досвід країн Центральної та Східної Європи, що приєдналися до ЄС під час останнього розширення. Їх підготовка до вступу до ЄС супроводжувалась особливою увагою до питань інституційного розвитку та адміністративної спроможності публічної служби. План дій з підготовки держав-кандидатів до членства в ЄС обов'язково містив План з реформування системи публічного управління та її інституційного розвитку.

Таким чином, Європейським Союзом накопичено значний досвід реформування та вдосконалення публічного управління та публічної служби. Найважливішими напрацюваннями є визначення європейських принципів публічного управління та європейського адміністративного права; введення та визначення поняття «європейський адміністративний простір».

Загальновизнаним в Європейському Союзі стає поняття європейського врядування (European governance), що є багаторівневим управлінням у багатовекторній системі, яка складається з європейських інституцій і національних органів влади, охоплює місцеве самоврядування і громадянське суспільство, залучає до процесів прийняття рішень міжнародних експертів. Вводиться в обіг термін «європеїзація», який по відношенню до державного управління означає запозичення досвіду та запровадження кращої управлінської практики органів ЄС або інших держав-членів у національних системах публічного управління, адаптацію або пристосування національних процедур, норм, стандартів до норм і правил ЄС.

Ці напрацювання повинні бути використані та впроваджені країною, що має намір інтегруватися до ЄС, адже європеїзація є обов'язковою для держави, яка обрала шлях європейської інтеграції. Відповідно, для України європеїзація її системи публічного управління, підготовка та входження у Європейський адміністративний простір мають стати обов'язковими.

Список використаних джерел

1. Богатирьова М., Нестеренко К. Реформування публічного управління в Україні у контексті євроінтеграції. *LEX PORTUS*. 2019. № 6(20). С. 53-65.
2. Гонціяз Я. Державне управління в контексті європейської інтеграції. Київ: ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2015. 27с. URL:<http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/21.pdf>
3. Заїка О. В. Підготовка кадрів державної служби: зарубіжний досвід. *Держава та регіони*. Сер. «Державне управління». 2006. № 4. С.70 – 75.

*Ольга Побігун, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук*

Засади дослідження механізму контролю в державному управлінні

Сучасний процес реформування системи державного управління позначений становленням відкритої адміністративної

системи, в якій відбувається гармонізація принципів, форм, інструментів та методів центрального, регіонального та локального рівнів управління та процес формування інституту делегування повноважень відповідно до моделі делегованого управління як імперативу спільної політики ЄС. Процес інтеграції України до ЄС як рівноправної, демократичної та правової держави потребує визначення сутності, місця, ролі і функцій механізму контролю в системі державного управління.

Стабільність та результативність системи державного управління залежать від якості механізму контролю в забезпеченні правової організації суспільства, його функціонування та цілепокладання. Це створює підвалини для забезпечення непорушності правової конструкції влади та ефективності функціонування системи державного управління.

Сучасні підходи до визначення змісту категорії *контроль* є доволі варіативними та пов'язаними з наділенням контролю ознаками принципів, функцій чи форм управлінської діяльності. В. Гаращук, розглядає контроль як особливу функцію державного управління: це «...перевірка, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, виявлення, відвернення та припинення протиправної поведінки з боку когонебудь» [2, с. 17]. У розумінні науковця наповненість категорії контроль, окрім *перевірки* або *нагляду з метою перевірки*, може бути визначена і як *протидія небажаному*.

На думку В. Малиновського, контроль в державному управлінні є «процесом забезпечення досягнення організацією своєї мети, що складається з установлення критеріїв, визначення фактично досягнутих результатів і запровадження корективів у тому випадку, якщо досягнуті результати суттєво відрізняються від установлених критеріїв» [3, с. 293]. Таке розуміння контролю більшою мірою розкриває зміст внутрішнього контролю, що здійснюється безпосередньо на рівні органу державного управління, а не як функція державного управління.

В. Шестак визначає державний контроль як діяльність уповноважених суб'єктів, самотійно чи зовнішньо ініційовану, що спрямовується на встановлення фактичних даних про об'єкти цього контролю з метою «визначення її відповідності або невідповідності тим правомірним критеріям, котрі передбачають

застосування адекватних отриманому результатів заходів реагування в унормованому порядку» [5, с. 25]. Натомість, Т. Маматова визначає сутність державного контролю як: реалізацію функції втручання держави в діяльність установ будь-яких сфер діяльності у разі виникнення загрози безпеці; процес вироблення коригувальних дій, базований на порівнянні фактичного й заявленого станів об'єкту відповідно до визначених критеріїв; як виявлення фактів чи намірів, що можуть привести до виникнення загрози безпеці [4, с. 24].

В межах визначення сутності контролю в державному управлінні важливим є доведення методологічної доцільності розмежування функцій з контролю та нагляду, законодавчої та нормативної уніфікації цих термінів. Такий підхід надає змогу «зосередити нагляд в державних органах, а контроль розглядати як функції з проведення випробувань, вимірювань, експертиз, які здійснюють суб'єкти ринку, акредитованими в органах виконавчої влади в установленому порядку» [1, с. 120]. Відповідно, сутність контролю як системного поняття відповідає змісту контролю за діяльністю органів державної виконавчої влади, що передбачає здійснення контролю за законністю прийнятих на їх рівні управлінських рішень. Розмежування функцій з контролю та нагляду дозволяє концептуалізувати проблему підвищення ефективності контрольної та наглядової діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Аналіз підходів до визначення сутності поняття *контроль* засвідчує, що бачення науковців у цій царині різняться. За широкої варіативності визначень категорії *контроль* варто виділити три основних аспекти до визначення його природи як: по-перше, складової системи державного управління (контроль передбачає нагляд за об'єктом з метою встановлення відповідності його стану, відповідному законам, положенням, інструкціям та іншим нормативним документам, договорам, програмам, планам); по-друге, функції державного управління (контроль є системою прав, обов'язків, дій уповноважених осіб з перевірки дотримання суб'єктом управління рішень чи оцінок, здійснених керованим суб'єктом на предмет додержання інтересів суб'єкта, що здійснює керівництво); по-третє, систему спостережень та перевірок (контроль є систематичним наглядом

та перевіркою процесів функціонування об'єкту, що реалізується з метою оцінки ефективності прийнятих управлінських рішень, результатів їх виконання та виявлення відхилень від цих рішень).

Список використаних джерел

1. Бахтіна Ю.С. Удосконалення державного управління за допомогою правового моніторингу. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2019. №54. С. 120-123
2. Гарашук В. Контроль та нагляд у державному управлінні. Х.: Фоліо, 2002. 176 с.
3. Малиновський В. Я. Державне управління. К. : Атіка, 2003. 573 с.
4. Маматова Т. Трактуювання поняття «державний контроль» у сучасному законодавстві України та його уточнення. *Вісник державної служби України*. 2004. № 1. С. 23–26
5. Шестак В. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання): монографія. Х.: Основа, 2003. 208 с.

*Андрій Семенишин, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н.Ю. Ротар*

**Особливості управління персоналом в умовах європеїзації
публічного управління України**

Європеїзація системи публічного управління в Україні потребує концептуалізації та детального дослідження особливостей управління персоналом та управління людськими ресурсами. Серед основних підходів до управління персоналом в органі публічного управління варто виокремити: (1) стратегічний, (2) системний, (3) комплексний, (4) інтеграційний, (5) маркетинговий, (5) функціональний, (6) динамічний, (7) адміністративний, (8) поведінковий, (9) ситуаційний, (10) компетентнісний. На нашу думку важливо що Законом України «Про державну службу» [4], як основний визначено компетентнісний підхід до управління персоналом, що має на меті всебічну підготовку державного службовця не тільки як фахівця своєї справи, але і, як особистості. Впровадження

компетентнісного підходу в практику публічного управління, логічно пояснюється імплементацією положень щодо управління людськими ресурсами у сфері публічного управління, актуалізованих до держав-кандидатів на вступ до ЄС (Р. 3 «Публічна служба і менеджмент людських ресурсів» рекомендацій «Принципи публічного адміністрування» [7]).

Згідно з підходом С. Григор'євої, компетентність у галузі державного управління – це «перелік компетентностей, що формують систему (обсяг) знань, розумінь, навичок, здібностей, цінностей, досвіду, необхідних для якісного виконання певного виду діяльності, пов'язаної з практичним виконанням завдань та функцій держави» [2, с. 101]. Але, у Ст. 2 закону України «Про державну службу» [4] поняття *професійна компетентність* визначається як «здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку» [4]. Тобто, просування по службі в системі публічного управління здійснюється виключно з урахуванням професійної компетентності державного службовця й сумлінного виконання ним посадових обов'язків.

Основною формування професійної компетентності персоналу на державній службі в Україні є принципи, що визначені в чинному законодавстві: (1) верховенства права; (2) законності; (3) професіоналізму; (4) патріотизму; (5) доброчесності; (6) ефективності; (7) забезпечення рівного доступу до державної служби; (8) політичної неупередженості; (9) прозорості; стабільності [4]. Отже, компетентнісний підхід має особливе значення в процесах підготовки персоналу на державній службі та підвищення рівня його кваліфікації в процесі кар'єрного зростання. В сучасній науці державного управління, управління персоналом розглядають як систему трьох підсистем:

По-перше, це підсистема діагностики кадрового забезпечення системи публічного управління [6]. Така підсистема представлена процесами: (1) уточнення цілей та завдань формування кадрового забезпечення державної служби; (2) аналіз стану і динаміки кадрового забезпечення державної служби (статевовікова структура; рівень освіти, стаж роботи та категорії

посад; показники динаміки персоналу; показники рівня підвищення кваліфікації державних службовців); (3) визначення потреби в персоналі; (4) вироблення плану формування кадрового забезпечення системи публічного управління; (5) реалізація плану формування кадрового забезпечення.

По-друге, це підсистема оцінювання персоналу в системі публічного управління: (1) встановлення рівня структурних елементів кадрового потенціалу; (2) забезпечення державних службовців необхідними компетенціями та підвищення рівня його кваліфікації [5]. Ця підсистема відіграє важливу роль, оскільки оцінювання результатів службової діяльності є одним з інструментів управління персоналом на державній службі, що забезпечує надання державним службовцям зворотного зв'язку та є базовим елементом в системі мотивації та професійного зростання в системі публічного управління.

По-третє, це підсистема управління розвитком персоналу, в складі якої статус пріоритетних мають: (1) управління добром персоналу та службовою кар'єрою; (2) адаптація персоналу з метою розкриття потенціалу; (3) мотивація праці в сфері публічного управління; (4) професійне навчання та кваліфікаційне зростання державних службовців [3].

В сукупності виокремлені підсистеми, мають забезпечувати розвиток людських ресурсів у сфері публічного управління, мати систематичний та безперервний характер, ґрунтуватися на сукупності компетенцій і спрямовуватись на розвиток кадрового потенціалу державної служби. Тому логіка управління персоналом на державній службі має базуватися на тому, що: (1) людські ресурси створюють конкурентні переваги органу публічного управління; (2) необхідно орієнтуватися на розвиток державного службовця в системі та засобами системи публічного управління; (3) прийняття кадрових рішень має стратегічне значення, тому кадрова політика має бути інтегрована в стратегію органу публічного управління [1].

Сучасне уявлення про формування та розвиток системи управління персоналом в системі публічного управління здійснюється на засадах та принципах компетентнісного підходу, апробованого в державах-членах ЄС. Водночас, специфіка публічного управління України, яке охоплює сьогодні локальний

(муніципальний, комунальний) та державний управлінські рівні, вказує на доцільність застосування, відповідних логіці європеїзації персонал-технологій, властивих корпоративному управлінню: аутсорсинг, аутстафінг та лізинг персоналу, субпідрядні угоди. Однак, якщо в державах-членах ЄС на рівні управління персоналом відбувається просування до моделі цифрового світового лідерства (Digital Worldwide Leadership, Business 1.0 => Business 5.0), в якій особистість еволюціонує, тобто експерт та організаційна структура органу публічного управління стає горизонтальною, формуються цінності глобального масштабу, фіксується відсутність будь-яких бар'єрів та розвивається «лідерство, що міркує та піднімає дух людей» [8], то в умовах кризового управління в Україні в умовах воєнного стану та скорочення витрат на утримання персоналу системи державного управління, констатують підвищуються вимог до рівня відповідальності на тлі зменшення розміру заробітної плати та кадрового голоду на посадах виконавців функцій державного службовця усіх рівнів.

Список використаних джерел

1. Гончарук Н. Т. Управління керівним персоналом у сфері державної служби України: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2012. 342 с.
2. Григор'єва С. М. Підготовка фахівців з державного управління на основі компетентнісного підходу як необхідна умова професоналізму державних службовців. *Економіка та держава*. 2010. № 2. С. 100–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2010_2_30
3. Лозовецька В. Т. Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах праці: монографія. Київ, 2015. 244 с.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
5. Реформа системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні: стан, виклики, перспективи здійснення: наук. доп. / за заг. ред. В. С. Куйбіди. Київ: НАДУ, 2018. 180 с.
6. Селіванов С. В., Обушна Н. І., Хаджирадева С. К. Розвиток кадрового потенціалу державної служби в умовах реформ: проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Вид-во “Каравелла”, 2019. 292 с.
7. Хаджирадева С., Шевцова О. Ефективність реалізації Європейських програм підтримки реформування публічного управління в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. № 13. 2021. С. 797816.

8. Zuazola J. Exemplary Leadership for every CEO, entrepreneur and professional. *Digital Worldwide Leadership*. 2022. May 29. URL: <https://www.linkedin.com/newsletters/digital-worldwide-leadership-69143184/>

*Каріна Сербез, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. і. н., доцент Н.В. Нечаєва-Юрійчук*

Комунікаційна взаємодія влади та громади в умовах війни: локальний вимір

Дослідження проблеми комунікації органів державної влади і громади відноситься до вивчення взаємодії між державними органами та населенням, яка відбувається через механізми комунікації. Ефективна комунікація між владою та місцевими громадами є життєво важливою для успішного подолання викликів політичній, соціальній та економічній стабільності країни в умовах війни. Успішна комунікаційна взаємодія влади та місцевих громад є одним із критичних факторів, який значною мірою визначає результат боротьби з агресором. Розробка найефективніших стратегій стабілізації суспільних настроїв, налагодження нових каналів зв'язку, спрямованих на залучення до активної участі громадян у прийнятті рішень відбувається на основі системного аналізу емпіричних даних, теоретичних розробок вітчизняних та зарубіжних науковців, роботи яких присвячені особливостям та ефективності комунікативної взаємодії між владою та громадою в умовах воєнного стану.

Пріоритетною ціллю для влади стає забезпечення роботи двосторонньої комунікації, спрямованої на досягнення прозорості, підвищення рівня довіри громадян, відсотку підтримки громадськістю рішень органів влади та місцевого самоврядування, вирішення найгостріших питань сьогодення. Широкомасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року засвідчило важливість ефективної комунікації між владою та громадами, адже саме завдяки блискавичній реакції

громадянського суспільства на безпекові виклики та його активна взаємодія з владою зупинили агресора й не дозволили йому пройти вглиб країни.

Понад рік війни, окупація частини території нашої держави тощо актуалізують питання ефективної комунікації. Боротьба з агресором, подолання наслідків російського терору робить точну та своєчасну комунікацію необхідною для сприяння порозумінню між державою та громадами, людьми з різними потребами та поглядами. Потрібен відкритий, чесний та прозорий діалог між представниками влади та громадою нижче [1]. Одним із способів покращення зв'язку між владою та громадою є запровадження механізмів участі, таких як збори в мерії та консультативні комітети громадян. Ці механізми дозволяють місцевим жителям мати право голосу в процесах прийняття рішень і надавати відгуки про політику, яка безпосередньо впливає на їх життя. Крім того, сприяючи відкритому діалогу між владою і громадою, такі механізми можуть допомогти зміцнити довіру та сприяти підзвітності [2].

Не менш важливим фактором ефективної комунікації між владою та громадою є використання соціальних мереж та інших цифрових платформ. У контексті російсько-української війни соціальні медіа взяли на себе ключову роль у поширенні інформації та формуванні громадської думки. Уряди можуть використовувати соціальні медіа, щоб інформувати громадян про останні події в зонах конфлікту та отримати відгуки про запропоновану політику. Українська держава сьогодні активно використовує соціальні мережі для оперативного інформування громадян про актуальні події, виклики та небезпеки через сторінки профільних міністерств, відомств тощо.

Незважаючи на ці потенційні переваги, існують також проблеми, пов'язані із впровадженням ефективних механізмів комунікації в контексті війни. Серед них: налагодження ефективної комунікації в районах бойових дій та / або зонах окупації. Тут комунікаційні можливості обмежені через об'єктивні фактори, зокрема, технологічні, політика окупаційної влади тощо. Українські громадяни опиняються у ситуації, коли на них спрямовуються дезінформаційні потоки з боку окупаційної влади, з одного боку, й гостро відчутною стає відсутність правдивої

інформації від української влади. Підрив Каховської ГЕС російськими окупантами вкотре засвідчив терористичні практики взаємодії російської влади з громадянами. У таких умовах важливою є роль міжнародних організацій, зокрема Червоного Хреста як представника інтересів цивільного населення, їхнього захисника. Водночас реальність сучасної війни засвідчує зростання ролі горизонтальної комунікації, важливості налагодження й підтримки діалогу та взаємодії між неурядовими структурами, групами тощо.

Аналізуючи різні практики ефективної комунікації під час війни звернемося до прикладу м. Суми. Сумська територіальна громада прийняла рішення про створення «Місцевого медіа». Основною метою прийняття даного рішення стало попереднє встановлення довіри з медіа, зокрема непрофільними, з боку влади для публікації перевіреної інформації про військову і безпекову ситуацію в місті та країні. У перші місяці повномасштабного вторгнення редакція сумського міського онлайн-журналу “Цукр” за власною ініціативою взяла на себе функції інформування громадян щодо поточної ситуації у місті та країні загалом. У ситуації поширення дезінформації та ПСО в місті, редакція активно співпрацювала з представниками міської влади та на тривалий час стала одним з небагатьох джерел верифікованої інформації щодо ситуації у Сумах. Це стало можливим, зокрема, за наявності особистих контактів та довіри між представниками органів місцевого самоврядування та редакторського колективу [3].

Отже, дослідження особливостей комунікації між владою і суспільством в сучасних реаліях війни в Україні дозволяють визначити причин і фактори, що перешкоджають ефективному розвитку даної сфери, сприяти розробці ефективних комунікаційних стратегій в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiiivse.pdf>

2. Ткаченко М. М. Комунікаційні проблеми взаємодії держави та громадськості в сучасних умовах. Політична комунікація: теорія та практика. 2016. Вип. 1. С. 105-113.
3. Даркович А., Савісько М. СТІЙКІСТЬ ГРОМАД: проблеми та рішення у прогнозуванні та реагуванні на кризи та загрози, спричинені повномасштабною війною. 2023. URL: <https://drive.google.com/file/d/16u1dIDxPFIY9-GTPDaQfzcxXo3fG50hB/view>.

*Ярослав Тарасюк, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н.Ю. Ротар*

Концептуалізація структури організаційної культури в дослідженнях публічного управління

Сучасний рівень управлінських практик передбачає, що об'єктом управлінської діяльності є, поряд з процесами та людьми, організаційні культури. Вважається, що оволодіння інноваційними управлінськими технологіями неможливе без опанування відповідних засад організаційно-культурного підходу, що надає комплексне розуміння процесів еволюції і функціонування органів публічного управління з урахуванням глибинних механізмів поведінки людей в динамічних контекстах. Керівники системи публічного управління розглядають культуру органу публічного управління як стратегічний інструмент, що дозволяє орієнтувати державних службовців на спільні організаційні цілі. Вони прагнуть створити таку організаційну культуру, яку б підтримували всі державні службовці органу публічного управління [1, с. 136]. Попри значну кількість теоретичних публікацій, єдиного погляду на організаційну культуру немає, так само, як і її виміру. На нашу думку, всі існуючі визначення поняття *організаційна культура* можна об'єднати у три групи: атрибутивні визначення; сутнісні визначення; структурні визначення. В атрибутивних визначеннях трактують організаційну культуру як набуту в процесі міжособистісної взаємодії характеристику організації через її

імпліцитну та експліцитну складові. Атрибутивні визначення «акцентують увагу на призначенні організаційної культури та основних її проявах» [2, р. 129].

Структурні визначення фокусують увагу на складових організаційної культури та їх впливі на організаційну ефективність. В складі організаційної культури виділяють: цінності, переконання, очікування, символи, процедури, норми, критерії досягнення успіху, ритуали, стиль управління, традиції, систему винагород і покарань. Структурні визначення акцентують увагу на цільовому призначенні організаційної культури, яке полягає в сприянні досягненню успіху та впливові на трудову діяльність державних службовців.

Відмінності в поглядах на суть організаційної культури проявляється в різному сприйнятті її проявів. Представники феноменологічного підходу акцентують увагу на ціннісних аспектах культури органів публічного управління, а з проявів культури звертають увагу лише на нематеріальні складові, наприклад, лідерство та політика щодо персоналу [3, р. 92]. Представники раціонально-прагматичного підходу, акцентуючи увагу на глибинних основах організаційної культури (переконання, почуття, цінності), приділяють увагу і матеріальним проявам організаційної культури. Вони розглядають організаційну культуру як організаційний ресурс органів публічного управління, який може бути вимірний, оцінено та використано для аналізу економічної ефективності органів публічного управління.

Організаційну культуру розглядають і як інструмент управління. Ф. Блек відстежив вплив організаційної культури як на складові організаційного розвитку, так і навпаки. О. Харчишина вважає, що організаційна культура як категорія відображена в управлінському і соціально-психологічному напрямках, кожен з яких має певну систему уявлень про зміст організаційної культури.

З позиції управлінського підходу організаційна культура є атрибутом органу публічного управління, що знаходить своє вираження в нормах, цінностях, правилах, які можуть бути формальними та неформальними. Призначення організаційної культури органу публічного управління полягає в підвищенні рівня ефективності його діяльності, пристосуванні до змін

зовнішнього середовища, забезпеченні сталого розвитку системи публічного управління. Вхідним принципом даного підходу є розуміння сутності організаційної культури як складової системи публічного управління і дієвого інструменту менеджменту на рівні органу публічного управління. За даного підходу основний вплив на формування організаційної культури здійснюють лідери в системі публічного управління, зовнішнє середовище органу публічного управління, насамперед загальнолюдські та національні традиції, цінності.

Аналіз найбільш поширених визначень організаційної культури надає підстави для визначення характеристик організаційної культури: основою організаційної культури є цінності та переконання державних службовців; організаційну культуру формують цінності, що поділяються більшістю державних службовців; організаційна культура включає дві частини: імпліцитну (ціннісно-духовну) та експліцитну (матеріальну); організаційна культура впливає на організаційну поведінку і організаційну ефективність; організаційна культура має набір елементів: ціннісні, символічні, нормативні, комунікативно-управлінські, але згадування про конкретні приклади матеріальних складових не наводяться⁴ організаційна культура еволюційно розвивається та є відображенням самої суті системи публічного управління [3, р. 95].

Незважаючи на різноманітність визначень і тлумачень організаційної культури органу публічного управління, можна виокремити в них спільні елементи, що визначають структуру даного феномену. Однією з перших спроб структурування організаційної культури органу публічного управління стала модель, розроблена Е. Шейном. Аналізуючи структуру організаційної культури органу публічного управління, він запропонував виділяти три рівня: поверхневий, підповерхневий та глибинний. На думку дослідника, поверхневий рівень – це зовнішньо видимий рівень організаційної культури, рівень артефактів. Він включає всі зовнішні прояви організаційної культури органу публічного управління, які здатна сприймати людина (архітектура, логотипи, одяг) [4]. На цьому рівні речі та явища легко виявити, але їх важко інтерпретувати в термінах організаційної культури органу публічного управління без знання

інших рівнів. Другий рівень – під поверхневий є рівнем вірувань та цінностей. Він більш глибокий та неявний, що виявляється через взаємодію з фізичним оточенням чи через соціальний консенсус. Ціннісні орієнтації, які входять до нього, визначають напрям та траєкторію розвитку органу публічного управління, сприяють підвищенню його ефективності. На цьому рівні необхідно вивчати цінності, вірування і переконання, що поділяються державними службовцями, відображені в символах і мові та містять смислове пояснення першого рівня. Третій рівень – глибинний, включає фундаментальні припущення, що важко усвідомити навіть державним службовцям без спеціальної концентрації уваги. Е. Шейн виділяє 5 базових прихованих припущень, які приймаються на віру та допомагають державним службовцям сприймати атрибути організаційної культури органу публічного управління: ставлення до буття загалом; відчуття часу та простору; ставлення до людей; ставлення до роботи. Вони впливають на характер відносин з внутрішнім та зовнішнім оточенням й можуть варіюватися в певному діапазоні [5, р. 62].

Таким чином, організаційна культура має складну структуру. Вона є набором найбільш важливих припущень, що прийняті державними службовцями органу публічного управління та виявлені в заявлених ним цінностях, що стають орієнтирами поведінки та дій. Вона є сукупністю цінностей, стилем лідерства, ритуалами та культурною мережею органу публічного управління. Але співвідношення між організаційною культурою та результатами роботи органу публічного управління значною мірою залежить від змісту цінностей, що стверджуються конкретною організаційною культурою в конкретному органі публічного управління.

Список використаних джерел

1. Харчишина О. В. Формування організаційної культури в системі менеджменту підприємств. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 290 с.
2. Coghlan D. Mapping the progress of change through organizational levels. *Research in Organizational Change and Development*. 1996. № 9, P. 123–150.
3. Deal A. E, Kennedy E. A. *Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life*: MA: Addison Wesley, 2011

4. Shein E. Organizational Culture and Leadership. URL: https://ia800809.us.archive.org/14/items/EdgarHScheinOrganizationalCultureAndLeadership/Edgar_H_Schein_Organizational_culture_and_leadership.pdf
5. Walsh J. P., Ungson G. R. Organizational Memory. *The Academy of Management Review*. 1991. Vol. 16, № 1. P. 57–91.

*Валентин Тарновецький, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов*

Європейські принципи публічного управління: формування та еволюція змістовного наповнення

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні та результати демократичних перетворень в контексті тенденцій, актуалізованих умовами воєнного стану, свідчать про необхідність запровадження більш ефективного та результативного публічного управління. Найбільш актуальною науковою проблемою українського державотворення, що потребує системного аналізу, є якісне поліпшення взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що вказує на чітке та однозначне розуміння ними принципів публічного управління.

Модернізація системи публічного управління в Україні сьогодні є вимогою часу, що обумовлюється низкою чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Наша держава знаходиться на переломному етапі свого розвитку, коли від ефективного та результативного функціонування системи публічного управління залежить її подальший розвиток і швидкість подолання кризи. Забезпечення дієздатності системи публічного управління в Україні неможливе без усвідомлення теоретичних аспектів її функціонування. В межах кожної історичної епохи формувалось власне уявлення про зміст, напрямки та структуру управлінської діяльності. Абсолютно логічно, що означені елементи пов'язані з особливостями як

кожної окремої держави, так і відповідного часового періоду. Однак, не зважаючи на відмінності в підходах до публічного управління у різних країнах, було сформовано загальні принципи та відповідні їм моделі публічного управління.

Публічне управління, як і будь-яка інша діяльність органів в системі державних інституцій, здійснюється на підставі певних базових положень, які відображають загальні тенденції та напрямки функціонування інституту держави та системи публічного управління. Такими базовими положеннями є закріплені в нормах права принципи публічного управління, що є запорукою належного здійснення своїх повноважень органами публічного управління. Правове закріплення принципів публічного управління надає їм конкретності та стійкості в управлінських відносинах. Окремі принципи закріплюються в декількох формах: політичній та правовій формах, у формах традицій та цінностей [4].

В сучасних наукових концепціях публічного управління розмежовують такі принципи як: верховенства права; об'єктивності; пропорційності; незловживання владою; службової співпраці; ефективності; субсидіарності; «єдиного вікна»; пріоритетності державної політики; зворотного зв'язку; державно-приватного партнерства; демократичності; партисипації, системності; справедливості [3]. За універсальністю принципи публічного управління розподіляються на: (1) загальні (системності, об'єктивності, інформаційної достатності, саморегулювання, зворотного зв'язку, демократизму, відкритості, оптимальності, змагальності, стимулювання); (2) часткові – принципи, що застосовуються в різних підсистемах, та принципи, що застосовуються при аналізі суспільних явищ [2].

За спеціалізацією визначають такі групи принципів публічного управління як: організаційно-політичні, організаційно-технічні принципи формування апарату управління, організаційно-технічні принципи функціонування апарату управління [1]. За функціональним призначенням принципи публічного управління поділяють на: суспільно-політичні, структурні та принципи державно-управлінської діяльності [4].

Розрізняють також види принципів публічного управління, які повністю дублюють структуру принципів державного управління: загальносистемні, структурні (структурно-цільові, структурно-процесуальні, структурно-функціональні) та спеціалізовані [5]. В. Бакуменко та В. Башкатов пропонують здійснювати поділ принципів публічного управління на: загально-методичні принципи; принципи, що регулюють публічне управління як соціально-політичний процес; принципи, що регулюють публічне управління як соціально-економічний процес, та принципи, що регулюють публічне управління як соціально-культурний процес [1].

Сучасні теорії управління відображають актуальні часу тенденції публічної політики через численні практики взаємодії традиційних і нових публічних акторів, які формують власні альтернативи порядку денного та способи вирішення проблем. Узагальнення визначених в теорії державного управління видів систем принципів публічного управління свідчить про те, що для завершення процесу реформування та в умовах воєнного стану в Україні найбільш важливими є принципи партисипації та державно-приватного партнерства.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В.Д., Башкатов В.М. Механізми державного управління демократичними змінами. Монографія. Київ: АМУ, 2015. 180 с.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
3. Міненко М. А. Публічне управління: теорія та методологія: монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 404 с.
4. Організаційно-правові засади публічного управління та адміністрування/ О. В. Надьон, І. М. Хмиров, Т. О. Луценко. Х.: НУЦЗУ, 2020. 175 с.
5. Теоретико методологічні засади наукових досліджень у галузі державного управління: [монографія] / за заг. ред. В. В. Корженка. Х., 2012. 496 с.

*Каріна Юрнюк, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник — д. політ. н., проф. Н. Ю.Ротар*

Система публічного управління України в умовах воєнного стану

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на нашу землю 24 лютого 2022 року докорінно змінило наше сьогоднішнє. Публічне управління в цей нелегкий час повинно забезпечувати постійне функціонування держави. Зараз однією з найголовніших проблем є ефективність та результативність у публічному адмініструванні з урахуванням нових ризиків та обставин, які потребують якісного дослідження та швидкого вирішення.

Система публічного управління України зараз знаходиться в дуже складних умовах: у державі війна, а це в свою чергу пряма загроза для національної безпеки. Потрібно працювати над тим, щоб загроза зовні не зламала країну з середини.

Органи публічної влади в Україні під час війни беруть на себе нові завдання та приймають виклики, що постають перед ними. Це пов'язано з наданням адміністративних послуг та соціальним захистом ВПО, організацією територіальної оборони громад та забезпеченням діяльності суб'єктів господарювання та ін.

З власного досвіду, на жаль, ми знаємо, що країна, де ведуться активні бойові дії стикається з такими проблемами: руйнацією усталених механізмів державою, втратою значної частини бюджетних коштів, різкою зміною структури економіки, загостренням демографічних та соціальних проблем, зниженням інвестиційної активності бізнесу, інфляцією тощо.

Окремою проблемою є робота публічного управління на тимчасово окупованих територіях та в районах ведення активних бойових дій. В населених пунктах, де зруйновано чи порушено інфраструктуру й логістику виникають не лише питання про забезпечення потреб населення та організації для них максимально безпечних умов, але й про поведження з

документами, питання евакуації, створення гуманітарних коридорів, продовольчу логістику [4].

Вирішувати ці проблеми допомагає неабияка згуртованість українського народу, який став міцною стіною соціальної стійкості держави та національного спротиву ворожого вторгнення.

В місцях ведення активних бойових дій, відповідно до частини п'ятої статті 3 Закону України «Про військово-цивільні адміністрації», було створено військово-цивільні адміністрації. В таких адміністраціях до публічних управлінців на різні посади відбулась доукомплектація військовослужбовцями військових формувань, особами рядового і начальницького складу правоохоронних органів, які наділені спеціальними навичками й досвідом. Це один із важливих факторів, який сприяє підвищенню ефективності публічного управління під час війни [4].

Інститути громадянського суспільства швидко модифікували свою діяльність відповідно до умов воєнного стану, переорієнтувавши її на допомогу силам оборони та безпеки, реалізацію гуманітарних, інформаційних, просвітницьких, наукових проєктів, розвиток горизонтальних зв'язків з іншими інститутами громадянського суспільства, органами публічної влади, бізнесом та міжнародними організаціями [1].

Сьогодні у складі публічного управління важливим є рівень державного управління. Його основною проблемою залишається дисбаланс діяльності складових. Для вирішення зазначеного питання потрібен комплексний аналіз функціонування систем. Також важливою є структура органів державної влади.

Варто звернути увагу й на деякі інституційні проблеми, що стримують, а інколи унеможливають підвищення рівня обороноздатності держави. Це й фактична незавершеність адміністративно-територіальної реформи, й розподіл управлінських функцій між державними органами, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, й застаріла система військового обліку, включаючи формування мобілізаційного резерву, й ускладнена ситуація через корупційні схеми та інші дисфункції. Вони перешкоджають ефективності механізмів публічного управління в Україні. Наприклад, дуже часто ми спостерігаємо за випадками

зловживань, які пов'язані з незаконним розподілом допомоги, що надходить від закордонних партнерів, розподілом земельних ресурсів, уникненням оподаткування та виїздом чоловіків призовного віку за межі України. Тому, важливим є значення ефективності державного управління.

Під час війни дуже важливим є оптимізація процесів управління державою. Потрібно побудувати ефективну взаємодію між державними органами влади. Тут ми говоримо про інституційні прогалини в нормативно-правовому забезпеченні. З урахуванням актуальних потреб воєнного часу важливого значення набуває формування в Україні нової системи стратегічного управління розвитком держави, її регіонів і громад. Незважаючи на це, соціальні, економічні та інші проблеми, які виникають на території України не зменшуються.

Не менш важливою для наближення перемоги України над Росією є допомога наших закордонних друзів. США, Великобританія, Польща, Німеччина, Франція та багато інших європейських країн допомагають Україні різними способами.

В майбутньому для вироблення стратегії розвитку України, модернізації її системи публічного управління та адміністрування потрібно здійснювати публічно із залученням усіх зацікавлених сторін, що забезпечить ще більшу згуртованість незламного українського народу [2].

Підсумовуючи все вищезазначене можемо сказати, що на період війни нам потрібно дотримуватися, як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності, важливих принципів. Підвищувати рівень професійної майстерності, використовувати і поширювати тільки перевірену та достовірну інформацію, обґрунтовувати власні судження та практичні кроки.

Пам'ятаймо! Кожен із нас, але на своєму фронті робить вагомий внесок у перемогу над агресором.

Список використаних джерел

1. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/5.pdf
2. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (15-22 квітня 2022 року). Публічне управління та адміністрування в умовах війни.

Київ: Університет менеджменту освіти, 2022. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730934/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%A2%D0%BE%D0%BC%20%D0%86%D0%86.pdf

3. Університет менеджменту освіти. Ютуб-канал. URL: <https://www.youtube.com/live/0BD2hpc77Ig?feature=share>

4. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/29-2022/8.pdf>

*Олександр Кабальок, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. і. н., доц. Н.В.Стрельчук*

Реформування Служби Безпеки України: законодавче забезпечення

Основна мета реформи Служби Безпеки України (СБУ) – це чітко визначити нові пріоритети в її роботі і посилити ефективність у реагуванні на ті глобальні загрози, які постали перед нашою державою, в тому числі, пов'язані із повномасштабним вторгненням Російської Федерації. Важливою основою для здійснення реформи СБУ є зміни у законодавчій базі, а саме законодавче закріплення європейського та євроатлантичного курсу України.

Загальні принципи та механізми забезпечення національної безпеки досліджували О. Глазов, В. Горбулін, В. Желіховський, О. Корнієвський, В. Крутов, Ю. Максименко, В. Новицький, Б. Парахонський та ін. Пріоритети реформування сектору безпеки в контексті вступу до НАТО аналізували М.Базаренко, Д. Богдан, С.Мельник, та ін. Становленню цивільного демократичного контролю в сфері безпеки і оборони в нашій державі присвячені наукові розвідки В.Горбуліна, В.Білоуса, Г. Ситника, Н.Нижника, В. Настюка та інших.

Метою дослідження є аналіз законодавчого забезпечення реформування СБУ в контексті інтеграції України до НАТО та ЄС.

Реформування Служби Безпеки розпочалося ще у 2008-2009 рр., коли Рада національної безпеки і оборони (РНБО) ухвалила рішення «Про Концепцію реформування Служби безпеки України» та «Комплексну цільову програму реформування Служби безпеки України». Тоді ж було зареєстровано проект відповідного закону, але він був знятий з розгляду. У 2015 р., за наполягання міжнародних партнерів, знову було оголошено про потребу реформування СБУ, а саме про ліквідацію спецпідрозділів, які опікуються економічними злочинами. Важливим етапом для реформування стало прийняття Закону України «Про національну безпеку України» [], «Стратегії національної безпеки України» та Стратегії воєнної безпеки України та ін.

У березні 2020 р. у Верховній Раді зареєстровано Законопроект №3196 щодо реформи СБУ. Після доопрацювання в парламентському комітеті з питань національної безпеки, оборони та розвідки, 28 січня 2021 р. Законопроект прийнято у першому читанні [4]. Зараз Законопроект знаходиться на стадії очікування другого читання. Президент України В.Зеленський привітав із голосуванням за Закон у першому читанні і зазначив, що ухвалення цього законопроекту наближає Україну до європейської спільноти і є важливим кроком у реформуванні Служби безпеки [2].

Проектом Закону передбачається, що у результаті реформи діяльність СБУ буде зосереджена на наступних напрямках: контррозвідувальна протидія загрозам державній безпеці; боротьба з тероризмом; кібербезпека; захист державного суверенітету та територіальної цілісності; охорона державної таємниці [4]. Отже, СБУ буде позбавлена від невластивих їй функцій і не буде займатися боротьбою з економічною злочинністю, а зосередиться на захисті об'єктів критичної інфраструктури. У новій структурі СБУ не передбачено підрозділів для боротьби з корупцією та економічними злочинами, а ця функція покладена на спеціально створені органи. Ключовими змінами в роботі СБУ, які очікуються після

завершення реформи стануть: посилення інформаційно-аналітичної функції; перехід від реактивного підходу до проактивного та ризик-орієнтованого; часткова демілітаризація з впровадженням гнучкої структури; поступове скорочення чисельності: з 27 тис до 17 тис осіб; підвищення соціального захисту співробітників до рівня новостворених правоохоронних органів [8].

Разом з тим реформування СБУ не має зашкодити обороноздатності держави і поставити національну безпеку під загрозою. В. о. голови СБУ Василь Малюк у одному із інтерв'ю зазначив, що «широкомасштабна російська агресія автоматично прискорила процес самореформування Служби безпеки України, основний акцент робиться на посиленні контррозвідувальної діяльності» [1]. «Законопроект про СБУ перебуває на стадії між першим і другим читанням у Верховній Раді. Ми готові до конструктивного діалогу. Головне, аби це покращувало обороноздатність країни. Бо війна вкотре показала – Україні потрібна сильна спецслужба», – зазначив він. За його словами також необхідно зробити зміни у Законі «Про контррозвідувальну діяльність», бо метою є створення правильної, боєздатної контррозвідувальної моделі. «Контррозвідувальні функції в межах своїх підрозділів виконуватимуть і Нацполіція, і ГУР МО, а СБУ залишатиметься основним суб'єктом», – наголосив керівник української спецслужби [1].

Отже, відповідно до європейських та євроатлантичних стандартів після завершення реформування, СБУ має бути деполітизована, частково демілітаризована та перетворена на службу без правоохоронних функцій, а кількість співробітників має бути скорочена. Також, відповідно до кращих практик країн ЄС і НАТО, СБУ працюватиме під дієвим демократичним та цивільним контролем з боку парламенту та суспільства.

Список використаних джерел

1. В. о. голови СБУ про реформу Служби: Економіка не в пріоритеті, ми займаємося контррозвідкою. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/868361.html>.

2. Президент вітає ухвалення законопроекту щодо реформування СБУ. 28 січня 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-vitaye-uhvalennya-zakonoproektu-shodo-reformuvanny-66229>
3. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.
4. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Службу безпеки України" щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення організаційно-правових засад здійснення контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України: Проект Закону України від 08.04.2022 р. № 7267. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74070.список.
6. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
7. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
8. Служба Безпеки України. Реформа СБУ. Офіційна сторінка. URL: <https://ssu.gov.ua/reforma-ssu>.

*Ярослав Гривул, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доцент І.С. Недокус*

Особливості кадрового забезпечення в органах публічної адміністрації України

Ключовим завданням кадрового забезпечення в органах публічної адміністрації в Україні є наповнення організаційних структур системи публічного управління відповідними за професією та кваліфікацією кадрами, створення в них мотивації до ефективної праці, організації їх ефективного використання, професійного та соціального розвитку, досягнення раціонального ступеня мобільності персоналу, а також їх соціального захисту.

Тому складовими предмету адміністративно-правового регулювання професійної підготовки кадрів органів публічної адміністрації можна вважати такі: організаційні та правові основи кадрової політики; підготовка кадрів та підбір кадрів (планування та визначення кількості працівників і ступеня їх підготовки, робота з резервом); прийняття на державну службу (визначення способів зайняття посад; розстановка кадрів); проходження служби (адаптація кадрів; оцінювання оплати праці та мотивації кадрів, соціальне забезпечення кадрів; використання потенціалу людських ресурсів; робота з резервом; забезпечення службового просування кадрів; оцінка (контроль) кадрів; зміцнення законності та службової дисципліни в діяльності кадрів (виховання кадрів); професійна підготовка та підвищення кваліфікації кадрів); припинення державної служби (соціальне забезпечення кадрів; звільнення кадрів, робота з ветеранами). Також право на просування по службі може виникнути та реалізуватися лише за наявності сукупності певних умов: якісне і сумлінне виконання службових обов'язків; наявність вакантної посади; відповідність претендента кваліфікаційним вимогам з такої посади; відсутність інших більш достойних претендентів [2].

Грунтуючись на аналізі завдань, особливостей і тенденцій розвитку інституту державної служби, вимог до державних службовців, сучасного стану та досвіду організації системи професійної підготовки державних службовців у нашій країні та за кордоном, можна виділити мету, завдання і принципи організації та функціонування системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців. Метою системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців є забезпечення їхнього високого рівня професіоналізму, здатність найбільш ефективно та раціонально здійснювати завдання і функції держави у своїй практичній діяльності.

Мета конкретизується в завданнях системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, до числа яких можна віднести:

- 1) навчання відповідно до затверджених кваліфікаційних вимог до державних службовців;
- 2) розробка фундаментальних і прикладних питань розвитку та функціонування державної служби;
- 3) інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади;
- 4) наукову експертизу проектів, програм і рекомендацій щодо проблем державної служби;
- 5) забезпечення науково-методичною літературою, здійснення консультаційних послуг з питань державної служби, підготовку науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для системи навчання державних службовців;
- 6) реалізацію міжнародного співробітництва у галузі державної служби.

Також можна виділити основні принципи організації та функціонування системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців: 1) принцип єдності; 2) принцип диференційованості; 3) принцип обов'язковості та безперервності навчання; 4) принцип випереджального характеру навчання; 5) принцип установалення взаємних прав, обов'язків і відповідальності; 6) принцип встановлення правових наслідків; 7) принцип забезпечення високої якості та ефективності навчання [3].

З цього можна відзначити, що до напрямків вдосконалення кадрової роботи в органах публічної адміністрації можна віднести:

- запровадження сучасних управлінських технологій;
- вдосконалення організаційної побудови кадрових служб;
- чітке визначення їх компетенції та надання відповідних повноважень;
- формування нового типу управлінця – менеджера з управління людськими ресурсами;
- розробку та запровадження систем якості управління людськими ресурсами [1].

З метою впровадження системи управління якістю кадрового забезпечення державного управління в Україні сформульовані наступні заходи адміністративно-правового характеру:

створення єдиного базового комплексу нормативних вимог рівня та змісту професійно важливих якостей кадрів органів публічної адміністрації, який ґрунтується на державних стандартах освіти, що встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки в Україні;

розробка додаткових нормативних вимог та характеристик якостей кадрів органів публічної адміністрації з урахуванням існуючої диференціації службово-трудової їх діяльності залежно від виду державної служби;

запровадження в якості експерименту в службах роботи з персоналом систему управління якістю кадровим забезпеченням;

опрацювання питань подальшого впровадження системи управління (моніторингу) якістю кадровим забезпеченням, що створена відповідно до міжнародного стандарту в органах публічної адміністрації;

приведення існуючої системи контролю, яка базується на нормативних актах, у єдину логічно та функціонально об'єднану систему моніторингу [4].

Список використаних джерел

1. Акімов О.О. Концептуальні основи системогенезу професійної діяльності державних службовців в Україні : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 371 с.
2. Газарян С. В. Нова якісна професійна підготовка у сфері публічного управління. Державне будівництво. 2018. № 2. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2018_2_15
3. Євдокимов П.В. Зміст механізму адміністративно-правового забезпечення реалізації професійної підготовки кадрів органів публічної адміністрації України. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2019. Вип. 4. С. 166-175
4. Ганоцька С.О. Стандарти управління якістю як інструмент мотивації в професійній діяльності державних службовців. Економіка та держава. 2019. № 5. С. 147-150.

*Наталія Дмитренко, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доцент І.В. Цікул*

Концептуальні засади дослідження мотивації державних службовців в умовах європеїзації публічного управління України

Процес надання публічних послуг тісно взаємопов'язаний з людськими ресурсами, тому успішність його реалізації залежить не тільки від знань, навичок і рівня професійної майстерності держслужбовців, а й від мотиваційного компоненту їх діяльності. Органи публічного управління та адміністрування є більше, ніж просто виробничими одиницями, що надають різного роду публічні послуги населенню, це насамперед кваліфікований персонал, що володіє відповідними знаннями.

Публічне адміністрування характеризується мінімальним обсягом мотиваційної діяльності керівництва та його апарату, й, безумовно, носить адміністративно-організаційний характер, що передбачає прямий централізований вплив суб'єкта на об'єкт управління. В публічному управлінні досяжні цілі безпосередньо залежать від належного рівня стимулювання співробітників, оскільки правильно розроблена система мотивації працівників дозволяє їм реалізовувати свої внутрішні спонукання та повністю або частково задовольняти власні.

Формування ефективної державної політики, забезпечення гарантії прав громадян, продукування соціальнозначущих результатів – це тільки окремі приклади складного комплексу цілей та принципів, яким керуються органи публічного управління в процесі реалізації покладених на них завдань. На думку, Г. Саламан і Д. Сторей, в такому контексті «мотивація діяти належним чином на благо суспільства та різних зацікавлених сторін може компенсувати складніші, зменшені чи спотворені процеси підзвітності. Таким чином, мотивація особистості є важливою для дотримання балансу між значеннями результату та процесу, такими як справедливість та якість» [5].

Оскільки в процесі наукового пізнання структуру будь-якого поняття доречно розпочинати з вивчення основних аспектів таких двох його складників, як зміст і обсяг, вважаємо доречним окреслити ці компоненти відносно мотивації. Відповідно до такого підходу, мотивація – це довготерміновий процес спонуки працівників до ефективної та результативної трудової діяльності для створення належних мотиваційних систем і, на цій основі, розвитку спроможності організації. До таких дій співробітника спонукають як бажання, так і потреби, стимули та інтереси. Керівництво, відповідно, не повинне ігнорувати означені чинники для успішного розвитку інституції. Як правило, одним із ключових завдань системи мотивації працівників є посилення ресурсної спроможності, досягнення ефективності та результативності діяльності персоналу.

Мотивація державних службовців передбачає уміння зацікавлювати працювати більш ефективніше та продуктивніше, ніж це обумовлено системою трудових відносин. Для цього необхідно застосовувати індивідуальний підхід і використовувати відповідні інструменти з огляду на персональні потреби та цінності держслужбовця. Складниками системи мотивації державних службовців виступають рівень оплати праці, соціальне забезпечення та створення належних умов праці для стійкого відновлення ресурсного потенціалу співробітників.

Мотиваційні інструменти стосуються основних установок і цілей, що продукують дії, тобто причин дії [4, с. 54]. Класичні теорії потреб, мотивів і цінностей зосереджуються як на індивідуальних/внутрішніх, так і ситуативних/зовнішніх детермінантах поведінки індивідів [3, с. 379]. Відповідно до соціопсихічної теорії мотивації Е. Мейо, ефективними є нематеріальні стимули та мотиви, що передбачають сприйняття індивіда групою та заохочення його дій іншими людьми [2]. Концепція мотивації досягнення успіхів Д. МакКлелланда, Д. Аткинсона та Х. Хекхаузена ґрунтується на твердженні, що «досягнення успіху пов'язане з самим мотивом успіху й мотивом уникнення невдач» [2]. Відповідно концепція фокусується на поведінці людей, що ставлять перед собою позитивну ціль та активно діють задля її досягнення й навпаки. Не менш цікавою з точки зору проблеми нашого дослідження є теорія

сподівань/очікувань, відома як модель Врума. На думку В. Врума, «мотивація – це результат дії трьох факторів: бажання особи отримати винагороду (валентність), сподівання, що докладені зусилля принесуть успішний результат та досягнення цілі буде винагороджено» [1]. Виходячи із змісту вище означених теорій, зазначимо, що вони слугують основою сучасного мотиваційного механізму та моделей мотивації державних службовців, із сукупністю концептуальних підходів і практичних інструментів їх реалізації.

В підсумку зазначимо, що політика розвитку людських ресурсів у сфері публічного управління повинна посилити мотиваційну складову як вирішальний засіб залучення, утримання та винагороди держслужбовців. По-друге, органи публічного управління в умовах децентралізації перебувають під пильним наглядом громадськості, що впливає на підвищення ефективності та результативності їх діяльності. Завдяки цьому мотивація державних службовців ґрунтується як на індикаторах діяльності окремих людей, так і на діяльності організації загалом. Отож, головним викликом, із яким стикаються фахівці у галузі управління персоналом на державній службі, є створення належних умов праці, що дозволяє підвищити мотивацію державних службовців із метою впливу на ефективність інституції. По-третє, результативність діяльності державних службовців виходить за межі простого рівня ефективності.

Список використаних джерел

1. Бурковська А. Класичні теорії мотивації як теоретична основа для підвищення ефективності праці. URL : <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11207/1/124-126.pdf>
2. Резнікова О. Класичні теорії мотивації. *Вісник економічної науки України*. 2011. № 1. URL : <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45787/27Reznikova.pdf?sequence=1>
3. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. 50 (4). P. 370–396
4. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*. 2000 № 25(1). P. 54–67.

5. Salaman G., Storey J. Billsberry J. Strategic human resource management: defining the field. URL: https://www.researchgate.net/publication/42789169_Strategic_human_resource_management_defining_the_field

*Олександр Прокопчук, магістрант
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доц. М.М. Гуйтор*

Теоретичні основи дослідження управління соціально-економічною інтеграцією внутрішньо переміщених осіб

Збройна агресія російської федерації проти України, що триває від лютого 2014 р., подальша тимчасова окупація частини території України та початок повномасштабного вторгнення в лютому 2022 р. спричинили формування нового явища в українському суспільстві періоду незалежності – внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які, перебуваючи у стані психологічного стресу, спричиненого безпековими загрозами, змушені залишити своє постійне місце проживання [2]. Значна частина ВПО перемістилася на підконтрольну Уряду України територію ще в першій половині 2014 р., а з початком активної фази російсько-української війни їх чисельність суттєво збільшилась. Через повномасштабне вторгнення рф спостерігається постійна динаміка кількості внутрішньо переміщених осіб, яку складно прогнозувати в силу непередбачуваності військових дій держави-агресора.

Одними з ключових концептів у системі методологічного інструментарію дослідження управління соціально-економічною інтеграцією внутрішньо переміщених осіб є поняття “адаптація” та “інтеграція”. Доречно зазначити, що незважаючи на широту застосовування означених категорій у науковій літературі та державних нормативних актах, їх змістовне наповнення залишається концептуально невизначеним.

Незважаючи на те, що кожна наука в процесі дослідження проблем адаптації та інтеграції ВПО оперує своїм власним

методологічним інструментарієм, який визначається як предметом дослідження, так і фокусом дослідницького інтересу, можна виокремити два концептуальних підходи, що виходять за межі тільки однієї галузі наукового знання: соціокультурний та ресурсний.

В межах соціокультурного підходу адаптація визначається як «подолання шоку від зміни звичного культурного оточення та необхідність пристосуватись до іншої культури, в тому числі, знайшовши спосіб співіснування ідентичності переселенців з ідентичностями оточуючих груп» [4]. Тобто, по відношенню до вимушених мігрантів адаптація означає процес, що триває впродовж короткого періоду після переміщення та пов'язаний з необхідністю пережити стрес від зміни місця проживання та адаптувати (пристосувати) свій спосіб життя до нових умов. Інтеграція ВПО у приймаючих громадах, відповідно, інтерпретується як «зближення ідентичностей» [2].

Згідно ресурсного підходу, який вперше був чітко представлений антропологом Б. Харрелл-Бонд, адаптація трактується як «пристосування до втрати значної частини ресурсів, які мали ВПО до переміщення, а також отримання доступу до ресурсів у новому місці перебування» [4]. Вимушені переміщення супроводжуються втратою або зменшенням доступу до накопичених ресурсів: житла, іншого нерухомого та рухомого майна, комунальної інфраструктури, ринку праці, соціальних зв'язків тощо. Втрати можуть бути отримані як до і під час міграції, так і після, тобто в новому соціокультурному середовищі. Важливо розуміти, що ресурси, які залишилися у попередньому культурному середовищі переселенця, мають потенціал до знецінення. Адаптація вимушених переселенців до умов нового середовища багато в чому залежить від їх здатності повернути втрачені ресурси (приміром, соціальну підтримку) та здобути нові, які мають цінність на рівні приймаючого середовища (для прикладу, володіння місцевою мовою). Таким чином, адаптацію ВПО можна визначити як «процес, під час якого індивіди прагнуть задовольнити свої потреби, переслідують власні цілі та відповідають вимогам нового суспільства після переміщення» [3, с. 137]. Інтеграція розглядається як процес налагодження

спільного використання ресурсів вимушеними переселенцями та приймаючими їх громадами.

Здійснений аналіз дозволяє виокремити наступні виміри адаптації ВПО: (1) подолання психологічного стресу, спричиненого фактом вимушеного переміщення до нового місця проживання (соціокультурний підхід) і (2) отримання інформації стосовно наявності та розташування в новому місці проживання необхідних для підтримки “життєдіяльності” ресурсів (ресурсний підхід) [1].

Підсумовуючи аналіз теоретичних основ дослідження управління соціально-економічною інтеграцією внутрішньо переміщених осіб зазначимо, що з позиції дискурсу науки державного управління, соціокультурний підхід до адаптації та інтеграції ВПО є менш релевантним нинішнім умовам України, оскільки відповідно до цього підходу, культурні відмінності між ВПО та приймаючими їх громадами є суттєвими (зокрема, якщо це відмінності продиктовані різним етнонаціональним чинником). Заразом соціокультурний підхід більш адаптивний для дослідження проблем адаптації та інтеграції груп, що різняться своєю культурою та ідентичністю, приміром, етнічних і релігійних меншин. Релевантним умовам російсько-української війни, на наш погляд, є ресурсний підхід, відповідно до якого відмінності у ресурсах між ВПО слугують чинником, який суттєвіше, ніж культура та ідентичність, диференціює більшість вимушених переселенців. Означений підхід варіативніше описує характер матеріальних і нематеріальних втрат, яких внаслідок переміщення зазнають ВПО. Разом із тим соціокультурний та ресурсний підходи не є взаємовиключними, що дозволяє їх синтезувати відповідно до контексту дослідження.

Список використаних джерел

1. Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. та ін. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі (національна доповідь). К.: НАН України, 2015. 363 с.
2. Cheong P.H. et al. Immigration, social cohesion and social capital: A critical review. *Critical Social Policy*. 2007. Vol. 27. № 1. P. 24–49
3. Nalyvaiko L. State System Guarantees: Theoretical and Legal Characteristics. The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the

unity of theory and practice: collective monograph. LvivToruń: Liha-Pres, 2019. P. 131-150.

4. Ryan D. et al. Theoretical Perspectives on Post-Migration Adaptation and Psychological Well-Being among Refugees: Towards a Resource-Based Model. *Journal of Refugee Studies*. 2008. Vol. 21. № 1. P. 1-18.

*Анна Семьонова, магістрантка
кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук*

Застосування інструментів комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану більшої виразності набув типовий зміст взаємодії органів державної влади з громадськістю в Україні. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості в умовах воєнного стану розгортається в рамках операціоналізованого та законодавчо визначених концептів громадянське суспільство та інститути громадянського суспільства.

Зауважимо, що природа взаємодії органів державної влади з громадськістю визначається наявністю широкого спектру інтересів та потреб людини, що потребують задоволення, яке не можливе без конструктивної комунікації цих двох суб'єктів: «має бути зворотній зв'язок державних інститутів з громадськістю, оскільки правова держава має реагувати на запити і потреби асоційованого громадянства, видавати відповідні законодавчі акти та слідкувати за їх виконанням. Іншими словами, вона повинна створити ситуацію правової захищеності громадян, сформувані сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними громадських інститутів» [4].

В умовах воєнного стану особливого значення набуває проблема дієвості форм взаємодії органів державної влади з громадськістю, які в політико-управлінських практиках виражаються як: (1) участь громадськості в ухваленні владно-

управлінських рішень за допомогою інструменту консультування; (2) громадський контроль за діяльністю органів державної влади; (3) спільна реалізація програм та проєктів; (4) публічний діалог між громадськістю та органами державної влади; (5) застосування ресурсів smart-суспільства (е-врядування); (6) співпраця щодо запобігання та протидії корупції в апаратах органів державної влади [1, с. 141–142].

Відповідно до експертних оцінок Міністерства юстиції України в нашій державі реалізуються такі правові форми взаємодії інститутів громадськості з органами державної влади: (1) участь громадськості в нормотворчій діяльності держави (розробка та обговорення проєктів нормативно-правових актів); (2) участь громадськості в правозастосовчій діяльності держави (передача повноважень органів державної влади та громадський контроль); (3) участь громадськості в правоохоронній діяльності держави (право складати протоколи про адміністративні правопорушення; участь в діяльності органів внутрішніх справ із забезпечення охорони громадського порядку тощо) [4].

Здійснений аналіз реалізації форм та інструментів комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості в умовах воєнного стану вказує на те, що активізувалась участь громадськості в нормотворчій діяльності держави. Зокрема, під впливом позиції громадськості ухвалювалися такі закони від 3 березня 2022 р. як: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора)», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» та Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України».

Водночас, в умовах воєнного стану у комунікативній взаємодії громадськості та органів державної влади виникають певні зміни, пов'язані з обмеженнями, встановленими Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Йдеться про процедурні зміни, які не виключили, але обмежили взаємодію органів державної влади та громадськості. Серед таких обмежень є обмеження ч. 10 ст. 9 Закону, якою передбачено, що в період дії

воєнного стану на акти військово-цивільних адміністрацій, військових адміністрацій органів та місцевого самоврядування не поширюються вимоги щодо обов'язкового оприлюднення їх проєктів [2]. Тобто більшість нормативно-правових актів приймаються без результатів комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості.

Функціонування громадських рад як інструментів комунікації під час воєнного стану змінилися з внесенням 16 серпня 2022 р. змін до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. [3]. Зміни передбачають, що на період дії воєнного стану формування нового складу громадської ради: по-перше, має здійснюватися органом виконавчої влади через 6 місяців з дня припинення (скасування) воєнного стану; по-друге, продовжується строк повноважень громадських рад, що вже функціонували, до часу затвердження їх нового складу; по-третє, встановлюється можливість обмеження за рішенням органу виконавчої влади доступу членів громадських рад до приміщень, в яких розміщений орган, при якому вони створені, залучення до роботи ради працівників органу державної влади, оприлюднення інформації про їх діяльність [6].

Оскільки в умовах воєнного стану діяльність всіх громадських рад при органах державної влади слід розглядати з позицій особливостей правового режиму воєнного стану, зауважимо, що громадські ради при органах державної влади сектору безпеки і оборони України є основним правовим засобом громадського контролю та суб'єктом виконання завдань щодо захисту національних інтересів України [5]. В даному контексті особливо важливим кроком стало створення 10 квітня 2023 р. Громадської антикорупційної ради при Міністерстві оборони України.

Здійснений аналіз інструментів комунікаційної взаємодії органів державної влади та громадськості в умовах воєнного стану вказує на необхідність опиратися на особливості доступу до інформації, принципи інформаційної відкритості та прозорості органів державної влади, застосовувати апробовані інструменти комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості та здійснювати пошук засобів підвищення комунікаційної спроможності органів державної влади.

Використання інструментів комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості повинно спрямовуватись на організацію багатостороннього діалогу, який посилює взаємодію між всіма суб'єктами комунікації: органами державної влади, органами місцевим самоврядуванням, засобами масової інформації, незалежними регуляторними інституціями, неурядовими організаціями, експертним середовищем, системою освіти, громадянами та суспільством.

Список використаних джерел

1. Дніпров О. Взаємодія органів виконавчої влади та громадських інституцій: адміністративно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 138–143.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 15 трав. 2015 р. № 389-VIII (в ред. від 24 трав. 2022 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Публічна інформація в період воєнного стану: які обмеження в доступі. Юрліга : веб-сайт. URL: https://biz.ligazakon.net/news/211359_publchna-nformatsya-v-perod-vonnogo-stanu-yak-obmezhenya-v-dostup
4. Семьоркіна О.М. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства. Міністерство юстиції України, 2023. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33679
5. Сіцінська М. В. Громадська рада: особливості її діяльності в секторі безпеки і оборони України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. №1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=673>
6. Урядом врегульовано питання функціонування громадських рад під час воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-vrehulovano-pytanniafunktsionuvannia-hromadskykh-rad-pid-chas-voiennoho-stanu>

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції

(Чернівці, 14 червня 2023 р.)

Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 17,67. Вид. №24-9. Зам. № 30. Тираж 100 прим.

Видавець та виготівник: ПВКФ «Технодрук»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85